STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03836

ALE VERK

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון שלום עליכם

אַכטאונצוואַנציגסטער באַנד

אײַזענבאַהן-געשיכטעס

ווילנע—וואַרשע 1926
ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

עס איז שטרענג פארבאטן צו קויפן און פאר
קויפן דאס דאזיקע בוך אין צפון און דרום
אמעריקע, אין דרומאפריקע און אין ענגלאנד

Copyright 1923, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

צוליב דעם פארלאנג פון שלומעליכמס יורשים, איז די
אויסגאבע געדרוקט לויט דער אמעריקאנער אויסגאבע.

Szolem-Alejchem. T. XXVIII. „Ajzenban-Geszichtes“.
Drukarnia „Wydawnictwo Wilenskie“ B. KLECKINA.

אײזענבאַן-געשיכטעס

כּתבים פֿון אַ קאָמי-וואָיאַזשער

אינהאַלט

צו די לעזער 7
קאָנקורענטען 11
דער גליקליכסטער אין קאָדני 23
סטאַנציע באַראַנאָוויטש 39
צוגענומען 61
אַ מענטש פון בוענאָס-איירעס 69
קבר-אָבות 89
דער לעדיגגעהער 103
דער נס פון הושענא-רבה 111
אַ חתונה אָהן כלי-זמר 127
דער פלית-קטן 139
אַ זעכס-און-זעכציג 153
גימנאַזיע 173
פונ'ם פריזיוו 195
מע טאָר ניט זיין קיין גוטער! 213
אַ נשרף 229
ניטאָ קיין מזל! 243
באַשערט אַיין אומגליק 253
רוף מיך קונאַקניטעל 273
דער צעהנטער 283
דריטע קלאַס 293

צו די לעזער

איך בין אַ רייזענדער. כמעט עלף חדשים אין יאָהר בין איך אין וועג. צום מײנסטען — אין באַהן, און מעהרסטענטײלס — דריטע קלאַס, און, ווי געוועהנליך, — איבער אידישע שטעדט און שטעדטלעך; וואָרום דאָרט, וואו אידען טאָרען ניט וואוינען, האָב איך נישט וואָס צו טהון.

וועה־וועה, וואָס מע זעהט זיך אָן אונטערוועגנס! אַ שאָד, וואָס איך בין ניט קײן שרייבער. דאָס הייסט, אַז מע וויל צוריק, מיט וואָס בין איך ניט קײן שרייבער? וואָס איז אַזעלכעס, אײ־גענטליך, אַ שרייבער? יעדער מענטש קאָן זיין אַ שרייבער. ובפרט נאָך — אויף אידיש. „זשאַרגאָן“ — אויך מיר איין עסק! מע נעמט אַ פען און מע שרייבט.

נאָר אַז מע וויל דאָס אייגענע טאַקי ווידער צוריק, טאָר נישט אַיעדער זיך חאַפּען צו שרייבעריי. איטליכער באַדאַרף זיך האַלטען ביי זיינעם. פּרנסה איז פּרנסה. אָט אַזוי איז מיין מיינונג. ס'איז נישטאָ וואָס צו טהון, איז דאָס אויך איין אַרבייט.

מיר, אַלס רייזענדער, קומט־אויס אונטערוועגנס אָפּטמאָל אויסזיצען גאַנצע טעג, נישט צו טהון קיין האַנט אין קאַלט וואַסער, האָטש נעם שלאָג זיך קאָפּ אָן וואַנט. בין איך געפאַלען אויף אַ

גלייכע זאַך. איך האָב מיר אומיסטנע געקויפט אַ ריינעם בוך מיט אַ בליישטיפט, און אַלסדינג, וואָס איך זעה זיך אָן, און אַלסדינג, וואָס איך הער זיך אָן אין וועג, נעם איך און טראָג דאָס אַריין צו מיר אין בוך אַריין. און אָט אַזוי, ווי איהר זעהט, האָט זיך צונויפגעקליבען ביי מיר, קיין עין־הרע, אַ היבש ביסעל מאַטעריאַל. עס וועט זיין גענוג אפשר אויף אַ יאָהר צו לייענען. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טהוט מען דערמיט? אַרויסוואַרפען? — איין עבירה פאַר גאָט. פאַר וואָס זאָל איך עס ניט אַרויסגעבען אין אַ בוך, אָדער אָפדרוקען אין אַ בלאַט? איך זאָל האָבען די ברכות, וואָס מע דרוקט אַ סך ערגערע זאַכען.

און איך האָב מיך אַוועקגעזעצט און האָב צעלעגט די סחורה אויף מוסטערען, דעם „בראַק“ אַרויסגעשמיסען, איבערגעלאָזט נאָר דאָס בעסטע, פרימאַ שבפרימאַ, איינגעטיילט אויף באַזונדערע געשיכטען, געשיכטע נומער איינס, געשיכטע נומער צוויי, און אַזוי ווייטער. יעדער געשיכטע האָב איך געגעבען איין אַנדערען נאָמען, פיינטשיק, ווי עס געהער צו זיין, — מעשה סוחר. איך ווייס ניט, צי וועל איך אינ'ם געשעפט פאַרדיענען, צי איך וועל ברעכען רוק און לענד. הלואי איך זאָל חאָטש אַרויס מיט מיין קרן...

די קשיא: צוליעב וואָס האָב איך באַדאַרפט דעם גאַנצען מסחר? — פרעגט מיך בחרם, איך ווייס אַליין ניט. עס קאָן זיין, ס'איז פון מיר אַ נאַרישקייט, נאָר אָפגעטהאָן — איז פאַרפאַלען. מיט איין זאַך האָב איך מיך באַוואָהרענט: מיט די קריטיקער. איך האָב מיין געשעפטס־נאָמען באַהאַלטען. אַ מכה וועלען זיי טרעפען, ווי אַזוי איך הייס. לאָזען זיי קריטיקירען, לאָזען זיי לאַכען, לאָזען זיי זיך דראַפען אויף די גלייכע ווענט — איך הער זיי, ווי המן דעם גראַגער. איך בין ניט קיין מחבר, קיין מלמד, קיין בטלן, — איך בין אַ איד אַ סוחר!

א קאָמי־וואָיאַזשער.

געשיכטע נומער איינס

קאָנקורענטען

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער איינס

קאָנקורענטען

תמיד, סאַמע אין דער רעכטער בהלה, ווען אידען שטופּען זיך, דער אַריין, דער אַרויס, און מע שלאָגט זיך אין וואַגאָן פאַר די ערטער, ווי, להבדיל, אין שוהל פאַר הקפות — פונקט דעמאָלט זענען זיי דאָ. זיי ביידע: ער און זי.

ער — אַ שוואַרצער, אַ גראָבער, אַ צעבורשעטער, מיט אַ בעלמע אויף איין אויג. זי — אַ רויטע, אַ דאַרע און אַ געשטופּעלטע. ביידע אָפּגעריסען, אָפּגעשליסען, ביידע מיט געלאַטעטע שיך און ביידע מיט איינע און די זעלבע סחורה: ער אַ קויש, זי אַ קויש; ער מיט געפלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פּלעשלעך מיט זעלצערוואַסער און מאַראַנצען, זי אויך מיט די זעלבע געפלאָכטענע קוילעטשלעך, האַרטע אייער, פּלעשלעך זעלצערוואַסער און מאַראַנצען.

אַמאָל מאַכט זיך, אַז ער האָט אין קויש סקאָרמוטשען מיט רויטע ווינשעל, שוואַרצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווייני־טרויבען. דעמאָלט קומט זי אויך מיט די זעלבע רויטע ווינשעל, שוואַרצע קאַרשען אָדער גרינע עסיגזויערע וויינטרויבען.

און ביידע קומען זיי תמיד אין איין צייט, שטופען זיך דורך אין איין טיר פון וואגאן און רעדען ביידע אויף איין לשון, נאר מיט א באזונדערער אויסשפראך. ער — א ביסעל יאדישליווע, אהן א רי״ש, וויך, צעגאנגען, ווי אהן א צונג. און זי — שעפעליאווע, דווקא א פול מויל מיט צונג.

אפשר מיינט איהר, אז זיי שמייסען זיך מיט די מקחים, קאנ-קורירען, ווארפען דעם מארק? חלילה. דער פרייז איז ביי זיי איין פרייז. זייער גאנצע קאנקורענץ באשטעהט נאר אין דעם, ווער פון זיי רופט ארויס מעהר רחמנות. ביידע בע-טען זיך ביי אייך, איהר זאלט רחמנות האבען אויף זייערע פינף קינדער יתומים (ביי איהם פינף קינדער יתומים, ביי איהר פינף קינדער יתומים). ביידע קוקען זיי אייך אין די אויגען אריין, שטופען אייך זייער סחורה גלייך אין פנים אריין און רעדען איבער אייך אזוי לאנג, אז — צי איהר דארפט, צי איהר דארפט ניט — איהר מוזט עפּיס קויפען.

נישט מעהר, וואס פון זייער רעדען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ווערט איהר א ביסעל פארטומעלט. איהר ווייסט ניט, ביי וועמען איהר זאלט קויפען: ביי איהם, צי ביי איהר? פאלט איהר מסתמא אויף איין עצה אוןווילט געבען צו לייזען ביידען, לאזען זיי אייך ניט:

— קויפט איהר, רב איד, דארפט איהר קויפען ביי איינעם. אויף צוויי חתונות טאנצט מען ניט!

ווילט איהר זיין א בעל-יושר, קויפט איין מאל ביי איהם, דאס אנדערע מאל ביי איהר. ווערט איהר אויסגעזידעלט אויף אלע זייטען:

— רב איד! מיט וואס בין איך אייך עפּיס היינט ניט גע-פעלען אין שלייער?

אדער אזוי:

— רב איד! ערשט יענע וואך האט איהר ביי מיר געקויפט און האט זיך, דאכט מיר, ניט געס'מ'ט און ניט דערווארגען אויך?..

פאַלט איהר אַריין אין „מאָראַל“ און הויבט זיי אָן זאָגען מוסר, אַז יענער האָט אויך אַ נשמה, יענער דאַרף אויך לעבען, ווי דער דייטש זאָגט: „לעבען און לעבען לאַססען“. באַקומט איהר דערויף אַ תשובה, נישט אויף דייטש, נאָר דווקא אויף פּראָסט אידיש, אַפילו אַ ביסעלע פאַרשטעלט, נאָר גאַנץ פאַרשטענדליך:

— פעטער! מיט איין דאָס אויף צוויי ירידים פאָהרט מען ניט!...

יאָ, אָט אַזוי איז עס, ליעבער פריינט! יוצא זיין פאַר אַ וועלט זאָלט איהר קיינמאָל ניט װעלען — עס וועט אייך ניט געראָטען, און ווערען אַ רודף־שלום'ניק זאָלט איהר זיך קיינמאָל ניט פּרובען — עס וועט אייך אויספאַלען באַקאָם. איך ווייס עס פון מיין אייגענער פּראַקטיק. איך וואָלט אייך דערצעהלט וועגען דעם אַ שענע געשיכטע, ווי אַזוי איך בין אַמאָל געוועזען אַ נאַר, איך האָב מיך אַריינגעלעגט צווישען אַ פּאָרפאָלק, געוואָלט מאַכען אַ שלום, און דער שפּיץ איז געוועזען — איך האָב געכאַפּט אָפּגעשניטענע יאָהרען פון מיין אייגען ווייב. איך האָב אָבער מורא מישען איין געשיכטע אין דער אַנדערער, איך זאָל ניט אַוועק אָן אַ זייט, כאָטש אַפילו אין געשעפט טרעפט זיך אָפּטמאָל, אַז מע לעגט־פאַר איינעם אין אַרטיקעל און רעדען רעדט מען גאָר האָצעקלאָץ, אויפ'ן הימעל אַ יריד... הכלל, מיר קעהרען זיך אום צו אונזער געשיכטע.

איינמאָל, געוועזען איז דאָס אָסיענצייט, אין אַ רעגענדיגען טאָג. דער הימעל איז געוועזען וויינענדיג, די ערד — וויסט און פינסטער, און די סטאַנציע פול־און־פול מיט מענטשען. פּאַסאַזשירען אַריין, פּאַסאַזשירען אַרויס. אַלע לויפען, אַלע שטופען זיך. און אידען, געוועהנליך, מעהר פון אַלעמען. מע יאָגט זיך, מע קריכט איינס איבער דאָס אַנדערע, מיט טשעמאָדאַנעס, פּעקלעך און בעטגעוואַנט. אַ געשריי, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער! און סאַמע אין דער רעכטער הושטשע — ער און זי. ביידע אָנגעלאָדען מיט עסענוואַרג, ווי תמיד. ביידע שטופען זיך אין איין טיר אַריין, ווי תמיד. פּלוצים... וואָס האָט זיך געטראָפען? ביידע קוישען ליגען אויף דער ערד.

די קוילעטשלעך מיט די אייער מיט די פלעשלעך זעלצערוואסער מיט די מאראנצען וואלגערען זיך אין דער בלאטע, און א מישמאש פון געשרייען, קוויטשערייען, טרערען און קללות גיסט זיך צונויף איינאיינעם מיט'ן געלעכטער פון די קאנדוקטארען און מיט'ן רעש און מיט'ן טומעל פון די פאסאזשירען. עס קלינגט און עס פייפט. נאך א מינוט — און מיר פאהרען.

אין וואגאן איז א גערעדעריי. אחינו-בני-ישראל שמועסען זיך דורך, לופטערען די שפראך. און דוקא אלע מיט א מאל, ווי די חייבער אין שוהל, אדער ווי די געגנז אויפ'ן יריד. עס איז שווער צו חאפען דעם תוך, דעם אינהאלט. סיידען באזונדערע פראזען.

— א גערעט אויף געפלאכטענע קוילעטשלעך.

— א פאגראם אויף אייער.

— וואס האט ער געהאט צו די מאראנצען?

— וואס פרעגט איהר? — עשו!

— וויפיעל שאצט איהר דעם היזק?

— א מצוה, לאזען זיי ניט קריכען, ניט איינעמען זיך אין די ביינער אריין!

— וואס זאלען זיי נעבאך טהון? א איד זוכט פרנסה.

— חא-חא-חא! — רופט זיך אן א גערדיכטע באסאווע שטימע. — אידישע פרנסות!

— אידישע פרנסות? — לאזט זיך הערען א יונג קול'כעל מיט א קוויטשו. — איהר האט שענערע פרנסות? גיט זיי אהער.

— יונגערמאן! ניט צו אייך רעדט מען! — דונערט די באסאווע שטימע.

— ניט צו מיר רעדט איהר? איך רעד אבער צו אייך — איהר האט שענערע פרנסות? אי-א, איהר שווייגט? וואס שווייגט איהר?

— וואס וויל פון מיר אט דער יונגערמאן?

— וואס זאל איך וועלען? איהר זאגט: אידישע פרנסות — זאג איך: אדרבה, איהר האט שענערע? גיט זיי אהער.

— געפעלט אייך אַ ביסעל אַ פּריטשעפּע ?!

— שאַט, אידען! זאָל זיין שטיל, אָט איז זי דאָ.

— ווער ?

— זי אַליין, דאָס ווייבעל פון די אָנבייסענס.

— וואו איז זי, די יפהפיה, וואו ?

— אָט איז זי, אָ!

אַ געשטופּעלטע, אַ רויטע, מיט געשוואָלענע אויגען פון געוויין, שטופּט זי זיך דורך מיט׳ן לעדיגען קויש צווישען עולם, זוכט אַ פּלאַץ, זעצט זיך אַוועק אויף דער ערד, אויפ׳ן איבערגעקעהרטען קויש, באַהאַלט די פאַרשוואָלענע אויגען אינ׳ם צעריסענעם שאַל און וויינט זיך שטילערהייט.

אַ מאָדנע שטילשווייגען ווערט מיט אַ מאָל אין וואַגאָן. אויסגעגאַנגען רעד. אָפּגענומען לשון. נאָר איינער האַפּט זיך אויף און רופט זיך אָן צום עולם מיט אַ געדיכטער באַסאָווער שטימע:

— אידען! וואָס שווייגט איהר ?

— וואָס זאָלען מיר שרייען ?

— מע דאַרף איהר עפּים מאַכען.

אַ שענע מעשה! ווייסט איהר, ווער דער איינער איז? דוקא אָט יענער, וואָס האָט נאָר-וואָס געלאַכט „האַ-האַ-האַ, אידישע פּרנסות“. אַ מאָדנער נפש מיט אַ מאָדנע היטעל אויפ׳ן קאָפּ. אַ מין קאַשקעט מיט אַ גלייכען גלאַנצענדיגען דאַשעק. און דערצו טראָגט ער נאָך בלויע ברילען, אַזוי, אַז קיין אויגען זעהט מען ניט. נישטאָ קיין אויגען. נאָר אַ נאָז, אַ פליישיגע, פעטע בולבעוואַטע נאָז.

נישט לאַנג געטראַכט, האַפּט ער אַראָפּ דעם קאַשקעט פון קאָפּ, וואַרפט-אַריין דער ערשטער אַ פּאָר זילבערנע מטבעות, און געהט פון איינעם צום אַנדערען און דונערט מיט דער באַסאָווער שטימע:

— גיט, אידישע קינדער, וויפיעל איהר קאָנט. אחד המרבה ואחד הממעיט — מאַכט רש״י: „דאַראָוואַנאָמו קאָניו ווזובי ניע בּמאָטריאַט“.

דער עולם האָט זיך אַ נעם געטהאָן צו די קעשענעס, אויס־געפּנט די בייטעלעך, און עס האָבען אָנגעהויבען קלינגען מטבעות, אַלערליי מטבעות, זילבערנע און קופּערנע. צווישען עולם זיצט אויך איינער אַ קרימט, אַ קאַצאַפּ מיט גרויסע שטיוועל און מיט אַ זיל־בערנער קייט איבער'ן האַלז; האָט ער, געהניצענדיג, זיך איבער־געצלמ'ט און אויך אַריינגעוואָרפען אַ מטבע. נאָר איין פּאַסאַזשיר האָט זיך אָפּגעזאָגט, ניט געוואָלט געוועןן מאַרנישט. און דוקא אָט יענער, וואָס האָט זיך אָנגענומען די קריוודע פון אידישע פרנסות. אַ יונגערמאַן אַ אינטעליגענט מיט פּוכקע בעקלעך, אַ געל שפּיצעכיג בערדעל, און מיט אַ גאָלדענעם פּענסנע. איינער פון די יונגעלייט, וואָס האָבען רייכע טאַטע-מאַמע, רייכע שווער־און־שוויגער, און אַליין זענען זיי אויך אָנגעשטופּט, און פאָהרען דריטע קלאַס, ווייל זיי זשאַלעווען געלט.

— יונגערמאַן, גיט עפּיס אין היטעל אַריין! — זאָגט צו איהם דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטער נאָז.

— איך געב ניט. — זאָגט דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט.

— פאַר וואָס?

— אָט אַזוי. ס'איז ביי מיר אַ פּרינציפּ.

— דאָס האָב איך געוואוסט פריהער.

— פון וואַנען?

— מע זעהט נאָך די באַקען, ווי די ציינער קנאַקען — מאַכט רש"י: „ווידנאָ פּאַנאַ פּאָ חאָליאַווע"...

דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט ווערט אָנגעצינדען, פאַר־לירט אַזש דאָס פּענסנע און פאַלט־אָן אויף דער בולבעוואַטער נאָז מיט אַ קוויטש:

— איהר זענט אַ איגנאָראַנט, אַ גראָבער יונג, איין עם־הארץ, און אַ נאַחאַל, איין עזות־פּנים דערצו!

— דאַנקען גאָט! אבי ניט קיין דבר אחר ביד חזקה שתים.

אַזוי ענטפערט איהם די בולבעוואַטע נאָז מיט דער באַסאָווער שטימע דוקא אין גוטען מוט און געהט צו דער וויינענדיגער אידינע מיט די געשוואָלענע אויגען:

— מוהמעניו! טאָמער וואָלט געווען גענוג צו וויינען? איהר מאַכט אייך נאָר קאַלי אייערע שענע אויגען. גיט אַהער ביידע זשמע־ניעס, לאָמיך אייך אויסשיטען דאָס ביסעל קליינגעלט.

אַ מאָדנע ווייבעל! איך האָב געמיינט, אַז דערזעהן אַזוי פיעל געלט, וועט זי מסתמא צעגעהן און צעגאָסען ווערען פון ווינשע־וואַניעס. עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. אָנשטאָט ווינשעוואַניעס, האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן פון איהר מויל קללות. עס האָט זיך ביי איהר געעפענט אַ פאָנטאַן, אַ קוואַל פון קללות:

— איינגאַנצען ער — ברעכען זאָל ער האַלז און נאַקען, ביין און לייב אויפ׳ן גלייכען וועג, ליעבער גאָט! אַלמדינג נעמט זיך פון איהם — נעמען זאָל איהם די ערד, זיסער פאָטער! ער זאָל גאָר ניט דערלעבען קומען אַהיים, קומען זאָל אויף איהם אַ מיתה־מהומע, אַ חלירע, אַ שרפה, אַ מגפה, איין אויסחאַפעניש! איין אויפלויפעניש! איין איינדאַרעניש! אַ צונויפשרימפעניש!...

רבונו של עולם! פון וואַנען נעמען זיך ביי אַ מענטשען אַזוי פיעל קללות? אַ גליק, וואָס דער נפש מיט די בלויע ברילען האָט איהר איבער אין מיטען:

— גענוג אייך שוין צו בענטשען, ווייבעל! זאָגט בעסער, וואָס האָבען געהאַט צו אייך די קאָנדוקטאָרעס?

דאָס ווייבעל הויבט־אויף אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— איבער איהם, דער שלאַק זאָל איהם טרעפען! ער האָט מורא געהאַט, טאָמער חאַפ איך אויס אַלע קונים, געהט ער און שטופט זיך אין וואַגאָן, געה איך און פאַרחאַפ פריהער, געהט ער און האַלט מיר צו דעם קויש פון הינטען, געה איך און מאַך אַ גוואַלד, געהט דער זשענדאַר און טהוט אַ וואונק צו די קאָנדוק־טאָרעס, געהען די קאָנדוקטאָרעס און שיטען אונז אויס ביידע קוישען אין דער בלאָטע, צעשאָטען זאָלען ווערען די ביינער זיינע

אַזוי ווי זאַמד, ליעבער גאָט! איהר מעגט מיר גלויבען, איך זאָל אַזוי רעדען מיט ווען מיר איז ליעב, אַז זינט איך האַנדעל מיט דער האָזיגער סחורה און פאָהר אויף דער ליניע, האָט מיך נאָך קיינער ניט אָנגעריהרט, איהר זאָלט זאָגען, אויף אַ האָר אַפּילו! איהר מיינט, מחמת וואָס? מחמת גוטסקייט? אַזוי פיעל כּבוד זאָל זיך איהם זעצען, וויפיעל קוילעטשלעך מיט וויפיעל אייער עס ווערט צעטיילט אויף דער סטאַנציע! אַלעמען, פון׳ם קלענסטען ביז׳ן גרעסטען, מוז מען פאַרשטופּען דעם האַלז. קומט דער טאָג, הויבט זיך אָן איין אויסטיילעניש: דעם אַ קרענק, דעם קדחת, דעם אַ מכּה. דער סטאַרשי קאָנדוקטאָר נעמט זיך אַליין זיין חלק אָנ-בייסען, וואָס ער וויל, און די איבעריגע קאָנדוקטאָרעס טיילט מען אויס, ווען אַ קוילעטשעל, ווען איין איי און ווען אַ מאַראַנץ. וואָס דאַרפט איהר מעהר? אַפילו דער גוי, וואָס הייצט די אויווענס, אַ חלירע איהם אין פּנים, מיינט איהר, איז ניט קיין בעלן אויף אָנבייסען? אַזאַ מכּה איהם! ער שרעקט מיך, אַז טאָמער ניט, וועט ער מיך מסר׳ען צום זשענדאַר. ער ווייסט ניט, אַ קרענק איהם אין די ביינער, אַז דער זשענדאַר איז אויך איין אונטער-געשמירטער. דעם זשענדאַר איז מען מטמא אַלע וואָך, אַז עס קומט זונטאָג, מיט אַ פּאָרציע מאַראַנצען. אי דאָס — קלייבט ער אויס די גרעסטע, די שענסטע, די בעסטע מאַראַנצען...

— מוהמעניו! — שלאָגט איהר איבער דער וואָס מיט די בלויע ברילען. — ווערליג איך פאַרשטעה נאָך אייערע געשעפטען, דאַרפט איהר געהן אין גאָלד.

— וואָס רעדט איהר? — חאַפּט זיך אַרויס דאָס ווייבעל, גלייך ווי זי פאַרענטפערט זיך. — קוים-קוים וואָס מע קומט אויס מיט׳ן קרן. און אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע דערלעגט די הויט. מע ווערט בּדיל-הדל.

— צו וואָס-זשע טויג אייך דער מסחר?

— וואָס-זשע, זאָל איך געהן גנב׳ענען, אַז איך האָב פינף קינדער, פינף חלירעס איהם אין בויך, און אַליין בין איך קראַנק,

קרענקען זאָל ער אין הקדש, ליעבער גאָט, פון היינט אָן האָטש ביז איבעראיאָהר ראש־חודש אלול, ווי ער האָט געמאַכט אַ תל, באַ־גראָבען דאָס געשעפט, באַגראָבען זאָל איך איהם! אַזאַ געשעפט, אַזאַ זיס געשעפט, אַזאַ גוט געשעפט!

— אַ גוט געשעפט?

— אַ גאָלדען געשעפט, פרנסה בשפע. ווי זאָגט איהר, מיט טעלער און מיט לעפעל.

— אָט נאָר־וואָס האָט איהר געזאָגט, מוהמעניו, אַז מע ווערט בדיל־הדל.

— וואָס־זשע, מע פאַרדיענט, אַז מע צעטיילט העכער האַלב אומזיסט דעם קאָנדוקטאָר און דעם סטאַרשי קאָנדוקטאָר און אַלע זונטאָג דעם זשענדאַר? וואָס איז ביי מיר — אַ קרעניצע? אַ ברונען? צי גנבייש געלט?

דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטער נאָז הויבט שוין אָן אַרויס פון די כלים:

— מוהמעניו, איהר מאַכט מיט מיר זומער און ווינטער!...

— איך מאַך? די צרות מיינע מאַכען, מאַכען זאָל איך איהם אַ מוידט, ווי ער האָט מיך אַוועקגעקוילעט, געקוילעט זאָל ער ווערען פון גאָט, אַז געווען איז ער סך־הכל אַ שניידער, אַ לאַטוטניק, גע־שטשאָבעט מיט דער נאָדעל און ווי עס איז פאַרדיענט, ווי זאָגט איהר, וואַסער אויף קאַשע. האָט ער זיך אָבער מתקנא געווען אין מיר, דערזעהען, די אויגען זאָלען איהם אַרויס, אַז איך עס ברויט, עסען זאָלען איהם ווערים, און האַלט־אויס מיט'ן דאָזיגען קויש, קיין עין־הרע, פינף קינדער יתומים, זאָלץ איהם אין די אויגען, שטיינער איהם אין האַרצען, געהט ער, אַרויסגעהן זאָל איהם די פאַרע, און קויפט זיך אויך אַ קויש, קויפען זאָל איך איהם תכריכים, ליעבער גאָט! פרעג איך איהם: וואָס איז דאָס? זאָגט ער: אַ קויש. וואָס ווילסט דו טהון, זאָג איך, מיט'ן קויש? זאָגט ער: דאָס אייגענע, וואָס דו. זאָגט איך: וואָס הייסט? זאָגט ער: אָט דאָס הייסט... איך האָב, זאָגט ער, אויך פינף קינדער, וואָס דאַרפען

עסען... דו וועסט זיי, זאָגט ער, מוט ברויט ניט האָדעווען... האָט איהר עפּים צו איהם? און אָט אַזוי, ווי איהר זעהט, שלעפּט ער זיך מיר נאָך מיט'ן קויש און שלעפּט אַוועק ביי מיר אַלע קונים, שלעפּען זאָל מען איהם די צייהן פון מויל, און רייסט אַרויס פון מיר דעם לעצטען ביסען, רייסען זאָל מען פון איהם שטיקער, זיסער פּאַטער, האַרציגער, געטרייער!

פאַלט דער נפש מיט די בלויע ברילען אויף אַ גלייכע זאַך, וואָס מיר אַלע זענען, אייגענטליך, דערויף געפאַלען:

— וואָס-זשע דאַרפט איהר זיך טאָפּטשען ביידע אויף איין אָרט?

דאָס ווייבעל שטעלט אַוועק אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— וואָס-זשע דען זאָלען מיר טהון?

— זוכט אייך אוים איין אַנדער פּלאַץ. די ליניע איז גרוים.

— נו, און ער?

— ווער?

— דער מאַן מיינער.

— וואָסער מאַן?

— מיין צווייטער מאַן.

— וואָסער צווייטער מאַן?

דעם ווייבעל'ס רויט געשטופּעלט פּנים ווערט נאָך רויטער.

— וואָס הייסט — וואָסער צווייטער מאַן? דאָס איז ער דאָך טאַקי, דער שלים-מזל, מיין צווייטער מאַן, אַז אָך און וועה איז מיר!

אַלע האַפּען זיך אויף פון די ערטער:

— ער, אָט דער קאָנקורענט אייער'ר, איז אייער צווייטער מאַן?

— וואָס דען האָט איהר געמיינט? מיין ערשטער מאַן? עהע-העע! ווען מיין ערשטער מאַן, עליו-השלום, זאָל מיר איצטער לעבען!...

אַזוי ציהט אויס דאָס ווייבעל מיט אַ ניגון און וויל אונז אָנ־הויבען דערצעהלען, אַפּנים, ווער איהר ערשטער מאַן איז געווען און וואָס ער איז געווען. ווער הערט זי? אַלע רעדען, אַלע ווערטלען זיך, אַלע חכמ'ען זיך, און מע לאַכט, און מע לאַכט, און מע לאַכט!

טאָמער ווייסט איהר, וואָס איז דער געלענדער?...

ע נ ד ע ג ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר א י י נ ס.

געשיכטע נומער צוויי

דער גליקליכסטער אין קאָרני

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער צוויי

דער גליהליכסטער אין קאָדני

די בעסטע צייט פאָהרען אין באַהן איז — ווייסט איהר ווען? אָסיענצייט, אַרום נאָך-סוכּות.

ס'איז ניט הייס און ניט קאַלט, און איהר קוקט ניט אָן דעם פאַרוויינטען הימעל מיט דער קלאָגעדיגער פאַר'חושכ'טער ערד. טראָפּענס רעגען שטייסען אין די פענסטער, קייקלען זיך אַראָפּ אויפ'ן פאַרשוויצטען גלאָז, אַזוי ווי טרערען, און איהר זיצט זיך, ווי אַ פּריץ, אין וואַגאָן דריטער קלאַס מיט נאָך אַ סך אַזעלכע מיוחסים, ווי איהר, און כאַפּט אַ קוק אין דרויסען אַרויס, און איהר דערזעהט פון דערווייטענס אַ וועגעלע שלעפּט זיך, טיאַפּקעט אין דער בלאָטע. אויפ'ן וועגעלע זיצט, איינגעבויגען אין דרייען, אַ גאָט'ס באַשעפעניש, מיט אַ זאַק איבערגעדעקט, און לאָזט-אויס זיין בּיטער האַרץ צום פערדעל נעבאַך, אויך אַ גאָט'ס באַשעפעניש, — און איהר דאַנקט גאָט, וואָס איהר זענט אונטער אַ דאַך, צווישען מענטשען. איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר — איך האָב ליעב פאָהרען אין באַהן אָסיענצייט, אַרום נאָך-סוכּות.

דאָס ערשטע איז בּיי מיר — איין אָרט. האָב איך פאַרכאַפּט איין אָרט, און ווער שמועסט נאָך אין דער רעכטער האַנט, נעבען פענסטער, — בין איך מיר אַ קיסר. אַרויסגענומען דעם פּאַר-

טאַבאַק, הויבט מען אָן צו פאַררויכערען אַ פּאַפּיראָס נאָך אַ פּאַפּי־ראָס און אַרומקוקען זיך, ווער פאָהרט אין וואַגאָן און מיט וועמען קאָן מען רעדען אַ פּאָר ווערטער וועגען געשעפט? פּאַסאַזשירען, דאַכט זיך, ניט צו פאַרזינדיגען, אָנגעפּאַקט, ווי הערינג אין אַ פּאַס. בערד, נעזער, היטלען, בייכער, געשטאַלטען פון מענטשען. און מענטשען? — ניט איינער. נאָר שאַ, אָט זיצט עפּיס אין אַ ווינ־קעלע איינער אַליין אַ מאָדנער פאַרשוין, אַ פאַרשוין ניט ווי אַלע. ביי מיר איז אַ שאַרף אויג. נישט קיין געוועהנליכען מענטשען וועל איך אייך באַמערקען צווישען הונדערט.

דאָס הייסט, אויפ'ן קוק איז דאָס אַפילו אַ גאַנץ געוועהנליך מענטשעל, אַ אידעל פון די אידלעך, וואָס מע מעסט זיי אויפ'ן מעסטעל, אָדער דאָס, וואָס ווערט אָנגערופען ביי אונז: „אַ איד פון אַ גאַנץ יאָהר". נאָר אָנגעטהאָן איז ער עפּיס מאָדנע: אַ קאַפּאָטע ניט קיין קאַפּאָטע, אַ חאַלאַט ניט קיין חאַלאַט. אויפ'ן קאָפּ — אַ היטעל ניט קיין היטעל, אַ יאַרמעלקע ניט קיין יאַרמעלקע. און די הענט — אַ שירעם ניט קיין שירעם, אַ בעזעם ניט קיין בעזעם. אַ מאָדנע אָנטהון.

נאָר ניט דאָס אָנטהון איז דער עיקר, ווי דאָס אידעל אַליין מיט זיין רידהרעוודיגקייט, מיט זיין אַרומקוקען זיך אויף אַלע זייטען און מיט זיין ניט קאָנען איינזיצען אויף איין אָרט, און דערהויפּט — מיט זיין שיינענדיג, פריילין, לעבעדיג פּנים און גליקליך אויסזעהען.

נישט אַנדערש, ווי דער מענטש האָט אָדער אויסגענומען אַ הויפּט-טרעפער, אָדער התונה געמאַכט אַ טאָכטער אין אַ מזל דיגער שעה, אָדער אַריינגעגעבען אַ זוהן אין גימנאַזיע. אַלע מינוט האַפּט ער זיך אויף, טהוט אַ קוק אין פענסטער און אַ זאָג צו זיך אַליין: „אַ סטאַנציע? נאָך ניט?" — און זעצט זיך אַוועק צוריק, אַלע מאָל נעהענטער צו מיר, אַ שיינענדיגער, אַ פריילינער, אַ גליקליכער.

בטבע, דאַרפט איהר וויסען, בין איך אַ מענטש, וואָס האָב פיינט, ווי אַנדערע, קריכען צו יענעם אין האַרצען אַריין, אויס־מאַפּען, אויספרעגען, ווער און וואָס און ווען. איך געה מיר מיט

דעם גאַנג, אַז אַ מענטש, וואָס האָט עפּיס, ווע֗ט ער עס אַליין אַרויסגעבען.

כּך הוה. נאָך דער צווייטער סטאַנציע האָט זיך מיין ייִדִי־רעוודיג אידעל צוגערוקט צו מיר נאָך אַ ביסעל נעהענטער, דאָס הייסט, טאַקי גאַנץ נאָהענט, אַזוי, אַז זיין מויל איז אויסגעקומען אַקוראַט אַקעגען מיין נאָז.

— וואוהין פאָהרט אַ איד?

איך האָב אָבער פאַרשטאַנען פון זיין פרעגען מיך און פון זיין אַרומקוקען זיך און פון זיין קראַצען זיך אונטער'ן היטעל, אַז איהם גערהט ניט אָן אַזוי, וואוהין איך פאָהר, ווי עס ווילט זיך איהם אַרויסדערצעהלען, וואוהין ער פאָהרט. און איך האָב איהם געטהאָן צוליעב, דאָס הייסט, איך האָב איהם דערה'ף ניט געענטפערט גאָרנישט, נאָר אַ פרעג געטהאָן: „און איהר וואוהין?“ — און ס'איז אַוועק אַ גאַנג:

— איך וואוהין? קיין קאָדני. געהערט אַמאָל קאָדני? בין איך אַ דאָרטיגער בין איך. ניט ווייט פון דאַנען. די דריטע סטאַנציע. דאָס הייסט, פון דאַנען האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי דריי סטאַנציעס. און פון דאָרטען קיין קאָדני באַדאַרף מען נאָך צופאָהרען מיט דער אַקס אַ שעה אָנדערטהאַלבען. דאָס הייסט, סע רעדט זיך נאָר אַזוי: אָנדערטהאַלבען. אין אמת'ען איז דאָס טאַקי גאַנצע צוויי שעה, אייזערנע צוויי שעה, נאָך מיט אַ סמיטשיק. אי דאָס, מיט אַ תנאי — אויב ס'איז אַ גוטער וועג און מע פאָהרט מיט אַ פאַעטאָן. איך האָב באַשטעלט, דורך אַ דעפּעש. איך האָב געקלאָפּט, הייסט דאָס, אַ דעפּעש, מע זאָל מיר אַרויסשיקען אַ פאַעטאָן אויף דער סטאַנציע. צוליעב מיר, מיינט איהר? שרעקט אייך ניט. איך קאָן באַשטעהן זיך איבערהאַפּען זאַלבעזעכסט מיט אַ פראָסטען בעל־עגלה, אָדער אַז ניט, נעמט מען דעם שירעם אין איין האַנט און דאָס פּעקעל אין דער אַנדערער האַנט און מען איז עולה־רגל גלייך אין שטאָדט אַריין גאַנץ פיין צו־פוס. סע טראָגט ניט, פאַרשטעהט איהר מיך, אויף קיין פאַעטאָנעס. ווערליג די

גאָלדענע געשעפטען, מעג מען גאָר אינגאַנצען זיצען אין דער היים. האַ? וואָס זאָגט איהר?

דאָ איז מיין פאַרשווין מפסיק, מהוט אַ זיפץ און הויבט-אָן רעדען שטיל, גלייך צו מיר אין אויהער אַריין, קוקט זיך פריהער אַרום אין אַלע זייטען, אויב קיינער הערט איהם ניט אונטער.

— איך פאָהר ניט אַליין. איך פאָהר מיט אַ פּראָפעסאָר פאָהר איך.... ווי קום איך צו אַ פּראָפעסאָר? איז אַזוי די מעשה: פון קאַשעוואַרעווקע האָט איהר געהערט? אַ שטעדטעל אַזעלכעס פאַרהאַן, הייסט דאָס מיט'ן נאָמען קאַשעוואַרעווקע. וואוינט דאָרטען אַ איד אַ גביר, איין אויפגעקומענער גביר, אפשר האָט איהר געהערט פון איהם, באָראָדענקאָ הייסט ער, איציקעל באָראָדענקאָ. געפעלט אייך דער נאָמען? איאָ, אַ גוייִשער נאָמען? נאָר וואָס קומט אַרויס? אַ גוייִשער נאָמען, אַ אידישער נאָמען — דערוויל האָט ער דאָס געלט. און אַ סך געלט. גאָר אַ סך. ס'איז אַ סברה, אַז ביי אונז אין קאָרני שאַצט מען איהם כמעט אין אַ האַלבען מיליאָן. און אפשר, אַז איהר וועט מיך שטאַרק בעטען, האָט איהר ביי מיר גע'פועל'ט, אַז ער זאָל פאַרמאָגען דעם גאַנצען מיליאָן. דאָס הייסט, ווערליג ער איז, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ דבר-אַחר, וואָלט ער געמעגט פאַרמאָגען צוויי. אָט האָט איהר אַ ראיה: תּאָמיש איך זעה אייך דעם ערשטען מאָל, נאָר פאַרשטעהן פאַרשטעה איך, אַז איהר פאָהרט-אויס אַ וועלט, אַודאי מעהר פון מיר. זאָגט מיר דעם אמת: איהר האָט עפּיס אַ סך מאָל געהערט דעם נאָמען באָראָדענקאָ, ער זאָל זיך אויסשטעלען מיט עפּיס אַ אידישער זאַך, אַ גרויסער נדבה, צי וואָס? ביי אונז אין קאָרני האָבען מיר נאָך לעת-עתה דערפון ־עפּיס ניט געהאָרכט. נאָר אויף די אייגענע מעשה, 'גאָט'ס סטראַפּטשע בין איך ניט און אויף יענעמ'ס קעשענע איז יעדער אַ וותרן. איך רעד ניט פון נדבות און צדקה; איך רעד פון מענטשליכקייט רעד איך. גאָט האָט דיר געהאָלפען, דו ביזט אַזוי רייך, אַז דו קאָנסט זיך פאַרגינען אויסשרייבען אַ פּראָפעסאָר, — וואָס וועט דיך אַרגען,

אַז יענער וועט אויך גענישן דורך דיר דעם זכות? מע בעט ניט בײַ דיר קײן געלט, מע בעט בײַ דיר אַ גוט וואָרט — וואָס חאַפּט דיך אַוועק דער רוח? וועט איהר האָרכען אַ שענם.

דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, אַז מע ווערט געוואָהר בײַ אונז אין קאָדני (בײַ אונז אין קאָדני ווייסט מען אַליץ), אַז בײַ דעם קאַשעוואַרעווקער גביר, בײַ אָט דעם איציקעל באָראָדענקאָ, וואָס איך דערצעהל אייך, ווערט קראַנק, ניט דאָ געדאַכט, אַ טאָכטער. וואָס איז איהר קראַנקשאַפט, מיינט איהר? אַ נעכטיגער טאָג, אַ פאַרליעבעניש. זי האָט זיך פאַרליעבט אין אַ גוי, האָט זיך דער גוי אָפּגעזאָגט, האָט זי אײַנגענומען סם (בײַ אונז אין קאָדני ווייסט מען אַליץ). ערשט נעכטען איז דאָס געווען. איז מען אַוועקגעלאָפען און מע האָט אַראָפּגעבראַכט אַ פּראָפעסאָר, דעם גרעסטען פּראָפעסאָר. בײַ אַזאַ גביר שפּיעלט עפּיס אַ ראָליע? פאַלט מיר איין אַ געדאַנק: אַזוי ווי דער פּראָפעסאָר וועט דאָך דאָרט ניט בלײַבען זיצען; היינט-מאָרגען פאָהרט ער דאָך צוריק; און פאָהרען פאָהרט ער דאָך סײַ-ווי-סײַ דורך אונזער סטאַנציע, דאָס הייסט, פאַרבײַ קאָדני, — וואָלט אפשר געווען אַ פּלאַן, ער זאָל זיך צוריקוועגס אַראָפּחאַפּען מפּאָיעזד לפּאָיעזד צו אונז, צו מיר הייסט דאָס? עס ליגט בײַ מיר אַ קינד, ניט פאַר אייך געדאַכט. דהיינו, וואָס מיינט איהר, איז איהם? איך ווייס אַליין ניט וואָס. עפּיס איז איהם אינוועניג. דאָס הייסט, הוסטען, דאַנקען גאָט, הוסט ער ניט. און ווייטער, ער זאָל פיהלען עפּיס אַ וועהטיג אין האַרצען — איז אויך ניט. נאָר וואָס זשע דען? קיין טראָפּען בלוט, און שוואַך, שוואַך, ווי אַ פליעג. דערפון, וואָס ער עסט ניט. גאָרנישט ניט. ווי אַזוי, מיינט איהר, גאָרנישט ניט? אָבער לחלוטין גאָרנישט. מילך אַמאָל טרינקט ער אוים אַ גלאָז. איז דאָס — מיט גוואַלד. מע דאַרף איהם אײַנבעטען דאַרף מען איהם. איסוויינען. און ווייטער איז ניט קיין לעפעל יויך און ניט קיין ביסען ברויט. פון פליישׁ שמועסט מען ניט. פלייש קאָן ער גאָר נישט זעהען. פאַרוואַרפט מיט'ן קאָפּ. דאָס איז פון זינט ער האָט

געבלוט. זמער האָט ער, ניט היינט געדאַכט, געבלוט. איין מאָל, נאָר שטאַרק. איצט, דאַנקען גאָט, שוין מעהר ניט. הלואי ווייטער. נאָר אָפּגעשוואַכט איז ער — איהר קאָנט אייך גאָר נישט משער זיין. קוים-קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די פיס. אַ קליינינקייט — אַ מענטש פּיבערט, גליהט ווי אויף פּאָקען גליהט ער! פון נאָך שבועות. נייען-און-דרייסיג מיט אַ האַלבען, אָדער נייען-און-דרייסיג אָהן אַ האַלבען. גאָר נישטאָ קיין שום מיטעל דערצו. געווען שוין מיט איהם ביי'ם דאָקטאָר ניט איין מאָל. נאָר וואָס ווייסען אונזערע דאָקטוירים? אַ סך עסען, זאָגען זיי, אַ סך לופט. וואו זשע? אַז פון עסען וויל ער גאָר ניט הערען. און לופט? פון וואַנען זאָל זיך נעמען ביי אונז לופט? אין קאָדני — לופט! חאַ-חאַ! אַ וואויל שטעדטעל קאָדני. אַ אידיש שטעדטעל. פאַרהאַן ביי אונז, קיין עין-הרע, אַ ביסעל אידען, פאַרהאַן ביי אונז אַ בית-מדרש, פאַרהאַן אַ שוהל, פאַרהאַן אַ רב, פאַרהאַן אַלסדינג. נאָר פון צוויי זאַכען האָט אונז גאָט אויסגעהיט: פון לופט און פון פרנסה. מילא, פרנסה איז אָפּגערעדט. פרנסה האָבען מיר, ברוך השם, איינס פון דאָס אַנדערע... און לופט? אַז מיר ווילען לופט, געהען מיר אין „הויף“ אַריין. אין „הויף“, זעהט איהר, איז שוין דוקא דאָ לופט. אַמאָל, אַז קאָדני האָט געהערט צו די פּוילישע פּריצים, האָט מען ניט געטאָרט אַריינשמעקען אין „הויף“ אַריין. די פּריצים האָבען ניט צוגעלאָזט. ניט אַזוי די פּריצים, ווי די פּריצישע הינט. נאָר זינט קאָדניר „הויף“ איז אַריינגעפאַלען אין אידישע הענט, איז געוואָרען אוים הינט, און דער „הויף“ איז געוואָרען גאָר איין אַנדער „הויף“. אַ מחיה אַריינצוגעהן אין „הויף“ אַריין. טאַקי פּריצים, פּאָמעשטשיקעס, נאָר אידישע פּאָמעש-טשיקעס. רעדען אידיש, ווי איך מיט אייך. און האַלטען פון אידישקייט, און האָבען ליעב אַ אידען. אַז מע שמועסט אידען, איז דאָך ניט שייך! דאָס הייסט, איך וועל אייך ניט זאָגען, אַז זיי זאָלען זיין אַזעלכע גרויסע צדיקים. ברוך השם, אין שוהל אַריין צו אונז דאַוונען תאַפּען זיי זיך ניט אַזוי שטאַרק, און, להבדיל, צו

אונז אין באַר אַריין — אַודאי ניט. און זיי זאָלען מורא האָבען מחלל־שבת זיין — זעהט מען עפּיס אויך ניט. און פאַר אַ היהנדעל, זאָגט מען, אין פוטער, שרעקען זיי זיך אויך ניט שטאַרק איבער נו, און שרעגען דאָס בערדעל, און געהן אָהן אַ היטעל, און נאָך אַזעלכע זאַכען — פון דעם שמועסט מען ניט. דאָס איז שוין היינט אומעטום אַ וואָכעדיגער גאַנג. פאַרהאַן שוין ביי אונז, דאַנקען גאָט, אין קאָרני אויך אַזעלכע בחורימ'לעך, וואָס ס'איז זיי שווער דאָס היטעל אויפ'ן קאָפּ... פּראַווּדע, קאָרני האָט אויף אונזערע פּאָמעשטשיקעס ניט וואָס צו קלאָגען זיך. אונזערע אידישע פּריצים זענען פאַר'ן שטעדטעל געגוג יוצא. פאַרקעהרט, פיינען זיך אויס, ווי ווייט מעגלעך. קומט אָסיען, שיקען זיי אַריין אַ הונדערט זעקלעך קאַרטאָפלעס פאַר אָרעמעלייט. ווינטער — שטרוי אויף צו הייצען. ערב פּסח — מעות־חטים. ניט לאַנג האָבען זיי געשענקט ציגעל אויף אַ שוהל. וואָס איז שייך? אַלסדינג פיין און שען און לייטיש, ווי עס געהער צו זיין. נאָר אָט דאָס היהנדעל אין פוטער זאָל נאָך ניט זיין, אוי, אָט דאָס היהנדעלע!... מיינט ניט! איך וויל זיי חלילה דערמיט נישט באַרעדען. וואָס האָב איך צו זיי? אַדרבה! זיי וועלען אייך פאַר מיר ניט אַוועקגעבען קיין זאַך באַרשט. רב אַלטער (מע רופט מיך אַלטער רופט מען מיך) איז ביי זיי דאָס איבערשטע פון שטויסעל. אַז מע דאַרף האָבען עפּיס אין שטאָדט אַריין מכּח אַ נויטיגער זאַך, אַ נייעם לוח, צום ביישפּיעל, אויף ראש־השנה, מצות אויף פּסח, אויף סיכּות הושענות, וכּדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט, — שיקט מען רופען רב אַלטערען. און מיין ווייב אין קלייטעל (מיין ווייב האַלט אַ קלייטעל האַלט זי) געבען זיי צו לייזען שען געלט. פאַר זאַלץ און פאַר פעפער און פאַר שוועבעלעך און פאַר אַלסדינג. דאָס האָט איהר אייך די פּאָמעשטשיקעס. און זייערע קינדער די סטודענטלעך — די זענען פאַר מיין זוהן גאָר די כּפּרה. קומט דער זומער און זיי פאָהרען זיך צונויף פון פּייטערבאַרג, לערנען זיי מיט איהם וואָס איהר ווילט. זיצען אַוועק מיט

איהם טעגוויין איבער די ביכלעך. און ביי מיינעם א ביכעל, דארפט איהר וויסען, איז דאָס חיות מיט דער נשמה! טייערער פונ'ם טאַטען מיט דער מאַמען. איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מיינען מיין איך, אַז דאָס ביכעל — דאָס איז טאַקי זיין מלאך-המות. פון דעם ביכעל האָט זיך גענומען דאָס גאַנצע אומגליק... זי דרינגט מיר אַפילו, אַז ס'איז ביי איהם פונ'ם פריזיוו. וואָס פריזיוו? וועו פריזיוו? דעם פריזיוו האָט ער שוין לאַנג פאַרגעסען. נאָר מילא, ווי אַזוי די מעשה איז שוין האָרטען, צי ביכעל, צי פריזיוו — דערווייל ליגט ביי מיר אַ קינד, נישט פאַר קיין אידען געדאַכט, און צאַנקט, צאַנקט נעבאַך, געהט-אויס, ווי אַ ליכט. איין גאָט זאָל זיך אויף איהם דערבאַרעמען...

אַ מינוט האָט זיך אויף מיין אידעל'ס שיינענדיג פּנים אָנ-גערוקט ווי אַ חמאַרעלע. אָבער נישט מעהר, ווי איין מינוט. גיך האָט געגעבען אַ קוק-אַרויס די זון, פאַרטריבען די חמאַרע, און דאָס פּנים האָט ביי איהם ווידער אָנגעהויבען שיינען, די אויגען לייכטען און דאָס מויל שמייכלען. און אָט דערצעהלט ער ווייטער:

— הכלל, וואו זשע האַלטען מיר? יאָ. האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל געבען אַ לויף קיין קאַשעוואַרעווקע, צו איציקעל באָראָדענקאָ, צום גביר הייסט דאָס. געוויינטליך, האָב איך מיך נישט געלאָזט אין וועג אַריין גלאַט אַזוי, ווי זאָגט איהר, מיט לעדיגע הענט. איך האָב מיטגענומען אַ בריעף האָב איך מיט-גענומען. פון אונזער רב (דער קאָדניר רב האָט אַ נאָמען). אַ שענעם בריעף: „היות אַזוי ווי גאָט האָט אייך געהאָלפען, איהר זענט אימשטאַנד אַראָפּברענגען צו זיך אין שטוב אַריין אַ פראָ-פעסאָר, אַז איהר דאַרפט, און אַזוי ווי ביי אונזער אַלטערען ליגט, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַ זוהן אויפ'ן טוידטען-בעט, אפשר וועט זיך דערוועקען אין אייער האַרץ אַ פונק פון רחמנות און איהר וועט אַראָפּנידערען פון אייער געצעלט און אַריינגעהן אין דער „פּאָלאָ-זשעניע" און וועט פועל'ען ביי'ם פּראָפעסאָר, אַז צוריקוועגס, ער פאָהרט דאָך פאַי-ווי-סאַי פאַרביי קאָדני, זאָל ער זיך אַראָפּהאַפּען

צו אונז מפּאָיעוד לפּאָיעוד אויף איין פּערטעל שעה נאָר, אַ קוק טהון אויפ'ן קראַנקען. ובשכר זה"... נו, און אַזוי ווייטער. אַ שענער בריעף.

פּלוצים דערהערט זיך אַ פייף, און מיר בלייבען שטעהן. מיין אידעל טהוט זיך אַ האַפּ-אויף:

— אַהאַ! אַ סטאַנציע? אָט טהו איך אַ שפּרונג אין פּערווע קלאַס נאָר אויף איין מינוט. איך וועל נאָר געבען אַ קוק צו מיין פּראָפעסאָר, קום איך באַלד אַריין, וועל איך אייך "קינטשען" די מעשה.

אַריינגעקומען איז מיין אידעל צוריק מיט נאָך אַ מעהר שיינענדיג פּנים, ווי פריהער. איך זאָל וויסען, אַז מע קאָן זיך אַזוי אויסדריקען, וואָלט איך געזאָגט: עס האָט גערוהט אויף איהם די שכינה. אָנגעבויגען זיך צו מיר אויפ'ן אויהער, מאַכט ער צו מיר שטיל, ווי ער וואָלט מורא האָבען עמיצען אויפוועקען:

— ער שלאָפט, דער פּראָפעסאָר מיינער. גאָט זאָל העלפען, ער זאָל זיך חאָטש גוט אויסשלאָפען, אַזוי אַז ער וועט קומען, זאָל ער קומען מיט אַ לויטערען קאָפּ... הקיצור, וואו זשע האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט? אין קאַשעוואַרעווקע.

קום איך, הייסט עס, צו פאָהרען קיין קאַשעוואַרעווקע און לאָז מיך גלייך אין שטוב אַריין, קלינג-אָן ביי דער טיר איינס און צוויי און דריי, שפּרינגט-אַרויס אַ נפש מיט אַ פּאָר פּיסקעס און מיט אַ געגאָלטער מאָרדע און באַלעקט זיך, ווי אַ קאַץ, און מאַכט צו מיר בלשון פּאָניע: "שטאָ נאַדאַ?" זאָג איך צו איהם דוקא אויף אידיש: "מסתמא איז "נאַדאַ"; ס'זאָל נישט זיין "נאַדאַ", וואָלט איך מיך נישט געהעצקעט אַהער אַזש פון קאָדני"...

הערט ער מיך אויס, קייעט און באַלעקט זיך און דרעהט מיט'ן קאָפּ: "מע קאָן נישט איצטער צוטרעטען צו אונזערע, ווארום דער פּראָפעסאָר זיצט". זאָג איך: "אַדרבה, ווייל דער פּראָפעסאָר זיצט. איך בין, זאָג איך, טאַקי צוליעב'ן פּראָפעסאָר אַהער גע-

קומען". זאָגט ער צו מיר: „וואָס פאַר געשעפטען האָט איהר מיט אַ פּראָפעסאָר?" זאָל איך איהם געהן דערצעהלען מעשיות! נעם איך און דערלאַנג איהם דעם רב'ס בריעף: „גוט איז דיר, זאָג איך, צו שמועסען, אַז דו שטעהסט פון יענער זייט, און אויף מיר, זאָג איך, געהט אַ רעגען. נאַ דיר, זאָג איך, אָט דעם דאָקו־מענט, און געב דאָס איבער, זיי מוחל, דעם בעל־הבית, זאָג איך, גלייך איהם אין די הענט אַריין". און אַליין בלייב איך שטעהן אין דרויסען, פון יענער זייט טיר, און וואַרט ביז מע וועט מיך שיקען רופען. איך וואַרט אַ האַלבע שעה. איך וואַרט אַ שעה. איך וואַרט צוויי. דער רעגען גיסט, אַ מבול, און מע רופט מיך עפּיס ניט. הויבט דאָס מיך שוין אָן צו פאַרדריסען. ניט אַזוי פאַר זיך, ווי פאַר אונזער רב. דאָס שרייבט דאָך ניט קיין יונגעלע, דאָס שרייבט דאָך עפּיס אַ רב! (דער קאָדניר רב האָט אַ נאָמען). געה איך און טהו אַ ציה דאָס גלעקעל נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל. אַז סע שפּרינגט ניט אַרויס דער אייגענער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, מיט אַ גוואַלד און מיט אַ רציחה: „איין עזות, זאָגט ער, פון אַ אידען — קלינגען!" „איין עזות לאָזען אַ אידען, זאָג איך, שטעהן צוויי שעה אין דרויסען אויפ'ן רעגען!" און טהו מיך אַ לאָז צו דער טיר און וויל אַריין אינווענייג — ווער? וואָס? פאַרהאַקט די טיר, און רוף מיך קנאַקניסעל! וואָס זשע טהוט מען ווייטער? עפּיס טאַקי זעהר ניט פריילייך. פאָהרען צוריק מיט גאָרנישט איז עפּיס זעהר ניט שען. ערשטענס, אַ בזיון פאַר זיך אַליין. איך בין דאָך עפּיס אַ שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קאָדני, חלילה ניט קיין שלעפּער.... און אַגב רייסט מיר דאָס האַרץ: מיין קינד נעבאַך...

איז דאָך אָבער פאַרהאַן, ווי זאָגט איהר, אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט. איך טהו אַ קוק — עס פאָהרט־צו אַ קאַרעטע מיט פיער פערד, און גלייך צו דער טיר. איך טהו מיך אַ נעם צום קוטשער: וואָס איז פאַר אַ קאַרעטע און וועמענ'ס איז פערד? ווער איך געוואָהר, אַז דאָס איז טאַקי דעם גביר'ס קאַרעטע מיט'ן

גביר׳ס פערד. פונ׳ם פּראָפעסאָר׳ס וועגען. דאָס וועט מען איהם נעמען, דעם פּראָפעסאָר הייסט עס, און מען וועט איהם אָפּפיהרען צו דער באַהן. אויב אַזוי, טראַכט איך מיר, איז דאָך שוין טאַקי ווידער גוט. אויסגעצייכענט גוט! און איידער איך קוק מיך אַרום, עפענט זיך די טיר און עס באַווייזט זיך טאַקי ער אַליין, דער פּראָפעסאָר הייסט עס. אַ קליינטשקער, איין אַלטיטשקער, מיט אַ פּנים — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ מלאך, אַ מלאך פונ׳ם הימעל! נאָך איהם געהט נאָך דער גביר, איציקעל באָראָדענקאָ הייסט עס, דוקא אָהן אַ היטעל. און גאָר הינטען געהט דער נפש מיט די רויטע פּוסקעס, טראָגט-נאָך דעם פּראָפעסאָר׳ס טשעמאָדאַנטשיקעל. איהר זאָלט אָנקוקען אַ גביר פון אפשר העכער אַ מיליאָן, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפען פאַר די רעד, — טראָגט ער אַ פּידזשאַק פון געוויינטליכען געוואַנט, „דיאַגאָנאַל“, ווי מע טראָגט בּיי אונז אין קאָדני, האַלט די הענט אין די קעשענעס, און קוקען קוקט ער אָן אַ זייט, אַ ביסעל קאַסאָקע. איך שטעה און באַטראַכט: רבונו של עולם! אָט דאָס האָט מיליאָנען? נאָר געה טענה זיך אויס מיט גאָט!... דערזעהען מיך שטעהן, נעמט ער מיך דורך מיט די קאַסאָקע אויגען און רופט זיך אָן צו מיר: „וואָס דאַרפט איהר?“ געה איך צו און מאַך צו איהם: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, דאָס האָב איך אייך געבראַכט, זאָג איך, דעם בריעף פון אונזער רב האָב איך אייך געבראַכט“.... מאַכט ער צו מיר: „פון וואָסער רב?“ איהר הערט? ער ווייסט שוין גאָר ניט, פון וואָסער רב?! „פון קאָדניר רב, זאָג איך. איך בין אַ דאָרטיגער בין איך, איך בין אומיסטנע געקומען, זאָג איך, פון קאָדני צום פּראָפעסאָר, זיי זאָלען זיך מטריח זיין, זאָג איך, קיין קאָדני מפּאָיעזד לפּאָיעזד אויף אַ פערטעל שעה צו מיין קינד, זאָג איך. בּיי מיר איז אַ קינד, זאָג איך, ניט פאַר אייך געדאַכט, טוידט-קראַנק“... אָט אַזוי, מיט די ווערטער, זאָג איך צו איהם. איך בין אייך נישט מגזם אויף אַ האָר אַפילו. וואָס האָב איך גערעכענט? איך האָב גערעכענט: אַ מענטשען האָט געטראָפען איין אומגליק,

ס׳האָט זיך בײַ איהם גע׳סמ׳ט, ניט דאָ געדאַכט, אַ טאָכטער, אפשר װעט זיך בײַ איהם צעברעכען דאָס האַרץ, ער װעט רחמנות האָבען אויף איין אָרעמען טאַטען? צום סוף: װער — װאָס? נישט געענטפערט מיר קיין חצי דבור, נאָר אַ קוק געטהאָן מיט די קאַסאָקע אויגען אויף דעם נפש מיט די רויטע פּיסקעס, װי איינער רעדט: „טאָמער װאָלסט דו אָפּגערוימט פּונ׳ם װעג אָט דאָס אידעל?“ און מיין פּראָפּעסאָר איז דערװייל אַריין מיט׳ן טשעמאָדאַנטשיקעל אין קאַרעטע אַריין. נאָך איין מינוט — איז אויס פּראָפּעסאָר! װאָס טהוט מען דעמאָלט? דערזעהען, אַז דאָס שפּיעל איז פאַר׳ן טייװעל, האָב איך מיך מיישב געװען: יעבור עלי מה, װאָס ס׳װעט זיין װעט זיין, מע דאַרף ראַטעװען אַ קינד! און נעם מיך אָן מיט האַרץ און — פּוץ גלייך אונטער די פערד!.... מילא, װאָס זאָל איך אייך זאָגען, אַז ס׳איז מיר געװען גוט צו ליגען אונטער די פערד? — װייס איך נישט. איך געדענק ניט אַפילו, װיפיעל צייט איך בין געלעגען, און צי בין איך גאָר אינגאַנצען געלעגען? עס קאָן זיין, איך בין גאָר ניט געלעגען. איך װייס נאָר, אַז עס האָט ניט גע־דויערט אַפילו אַזױ פיעל, װיפיעל איך דערצעהל אייך, איז דער אַלטיטשקער, דער פּראָפּעסאָר הייסט עס, שוין געשטאַנען נעבען מיר: „שטאָ טאַקאָיע?“ און „גאָלובטשיק!“ — איך זאָל איהם אַרויסדערצעהלען אַלסדינג, אַרויסזאָגען װאָס איז מיין באַגעהר, איך זאָל גאָר ניט קיין מורא האָבען. און דער גביר שטעהט בײַ דער זייט און קוקט מיך אָן מיט די קאַסאָקע אויגען, און איך רעד! איהר דאַרפט װיסען, אַז קיין גרויסער בעל-דברן אויף רוסיש בין איך ניט, נאָר דאָס מאָל האָט מיר גאָט עפּיס אַריינגעגעבען אַזאַ כח און עס האָט זיך גערעדט! איך האָב איהם אויסדערצעהלט אַלס־דינג, װאָס ס׳איז בײַ מיר אויף דער נשמה. איך האָב איהם גע־זאָגט: אַזױ און אַזױ, הער פּראָפּעסאָר, אפשר איז דאָס אַ באַ־שערטע זאַך, אַז איהר זאָלט זיין דער שליח מיר אומקעהרען מיין קינד, מיין איינאונאיינציגען זוהן, װאָס איז געבליבען בײַ מיר פון זעכס, דעם צו לענגערע יאָהר. און אויב, זאָג איך, עס מוז קאָסטען

געלט, פאַרמאָג איך מיין אייגענס אַ גאַנצען כף־הא׳ער, אַ פינפאונ־צוואַנציגער הייסט עס, חלילה נישט מיינער, זאָג איך, ווי קומט צו מיר אַזוי פיעל געלט? דאָס איז מיין ווייב׳ס פינפאונצוואַנציגער, זאָג איך, ליגט אָנגענייט צו פאָהרען אין שטאָדט אַריין נאָך סחורה. בין איך מפקיר, זאָג איך, דעם פינפאונצוואַנציגער, חאַפּט דער גוטער יאָהר מיין ווייב׳ס קליטעל, אַבי ראַטעווען אַ קינד!... אַזוי זאָג איך און געה און צעשפּיליע די קאַפּאָטע און וויל אַרויסבאַקומען מיין פינפאונצוואַנציגער. נעמט דער אַלטיטשקער, דער פּראָפּעסאָר הייסט עס, לעגט־אַרויף אויף מיר די האַנט: „ניטשעוואָ!“ און הייסט מיר קריכען אין קאַרעטע — איך זאָל אַזוי דערלעבען טרעפען מיין זוהן אַ געזונטען, ווי איך זאָג אייך נישט קיין ליגען! נו, פרעג איך אייך, זאָל ער נישט זיין די כפּרה, איציקעל באָראָדענקאָ מיין איך, פאַר׳ן פּראָפּעסאָר׳ס מינדסטען נאָגעל? ער האָט דאָך מיך שיער געקוילעט אָהן אַ מעסער האָט ער דאָך מיך! גוט, דער אויבערשטער האָט אַזוי געפיהרט, ס׳איז מיר אָפּגעראָטען. און וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען חלילה פאַרקעהרט?... האַ? וואָס זאָגט איהר?...

אין וואַגאָן ווערט אַ שטיקעל סומאַטאָכע, און מיין אידעל טהוט זיך אַ וואָרף צום קאָנדוקטאָר:

— קאָדני?

— קאָדני.

— זייט געזונט און פאָהרט געזונט און זאָגט נישט קיינעם, מיט וועמען איך פאָהר. איך וויל ניט, מע זאָל וויסען ביי אונז אין קאָדני, אַז איך בין געקומען מיט אַ פּראָפּעסאָר. מע וועט זיך צונייפּליפּען!...

אַזוי מאַכט צו מיר דאָס אידעל בסוד־סודות און קוועטשט מיר די האַנט — און מעהר זעה איך איהם נישט.

ערשט אין אַ פּאָר מינוט אַרום, ווען מיר האַלטען שוין ביי פאָהרען ווייטער, דערזעה איך דורכ׳ן פענסטער טרייסעלט זיך אַ הינקענדיגער טאַראַנטאַס מיט אַ פּאָר אָפּגעבאַרעטע פאַרזאָרגטע

גרויע פערדלעך. אין טאַראַנטאַס זיצט אַ קלײנינקער, אײן אַלטיטשקער, מיט ברילען, מיט יונגע רויטע בעקלעך און מיט אַ גרוי בערדעל. אַקעגען אידם, אין פּאַעטאָן, זיצט מײן אידעל אָן אַ זײט, הענגט ווי אויף אַ פאָדעם, קוקט דעם אַלטיטשקען גלײך אין די אויגען אַרײן און העצקעט זיך, און דאָס פּנים בײ אידם שײנט, און די אויגען — אָט-אָט שפּרינגען זײ אַרויס.

אַ שאָד, וואָס איך בין ניט קײן פאָטאָגראַף און פיהר ניט מיט זיך קײן אַפּאַראַט. עס וואָלט געווען אַ יושר אַראָפּצונעמען פונ׳ם אידעל אַ פּאָרטרעט. לאָז די וועלט זעהען, וואָס הײסט אַ גליק-ליכער מענטש — דער גליקליכסטער מענטש אין קאָדני.

ענדע געשיכטע נומער צוויי.

געשיכטע נומער דריי

סטאַנציע באַראַנאָוויטש

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער דריי

סטאנציע באראנאוויטש

דאס מאל זענען מיר געווען נישט מעהר ווי א פאר מנינים אידען און מיר זענען געזעסען אין וואגאן דריטער קלאס, מע קאן זאגען, בהרחבה. דאס הייסט, געזעסען זענען, אייגענטליך, נאר די, וועלכע האבען באצייטענס פארהאפט ערטער. די איבעריגע זענען געשטאנען אנגעלעהנט אויף די צווישענווענטלעך און האבען גענומען, פון דעסטוועגען, איין אנטייל אינ׳ם שמועס גלייך מיט די, וואס זענען געזעסען. און דער שמועס איז געווען זעהר א לעבעדיגער שמועס. אלע האבען גערעדט. אלע אינאיינעם. ווי געוועהנליך. ס׳איז געווען אין דער פריה. דער עולם האט זיך אויסגעשלאפען, אפגעדאווענט, ווי עס איז איבערגעביסען, גוט אנגעדריבערט זיך מיט פאפיראסען און מען איז געווען אויפגעלעגט, זעהר אויפגעלעגט, אויף צו רעדען. פון וואס? פון וואס איהר ווילט. איטליכען האט זיך געוואלט דערצעהלען עפיס א פרישס, א צאפעלדיגס, אזעלכעס, וואס זאל צוציהען, אלע זאלען הארכען. עס האט זיך אבער נים איינגעגעבען קיינעם אויפצואלטען דעם עולם אויף איין זאך. אלע מינוט איז מען אריבערגעלאפען פון איין ענין אויפ׳ן אנדערען. אט רעדט מען, דאכט זיך, פונ׳ם „אוראזשאי“, א גערעט אויף ווייז און אויף האבער, און אט איז מען אריבער (א סמיכות

הפּרשה!) אויף מלחמה. נישט געהאַלטען זיך בּיי דער מלחמה קיין פינף מינוט, טהוט מען אַ שפּרונג-אַריבּער גלייך צו דער רעוואָלוציע. פון דער רעוואָלוציע גיט מען זיך אַ וואָרף אין דער קאָנסטיטוציע, און פון קאָנסטיטוציע פאַלט מען שוין בּמילא אַריין אין די פּאָגראָמען, מיט די רציחות, רדיפות און נייע גזירות אויף אידען, מיט'ן טרייבּעניש פון די דערפער, מיט'ן לויפעניש קיין אַמעריקע, מיט די איבּעריגע צרות און שלעק-פּורעניות, וואָס מע הערט זיך אָן אין היינטיגע שענע צייטען: אָנזעצען, עקספּראָפּריאַציעס, וואָיענע פּאָלאָזשעניע, תּליות, הונגער, חלירע, פּורישקעוויטש, אַזעוו...

„אַ-ז-ע-וו!"

איינער האָט אַרויסגעלאָזט דאָס דאָזיגע וואָרט, איינער האָט דערמאַנט דעם דאָזיגען נאָמען — און דער גאַנצער וואַגאָן איז געוואָרען אויפגעקאָכט: אַזעוו, און נאָך אַ מאָל אַזעוו, און אָבּער אַ מאָל אַזעוו, און טאַקי ווידער אַ מאָל אַזעוו.

— האָט קיין פּאַראיבּעל ניט, איהר זענט, וואָס אַהרט אייך, אַלע בּהמות. סע טהוט זיך אַ בּיסעל — אַזשעוו! פּחע! אַ גאַנצער טאַרעראַם — אַזשעוו! וואָס איז אַזעלכעס אַזשעוו? אַ ניקס, אַ יונגאַטש, אַ פּאַרך, אַ מסור, אַ נול, אַ גאָרנישט שבּגאָרנישט. איהר זאָלט מיך בּעטען, וואָלט איך אייך דערצעהלט אַ מעשה פון אַ מכור, טאַקי פון אונזערען אַ קאַמינקער, וואָלט איהר, וואָס אַהרט אייך, אַליין געזאָגט, אַז אַזשעוו איז אַ הונט אַקעגען איהם!

אָט מיט אַזאַ שפּראַך איז אַרויס איינער פון די פּאַסאַזשירען, וואָס האָבּען נישט געהאַט קיין אָרט אין וואַגאָן און געהאַנגען איבּער אונז אויף די צווישענווענטלעך. איך דרעה-אויס דעם קאָפּ און הויבּ-אויף די אויגען, דערזעה איך אַ געפּאַקטען פּאַרשוין אין אַ זיידענעם שבּת'דיגען קאַשקעט, מיט אַ רויטען קלייענדיגען פּנים, מיט שמייכלענדיגע אויגען און אָהן ציינער פון פאָרענט. דאָס הייסט, סאַמע די פאָדערשטע ציינער פעהלען איהם, און מחמת דעריבּער,

אַפּנים, רעדט ער אַרויס אַ זיי"ן און אַ סמ"ך און אַ צד"י אַ ביסעל פייפענדיג, און טאַקי דערפאַר קומט-אויס ביי איהם ניט „אַזעוו", נאָר „אַזשעוו".

מיר איז אָט דער פאַרשוי"ן באַלד געפעלען געוואָרען. מיר איז געפעלען זיין ברייטקייט, מיט זיין שפּראַך, מיט זיין האַלטען אונז אַלעמען פאַר בהמות. איך האָב ליעב, איך בין מקנא אַזאַ אידען.

באַקומען אומגעריכט פון אַ קאַמינקער אידען איין אַטעסטאַט פון בהמות, איז דער גאַנצער עולם געבליבען די ערשטע מינוט ווי געפּלעפט, גלייך ווי עמיצער וואָלט זיי אָפּגעגאָסען מיט אַ שעפעל קאַלט וואַסער. מען איז אָבער גיך געקומען צו זיך, אַ ביסעל זיך איבערגעקוקט איינס מיט דאָס אַנדערע און אַ זאָג געטהאָן צום קאַמינקער אידען:

— איהר ווילט, מיר זאָלען איך בעטען, בעטען מיר אייך, כיהכתיתי; דערצעהלט אונז, וועלען מיר האָרכען, וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען ביי אייך אין קאַמינקע? נאָר למאי שטעהט איהר? פאַר וואָס זיצט איהר ניט? נישטאָ, זאָגט איהר, וואו? אידען! טהוט זיך אַ ביסעל אַ רוק-צונויף! מאַכט איין אָרט! זייט זשע מוחל!

און דער עולם, וואָס איז אַזוי אויך געזעסען געגוג צונויפ-געדריקט, טהוט זיך נאָך אַ ביסעל אַ רוק-צונויף און מאַכט איין אָרט פאַר'ן קאַמינקער אידען. און דער קאַמינקער איד זעצט זיך אַוועק גאַנץ ברייטליך (ווי אַ סנדקא אויף אַ ברית, בשעת דער שמש טהוט אַ געשריי: „קוואַטער" און מע טראָגט אַריין דאָס קינד) — און ער פאַררוקט דעם קאַשקעט אַרויף, פאַרקאַטשעט די אַרבעל און הויבט-אָן מיט זיין ברייטער שפּראַך בזו הלשון:

— הערט זשע צו, מיינע ליעבע אידען. אָט דאָס, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, איז, זאָלט איהר וויסען, נישט קיין פּזמון, וואָס מע לייענט אין אַ ביכעל פון די ביכלעך, און נישט קיין בבא-מעשה פון טויזענט און איין נאַכט. דאָס איז אַ געשיכטע, פאַר-שטעהט איהר מיך, וואָס האָט זיך פאַרלאָפען, וואָס אַהרט אייך,

טאַקי ביי אונז אין קאַמינקע. מיין טאַטע, עליו השלום, האָט דאָס מיר אַליין דערציילט, אַז ער האָט דאָס געהערט פון זיין טאַטן דערציילן וויפיל מאָל. ס'איז אַ סברה, אַז די גאַנצע מעשה איז געווען באַשריבן ביי אונז ערגיץ אין איין אַלטן פנקס, וואָס איז שוין לאַנג פאַרברענט געוואָרן. איר מעגט אייך לאַכן, נאָר איך זאָג אייך, אַז ס'איז אַן עבירה, וואָס דער פנקס איז פאַרברענט געוואָרן. דאָרטן איז געווען, זאָגט מען, באַשריבן זייער שיינע מעשיות, אַ סך שענערע פון די, וואָס דרוקן זיך אין די היינטיקע מעשה-ביכלעך און גאַזעטן.

בקיצור המעשה — דאָס איז געווען בימי ניקאָלאַי הראשון, אין די צייטן פון גנאָט. וואָס שמייכלט איר? איר ווייסט דען, וואָס גנאָט הייסט? גנאָט הייסט — מע פלעגט גנאָטעווען, טרייבן „קאָליסטראָי". וואָס איז אַזעלכעס „קאָליסטראָי"? ווייסט איר ווידער ניט? דאַרף מען אייך, הייסט עס, קלאָר מאַכן. שטעלט אייך פאָר — פון ביידע זייטן שטייען אוים.געשטעלט סאָלדאַטן מיט אייזערנע ריטער, און איר שפּאַצירט זיך דורך, וואָס אַהערט אייך, אַ מאָל עטליכע און צוואַנציק הין און צוריק, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ נאַקעטער, ווי די מאַמע האָט אייך געהאַט, און מע טהוט אייך דאָס, וואָס דער רבי האָט אייך געטהאָן אין חדר דערפאַר, וואָס איר האָט ניט געוואָלט לערנען.... ווייסט איר שוין דעם טעם פון „טרייבן קאָליסטראָי"? אַצינד קאָנט איר האָרכן ווייטער.

ויהי היום — טרעפט זיך אַ מעשה. עס קומט אָן פון'ם גובערנאַטאָר — וואַסילטשיקאָוו איז דעמאָלט געווען גובערנאַטאָר, — מע זאָל גנאָטעווען איינעם אַ אידן מיט'ן נאָמען קיווקע. ווער איז געווען אָט דער קיווקע, און וואָס האָט ער אַזעלכעס פאַרזינדיגט — קאָן איך אייך אַקוראַט ניט זאָגן. אַ סברה, אַז בטבע איז ער געווען אַ איד אַ שענקער, עפּיס גאָר ניט אַזאַ-נאָזיכטיג מענטשעל, און נאָך איין אַלטער בחור, אַ פאַרזעסענער דערצו. באַדאַרף איהם גאָט אַריינגעבן אַ זין, און ער צערעדט זיך איינ-

מאָל מיט די גויים אין שענק, זונטאָג איז דאָס געווען, וועגן גאָט-זאַכען. „נאַש באָג, וואַש באָג“ — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, מע האָט אַראָפּגעבראַכט דעם סטאַראָסטע מיט׳ן פּריסטאַוו און מע האָט געמאַכט, וואָס אַהרט אייך, אַ פּראָטאָקאָל. נעם זשע, דו שענקער איינער, שטעל-אַוועק איין עמער בראָנפען, וועט ווערען אוים „פּראָטאָקאָל! זאָגט ער: „ניין! קיווקע נעמט ניט זיין וואָרט צוריק“. ער איז נאָך איין עקשן אויך צו די צרות. וואָס האָט ער געמיינט? ער האָט געמיינט, מע וועט איהם מן הסתם אָפּשטראָפען מיט אַ דרייערעל, און אַ גוטען טאָג. ווער וועט זיך געהן ריכטען אויף אַזאַ משפט, אַז פאַר אַזאַ נאַריש וואָרט זאָל מען טרייבען אַ מענטשען „קאָליסטראָי“? בקיצור המעשה, מע האָט אויפגעהאַפּט דעם בחור און מע האָט איהם, וואָס אַהרט אייך, איינגעזעצט אין חד-גדיא אַריין, ביז מען וועט איהם אָפּצעהלען מחילה פינף-און-צוואַנציג שמיץ מיט׳ן גאַנצען פּאַראַד, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען.

מילא, פאַרשטעהט איהר דאָך מסתמא, וואָס ס׳האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי אונז אין קאַמינקע, אַז מע האָט דערהערט אַזאַ מעשה. און ווען דאַרף זיך טרעפען אַזאַ-נ-אומגליק? דוקא ביינאַכט, און דוקא אַקעגען שבת. אַזוי, אַז מען איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה און געקומען אין שוהל — אַ ויצעקו: „מע האָט איינגעזעצט קיווקען!“.... „מע האָט איהם געמשפט גנאָט!“... „גנאָט?“.... „פאַר וואָס? פאַר ווען?“... „פאַר אַ נאַרישקייט, פאַר אַ וואָרט“... „אַ בלבול“.... „וואָסער בלבול? אַ איד האָט אַ לאַנגע צונג!“... „אַכצעהן מאָל אַ לאַנגע צונג, אָבער גנאָט? סטייטש גנאָט!... וואָס הייסט, מע וועט גנאָטעווען אַ אידען? אונזערען, אַ קאַמינקער?!“....

אָט אַזוי האָט דאָס געקאָכט, ווי אין אַ קעסעל, דעם גאַנצען שבת, ביז שבת-צו-נאַכטס. שבת-צו-נאַכטס, נאָך הבדלה, איז מען אַריינגעפאַלען מיט אַ גוואַלד צו מיין ווידען (רב ניסעל שאַפּיראָ האָט מען איהם גערופען): „סטייטש, רב ניסעל, וואָס שווייגט

איהר? ווי קאָנט איהר דאָס דערלאָזען אַזאַ זאַך, מע זאָל שמייסען אַ אידען, אונזערען, אַ קאַמינקער?!"...

ווען איהר דאָך מסתמא פרעגען, וואָס איז מען דאָס געלאָפען גראָד צו מיין זיידען? באַדאַרף איך אייך זאָגען, אַז מיין זיידע (זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן-עדן) איז געווען — נישט ווייל איך וויל מיך חאָ פאַר אייך באַריהמען — דער גרעסטער, דער שענסטער, דער רייכסטער, דער פאָרנעמסטער בעל-הבית אין שטאָט, און חשוב ביי נאַטשאַלסטווע, און טאַקי אַ גרויסער קאָמפּמענטש דערצו. אויסגעהערט דעם גוואַלד, האָט ער זיך פּאַוואָלינקע דורכגעשפּאַצירט עטליכע מאָל הין און צוריק איבער'ן שטוב (אַזאַ טבע האָט ער געהאַט: אַז ער פלעגט עפּיס טראַכטען — דערצעהלט דער מאַמע, עליו השלום, — האָט ער ליעב געהאַט אַרומשפּאַצירען עטליכע מאָל הין און צוריק). נאָכדעם האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און אַ זאָג געטהאָן: „קינדער! געהט'ס אַהיים. איהר זאָלט נאָר קיין יסורים ניט האָבען. עס וועט, אם ירצה השם, זיין רעכט; אין קאַמינקע האָבען מיר נאָך, דאַנקען גאָט, ביז אַהער ניט געהאַט קיין געשמיסענעם, און מיר וועלען, מיט גאָט'ס הילף, ווייטער אויך ניט האָבען"...

אָט מיט די ווערטער האָט זיי מיין זיידע, עליו השלום, געזאָגט. און אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט, איז געזאָגט. איבערפרעגען ביי איהם: ווי אַזוי און וואָס און ווען? — דאָס האָט ער פיינט געהאַט. אַ איד אַ נגיד, פאַרשטעהט איהר מיך, און אַ תקיף ביי נאַטשאַלסטווע, און אַ קאָמפּמענטש דערצו — פאַר אַזאַ מענטשען האָט מען דרך-ארץ. און וואָס זאָלט איהר קלערען? — אַזוי ווי דער זיידע האָט געזאָגט, אַזוי איז געווען. וואָס זשע איז געווען? וועט איהר האָרכען ווייטער.

דערזעהען, אַז דער עולם אין וואַגאָן איז שוין גענוג געשפּאַנט און מע וויל האָרכען, וואָס וועט זיין ווייטער, האָט זיך דער קאַמינקער איד אָפּגעשטעלט, אַרויסגענומען פון קעשענע אַ גרויסען פּאָרטאַבאַק און פּאַוואָלינקע צונויפגעדרעהט אַ פּאַפּיראָס. עטליכע מיט

אַ מאָל האָבּין זיך אַ וואָרף געטהאָן אידם געבּען פייער. אַזאַ חשוב איז געוואָרען אָט דער איד אין וואַגאָן. נאָכדעם, ווי ער האָט פאַררויכערט און פאַרצויגען זיך מיט׳ן פּאַפּיראָס, האָט ער זיך גענומען צו דער געשיכטע מיט מעהר פרישקייט.

— אַצינד וועט איהר האָרכען, וואָס אַ איד אַ חכם טהוט אויף. איך מיין טאַקי דעם זיידען מיינעם, זכר צדיק לברכה. ער איז זיך מיישב און טהוט=אָפּ אַ קליינינקייט. דהיינו: ער רעדט אָפּ מיט נאַטשאַלסטווע, אַז דער פאַר׳משפּט׳ער, קיווקע הייסט עס, זאָל אויף אַ מינוטקעלע נעמען, וואָס אַהרט אייך, און געבּען אַ שטאַרבּ=אַוועק, מאַקי אין טורמע זיצענדיג.... וואָס קוקט איהר מיך אָן? איהר פאַרשטעהט ניט? צי איהר האָט מורא, מע האָט אידם חלילה געסמ׳ט? שרעקט אייך ניט. בּיי אונז סמ׳ט מען ניט. וואָס זשע דען? מע האָט דאָס אָפּגעאַרבּייט אַ סך שענער. מע האָט אָפּגעמאַכט אַזוי, אַז דער פאַר׳משפּט׳ער זאָל זיך לעגען שלאָפען געזונט און שטאַרק, און אַז ער וועט אויפשטעהן אין דער פריה, זאָל ער אויפשטעהן אַ געשטאָרבּענער.... האָט איהר שוין צעקייעט? צי מע דאַרף אייך טאַקי אַריינלעגען אַ פינגער אין מויל אַריין, איהר זאָלט אידם אָפּבּייסען?...

כך הוה. איינמאָל אין דער פריה קומט צו געהן אַ שליח פון דער טורמע מיט אַ פּאַפּיער צו מיין זיידען: באשר בכן, אַזוי ווי ס׳איז געשטאָרבּען היינטיגע נאַכט אין טורמע אַ איד מיט׳ן נאָמען קיווקע, און אַזוי ווי מיין זיידע איז ראש וראשון און גבאי אין חברה קדישא, על כן זאָל מען זעהען, הייסט עס, מע זאָל דעם געשטאָרבּענעם צונעמען, בּרענגען אידם, הייסט עס, צו קבר=ישראל... וואָס זאָגט איהר אויף דאָס שטיקעל אַרבּייט? איאָ גוט? האָט זשע צייט. פרעהט זיך ניט. ניט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. פאַרגעסט נאָר נישט, אַז דאָס איז נישט עפּיס גלאַט אַזוי אַ איד איז געשטאָרבּען. דאָ איז דאָך אַריינגעמישט עפּיס סאָלדאַטסקע קנעפּ... גובּערנאַטאָר... גנאָט... אַ ווערטעלע?!...

ראשית חכמה, האָט מען באַדאַרפט זעהען, מע זאָל אידם ניט פאַל-

מעסטן. דערצו האָט מען באַדאַרפט אָנקומען, געוועהנליך, צום דאָקטער, אַז דער דאָקטער זאָל, הייסט עס, אַרויסגעבען אַ פּאַפּיער כּתוב וחתום, אַז ער האָט בודק געווען דעם נפטר תּיכּף ומיד נאָכ'ן טוידט און ער געפינט, אַז דער נפטר איז געוואָרען פון האַרצ-קלאַפּעניש, אַזאַ מין אַפּאָפּלעקציע, ניט דאָ געדאַכט... אויך מיט דער איבעריגער נאַטשאַלסטווע האָט מען אָפּגעשמועסט, אַלע זאָלען זיך געבען אַ שרייב-אונטער אויפ'ן דאָזיגען פּאַפּיער — און פאַרטיג. אוים קיווקע. געשטאָרבען קיווקע.

מילא, וואָס דאָס האָט אָפּגעקאָסט דער שטאָדט—מעגט איהר זיך אַלע דאָ אין וואַגאָן ווינטשען פאַרדיענען יעדען חודש. טאָמער האָט איהר מורא, שטעה איך צו אייך פאַר אַ שותּף. און אַליך ווער? דער זיידע, עליו השלום. אויף מיין זיידען האָט מען זיך געקאָנט פאַרלאָזען. ער האָט דאָס אָפּגעאַרבייט, פאַרשטעהט איהר מיך, שכל'דיג און קונציג און קיילעכיג און גלאַט, אַרום און אַרום. און טאַקי באותו היום, אַרום פאַרנאַכט, זענען געקומען די שמשים פון חברה קדישא מיט דער מטה און מע האָט איהם גאַנץ פיין גענומען, דעם שענעם בר-מינן, און מע האָט איהם אַוועקגעטראָגען פון דער טורמע מחילה אויפ'ן הייליגען אָרט מיט גרויס כּבוד, דאָס הייסט, אַ פּאָר סאָלדאַטען זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער מטה, און הינטען, — די גאַנצע שטאָדט. וואָס טויג אייך, אַז דער קיווקע האָט זיך אויף אַזאַ לויה אַוודאי קיינמאָל נישט געריכט. און אַז מען איז געקומען צום טויער פון הייליגען אָרט, האָט מען די סאָלדאַטען געגעבען, וואָס אַהרט אייך, צו שענע טרונק בראָנפען, און דעם בר-מינן האָט מען אַריינגעטראָגען אין הויף אַריין, און דאָרט איז שוין געשטאַנען צוגעגרייט שמעון דער בעל-עגלה (איך רוף אייך איהם אָן ביי'ם נאָמען, ווי מיין טאַטע, עליו השלום, האָט מיר דערצעהלט) מיט פיער גוטע ברענענדיגע סוסים, און נאָך איידער דער האָהן האָט אַ קרעה געטהאָן, איז שוין אונזער בר-מינן געווען, וואָס אַהרט אייך, העט-ווייט אויף יענער זייט ראָגאַטקע, און איז אַוועק אין

אַ גוטער שעה אַ מזל'דיגער גלייך קיין ראַדיוויל, און פון דאָרטען — איבּער דער גרעניץ, טיו־טיו, קיין בּראָד.

דאָס פאַרשטעהט איהר שוין אַליין מסתמא, אַז בּיז שמעון דער בּעל־עגלה איז ניט געקומען צוריק פון ראַדיוויל, איז די שטאָדט ניט געשלאָפען. אָהן קעפּ איז מען אַרומגעגאַנגען. און זעל כּולם — דער זיידע, עליו השלום. וואָרום אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער האַפּט מען איהם בּיי דער גרעניץ, דעם שענעם בּר־מינן, קוועקען הייסט עס, און מע בּרענגט איהם צו פיהרען אַ לעבּעדיגען, אַ געזונטען, דעמאָלט געהט דאָך אַוועק אַ גאַנצע שטאָדט סך־הכּל טיבּיר.... דערפאַר אָבּער, אַז גאָט האָט געהאָלפען, שמעון דער בּעל־עגלה איז געקומען בּשלום צוריק פון ראַדיוויל מיט זיינע בּרענענדיגע סוסים און האָט געבּראַכט צו פיהרען פון קוועקען אַ בּריוועל, געשריבּען מיט זיין אייגענער האַנט: „בּקשתי להודיע אַז איך בּין אין בּראָד", — איז געוואָרען אין שטעדטעל ששון ושמחה! מע האָט געמאַכט אַ סעודה, טאַקי בּיי מיין זיידען אין שטוב, און מע האָט געשיקט רופען דעם סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיט'ן פּריסטאַוו, מיט'ן דאָקטער, מיט דער איבּעריגער נאַטשאַלסטווע, און מע האָט געהוליעט, כּלי־זמר האָבּען געשפּיעלט, און מע האָט זיך אַזוי אָנגע'שכּור'ט, אַז דער סמאָטריטעל פון דער טורמע האָט זיך, וואָס אַהרט אייך, שטאַרק געקושט מיט מיין זיידען און מיט דער גאַנצער משפּחה אפשר צעהן מאָל, און דער פּריסטאַוו האָט געטאַנצט, אַרום פאַרטאָג שוין, מחילה, אָהן תחתונים, בּיים זיידען אויפ'ן דאַך. אַ קלייניגקייט — פּדיון שבויים! אויסגעלייזט אַ אידען פון שמיץ! איז דאָך גוט? איאָ? האָט זשע צייט, מיינע ליעבּע אידען, — אָט דאָ הויבּט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. אויבּ איהר ווילט האָרכען ווייטער, וועל איך אייך בּעטען איין ווייל'ע מיר צו־וואַרטען. אָט דאָ אויף דער סטאַנציע מוז איך אַראָפּקריכען אויף אַ מינוטקעלע, אַ שמועס טהון מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, ער זאָל מיר זאָגען אַקוראַט, וויפיעל האָבּען מיר נאָך קיין בּאַראַנאָוויטש. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהר איך

ווייטער, נאָר אין באַראַנאָוויטש מוז איך אָפּשטייגען און כאַפּען אײן אַנדער פּאָיעזד...

העלפט נישט. מע מוז וואַרטען. דער קאַמינקער פאַרשוין גערעדט רעדען מיט׳ן „נאַטשאַלניק סטאַנציע״ מכּח באַראַנאָוויטש, און דער עולם דערוויל טהוט זיך אַ שמועס־איבער ווענען דעם קאַמינקער אידען מיט דער קאַמינקער געשיכטע:

— געפעלט אייך דאָס אידעל?

— אַ וואויל אידעל.

— אַ יאָדערדינג.

— האָט אין זיך רעד.

— די צונג נישט פּיקען.

— און די מעשה?

— אַ שענע מעשה.

— נאָר אַ קורצע.

אַגב, געפינען זיך אַזעלכע, וואָס זאָגען, אַז בײ זײ האָט זיך אײך געטראָפען אַזאַ געשיכטע. דאָס הייסט, ניט דוקא פּונקט אַזאַ געשיכטע, נאָר כּמו עפּיס ווי אויף דעם אופן. און מחמת איטליכער ווילט זיך זעהר דערצעהלען זיין געשיכטע, ווערט אין וואַגאָן אַ שטיקעל יריד. ביז עס קומט־אַריין דער קאַמינקער איד. און אַז עס קומט־אַריין דער קאַמינקער איד, ווערט שטיל, און אַלע שפּאַרען זיך צונויף, ווי אַ וואַנט, און מע האָרכט די קאַמינקער געשיכטע מיט קאָפּ און מיט מח.

— וואו זשע האַלטען מיר? האָבען מיר שוין גע׳פּטר׳ט, ברוך השם, אַ אידען, וואָס הייסט קיווקע. איאָ? אַזוי מיינט איהר? האָט איהר אַ טעות, מיינע ליעבע אידען. עס געהט־אַוועק אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך ווייס אייך ניט זאָגען אַקוראַט, איז זיך מיישב אַ איד, וואָס הייסט קיווקע, און שיקט־אַריין, וואָס אַהרט אייך, אַ בריוועל, טאַקי אויף מיין ווידענ׳ס נאָמען: „ראשית,

שרייבט ער, בקשתי להודיע, אַז איך בין, בתוך השם, געזונט, געב גאָט דאָס נעמליכע פון אייך צו הערען. והשנית, שרייבט ער, בין איך געבליבען אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה און אָהן שום טהועכץ אין אַ פרעמד אָרט, צווישען דייטשען. זיי פאַרשטעהען ניט מ י י ן שפראַך, און איך פאַרשטעה ניט ז י י ע ר לשון. און וואו צו פאַרדיענען איז ניטאָ, האָטש לעג זיך און שטאַרב. על כן, שרייבט ער, בקשתי לשלוח"... איהר פאַרשטעהט אַ חכם? מע זאָל איהם שיקען, הייסט עס, געלט! האָט מען זיך מן הסתם גוט אויסגעלאַכט, צעריסען, וואָס אַהרט אייך, דאָס בריוועל, אויף צעהן חלקים און פאַרגעסען די מעשה. געהט ניט אַוועק קיין דריי וואָכען, קומט־אָן ווידער אַ בריוועל, ווידער פונ׳ם בר־מינן, פון קיווקען הייסט עס, און ווידער אויפ׳ן יידענ׳ס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע", און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח", נאָר דער דאָזיגער „בקשתי לשלוח" — מיט גאַנצע טענות: „סטייטש, שרייבט ער, וואָס האָט מען געהאַט צו איהם? נעהיי־בי וואָלט מען איהם, זאָגט ער, שוין בעסער אָפּגעשמיסען. די שמיץ וואָלטען זיך, זאָגט ער, שוין לאַנג פאַרהיילט, און ער וואָלט זיך געבליבען ביי זיין פרנסה, ווי פריהער, ניט אַרומגעהן, זאָגט ער, צווישען די דייטשען שלינג־און־שלאַנג און געשוואָלען ווערען פאַר הונגער"...

באַקומען אַזאַ מין בריוועל, האָט דער יידע, עליו השלום, געשיקט רופען צו זיך די שטאָדט: „וואָס טהוט מען? אַ איד שטאַרבט פון הונגער. מע מוז איהם עפּיס שיקען"... און אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין... האָט מען זיך גאַניץ פיין צונויפגעלעגט (מעהר פון אַלעמען האָט געגעבען דער יידע אַליין, וואָס פאַרשטעהט איהר דאָ ניט?) און מע האָט איהם, וואָס אַהרט אייך, אַרויסגעשיקט אַ ביסעל געלט — און ווידער פאַרגעסען, אַז ס׳איז געווען אַמאָל אַ איד, וואָס האָט געהייסען קיווקע.

קיווקע אָבער האָט נ י ט פאַרגעסען, פאַרשטעהט איהר מיך, אַז ס׳איז דאָ אַ שטאָדט, וואָס הייסט קאַמינקע. עס געהט אַוועק

ווײַדער אַ האַלב יאָהר, אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, קומט ניט אָן, מיינט איהר, פון איהם ווײַדער אַ בריוועל? און ווײַדער אויפ'ן ווײַדענ'ס נאָמען, און ווײַדער „בקשתי להודיע“, און ווײַדער אַ מאָל „בקשתי לשלוח“, שוין דאַנקען גאָט מיט אַ מזל-טוב. „כאשר בכן, — שרייבט ער אין בריוועל, — אַזוי ווי ער איז ניט לאַנג אַ חתן געוואָרען, נעמט זעהר אַ וואוילע כלה, אַ טאַטענ'ס אַ קינד און פון אַ שענער משפחה, על כן „בקשתי לשלוח“, זאָל מען איהם, הייסט עס, צושיקען צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט אײַנלעגען נדן. אַניט, זאָגט ער, איז דער שידוך קיין שידוך ניט“.... וואָס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק? קיווקע וועט חלילה בלײַבען אָהן אַ כלה! וואָס טויג אייך, מע האָט זיך מיט'ן בריוועל אַרומגעטראָגען איבער קאַמינקע, ווי מיט עפּיס רעכטס. און דער עולם האָט געלאַכט, זיך ממש געהאַלטען בײַ די זײַטען. חוכא וטלולא איז געווען אין שטאָדט: „מזל-טוב אונז“... „קיווקע איז אַ חתן געוואָרען“... „געהערט? צוויי הונדערט רייניש נדן“... „אַ טאַטענ'ס אַ קינד“... „חאַ-חאַ-חאַ“...

דער חאַ-חאַ-חאַ האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, וואָרום אין אַ פּאָר וואָכען אַרום קומט-אָן, וואָס אַהרט אייך, אַ בריוועל, ווײַדער פון איהם, און ווײַדער צום ווײַדען, שוין אָהן אַ „בקשתי להודיע“, נאָר מיט אַ „בקשתי לשלוח“ אַליין. „עס וואונדערט איהם, שרייבט ער, וואָס מע האָט איהם נאָך ניט אַרויסגעשיקט די צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט אײַנלעגען. טאָמער שיקט מען איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, באַלד די צוויי הונדערט רייניש, וועט ער אויס חתן, און פאַר בזיון בלײַבט איהם איבער זאָגט ער, נאָר איין זאַך: אָדער דערטרינקען זיך אין טײַך, אָדער קומען צו פאָהרען מיט'ן בײַטשעל אַהיים, קיין קאַמינקע“...

די דאָזיקע לעצטע ווערטער זענען אַרײַן דעם עולם, וואָס אַהרט אײַך, אין נאָז אַרײַן, און מע האָט אויפגעהערט צו לאַכען, און און דעם זעלבען אויפדערנאַכט איז געווען בײַ'ם ווײַדען אַיין אסיפה פון

די פאָרנעמסטע בעלי־בתּים אין שטאָדט, און ס'איז געבליבען, אַז עטליכע שענע אידען, און דער זיידע בתּוכם, זאָלען נעמען די פעטשיילעס און מחילה לאָזען זיך איבער דער שטאָדט און צונויפ־מאַכען פון קיווקע'ס וועגען נדן. אַ ברירה האָט מען געהאַט? האָט קיין יסורים ניט. מע האָט איהם נאָך געמוזט אָנשרייבען אַ מזל־טוב אויך און צו־ווינטשעווען דעם חתן, ס'זאָל זיין אין אַ מזל'דיגער שעה, ער זאָל זיך מיט איהר עלטערען אין עושר און אין כּבוד און דערלעבען קינדס־קינדער, ווי געוויינטליך. וואָס האָט מען געקענט? ער וועט חתונה האָבען, וועט דאָס איהם פאַרדרעהען דעם קאָפּ, וועט ער במילא פאַרגעסען, אַז ס'איז דאָ אַ קאַמינקע אויף דער וועלט. צום סוף — ווער? וואָס? אַדרבה. ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלב יאָהר, אָדער אַ יאָהר — איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, — קומט ניט אָן, מיינט איהר, פון איהם ווידער אַ מאָל אַ בריעוועל? וואָס איז ווייטער? „באשר בכן, אַזוי ווי ער האָט חתונה געהאַט, שרייבט ער, און האָט דווקא געטראָפען, גאָט האָט איהם צוגעשיקט, זאָגט ער, אַ ווייבעל אויף אַלע אידישע קינדער געזאָגט געוואָרען. נאָר וואָס דען? מיט אַלע מעלות, זאָגט ער, קאָן ניט זיין. האָט זי אַ טאַטען — מעג ער זיין די כּפּרה. אַ ליגנער, אַ דרעהער, אַ שווינדלער, איין אמת'ער באַנדיט. ער האָט אויסגענאַרט, שרייבט ער, ביי איהם די צוויי הונדערט רייניש און האָט איהם אַרויסגעטריבען מיט'ן ווייב אויף דער גאַס. על כּן, שרייבט ער, „בקשתי לשלוח“ — זאָל מען איהם, הייסט עס, אַרויס־שיקען תּיכּף ומיד אַנדערע צוויי הונדערט רייניש. אַניט, זאָגט ער, קומט איהם אויס אָדער נעמען אַריינוואַרפען זיך אַ לעבעדיגער אין טייך אַריין, אָדער קומען צו פאָהרען צוריק אַהיים מיט'ן ווייבעל“...

דאָס האָט שוין דער שטאָדט פאַרדראָסען טאַקי ניט אויף קאַטאָוועס. צוויי מאָל נדן? — דאָס איז דאָך שוין עפּיס טאַקי מעשה פאַרך! און ס'איז געבליבען, מע זאָל איהם אויף זיין בריעף נישט ענטפערען גאָרנישט. איז זיך מיישב קיווקע און וואַרט־אָפּ אַ וואָך צוויי אָדער דריי און שיקט־אַריין, וואָס אַהרט אייך, ווידער

אַ בריעף, און אַלץ אויף מיין זיידענ'ס נאָמען: „אַזוי און אַזוי, וואָס טראַכט מען זיך? פאַר וואָס שיקט מען איהם ניט אַרויס די צוויי הונדערט רייניש? ער וועט אָפּוואַרטען, שרייבט ער, נישט מעהר ווי אָנדערטהאַלבען וואָכען, און אַז מע שיקט איהם ניט אַרויס, זאָגט ער, דאָס געלט, האָט איהם קאַמינקע פאַר אַ גאַסט, אם ירצה השם, גאָר אין גיכען". און לאָזט נאָך אוים דעם בריעף מיט אַ „ונאמר אָמן". אַ שייגעץ קאָן!

ווי, פאַרשטעהט איהר, האָט דאָס געברענט און געבראָטען איטליכען באַזונדער? נאָר וואָס האָט מען געקאָנט טהון? ווידער אַ מאָל איין אסיפה ביי'ם זיידען אין שטוב, און ווידער אַ מאָל שענע בעלי־בתים מיט אַ פעטשיילע איבער דער שטאָדט. דער עולם האָט זיך אַפילו, וואָס אַהרט אייך, שטאַרק געקנייטשט, קיין חשק געהאַט צו געבען געלט צוליעב אַזאַ כל־בו'ניק. נאָר ס'איז עפּיס אַ תירוץ — אַז רב ניסעל שאַפּיראָ זאָגט געבען, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין. נאָר אַ תנאי האָט יעדער אויסגענומען, אַז דאָס גיט ער צום לעצטען מאָל. דער זיידע אַליין האָט אויך גאָר אַנדערש ניט גערעכנט, אַז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל. און אַזוי האָט מען איהם טאַקי אָנגעשריבען, קיווקען הייסט דאָס, בפירוש מיט'ן האַרבען וואָרט, אַז דאָס שיקט מען איהם דאָס לעצטע מאָל, און אַז מעהר זאָל ער פון קיין געלט גאָר ניט דערוועגען מזכיר זיין אַפילו. אַוודאי האָט ער זיך שטאַרק איבערגעשראָקען, דער גנב, ווי מיינט איהר? איינמאָל אונטער אַ יום־טוב קומט ניט אָן פונ'ם תנא (צום זיידען, געוויינטליך) ווידער אַ מאָל אַ בריוועל? וואָס איז היינט? „באשר בכן, — שרייבט ער, — אַזוי ווי ער איז זיך צונויפגעקומען אין בראָד מיט איינעם אַ דייטש, זעהר אַ לייטישען מענטשען און איין עהרליכען, און האָט געשלאָסען, זאָגט ער, מיט איהם שותפות, אַ פּאַיאַנס־געשעפט, און דאָס געשעפט איז, זאָגט ער, זעהר אַ גוט געשעפט און אַ ראַיעל געשעפט, מע קאָן, זאָגט ער, דערפון האָבען זעהר שען פרנסה, — על כן בקשתי לשלוח, זאָל מען איהם, הייסט עס, צושיקען, למען השם, פיער הונדערט מיט

פּופציג רייניש. און טאַקי באַלד, מע זאָל ניט „מעדליוועו", זאָגט ער, מיט'ן געלט. וואָרום דער שותּף, שרייבט ער, וויל ניט וואַרטען. ער האָט, זאָגט ער, אַנדערע שותּפים, צעהן פאַר איינעם, און טאָמער חלילה נעמט ער ניט דאָס געשעפט, בלייבט ער אָהן אַ געשעפט, און וויבאַלד ער בלייבט אָהן אַ געשעפט, קומט איהם אוי'ס, זאָגט ער, נאָר אַריינוואַרפען זיך אין טייך אַריין, אָדער קומען צוריק אַהיים מיט'ן בּיטשעל" — דער אַלטער נוסח! און לאָזען לאָזט ער אוי'ס מיט איין אָנצוהערעניש, אַז באַם מע שיקט איהם ניט אַרוי'ס ביז אין צוויי וואָכען צייט די פיער הונדערט מיט פופציג רייניש, וועט זיי קאָסטען טייערער, וואָרום זיי וועלען איהם דאַרפען אומקעהרען פאַר הוצאות פון בּראָד קיין קאַמינקע און צוריק פון קאַמינקע קיין בּראָד — אַ כּל=בּו'ניק קאָן!

בּאַדאַרף מען אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר אַ פאַרשטעהר=מען יום=טוב די שטאָדט האָט געהאַט? און איבּערהויפּט — דער זיידע מיינער! ער, עליו השלום, האָט נעבּאַך געהאַט, וואָס אַהרט אייך, דעם גרעסטען חלק! וואָרום אַז ס'איז געקומען נאָך יום=טוב צו דער אסיפה, האָט דער עולם אָנגעהויבּען אונטערמורמלען און טענה'ן: „גענוג! בּיז וואַנעט איז דער שיעור צו צאַפּען געלט? אַלסדינג דאַרף דאָך זיין מיט אַ מאָס. קרעפּלעך עסען קאָן אויך נמאס ווערען. אייער קוועקע וועט אונז מאַכען פאַר קבּצנים!"... אַזוי טענה'ט די שטאָדט. ענטפערט דער זיידע: „וואָס עפּיס מיין קוועקע?" זאָגען זיי: „וועמענ'ס דען? וועמענ'ס אויפטהו איז דאָס געווען, אַז דער ממות זאָל פּלוצים בּאַקומען אַפּאָפּלעקציע אין טורמע?"...

פון די ווערטער האָט מיין זיידע אַרויסגעזעהען (געווען אַ איד אַ חכם), אַז ס'איז דברים בּטלים, קיין געלט וועט מעהר די שטאָדט ניט געבּען. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו נאַטשאַלסטווע — נאַטשאַלסטווע ליגט דאָך אויך אין קוואַס גלייך מיט אַלע, — טאָמער וועלען זיי געבּען חאָטש עפּיס צושטייער? — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! אַ גוי איז ניט קיין איד. אַ גוי נעמט זיך ניט

צום האַרצען. און, וואָס אַהרט איך, ער האָט נעבאַך געמוזט, במחילת כבודו, דער זיידע הייסט עס, צעגאַרטלען זיך און אַוועקשיקען זיינע אייגענע עטליכע גילדען צום דאָזיגען רוצח, ימח שמו. און אַ בריעף האָט ער איהם אַוועקגעשריבען, אַ רעכטען בריעף (מיין זיידע, עליו השלום, אַז ער האָט געוואָלט, האָט ער געקאָנט!). אינ'ם דאָזיגען בריעף האָט ער איהם, וואָס אַהרט איך, גוט אויסגעשייגעצט, וויפיעל ס'איז אין איהם אַריין. ער האָט איהם אָנגערופען כל-בו'ניק, און הולטאַי, און עם-האָרץ, און פושע-ישראל, און בלוטצאַפּער, און פּיאַווקע, און רשע מרושע, און מומר להכעים, און וואָס איהר ווילט. און אָנגעזאָגט האָט ער איהם איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז מעהר זאָל ער זיך גאָר ניט דערוועגען שרייבען קיין בריוועלעך און ניט מזכיר זיין אפילו פון קיין געלט. און האָט איהם דערמאָנט, אַז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס זעהט אַלסדינג און ווייסט אַלסדינג און צאָהלט בכפל-כפלים. און אויסגעלאָזט האָט ער דעם בריעף (פאָרט אַ אידיש האַרץ!) מיט תחנונים, מיט אַ געבעט הייסט עס, ער זאָל רחמנות האָבען אויף זיינע אַלטע יאָהרען און זאָל ניט ניט אומגליקליך מאַכען אַ שטאָדט מיט אידען, ובזכות זה וועט איהם דער איבערשטער העלפען, ער וועט דאָרט מצליח זיין וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען. אָט אַזאַ מין בריעף האָט איהם דער זיידע, עליו השלום, אַוועקגעשריבען און אונטערגעחתמ'עט האָט ער זיך מיט'ן גאַנצען נאָמען בפירוש: „ניסעל שאַפּיראָ“ — און דאָס איז געווען פון איהם, ער זאָל מיר מוחל זיין, די גרעסטע נאַרישקייט, ווי איהר וועט באַלד האָרכען, וואָס אַהרט איך, פון דער געשיכטע ווייטער.

דאָ האָט דער קאָמינקער איד ווידער אַ מאָל זיך אָפּגעשטעלט, אַרויסגענומען דעם פּאָרטאַבאַק, פּאַוואָלינקע פאַרדרעהט אַ פּאַפּיראָס, פאַררויכערט און שטאַרק פאַרצויגען זיך, איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס דער עולם איז נייגעריג, געהט-אויס מיט אַלע כחות, מע וויל שוין וויסען דעם שפּיץ. נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַ ביסעל אָנגערויכערט און אויס-

געהוסט, האָט ער גוט אויסגעשנייצט די נאָז, פאַרקאַטשעט איבעראַנייעס די אַרבעל און אָנגעהויבען מיט'ן זעלבען טאָן, וואָס פריהער:

— איהר קעהרט אַוודאי מיינען, מיינע ליעבע אידען, אַז דער כלב שבכלבים האָט זיך שטאַרק איבערגעשראָקען פאַר מיין ווידענ'ס בריעף? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. עס געהט ניט אַוועק קיין האַלב יאָהר, אָדער אַ יאָהר — קומט אָן, וואָס אַהרט אייך, פון דעם משומד אַזאַ מין מכתב: „ראשית בקשתי להודיע, אַז מיין שותף דער דייטש, קומען זאָל אויף איהם אַ בייזער חלום, האָט מיך באַשווינדעלט, באַנומען פון קאָפּ ביז די פיס און אַרויסגעוואָרפען פון געשעפט. האָב איך אַפילו געוואָלט איינגעבען אויף איהם, פאַרפיהרען אַ פּראָצעס, האָב איך אָבער געזעהען, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג. אָנהויבען זיך לאָדען מיט אַ דייטש — דאַרף מען זיך געזעגענען מיט'ן לעבען. זיי זענען אַזעלכע ממזרים, אַז מע טאָר ניט שטעהן אין זייערע דלית אַמות! בין איך געגאַנגען און האָב בעמער אָפּגעדונגען אַ געוועלב, טאַקי נעבען זיין געוועלב, אַ טיר נעבען אַ טיר, און איך עפען אַ ניי געשעפט, אויך פון פּאַיאַנס, און מיט גאָט'ס הילף, איך וועל דעם דייטש באַגראָבען, ער וועט ביי מיר עסען די ערד! נישטמעהר — איין זאַך, וואָס מע דאַרף האָבען דערצו פּאָדעס, צום ווינציגסטען — טויזענט רייניש. על כן בקשתי לשלוח“... אַזוי שרייבט ער, קוועקע הייסט עס, און לאָזט־אויס דעם בריעף מיט די ווערטער: „און באם איהר שיקט מיר ניט אַרויס אין אַכט טאָג אַרום די טויזענט רייניש, שיק איך אָפּ, זאָגט ער, אייער לעצטען בריעף, וואָס איז געחתמ'עט מיט אייער אייגענער האַנט: „ניסעל שאַפּיראָ“, גלייך אין דער גובערניע אַריין, און דערצעהל זיי אויס די גאַנצע מעשה פון אל"ף ביז תי"ו: ווי אַזוי איך האָב באַקומען אין טורמע די אַפּאָפּלעקציע, ווי אַזוי איך בין נאָכדעם אויפ'ן היילינגען אָרט אויפגעשטאַנען תחית־המתים, ווי אַזוי שמעון דער בעל־עגלה האָט מיך געבראַכט בשלום קיין בראָד, און ווי אַזוי איהר האָט מיר אַרויסגעשיקט עטליכע מאָל לאָ־יחרץ־געלט. אַלסדינג וועל איך זיי, זאָגט ער, אויסדערצעהלען, לאָזען זיי וויסען,

אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט און קוּוקע איז ניט געשטאָרבען"...!

געפעלט אייך, אַשטייגער, אַזאַ מין ברוך-הבא? ווי נאָר דער זיידע, עליו השלום, האָט איבערגעלייענט דעם דאָזיגען זיסען בריעף, אַזוי איז איהם באַלד געוואָרען שלעכט, וואָס אַהרט אייך, אויף צו הלש'ען. עס האָט איהם אָפּגענומען, ניט פאַר מיר געדאַכט... אידען, מיר שטעהען? וואו זענען מיר?

— סטאַנציע באַראַנאָוויטש... סטאַנציע באַראַנאָוויטש...

אַזוי רופען-אוים די קאָנדוקטאָרען, לויפענדיג איינס נאָך דאָס אַנדערע פאַרביי די פענסטער פון אונזער וואַגאָן.

דערהערט דעם נאָמען „באַראַנאָוויטש", שפרינגט-אויף אונזער קאַמינקער איד פון אָרט, טהוט זיך אַ חאַפּ צו זיין פעקעל, עפּיס אַ מין זאַק, אָנגעשטופּט גאָט ווייסט מיט וואָס, שלעפּט איהם מיט אַלע כחות און לאָזט זיך צו דער טיר. איין מינוט — און ער איז שוין מיט ביידע פיס אויף דער פּלאַטפאָרמע, שוויצט און שטופּט זיך מיט'ן זאַק צווישען עולם, טהוט אַ קוק אַריין יעדן איינציגען אין פּנים אַריין:

— באַראַנאָוויטש?

— באַראַנאָוויטש.

עס חאַפּט דעם אָנבליק, ווי ביי קידוש-לבנה:

— שלום עליכם?

— עליכם שלום!

אַ סך פון אונזער וואַגאָן (און איך אויך בתוכם) לויפען איהם נאָך פון הינטען און חאַפּען איהם ביי די פּאָלעס:

— פעטער! ס'איז בלאָטע! מיר וועלען אייך ניט אָפּלאָזען. איהר מוזט אונז זאָגען — וואָס איז געווען דער סוף פון דער געשיכטע?

— וואָסער סוף? ס'איז ערשט איין אָנהויב! לאָזט מיך אָפּ! וואָס ווילט איהר? איך זאָל פאַרשפּעטיגען איבער אייך

דעם פּאָיעזד? מאָדנע אידען! איהר הערט דאָך: באַראַנאָוויטש!
סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

און איידער מיר קוקען זיך אַרום, איז שוין נישטאָ קיין זכר אַפילו פון דעם קאַמינקער אידען.

פאַרפרענט זאָל ווערן די סטאַנציע באַראַנאָוויטש!

ענדע געשיכטע נומער דריי.

געשיכטע נומער פיער

צוגענומען

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער פיער

צוגענומען

— איהר זאָגט דאָס? איך וועל אייך דערצעהלען אַ שענע'ע זאַך. פאַרהאַן בּיי אונז איינער פינקעלשטיין. אַ איד אַ גביר. איין אַדיר. האָט ער צוויי בּנים. דאַכט זיך מיר, ווען איך האָבּ זיין געלט, וואָלט איך אַ שפּיי געטהאָן אויפ'ן גאַנצען טאַרעראַם. ווי־פּיעל, מיינט איהר, האָט איהם אָפּגעקאָסט? לאָמיר דאָס פאַר־מאָגען בּיידע האָטש האַלבּ!...

— אַלדי שוואַרצע יאָהר! איך האָבּ עס נאָך געזאָגט פאַר־אַיאָהרען. אָט וועט איהר זעהען, האָבּ איך געזאָגט, אַז העכער האַלבּ וועלען זיך אויס'שמד'ען.

— דאָס איינענע, וואָס איך. בּיי אונז איז געווען איינער מאַרשאַק, איז ער אויסגעווען וואו די וועלט האָט אַיין עק. אין ער־יין ניט צוגעלאָזט. איז ער געגאַנגען און האָט זיך אָוועק־גע'סמ'ט...

— הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, האָבּ איך געזאָגט, אָט וועט איהר זעהען, זאָג איך, אַז מע וועט זיך געבּען אַ נעם בּיי אונז צום שמד'ען, וועט ניט בּלייבּען איין איד, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! וואָס דען? ס'איז, אַפּנים, איין אופן גאָר איבּערצוטראָגען די צרות מיט די פּראָצענטען מיט די צירקוליאַרען? אַלע טאָג, אַלע טאָג

אַ נייער צירקוליאַר. וויפיעל אידישע קינדער, אַזוי פיעל צירקו־ליאַרען. אָט וועט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, ווי מע וועט זיך דערשפּיעלען, אַז מע וועט גאָר אויפהערען צונעמען. אַ סימן האָט איהר, נעמט, למשל, שפּאָלע. שפּאָלע — אַ אידישע שטאָדט? אַיאָ?

— למאי נעמיראָוו? אָט האָב איך אַ בריעף פון נעמיראָוו, שרייבט מען מיר פון דאָרטען זעהר מיאוס'ע זאַכען!...

— און אין לובען, מיינט איהר, איז בעסער?

— וואָס איז אין לובען?

— צי, אַשטייגער, אין אַנאַניעוו. אין אַנאַניעוו פלעגט מען אַלע יאָהר צונעמען נישט ווינציגער פון דריי אידען.

— וואָס טויג אייך אַנאַניעוו? נעמט בעסער טאָמאַשפּאָל. אין טאָמאַשפּאָל, זאָגט מען, האָט מען היינטיגס יאָהר נישט צו־גענומען איין אידען אַפילו, איהר זאָלט זאָגען, אויף אַ רפואה!

— און ביי אונז האָט מען היינטיגס יאָהר צוגענומען אַכט־צעהן אידען.

דאָס איז געווען אַ קול פון אויבען. מיינע צוויי פּאַרשוינען (און איך אויך) פאַרדרייסען די קעפּ אַרויף, הויבען־אויף די אויגען אויף דער אויבערשטער באַנק. פון דער אויבערשטער באַנק הענגען אַראָפּ צוויי פיס אין טיעפע גומענע קאַלאָשען. די צוויי פיס מיט די טיעפע גומענע קאַלאָשען טראָגען אויף זיך אַ אידען מיט אַ שוואַרצען צעקודעלטען קאָפּ, מיט אַ פאַרשלאָפען פּנים, וואָס זעהט אויס ווי געשוואָלען.

מיינע צוויי פּאַרשוינען באַטראַכטען דעם פאַרשלאָפענעם מיט'ן געשוואָלענעם פּנים, עסען איהם אויף מיט די אויגען, גלייך ווי ער וואָלט געווען עפּיס אַ מין באַשעפעניש, וואָס אין אונזערע ערטער זעהט מען דאָס גאָר ניט. ביידע מיט אַ מאָל ווערען זיי ווי אויפגעלעבט, דערפרעהען זיך, און מיט בלישטשענדיגע אויגען טהוען זיי אַ פרעג ביי'ם אויבערשטען פּאַרשוין:

— בײַ אײַך האָט מען, זאָגט איהר, צוגענומען אַכטצעהן אידען?

— אַכטצעהן שטיק, ווי די בערען, און מײַנעם אויך בתוכם.

— אײַערען האָט מען אויך צוגענומען?

— נאָך אַ מין צונעמען!

— וואו? וואו?

— בײַ אונז טאַקי, אין קלײַן-פּערעשטשעפּענע.

— אין וואָסער פּערעשטשעפּענע? וואו איז דאָס ערגיץ פּערעשטשעפּענע?

בײדע חאַפּען זיך אויף אויף די פיס, קוקען אײנס אויף דאָס אַנדערע, און בײדע — אויפ'ן פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק. דער פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק קוקט צו זײ אַראָפּ מיט'ן פאַרשוואָלענעם פּנים:

— קלײַן-פּערעשטשעפּענע ווײסט איהר ניט? אַ שטעדטעל פאַראַן אַזעלכעס. איהר האָט גאָר נישט געהערט קײנמאָל? פאַראַן צוויי פּערעשטשעפּענעס: גרויס-פּערעשטשעפּענע און קלײַן-פּערעשטשעפּענע. בין איך אַ קלײַן-פּערעשטשעפּענער.

— אויב אַזוי, קומט דאָך אײַך שלום. קריכט אַראָפּ אַהער. וואָס וועט איהר זיצען דאָרט אַלײן אונטער'ן הימעל?

דער בעל-הבית פון די פיס מיט די טיעמע גומענע קאַלאָשען קלעטערט-אַראָפּ, קרעכצענדיג, צו די צוויי. און די צוויי צערוקען זיך, מאַכען פונ'ם דריטענ'ס וועגען אײן אָרט און זײ באַפאַלען איהם, ווי די הונגעריגע הײשעריקען.

— האָט מען אײַערען, זאָגט איהר, צוגענומען?

— נאָך אַ מין צוגענומען!

— זאָגט זשע נאָר, ליעבער פרײַנט, ווי קומט עס? מע נעמט בײַ אײַך, אַפּנים, אַ קערבעל?

— אַ קערבעל? חלילה וחס! מע טאָר גאָר נישט דערמאַנען פון קײן געלט. דאָס הײסט, אַמאָל איז בײַ אונז דוקא אָנגענאַנגען געלט. און נאָך אַ מין געלט! אָהאָ-האָ! מע פלעגט פאָהרען

צו אונז פון אַנדערע שטעדט אַרום און אַרום. מע האָט שוין גע־וואוסט, אַז פערעשטשעפּענע איז אַיין אָרט, וואו מע נעמט. נאָר פון אַ פּאָר יאָהר, פון זינט מע האָט געמסר׳ט — אויף מיין גליק — האָט מען אויפגעהערט ביי אונז נעמען געלט.

— וואָס זשע? אַ פּראָטעקציע?

— וואָסער אַ פּראָטעקציע? זיי האָבען צווישען זיך אָפּ־געמאַכט איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז וויבּאַלד אַ איד, אַזוי איז — צוגענומען! פּריינמאַט אי ניקאַקיך!

— טאַקי באמת? וואָס רעדט איהר? איהר מאַכט, אַפּנים, פון אונז חוזק?

— חוזק מאַך איך? וואָס בין איך אייך פאַר אַ חוזק־מאַכער?

אַלע דריי קוקען זיך אָן, גלייך ווי זיי וואָלטען וועלען איבער־לייענען, וואָס שטעהט ביי זיי אָנגעשריבען אויף די פּנים׳ער. און מחמת אויף זייערע פּנים׳ער שטעהט נישט אָנגעשריבען גאָרנישט, טהוען די צוויי אַ פרעג ביי׳ם דריטען:

— שטעהט נאָר, ווי אַזוי האָט איהר געזאָגט? פון וואַנען זענט איהר אַליין?

דער דריטער ווערט אַ ביסעל ברוגז׳ליך.

— פון פערעשטשעפּענע — האָב איך אייך שוין געזאָגט דריי מאָל. פון קליין־פערעשטשעפּענע.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט. מיר האָרכען דאָס ערשטע מאָל אַזאַ שטאָדט.

— חאַ־חאַ־חאַ! פערעשטשעפּענע אַ שטאָדט? אויך מיר אַ שטאָדט! פערעשטשעפּענע איז ניט קיין שטאָדט, נאָר אַ שטעדטעל, אַ דאָרף קאָן מען זאָגען, „אַ מעסטעטשקע“.

— און פון דעסטוועגען איז דאָ, זאָגט איהר, ביי אייך... ווי אַזוי הייסט אייער שטעדטעל? פער... פערע...

דער איד פון קליין־פערעשטשעפּענע ווערט שוין טאַקי רעכט אין כעס.

— מאָדנע אידען דאָס איז! איהר קאָנט נישט אויסרעדען קיין אידיש וואָרט, צי וואָס? פּע־רע־שטשע־פּע־נע! פּע־רע־שטשע־פּע־נע!

— נו, גוט. פּערעשטשעפּענע איז פּערעשטשעפּענע. וואָס זשע דאַרף מען זיין אַזוי אין כּעס?

— איך בין גאָר ניט אין כּעס. איך האָב פיינט, אַז מע פרעגט מיך איבער איין זאַך נייען און נייענציג מאָל.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט. מיר האָבען די אייגענע מכּה, וואָס איהר. מיר האָבען דערהערט פון אַייך, אַז מע האָט אַייערען צוגענומען, האָט דאָס אונז געגעבען אַ נעם. דערפאַר פרעגען מיר זיך אַזוי נאָך. מיר וועלען אַייך זאָגען דעם ריינעם אמת: מיר האָבען זיך קיינמאָל ניט פאָרגעשטעלט, אַז בּיי אייך, ווי אַזוי הייסט עס, אין פּערע־פּערע־שטשעפּענע זאָל זיך געפינען אַ גימנאַזיע!

דער פּערעשטשעפּענער איד שטעלט אָן אויף זיי די אויגען, קוקט בּיין:

— ווער האָט אַייך געזאָגט, אַז בּיי אונז אין פּערעשטשעפּענע איז דאָ אַ גימנאַזיע?

מיינע צוויי פּאַרשוינען פון זייער זייט שטעלען אָן אויפ'ן דריטען פּאַרשוין די אויגען:

— איהר זאָגט דאָך, אַז אַייערען האָט מען צוגענומען בּיי אַייך מאַכן אין פּערעשטשעפּענע?

דער פּערעשטשעפּענער קוקט אויף זיי מלא גזלן. נאָכדעם שטעלט ער אויף און שרייט אויס זיי גלייך אין פּנים אַריין:

— פאַר אַ סאָלדאַט האָט מען איהם צוגענומען! פאַר אַ סאָלדאַט! פאַר אַ סאָלדאַט!...

אין דרויסען איז שוין גרויסער טאָג. אין די פענסטער גנב'עט זיך אַריין אַ גרויע בּלוילעכע ליכטיגקייט. דער עולם בּיסלעכווייז

שטעהט אויף. ווער עס גלייכט זיך אויס די ביינער. ווער עס הוסט זיך אויס. און ווער עס נעמט זיך צו די פעקלעך, גרייט זיך אין וועג אריין.

מיינע דריי פארשוינען האבען זיך צעשיידט. געווארען אויס מחותנים. איינער האט זיך אפגעקערעוועט אין א ווינקעלע און פאוואלינקע פארדריכערט א פאפיראס. דער אנדערער האט אויפגעעפנט א קליין סדור'על, אוועקגעזעצט זיך דאווענען פון פארענט, איין אויג צוגעמאכט און געשעפטשעט שטילערהייט. דער דריטער, דער בייזער איד, וואס פון קליין־פערעשטשעפענע, — דער האט זיך גאר גענומען צום עסען.

מערקווירדיג, ווי די דריי זענען עפיס מיט א מאל געווארען, ווי ווילדפרעמדע. נישט נאר מע רעדט נישט אויס צווישען זיך א ווארט, נאר מע קוקט זיך ניט אפילו איינס דאס אנדערע אין די אויגען אריין, גלייך ווי זיי וואלטען אלע אינאיינעם עפיס אפגעטהאן א פאסקודנע זאך, א מיאוס'ע עבירה...

ענדע געשיכטע נומער פיער.

געשיכטע נומער פינף

אַ מענטש פון בוענאָס־אײַרעס

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער פינף

אַ מענטש פון בוענאָס-אַירעס

פאָהרען אין באַהן איז גאָר ניט אַזוי אומעטיג, ווי אַנדערע מיינען. אַבי מע טרעפט נאָר אָן אַ גוטע קאָמפּאַניע. אַמאָל מאַכט זיך אייך צו פאָהרען מיט אַ סוחר, מיט אַ מענטשען, וואָס פאַרשטעהט געשעפט. דעמאָלט ווייסט איהר גאָר ניט, וואו די צייט קומט אַהין. און אַמאָל טרעפט איהר אָן נישט אויף קיין סוחר, נאָר אַזוי אויף אַ געניטען מענטשען, אַ קלוגען, אַ דורכגעטריבענעם, אַ „געהייכערטע ליולקע“, וואָס איז קלאָר די וועלט אויף אויסוועניג. מיט אַזאַ מענטשען איז אַ פאַרגעניגען צו פאָהרען. מע קאָן פון איהם עפּיס נאַשען. און אַמאָל שיקט אייך גאָט צו גלאַט אַ לעבעדיגען פּאַסאַזשיר. אַ לעבעדיגען און אַ פרייליכען און אַ באַרעדעוודיגען. רעדט ער און רעדט און רעדט. דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו רעדענדיג. און נאָר פון זיך, און נאָר פון זיך.

אָט מיט אַזאַ מין נפש איז מיר אויסגעקומען איינמאָל פאָהרען אַ גאַנץ היבשע שטרעקע.

אונזער באַקאַנטשאַפט האָט זיך אָנגעהויבען — ווי אַזוי הויבט זיך אָן אַ באַקאַנטשאַפט אין וואַגאָן? — פון אַ קלייניגקייט: „ווייסט איהר ניט, ווי אַזוי הייסט די סטאַנציע?“ אָדער: „וואו האַלט דער זייגער?“ אָדער: „צי האָט איהר ניט ביי זיך אַ

שוועבעלע?" גיך, גאַנץ גיך זענען מיר געוואָרען גוטע ברידער, גלייך ווי מיר וואָלטען שוין געווען באַקענט ווער ווייסט פון ווען אָן. אויף דער ערשטער סטאַנציע, וואו מיר האָבען זיך אָפּגעשטעלט אויף עטליכע מינוט, האָט ער מיך שוין געהאַפּט אונטער דער האַנט, צוגעפיהרט גלייך צום בופעט, און גאָר נישט געפרעגט מיך, צי איך טרינק, צי ניין, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי גלעזלעך קאָניאַק. באַלד נאָכדעם האָט ער געגעבען אַ וואונק צו מיר, איך זאָל מיך אַ נעם טהון צום גאָפּעל, און אַז מיר זענען פאַרטיג געוואָרען מיט די אַלע מינים געזאַלצענס און פאַרבייסענס, וואָס געפינען זיך אין יעדען בופעט, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי קופּעל ביער, פאַררויכערט — זיך אַ ציגאַר, מיר אַ ציגאַר — און אונזער גוטפריינטשאַפט איז געשלאָסען געוואָרען.

— איך דאַרף אייך זאָגען גאַנץ אָפּענטליך, אָהן אַ קאַ־חניפה, — מאַכט צו מיר מיין נייער באַקאַנטער שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, — אַז איהר זענט מיר געפעלען געוואָרען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב אייך דערזעהען. ווי איך האָב נאָר אַ קוק געטהאָן אויף אייך, אַזוי האָב איך מיר געזאָגט: אָט דאָס איז אַ מענטש, מיט וועמען מע קאָן רעדען אַ וואָרט. איך האָב פיינט, הערט איהר, זיצען ווי אַ נאַפּודעלע און שווייגען. איך האָב ליעב רעדען מיט אַ לעבעדיגען מענטשען, און צוליעב דעם טאַקי האָב איך גענומען אַ בילעט דריטע קלאַס, איך זאָל האָבען מיט וועמען צו רעדען. אַזוי פאָהר איך דווקא צווייטע קלאַס. און ערשטע קלאַס, מיינט איהר, קאָן איך נישט אויספיהרען? איך קאָן אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. אפשר רעכענט איהר, אַז איך באַריהם זיך פאַר אייך? נאַט, זעהט.

און מיט די ווערטער כאַפּט=אַרויס מיין פאַרשוין פון דער הינטערשטער הויזענקעשענע און עפּענט=אויף אַ טייסטער, אָנגעפּאַקט מיט געלט, טהוט אַ פּאַטש מיט דער האַנט פון אויבען, ווי אויף אַ ווייך קישעלע, און באַהאַלט דעם טייסטער צוריק:

— שרעקט זיך ניט, ס'איז דאָ נאָך.

איך באַטראַכט דעם נפֿש און קאָן נישט טרעפֿן בשום אופֿן, וויפֿיעל ער איז אַלט. ס'איז רעכט צו זאָגן — אַ יאָהר פֿערציג, און ס'איז רעכט צו זאָגן — עטליכע און צוואַנציג. דאָס פּנים גלאַט און קיילעכיג, אַ ביסעלע צו=שטאַרק צוגעבּרענט. קיין סימן פֿון קיין באָרד און וואָנסעס. אויגעלעך קליינע, בּוימעהלדיגע און לאַבּענדיגע. און אַליין איז דאָס אַ קליינטשיקס, אַ קיילעכיגס, אַ ריהרעוודיגס, אַלעבּעדיגס, אָנגעטהאָן פֿון אויבּען ביז אַראָפּ נעט און נאָבּעל, אַזוי ווי איך האָב ליעב: אַ שניי=ווייס העמד מיט גאָלדענע קנעפּ. אַ רייכער פּלאַסטראָן=שניפּס מיט אַ שענער נאָדעל אַריינגעשטעקט. אַ נייער עלעגאַנטער בּלויער אַנצוג פֿון עכט=ענגלישען שעוויאָט. אַ פּאָר לאַקירטע שיך, קלוגע שיך. אַ שווערער גאָלדענער רינג אויפֿ'ן פֿינגער מיט אַ בּריליאַנט, וואָס שפּיעלט זיך אָפּ אויף דער זון אין טויזענט וואַסערען (דער רינג, אויב ער איז נאָר איין אמת'ער, דאַרף ווערטה זיין ניט ווייניגער פֿון פֿיער=פֿינף הונדערט, אויב ניט מעהר).

שען אָנגעטהון זיך — דאָס איז, נאָך מיין מיינונג, די הויפּטזאַך ביי מענטשען. איך האָב ליעב אַליין שען אָנטהון זיך, און האָב ליעב, אַז יענער געהט שען אָנגעטהאָן. נאָכ'ן אָנטהון וועל איך אייך דערקענען, ווער ס'איז אַ פֿיינער מענטש, און ווער ניט. פֿאַרהאַן אַפּילו אַזעלכע, וואָס האַלטען, אַז ס'איז גאָר קיין ראיה ניט. מע קאָן, זאָגען זיי, געהן זעהר שען אָנגעטהאָן און זיין וואָס אין דער קאָרט. וועל איך אייך אָבּער פֿרעגען, ענטפֿערט מיר דערויף: למאי טהוט זיך אָן שען די גאַנצע וועלט? למאי טראָגט דער אַזאַ מין אַנצוג, און דער אַזאַ מין קאָסטיום? למאַי קויפֿט זיך איינער אַ „דיפּלאָמאַט=שניפּס“, איין אַטלעסענעם, אַ גלאַטען, פּערעל=גרין קאָליר, און דער אַנדערער זוכט אַ „רעגאַט“, דוקא אַ רויטען און דוקא מיט ווייסע שפּרענקעלעך?

איך וואָלט אייך געקאָנט בּרענגען נאָך אַ סך אַזעלכע ביי=שפּיעלען, מיין איך אָבער, אַז ס'איז ניט כדאי. איין עבירה די צייט,

לאָמיר בעסער אומקעהרען זיך צו מיין נייעם באַקאַנטען און האָרכען, וואָס וועט ער אונז דערצעהלען.

„— אַזוי, אַזוי, ליעבער פריינד. ווי איהר זעהט, קאָן איך שוין דוקא יאָ פאָהרען צווייטע קלאַס. מיינט איהר, איך זשאַלעווע געלט? געלט איז בלאָטע, נאָר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איך האָב ליעב דריטע קלאַס. ווייל איך בין אַליין אַ פּראָסטער מענטש, און האָב ליעב פּראָסטע מענטשען. איך בין, פאַרשטעהט איהר מיך, אַ ד ע מ אָ ק ר אַ ט. איך האָב מיין קאַריערע אָנגעהויבען קליין, זעהר קליין. אָט אַזוי אָז (מיין נייער באַקאַנטער טהוט מיר אַ ווייז מיט דער האַנט ביי דער ערד, ווי קליין ער האָט אָנגעהויבען זיין קאַריערע). און בין געוואַקסען העכער און העכער. (מיין נייער באַקאַנטער באַווייזט מיר מיט דער האַנט אַרויף, צו דער סטעלי, ווי ווייט הויך ער איז געוואַקסען). נישט מיט אַ מאָל. האַפּט זיך נישט. נאָר פּאַוואָלינקע. ביסלעכ־ווייז. ביסלעכווייז. פריהער בין איך געווען אַ „מענטש“ ביי יענעם. וואָס זאָג איך „אַ „מענטש“? חאַ־חאַ־חאַ! ביז איך בין דערגאַנגען צו אַזאַ הויכער שטופּע — זיין ביי יענעם אַ „מענטש“, — זענען אָפּגעלאָפען גענוג־גענוג וואַסערען! אַז איך טהו אַמאָל אַ טראַכט, הערט איהר, וואָס בין איך געווען, אַז איך בין געווען אַ קינד, שטעלען זיך מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — די האָר קאַפּויר! איך קאָן מיך, הערט איהר, גאָר ניט דערמאַנען וועגען דעם. איך קאָן מיך ניט דערמאַנען און וויל מיך ניט דערמאַנען. איהר מיינט אפשר, ווייל מע שטעהט מיר ניט אָן? אדרבה. איך זאָג אַלעמען, ווער איך בין. אַז מע פרעגט מיך: פון וואַנען זענט איהר? — שעם איך מיך ניט אָן זאָג, אַז איך בין פון אַ גרויסער מדינה, פון ס אָ ש מ אַ ק ע ן. ווייסט איהר, וואו געפינט זיך אָט דאָס ס אָ ש מ אַ ק ע ן? אַ שטעדטעל פאַרהאַן אַזעלכעס אין קורלאַנד, ניט ווייט פון מיטאַווע, רופט מען דאָס ס אָ ש מ אַ ק ע ן. די גאַנצע שטאָדט איז אַזוי גרויס, אַז איך וואָלט זי ביי היינטיגען טאָג געוויס געקאָנט אָפּקויפען!

מיט אַלע איהרע פּאַטראָנעס. עס קאָן זיין, אַז איצט האָט זיך די שטאָדט איבערגעביטען, אויסגעוואַקסען — וועל איך אייך ניט זאָגען. נאָר אין מיינע יאָהרען האָט גאַנץ סאָשמאַקען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — פאַרמאָגט מעהר ניט ווי איין מאַראַניץ, וואָס איז געגאַנגען מיד ליד, פון איין ווירטין צו דער אַנדערער, אויף מכבד צו זיין די געסט שבת נאָכ'ן טיש.

„אָט אין דעם סאָשמאַקען בין איך דאָס דערציגען געוואָרען אויף הילכיגע פּעטש, טרוקענע קלעפּ, אייזערנע סטוסאַקעס, רויטע פונקען אין די אויגען, בלויע צייכענס אויפ'ן לייב און דערצו אַ הונגעריגען מאָגען. קיין זאַך, הערט איהר, געדענק איך ניט אַזוי, ווי הונגער. אַ הונגעריגער בין איך אַרויס אויף גאָט'ס וועלט, און הונגער האָב איך געליטען פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען. הונגער, האַרצקלעמעניש און מורא'דיגע נודנאָטע.... שאַט! דשיוועצע, ווייסט איהר, וואָס הייסט דשיוועצע? עס וואַקסט אויף די בוימער און כלי-זמר באַנוצען עס אויפ'ן אָרט פון קאַניפאָלי. האָב איך געלעבט מיט דעם — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — כמעט אַ גאַנצען זומער. דאָס איז געווען דער זומער, ווען מיין שטיפטאַטע, אַ קורנאָסער שניידער, האָט מיר אויסגעדרעהט אַ האַנט און האָט מיך אַרויסגעטריבען פון מיין מאַמע'ס שטוב, און איך בין אַנטלאָפען פון סאָשמאַקען קיין מיטאַווע. אָט די האַנט, זעהט איהר? — עס דאַרף נאָך זיין אַ סימן היינט אויך".

און מיין נייער באַקאַנטער פאַרקאַטשעט איין אַרבעל און וויזט מיר אַ ווייכע געזונטע פוכקע האַנט און דערצעהלט ווייטער:

„— אַרומגעבלאָנקעט זיך אַ הונגעריגער, אַ נאַקעטער, אַ באָרוויסער אין מיטאַווע און אויסגעוואַלגערט זיך אין אַלע מיסטען, האָב איך, דאַנקען גאָט, געקריגען אַ שטעלע. די ערשטע שטעלע. איך בין געוואָרען אַ פיהרער ביי איין אַלטען חזן. דער חזן איז געווען אַמאָל ערגיץ אַ באַריהמטער חזן. אויף דער עלטער איז ער בלינד געוואָרען אויף ביידע אויגען און געמוזט געהן איבער די הייזער. בין איך דאָס געוואָרען זיין פיהרער. די שטעלע אַליין

וואָלט געווען אַפילו נישקשה פון אַ שטעטל. נאָר איבערטראָגען דעם חזנ'ס קאַפּריזען האָט מען באַדאַרפט זיין פון אײַזען. קיין־מאָל, הערט איהר, איז ער נישט געווען צופריעדען. קיינמאָל. כסדר האָט ער נאָר געוואָרטשעט, געקנייפּט מיך, אויסגעריסען מיר שטיקער פלייש. ער האָט גע'טענה'ט, אַז איך פיהר איהם ניט אַהין, וואו מע דאַרף. וואוהין, האָט ער געוואָלט, זאָל איך איהם פיהרען — ווייס איך עד היום ניט. אַ מורא'דיגער קאַפּריזנער חזן! דערצו האָט ער מיך נאָך אַרויפגעפיהרט אויף גוטע זאַכען. ער האָט זיך פאַר אַלעמען באַריהמט, — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אַז מיין טאַטע־מאַמע האָבען זיך גע'שמד'ט און מיך האָבען זיי אויך געוואָלט אָפּ'שמד'ען, האָט ער מיך קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען אַרויסגעריסען פון גוישע הענט. און איך האָב באַדאַרפט אויסהערען אַזעלכע שקרים און ניט צעזעצט ווערען פאַר געלעכטער! אַדרבה, ער האָט נאָך געפאָדערט פון מיר, אַז איך זאָל בעת־מעשה מאַכען אַ קרום פנים.

„קורץ און גוט, איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז איך וועל מיך מיט מיין חזן ניט עלטערען, האָב איך געשלאָגען כפּרות מיט מיין „שטעטל" און בין אַוועק פון מיטאַוע קיין ליבאַווע. אַרומגעדרעהט זיך אַ שטיקעל צייט אַ הונגעריגער אין ליבאַווע, האָב איך מיך דערשלאָגען צו אַ יהאַליאַמדרע אָרעמע עמיגראַנטען. די עמיגראַנטען האָבען זיך געקליבען אָפּפאָהרען מיט'ן שיף ערגיץ ווייט, אַזש קיין בוענאָס־איירעס, האָב איך מיך אָנגעהויבען בעטען ביי זיי, מע זאָל מיך אויך נעמען קיין בוענאָס־אַירעס. ווער? וואָס? ס'איז נישט מעגליך. ס'איז ניט געווענדט אָן זיי, ס'איז געווענדט אָן קאָמיטעט. ווי אַזוי דער קאָמיטעט ועט זאָגען. בין איך אַוועק אין קאָמיטעט, געוויינט, גע'חלש'ט, קוים אײַנגעבעטען זיך, מע זאָל מיך נעמען קיין בוענאָס־איירעס.

„פרעגט מיך בחרם, וואָס בוענאָס־איירעס? ווער בוענאָס־איירעס? אַלע פאָהרען, פאָהר איך אויך. ערשט אַז מיר זענען געקומען קיין בוענאָס־אַירעס, ווער איך געוואָהר, אַז פאָהרען

פאָהרען מיר, אייגענטליך, ווייטער, און אַז בוענאָס-איירעס איז ניט מעהר ווי אַ פּונקט, פון וואַנען מע וועט אונז צעשיקען אין פאַרשיידענע ערטער. און כך הוה. מיר זענען נאָר געקומען קיין בוענאָס-איירעס, אַזוי האָט מען אונז איבערגעשריבען און צעשיקט אין אַזעלכע מקומות, וואו אָדם הראשון איז ניט געווען, הערט איהר, אַפילו אין חלום, און מע האָט אונז אַוועקגעשטעלט צו דער אַרבייט. ווילט איהר דאָך מסתמא וויסען, וואָסער אַרבייט? פרעגט שוין בעסער ניט. אונזערע אָבות-אבותינו אין מצרים האָבען געוויס ניט געטהאָן דאָס, וואָס מיר האָבען געטהאָן. און די צרות, וואָס זיי זענען אויסגעשטאַנען, ווי מע דערצעהלט זיך אָן אין דער הגדה, איז אַפילו ניט קיין צעהנטל-חלק, הערט איהר, פון דעם, וואָס מיר זענען אויסגעשטאַנען. אונזערע זיידעס האָבען, זאָגט מען, געקנאָטען לעהם, געמאַכט ציגעל און געבויט פיתום מיט רעמסס. אַ טייערע מציאה! וואָלטען זיי זיך פרובען, אַזוי ווי מיר, באַאַרבייטען מיט די הוילע הענט ברייטע וויסטע סטעפּעס, מיט שטעכעלקעס באַוואַכסען, האָבען צו טהון מיט מורא'דיגע גרויסע אָכסען, וואָס מיט איין ריהר קאָנען זיי דורס זיין אַ מענטשען, מיט ווילדע פערד, וואָס מע דאַרף זיך נאָך זיי יאָגען מיט איין אַרקאַן הונדערט מייל, ביז מע חאַפּט זיי, פאַרזוכען חאָטש איין מאָל מאָסקיטעס ביינאַכט, וואָס רייסען-אויס שטיקער פלייש, אַלטע מחאַרעס, וואָס האָבען אַ טעם פון שטיינער, לעבעדיגע ווערעם אין פאַרשימעלטען וואַסער... איך האָב איינמאָל — איהר וועט מיר גלייבען, צי ניט? — אַ קוק געטהאָן אין טייך אַריין און דערזעהען מיין פנים, האָב איך מיך דערשראָקען פאַר זיך אַליין. די גאַנצע הויט אָפּגעשיילט. די אויגען געשוואָלען. די הענט ווי פּאַמפּעשקעס. די פיס צעבלוטיגט. פון אויבען ביז אַראָפּ באַוואַכסען.

„— דאָס ביזט דו? מאָטעק פון סאָשטשאַקען?! — אָט אַזוי האָב איך אַ זאָג געטהאָן צו זיך אַליין און האָב מיך צעלאַכט. און טאַקי דעם זעלבען טאָג האָב איך אַ שפּיי געטהאָן אויף די גרויסע אָכסען מיט די ווילדע פערד מיט די וויסטע סטעפּעס מיט דעם

ווערעמיגען וואַסער, און מיינער איז אַוועק צו=פוס צוריק קיין בוענאָס=איירעס.

„נאָר מיר שיינט, אַז אויף דער סטאַנציע, וואָס מיר שטעהען איצט, דאַרף זיין אַ גרויסער בופעט. טהוט נאָר אַ קוק אין ביכעל. געפינט איהר ניט, אַז ס'איז שוין טאַקי צייט עפּיס נעמען אין מ'יל אַריין? אַגב וועלען מיר האָבען כח צו דערצעהלען ווייטער".

איבערגעביסען, ווי עס געהער צו זיין, און פאַרטרונקען מיט ביער, האָבען מיר ווידער אַמאָל פאַררייכערט צו ציגאַרן — גוטע, שמעקעדיגע, אמת'ע האַוואַנער ציגאַרען פון בוענאָס=איירעס — און האָבען זיך אַוועקגעזעצט צוריק אין וואַגאָן אויף אונזערע ערטער, און מיין נייער באַקאַנטער פון בוענאָס=איירעס האָט גענומען דער-צעהלען זיין געשיכטע ווייטער:

„— בוענאָס=איירעס איז אַיין ערטעל, הערט איהר, וואָס זינט גאָט האָט באַשאַפען די וועלט.... שאַט! אין אַמעריקע זענט איהר ווען געוועזן? אין דער שטאָדט ניו=יאָרק? קיינמאָל ניט? און אין לאָנדאָן? ניין? אין מאַדריד? קאָנסטאַנטינאָפּאָל? פאַריז? אויך ניט? נו, קאָן איך אייך ניט אויסמאָהלען, וואָס איז אַזעלכעס בוענאָס=איירעס. איך קאָן אייך נאָר זאָגען, אַז ס'איז אַ תהום. אַ גיהנם. אַ גיהנם מיט אַ גן=עדן. דאָס הייסט, פאַר וועמען ס'איז אַ גיהנם, פאַר וועמען אַ גן=עדן. מע דאַרף נאָר ניט זיין קיין פּעפער און האַפּען דעם ריכטיגען מאָמענט, קאָן מען מאַכען אַ פאַר-מעגען. דאָרטען וואַלגערט זיך — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — גאָלד אין די גאַסען. איהר געהט, איהר טרעט איבער גאָלד. בויגט אייך אָן, ציהט=אויס די האַנט און נעמט וויפיעל איהר ווילט. נאָר היטען זאָלט איהר אייך, מע זאָל אייך ניט צעטרעטען מיט די פיס. דער עיקר — ניט אָפּשטעלען זיך. ניט פאַרטראַכטען זיך. ניט קלערען: וועלכעס פאַסט פאַר מיר און וועלכעס ניט? אַלסדינג. דאַרף פאַסען. זיין אַ משרת אין אַ רעסטאָראַן — איז גוט. אַ יונג אין אַ קלייט — איז גוט. וואַשען פלעשלעך אין שענקעל — איז גוט. העלפען אונטערשטופען אַ וועגעלע — איז גוט. אַרומ=

לויפען איבער דער גאַס און אויסשרייען די נייעס פון די צייטונגען — איז גוט. וואַשען הינט — איז גוט. האָדעווען קעץ — איז גוט. חאַפּען מייז — איז גוט, און שינדען פון זיי די פעלכלעך — איז אויך גוט. מיט איינעם וואָרט — אַלסדינג איז גוט, און אַלסדינג האָב איך אויסגעפּרובט, און אומעטום האָב איך אַרויסגעזעהען, הערט איהר, איין זאַך: אַז אַרבייטען אויף יענעם טויג אויף כפּרות. טויזענט מאָל גלייכער, אַז יענער זאָל אַרבייטען אויף מיר. וואָס זאָל מען טהון, אַז גאָט האָט איינמאָל אַזוי באַשאַפען די וועלט, אַז דער דאַרף שוויצען אין קאָכען דאָס ביער, און איך דאַרף עס טרינקען. יענער דאַרף שוויצען און דרעהען ציגאַרען, און איך דאַרף זיי רויכערען. דער מאַשיניסט פון דער באַהן לאָז פיהרען דעם לאָקאָמאָטיוו, דער קאָטשעגאַר לאָז טראָגען קויהלען, דער אַרבייטער לאָז שמירען די רעדער, און איך מיט אַייך וועלען זיך, הערט איהר, זיצען אָט דאָ אין וואַגאָן און דערצעהלען געשיכטען. געפעלט זיי ניט? לאָזען זיי געהן איבערמאַכען די וועלט".

איך קוק אויף מיין פאַרשוין און טראַכט מיר: וואָס קאָן ער זיין, אָט דער נפש? איין אויפגעקומענער גביר? אַ געוועזענער שניידער אין אַמעריקע און איצט האָט ער אַ מאַגאַזין פון פאַרטיגע קליידער? צי אפשר טאַקי אַ פאַבריקאַנט? אָדער אַ בעל=הבית פון הייזער? אָדער אַזוי אַ מענטש אַ קאַפּיטאַליסט, וואָס לעבט פון פּראָצענט? נאָר לאָמיר איהם לאָזען ווייטער. ער אַליין דערצעהלט דאָס בעסער:

„— ס'איז, הערט איהר, אַ קלוגע וועלט און אַ זיסע וועלט און אַ גוטע וועלט, און ס'איז אַ חיות, וואָס מע לעבט אויף דער וועלט! מע דאַרף נאָר זעהען, מע זאָל זיך ניט לאָזען שפּייען אין דער קאַשע. איך האָב מיך געוואָרפען, הערט איהר, אויף אַלע זייטען. איבערגעדיענט, ווי עס רעדט זיך, אַלע עבודה=זרהס. קיין אַרבייט איז ניט געווען צו שווער פאַר מיר. קיין פּרנסה איז מיר ניט געווען מיאוס. און אויב איהר ווילט וויסען, איז קיין מיאוס'ע פּרנסה גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אַלע פּרנסות זענען שען. אַבי

איהר האַנדעלט אָרענטליך און אַבי דאָס וואָרט איז אַ וואָרט. איך ווייס עס פון זיך אַליין. איך וועל מיך, הערט איהר, ניט געהן באַריהמען פאַר אייך, אַז איך בין דער לעמבערגער רב. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען אויף נאמנות, אַז קיין גנב בין איך ניט. קיין גזלן בין איך אַודאי ניט. און קיין שווינדלער אויך ניט. לאָמיך האָבען אַזאַ יאָהר, הערט איהר, וואָס פאַר איין אָרענטליכער סוחר איך בין. איך האַנדעל אָנשטענדיג. איך נאָר קיינעם נישט אָפּ. איך פאַרקויף דאָס, וואָס איך האָב. קיין קאַץ אין זאַק איז ביי מיר נישטאָ. קורץ, איהר ווילט וויסען, וואָס איך בין? איך בין נישט מעהר ווי אַ ליפעראַנט, אָדער, ווי ביי אייך ווערט עס אָנגערופען, אַ „פּאָדראַטשיק". איך שטעל-צו דער וועלט סחורה. די סחורה, וואָס אַלע ווייסען, נאָר קיינער רעדט נישט פון דעם... פאַר וואָס? ווייל די וועלט איז שוין צו אַ קלוגע וועלט, און מענ-טשען זענען שוין צו גייציג. זיי האָבען פיינט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס'איז שוואַרץ, און אויף ווייס, אַז ס'איז ווייס. זיי האָבען בעסער ליעב, פאַרקעהרט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס'איז ווייס, און אויף ווייס, אַז ס'איז שוואַרץ... נו, וואָס וועט איהר טהון מיט זיי?"...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין פון בוענאָס-איירעס און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס איז אַזעלכעס אָט דער נפש? וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל שטעלט ער צו, אָט דער „פּאָדראַטשיק"? און וואָס רעדט ער דאָס עפּיס אַזעלכע מאָדנע דבורים: „שוואַרץ — ווייס, ווייס — שוואַרץ?"... איבערשלאָגען איהם אינמיטען און אַ פרעג טהון איהם: „פעטער, מיט וואָס האַנדעלט איהר?" — ווילט זיך מיר ניט. איך לאָז איהם בעסער רעדען ווייטער.

„— קורץ, וואו זשע האַלטען מיר? ביי מיין איצטיגען געשעפט אין בוענאָס-איירעס. מיין געשעפט אַליין איז, אייגענטליך, ניט אין בוענאָס-איירעס. מיין געשעפט איז, אויב איהר ווילט וויסען, אומעטום, אויף דער גאַנצער וועלט: אין פּאַריז, אין לאָנדאָן, אין בודאַפּעשט, אין באָסטאָן, און די הויפּט-קאָנטאָר, דאָס

ביוראָ, איז אין בוענאָס־אַיירעס. אַיין עבירה, וואָס מיר זענען איצט ניט אין בוענאָס־אַיירעס. איך וואָלט אַייך אַריינפיהרען צו מיר אין ביוראָ, אַייך ווייזען אַ קאַנטאָר, מיט „מענטשען“. ביי מיר „מענטשען“ לעבען זיך אָפּ — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — ווי די ראָטשילדס. אַכט שעה אין טאָג — מעהר אַרבייט מען ניט ביי מיר אַ מינוט אַפילו. ביי מיר איז אַ „מענטש“ פאַררעכנט פאַר אַ מענטשען. ווייסט איהר, פאַר וואָס? ווייל איך בין אַליין אַמאָל געווען אַ „מענטש“. טאַקי ביי מיינע איצטיגע שותּפים. מיר זענען איצט דריי שותּפים. פריהער זענען זיי געווען נאָר צוויי שותּפים, און איך בין געווען ביי זיי אַ „מענטש“. די רעכטע האַנט בין איך ביי זיי געווען. דאָס גאַנצע געשעפט, קאָן מען זאָגען, איז געווען אויף מיר. ביי'ם קויפען סחורה, ביי'ם פאַרקויפען סחורה, ביי'ם אָפּשאַצען סחורה, ביי'ם סאָרטירען די סחורה — אומעטום איך.... ביי מיר איז אַיין אויג — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אַז איך טהו נאָר אַ קוק אויף אַ שטיקעל סחורה, וועל איך אַייך באַלד זאָגען, וויפיעל ס'האָט די ווערטה און וואוהין עס קאָן געהן.... נאָר דאָס אַליין איז נאָך נישט אינגאַנצען. ביי אונזער געשעפט איז אַיין אויג אַליין ווינציג. מע דאַרף נאָך האָבען, הערט איהר, אַ נאָז אויך, אַ חוש הריח... פאַר אַ מייל דאַרף מען קאָנען אָנשמעקען, וואו עפּיס ליגט. מע דאַרף פיהלען, וואו מע קאָן מאַכען אַ גוט געשעפט, און וואו מע קאָן ברעכען רוק און לענד, און נאָך אַריינקריכען אין אַ בלאָטע, הערט איהר, ביז אַריבער די אויהערען, מע זאָל נאָכדעם האָבען צו זינגען און צו זאָגען.... צו־פיעל „שטיגוטערס“, הערט איהר, פאַרהאַן אויף דער וועלט. צו־פיעל אויגען קוקען אויף אונזער געשעפט — און אונזער געשעפט האָט דוקא מורא פאַר אַ גוט אויג, חאַ־חאַ... אַיין טריט, אַז איהר מאַכט אַ פאַלשען, וועט איהר אַייך ניט אָפּוואַשען מיט קיין צעהן וואַסערען... באַלד עפּיס, ווערט אַ גוואַלד, אַ געפּילדער, אַ שמירעריי אין די גאַזעטען. און די גאַזעטען דאַרפען דאָך מעהר ניט. די גאַזעטען זענען זיך מחיה, אַבי זיי האָבען פון וואָס צו קלינגען.

צעלעגען זיי די זאַך אויף זיעבעציג טעלערלעך, בלאָזען־ אויף אַ פייער מיט סכנת=נפשות און הויבען=אויף די גאַנצע פּאָליציע... האָטש אַפילו — איך דאַרף אייך זאָגען בסוד — די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט איז, חאַ=חאַ, ביי אונז אין קעשענע... איך זאָל אייך אָנרופען נאָר די סומע, וואָס אונז קאָסט אָפּ אַ יאָהר פּאָליציע אַליין, וועט איהר זיך דערשרעקען... ביי אונז — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איז אַ נתינה פון צעהן טויזענט, פופצעהן טויזענט, צוואַנציג טויזענט — פו!“

מיט די ווערטער טהוט מיין פאַרשוין אַ מאַך מיט דער האַנט, ווי אַ מענטש, וואָס וואַרפט זיך מיט טויזענטער. בעת מעשה טהוט אַ בלישטש דער בריליאַנטענער רינג אויף דער שיין, און דער מענטש פון בוענאָס=איירעס, וואָס וואַרפט מיט טויזענטער, שטעלט זיך אָפּ אַ ווײַלע, קוקט, וואָס פאַר אַ רושם עס האָבען געמאַכט אויף מיר די טויזענטער, און פאָהרט ווייטער:

„— און אַז מע דאַרף אַמאָל געבען מעהר, מיינט איהר, איז עפּים אַ תירוץ? דערויף זענען מיר שוין דוקא באַגלויבט. איך מיין, טאַקי מיר, אַלע דריי שותפים. וויפיעל טויזענטער מיר זאָלען ניט אָנווייזען אויף פּאָליציע, גלויבט מען זיך אויף נאמנות... אַלע הוצאות פיהרען זיך ביי אונז אויף נאמנות. מיר גלויבען זיך איינס דאָס אַנדערע אויפ'ן וואָרט. איינער פונ'ם אַנדערען וועט ניט פאַרלייקענען, הערט איהר, אויף אָט אַזוי פיעל... און, אַדרבה, לאָז איינער פּרובען יאָ פאַרלייקענען, — וועט ער האָבען אַ וויסטען סוף... מיר קענען זיך, הערט איהר, גוט איינס דאָס אַנדערע, און מיר ווייסען דעם פּלאַץ, און מיר זענען קלאָר די גאַנצע וועלט. יעדער פון אונז האָט זיך זיינע אַגענטען מיט זיינע שפּיאָנען... וואָס דען מיינט איהר? געשעפט, וואָס פיהרט זיך אויף נאמנות, קאָן אַנדערש ניט געהן... געפינט איהר ניט, אַז ס'וואָלט זיין בעסער ווי רעכט, מיר זאָלען דאָ אויף דער סטאַנציע געבען אַ שפּרונג=אַראָפּ און טהון אַ שווענק=דורך דעם האַלז?“

אַזוי מאַכט צו מיר מיין פאַרשוין און נעמט מיך פאַר אַ האַנט און פאַרקוקט מיר אין די אויגען אַריין.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז איך האָב גאָרנישט דאַגעגען, און מיר געבען אַ שפרונג=אַראָפּ אויף דער סטאַנציע און טהוען אַ שווענק דורך דעם האַלז. איינס נאָכ'ן אַנדערע קנאַקען די פלעשלעך לי=מאָנאַד, און מיין חברה=מאַן טרינקט מיט אַזאַ מין אַפּעטיט, אַז מע מעג איהם מקנא זיין. מיר אָבער גריבעלט די גאַנצע צייט אין מח איין געדאַנק: מיט וואָס פאַר אַ מין אַרטיקעל האַנדעלט ער, אָט דער מענטש פון בוענאָס=איירעס? וואָס וואַרפט ער זיך אַזוי מיט טויזענטער? און ווי אַזוי איז דאָס די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט ביי איהם אין קעשענע? און צו וואָס דאַרפען זיי אַגענטען און שפּיאָנען?... האַנדעלט ער ניט מיט קאָנטראַבאַנד?... מיט פאַלשע בריליאַנטען?... מיט גנבי'ישע סחורות?.... אָדער ער איז גלאַט אַזוי אַ פּראַלער, אַ קנאַקער, אַ באַריהמער, פון די פיינע בריות, וואָס אַלסדינג וואַכסט ביי זיי אונטער דער צונג משונה אומגעלומפּערט, אין דער לענג און אין דער ברייט?... צו אונז, קאָמי=וואָיאַזשערען, אַז עס חאַפּט זיך אַריין אַזאַ מין קונצענמאַכער, אַ בעל=מגזם, האָבען מיר פאַר איהם אונזער אייגענעם נאָמען: „אַנגראָסיסט". דאָס הייסט, אַ מענטש, וואָס אַלסדינג איז ביי איהם „אַנגראָ"... בלשון אשכנז הייסט דאָס פשוט: אַ איד אַ שקרן, וואָס האַקט אַ טשייניק... מיר פאַררייכערען ווידער צו ציגאַרען, פאַרנעמען אונזערע ערטער, און דער מענטש פון בוענאָס=איירעס האַקט ווייטער:

„— וואו זשע האַלטען מיר, אַפּנים? ביי מיינע שותפים. דאָס הייסט, ביי מיינע איצטיגע שותפים. פריהער זענען זיי געווען מיינע בעלי=בתים, און איך בין געווען, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זייער מענטש. איך וועל אייך ניט איבערטראַכטען קיין בלבול, אַז זיי זענען געווען שלעכטע בעלי=בתים. ווי האָבען זיי געקאָנט זיין צו מיר שלעכט, אַז איך בין זיי געווען געטריי, ווי אַ הונט? זייער אַ סענט איז ביי מיר געווען, הערט איהר, טייער,

אַזוי ווי מיין אייגענער. און שונאים האָב איך מיר געקויפט צוליעב זיי, בלוטיגע שונאים! ס'איז געווען צייטען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — וואָס מע האָט מיך איבער מיין געטריישאַפט געוואָלט סמ'ען. טאַקי פשוט סמ'ען. איך מעג מיך באַריהמ'ען, הערט איהר, אַז איך האָב זיי געדיענט עהרליך, וואָס עהרליכער קאָן שוין גאָר ניט זיין. אמת, איך האָב אָן זיך אויך ניט פאַרגעסען... אַ מענטש טאָר קיינמאָל ניט פאַרגעסען אָן זיך. אַ מענטש דאַרף געדענקען, אַז ער איז ניט מעהר ווי אַ מענטש. היינט לעבט ער, און מאָרגען?... חאַ-חאַ! אייביג זיין ביי יענעם איז ניט קיין פלאַן. וואָס בין איך — אָהן הענט? אָהן פיס? צי אָהן אַ צונג? בפרט, איך האָב געוואוסט, אַז אָהן מיר קאָנען זיי זיך ניט באַגעהן אַ טאָג אפילו. זיי קאָנען ניט און טאָרען ניט... ווייל ס'איז דאָ סודות, הערט איהר, סודות מיט סודות... ווי דער שטייגער איז אין אַ געשעפט... בין איך מיך מיישב איינמאָל, הערט איהר, אין אַ שענעם טאָג, און קום-אַריין צו מיינע בעלי-בתים און רוף מיך אָן צו זיי: „אַדיעו, מיינע הערדען!" קוקען זיי מיך אָן: „וואָס הייסט אַדיעו?" „אַדיעו, זאָג איך, הייסט: זייט געזונט". זאָגען זיי: „וואָס איז די מעשה?" זאָג איך: „ביז וואַנעט איז דער שיעור?"... וואַרפען זיי זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע מיט די אויגען און טהוען מיך אַ פרעג: „וויפיעל פאַרמאָג איך קאַפּיטאַל?" זאָג איך צו זיי: „וויפיעל איך זאָל ניט פאַרמאָגען, זאָג איך, וועט מיר זיין אויף דער ערשטער צייט גענוג, זאָג איך, און טאָמער, זאָג איך, וועט זיין קאַרג, איז גאָט, זאָג איך, אַ פאָטער און בוענאָס-אַיירעס אַ שטאָדט"... אַוודאי האָבען זיי מיך פאַרשטאַנען. פאַר וואָס זאָלען זיי מיך ניט פאַרשטעהן — דער מח איז זיי אויסגעדאַרט געוואָרען? און אָט אַזוי אָ זענען מיר פון דעמאָלט אָן געוואָרען שותפים. דריי שותפים, דריי בעלי-בתים, גלייך אויף גלייך. ביי אונז איז נישטאָ — דעם מעהר, יענעם ווינציגער. וואָס גאָט גיט... קריעגען קריעגט מען זיך אויך ניט. צו וואָס זאָל מען זיך קריעגען, אַז פאַרדיענט פאַרדיענט מען, דאַנ-

קען גאָט, גאַנץ שען און דאָס געשעפט וואַקסט... די וועלט ווערט גרעסער און די סחורה ווערט אַלע מאָל טייערער... איטליכער פון אונז נעמט זיך אַרויס פון שותפות וויפיעל ער דאַרף אויף דער הוצאה. מיר זענען אַלע גרויסע בעלי-הוצאות. ביי מיר אַליין, אָהן אַ ווייב און אָהן קינדער, געהט אַוועק — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — דריי מאָל אַזוי פיעל, ווי ביי איין אַנדערען מיט אַ ווייב און מיט קינדער. וואָס מיך קאָסט-אָפּ אַ יאָהר צדקה אַליין, וואָלט זיך דאָס איין אַנדערער געוואונשען פאַרדיענען. ס'איז נישטאָ, הערט איהר, איין זאַך, וואָס זאָל מיך נישט קאָסטען קיין געלט. אַ שוהל, אַ שפּיטאָל, איין עמיגראַנטען-קאַסע, אַ קאָנצערט — בוענאָס-איירעס איז, קיין עין-הרע, אַ שטאָדט! און וואו זענען עפּיס אַנדערע שטעדט? ארץ-ישראל — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — קאָסט מיך שוין אויך געלט. ערשט ניט לאַנג קומט מיר אָן אַ בריעף פון אַ ישיבה פון ירושלים. אַ שענער בריעף, מיט אַ מגן-דוד, מיט אַ שטעמפּעל און מיט חתימות פון רבנים. דער בריעף איז געשריבען גלייך צו מיר, מיט אַ שענעם טיטול: „הרבני הגביר המפורסם רב מרדכי"... ע-ע-ע! — טראַכט איך מיר. — וויבאַלד זיי זענען אַזעלכע פיינע מענטשען און רופען מיך אָן ביי'ם נאָמען, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע דאַרף זיי שיקען אַ הונדערטער... דאָס האָט איהר אייך זייטיגע נדבות. היינט וואו איז ערגיץ מיין געבורטס-שטאָדט? סאַשמאַקען? סאַשמאַקען נעמט-צו ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אַלע יאָהר אָט אַזאַ היטעל מיט געלט! אַלע מאָל, אַלע מאָל קומט מיר אָן פון סאַשמאַקען איין אַנדער בריוועל. דאָס איז אַזאַ צרה, דאָס איז אַזאַ שלאַק... פון מעות-חטים שמועסט מען ניט. אַלע פּסח אַ הונדערטער. דאָס איז שוין אַ „זאַקאָן"... אָט פאָהר איך איצט קיין סאַשמאַקען, ווייס איך פריהער, אַז איך וועל ניט אָפּקומען מיט קיין טויזענטער. וואָס זאָג איך, אַ טויזענטער? הלואי איך זאָל פּטר'ען מיט צוויי. אַניט, וועלען זיין אַלע דריי. אַ קלייניגקייט, אַ מענטש איז ניט געווען אַזאַ צייט אין דער היים — פון קינדווייז

אָן, חאַ-חאַ! סאָשמאַקען איז דאָך מיין היים! איך ווייס פריהער, אַז די גאַנצע שטאָדט וועט קאָכען. מע וועט זיך צונויפלויפען. אַ גדולה: „מאָטעק איז געקומען, אונזער מאָטעק פון בוענאָס-איירעס!“... אַ יום-טוב! גלויבט מיר, מע קוקט שוין דאָרט אַרויס אויף מיר, ווי אויף משיח'ן. נעבאַך גרויסע אָרעמעלייט. פון יעדער סטאַנציע גיב איך זיי צו וויסען, אַז איך פאָהר. איך קלאָפּ זיי אַלע טאָג אַ דעפּעש: „פריעזשאַיו. מאָטעק“. איך אַליין — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — וואָלט שוין אויך וועלען וואָס גיכער קומען צו פאָהרען קיין סאָשמאַעקן. אַ קוק טהון אויף סאָשמאַקען, אַ קוש טהון די ערד פון סאָשמאַקען, דעם שטויב פון סאָשמאַקען. אַ כפרה, הערט איהר, בוענאָס-איירעס! אַ כפרה ניו-יאָרק! אַ כפרה לאָנדאָן! אַ כפרה פּאַריז! חאַ-חאַ! סאָשמאַקען איז דאָך מיין היים!“...

דאָס פּנים פון מיין פאַרשוין האָט זיך ביי די ווערטער ווי איבערגעביטען. גאָר איין אַנדער פּנים. עפּיס איז דאָס ווי יונגער געוואָרען. יונגער און שענער. און די קליינע בוימעהלדיגע אויגעלעך האָבען באַקומען גאָר איין אַנדער פייערעל מיט אַ נייעם גלאַנץ פון פרייד און פון גדלות און פון ליעבשאַפט. פון אמת'ע, נישט גע-מאַכטע ליעבשאַפט... איין עבירה, איין זאַך: וואָס איך ווייס נאָך אַלץ ניט אַקוראַט, מיט וואָס ער האַנדעלט... ער לאָזט מיך אָבער לאַנג ניט טראַכטען און שניידט ווייטער:

„— איהר מיינט, וואָס, איגענטליך, פאָהר איך קיין סאָש-מאַקען? אַ ביסעל בענק איך טאַקי נאָך דער שטאָדט, און אַ ביסעל אויף קבר-אָבות. איך האָב דאָך עפּיס אויפ'ן הייליגען אָרט אַ פאָטער און אַ מוטער, און ברידער און שוועסטער — אַ גאַנצע משפחה. און אַגב ווילט זיך מיר טאַקי חתונה האָבען אויך. ביז וואַנעט איז דער שיעור צו זיצען אַ בחור? און חתונה האָבען וויל איך דוקא פון סאָשמאַקען. פון מיין שטאָדט. פון מיין גראַד. פון מיין משפחה. איך האָב מיך שוין וועגען דעם איבערגעשריבען מיט מיינע פריינט פון סאָשמאַקען, זיי זאָלען מיר נאָכזוכען עפּיס רעכטס...

שרייבען זיי, איך זאָל נאָר קומען צו פֿאָהרען בשלום, וועט שוין במילא זיין רעכט... אָט אַזאַ משוגע׳נער בין איך... מע האָט מיר שוין פֿאָרגעלעגט אין בוענאָס-איירעס — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — די גרעסטע שענהייטען פֿון דער וועלט. איך וואָלט געקאָנט, הערט איהר, אויספֿיהרען אַזעלכעס, וואָס דער טערקישער סולטאַן אַפֿילו פֿאַרמאָגט דאָס נישט... נאָר איך האָב מיר געזאָגט איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל: ניין! חתונה האָבען פֿאָהר איך קיין סאָשמאָקען. איך וויל אַיין אָנשטענדיג קינד. אַ אידישע טאָכטער. זי מעג זיין ווי אָרעם, וועל איך דערויף ניט קוקען. איך וויל זי אָפּגילטען. [illegible] עלטערען איהרע אָפּשיטען מיט גאָלד. די גאַנצע משפּחה גליקליך מאַכען. און זי אַליין וועל איך ברענגען צו מיר קיין בוענאָס-איירעס. איך וועל איהר אויספּוצען, הערט איהר, אַ פּאַלאַץ, ווי פֿאַר אַ פּרינצעסין. קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף איהר ניט לאָזען פֿאַלען. גליקליך וועט זי זיך אָפּלעבען ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — ווי קיין פֿרוי אין דער גאַנצער וועלט! זי וועט ניט וויסען ביי מיר פֿון קיין זאַך, אויסער איהר ווירטשאַפֿט, מיט איהר מאַן און מיט איהרע קינדער. די קינדער וועל איך לאָזען שטודירען. דעם אויף דאָקטאָר, דעם אויף אינזשיניער, דעם אויף יוריסט. די טעכטער וועל איך אָפּשיקען אין אַ אידישען געשלאָסענעם פּאַנסיאָן. ווייסט איהר, וואוהין? — קיין פֿראַנקפֿורט..."

ביי די ווערטער קומט-אָן דער קאָנדוקטאָר אָפּנעמען די בילעטען. תמיד (איך האָב שוין באַמערקט וויפֿיעל מאָל) טראָגט אין דער רוח דעם קאָנדוקטאָר פּונקט דעמאָלט, ווען מע דאַרף איהם ניט! אין וואַגאָן ווערט אַ טומעל, אַ מהומה. אַלע חאַפּען די פּעקלעך, און איך אויך בתוכם. איך מוז אויסשטייגען פֿון וואַגאָן, זיך איבערזעצען אויף אַיין אַנדער וועג. דער מענטש פֿון בוענאָס-איירעס העלפֿט מיר צונויפֿבינדען מיין באַגאַזש, און מיר פֿיהרען דערווייל צווישען זיך אַ געשפּרעך, וועלכעס איך געב דאָ איבער פּינקטליך, וואָרט אין וואָרט:

ד ע ר מ ע נ ט ש פ ו ן ב ו ע נ אָ ס־א י י ר ע ס: אוי־וואַ, אַ שאָד, וואָס איהר פאָרט ניט ווייטער. ניט זיין מיט ווענען צו רעדען.

א י ך: וואָס זאָל מען טהון? פרנסה איז פרנסה.

ד ע ר מ ע נ ט ש פ ו ן ב ו ע נ אָ ס־א י י ר ע ס: גוט געזאָגט. פרנסה איז פרנסה. איך האָב מורא, איך וועל מוזען צוצאָהלען און אַריי־בערפעקלען זיך אין צווייטע קלאַס. איך קאָן, דאַנקען גאָט, אויס־פיהרען ערשטע קלאַס אויך. ביי מיר, אַז איך פאָהר אין באַהן...

א י ך: האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אייך איבער. מיר האָבען איינגאַנצען נאָך אַ האַלבע מינוט צייט. איך האָב אייך געוואָלט עפּיס פרעגען.

ד ע ר מ ע נ ט ש פ ו ן ב ו ע נ אָ ס־א י י ר ע ס: צום ביישפּיעל?

א י ך: צום ביישפּיעל, איך האָב אייך געוואָלט פרעגען... אָ, מע פייפט שוין!... וואָס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט? מיט וואָס האַנדעלט איהר?

ד ע ר מ ע נ ט ש פ ו ן ב ו ע נ אָ ס־א י י ר ע ס: מיט וואָס איך האַנדעל? האַ־האַ! נישט מיט אתרוגים, מיין פריינט, האַנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

איך בין שוין מיט מיין באַגאַזש איינגאַנצען אויף יענער זייט וואַגאָן, און נאָך שטעהט מיר פאַר די אויגען דער מענטש פון בוענאָס־איירעס מיט זיין גלאַטען צופריעדענעם פרצוף, מיט דער שמעקענדיגער ציגאַר אין די ציינער, און נאָך קלינגט מיר אין די איהרען זיין „האַ־האַ“:

— נ י ש ט מ י ט א ת ר ו ג י ם, מ י י ן פ ר י י נ ט, ה אַ נ ד ע ל א י ך, נ י ש ט מ י ט א ת ר ו ג י ם!...

ע נ ד ע ג ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר פ י נ ף.

געשיכטע נומער זעכס

קבר אָבות

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער זעכס

קבר אָבות

— איהר פאָהרט אוי״פ׳ן „יריד״, און מיר פאָהרען פונ׳ם „יריד״. איך האָב זיך שוין אויסגעווײנט, און איהר פאָהרט ערשט ווײנען — דאַרף מען אײַך מאַכען אָרט. טה׳מ זיך, זײט מוחל, אַ רוק אַ ביסעל נעהענטער, אַהער, ס׳איז אײַך ניט גוט צו זיצען.

— אָט!

אַזוי שמועסען זיך דורך אין וואַגאָן צוויי פאַרשווינען הינטער מײנע פּלײצעס. דאָס הײסט, אײנער רעדט און דער אַנדערער באָמקעט אידם צו פון צײט צו צײט מיט האַלבע ווערטער.

— זאַלבאַנאַנד פאָהרען מיר דאָס. איך און מײן אַלטינקע. אָט דאָס איז זי, וואָס ליגט אויף דער ערד. זי איז אײַנגעשלאָפען. אָנגעווײנט זיך נעבאַך פאַר אַלע אידען. גאָרניט געוואָלט אָפּטרעטען פון הייליגען אָרט. צוגעפאַלען צום קבר און — ניט אָפּצורײסען! טענה איך מיט איהר: „אָבער זאָל זײן גענוג, זאָג איך, דו וועסט זי מיט דײנע טרערען, זאָג איך, לעבעדיג ניט מאַכען!״ הערט די וואַנט? און וואָס איז דער חידוש? אַזאַ בראָך! אַ בת־יחידקע. אײן אויג אין קאָפּ. און אַ געראָטענע

דערצו. שען ווי גאָלד. און קלוג. געענדיגט פּראָגימנאַזיע... צוויי יאָהר אַז זי איז געשטאָרבען. מיינט איהר אפשר, פון טשאַכאָטקע? געזונט און שטאַרק! אַליין, אַליין זיך גענומען דאָס לעבען.

— טאַקי?!

פון דעם שמועס פאַרשטעה איך שוין, וועגען וואָס פאַר אַ „יריד" עס רעדט זיך דאָ. איך דערמאַן מיך, אַז מיר האָבען ראש־חודש אלול. דאָס איז דער טרויעריגער, נאָר ליעבער חודש אלול. אידען פאָהרען פון איין שטאָדט אין דער אַנדערער צו די לאַנג־גע־שטאָרבענע טאַטע־מאַמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אויף קבר־אָבות. פאַרוואָגעלטע מאַמעס, פאַר׳יתומ׳טע טעכטער, עלענדע שוועסטער און גלאַט אָרעמע ווייבער פאַלען צו צו די ליעבע טייערע קברים אַ ביסעל אויסוויינען זיך, אויסגיסען דאָס ביטערע האַרץ, פאַרגרינגערען די פאַר׳חושכ׳טע פאַרשמאַכטע נשמה.

אַ מאָדנע זאַך! איך בין, מיט גאָט׳ס הילף, אַ רייזענדער, דאַכט מיר, נישט דאָס ערשטע יאָהר, און קאָן זאָגען, אַז ס׳איז שוין לאַנג ניט געווען ביי אונז אַזאַ געדרענג אויף קבר־אָבות, ווי היינטיגען ראש־חודש אלול... די באַהן, ברוך השם, לייזט געלט. די וואַגאָנעס זענען געפּאַקט. עס פאָהרען אידען מיט פאַרחמאַרעטע פּנימ׳ער. עס פאָהרען ווייבער מיט רויטע אונטערגעשוואָלענע אויגען און מיט גלאַנצענדיגע נעזער. ווער עס פאָהרט אויפ׳ן „יריד" און ווער עס פאָהרט פונ׳ם „יריד"... אין דרויסען שמעקט מיט ראש־חודש אלול. אויפ׳ן האַרצען איז ראש־חודש־אלול׳דיג, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אַהיים... ניט ווילענדיג הער איך מיך איין אין דעם שמועס פון די צוויי, וואָס הינטער מיינע פּלייצעס:

— אפשר מיינט איהר, איין אומגליק פון די היינטיגע אומ־גליקען? שוואַרצע העמדלעך, רויטע פלאַגען? טורמע?... חלילה וחס! פון דעם האָט מיך גאָט אויסגעהיט. דאָס הייסט, איך האָב מיך אַליין אויסגעהיט. ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון אויג! אַ בּליינקייט — אַ מיידעל אַ בת־יחידקע, איין אויג אין קאָפּ, און

אַ געראָטענע דערציִ. שען ווי גאָלד. געענדיגט פּראָגימנאַזיע! איך האָב געטהאָן וואָס איך האָט געקאָנט: נאָכגעקוקט, וואוהין זי געהט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואָס מע רעדט, און וואָס פאַר אַ ביכעל מע לייענט. „טאָכטערקע, זאָג איך, דו ווילסט לייענען, זאָג איך, ביכלעך? געזונטערהייט! נאָר איך דאַרף אויך, זאָג איך, וויסען, וואָס דו לייענסט“... אמת, איך בין אין די זאַכען אַ קנאַפּער וויסער, נאָר אַ חוש־הריח, דאַנקען גאָט, האָב איך. איך אַז איך טהו אַ קוק אַריין אין אַ בוך, ער מעג זיין אַפילו אויף פראַנצויז, וועל איך באַלד זאָגען מיט וואָס ער שמעקט.

— הערסט דו?!

— איך האָב ניט געוואָלט, אַז מיין קינד זאָל שפּיעלען מיט פייער — וואָסו קומט מיר דערפאַר? איהר מיינט, איך בין געגאַנגען מיט סטירדעס? מיט בייזען? דוקא מיט גוטען, און דוקא מיט אַ ווערטעל: „טאָכטערקע, זאָג איך, לאָז זיך דאָס רעדעל דרעהען ווי עס דרעהט זיך. נישט איך און נישט דו, זאָג איך, וועלען דאָס אָפּשטעלען“... אַזוי זאָג איך צו איהר, און זי, מיינט איהר, וואָס? שווייגט. אַ שטילע טויב, אַ קינד אַ גאָלד! וואָס טהוט גאָט? אַוועקגעגאַנגען די שווערע צייט, איבערגעקומען, ברוך־השם, אַלע שלעק, מיט די רעוואָלוציעס, מיט די קאָנסטיטוציעס. אויס שוואַרצע העמדלעך, רויטע פאָהנען, געשערטע האָר, שוואַרץ־יאָהרען, באָמבעס. די צייהנער זענען מיר שיער ניט אַרויסגעפאַלען פון מויל. אַ קלייניגקייט — די פּחדים? אַ מיידעל אַ בת־יחיד׳קע, איין אויג אין קאָפּ, און אַ געראָטענע דערציִ, געענדיגט פּראָגימנאַזיע?

— פּטור, נו!

— הקיצור המעשה, איבערגעקומען, געלויבט ביזט דו גאָט, די ביטערע צייט. איצט וועט מען שוין קאָנען אַ טראַכט טהון עפּיס וועגען אַ שידוך. נדן? — זאָל דער איבערשטער נאָר צושיקען דעם רעכטען זיווג. און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה: שידוכים, שדכנים, חתנים. איך זעה מיין טאָכטער — ס'איז ניט

דאָס. איהר מיינט, וואָס? גאָרניט. מע זאָל זאָגען, אַז זי וויל ניט דעם שידוך — דאָס ניט. נאָר וואָס דען? — וועט איהר הערען. איך הויב אָן נאָכקוקען, נאָכשפּירען, ערשט איך ווער געוואָהר אַ מעשה: מע לייענט אַ ביכעל און מע באַהאַלט זיך. און נישט אַליין, זאַלבאַדריט לייענט מען. זי, און נאָך אַ חבר׳טע איהרע, אונזער חזנ׳ס אַ מיידעל, אויך אַ גראָטענע און אויך געענדיקט פּראָגימנאַזיע, איז צוויי, און דער נאָוואָרעדאָקער בחור — אַ דריטער. ווער איז דער נאָוואָרעדאָקער בחור, ווילט איהר וויסען? נישטאָ וואָס צו וויסען. אַ בחור אַ גאָרנישט, אַ פולער פּנים מיט פּריישטשעס, אויגען קאַלי, אָהן ברעמען, און דוקא מיט גאָלדענע ברילען, אַ מיאוס׳ער, אַ קוויטיגער בחור — אַ שטיקעל ברויט פאַר איהם ניט אויפצועסען! דערצו נאָך איין איינגעגעסענער יונג, אַ קריכער, אַ וואָרעם. ווייסט איהר, וואָס איז דער פּשט אַ מענטש אַ וואָרעם? אָט וועל איך אייך פאַרטייטשען. פאַרהאַן אַלערליי מענטשען אויף דער וועלט: פאַרהאַן אַ מענטש אַ בהמה. פאַרהאַן אַ מענטש אַ פערד. און פאַרהאַן אַ מענטש אַ הונט. אַ מענטש אַ חזיר. און פאַרהאַן אַ מענטש אַ וואָרעם. היינט פאַרשטעהט איהר שוין?

— אַהאַ!

— ווי קומט צו מיר אָט דער וואָרעם? צוליעב דעם חזנ׳ס מיידעל. ער איז איהרער טאַקי אַ לייבליכער שוועסטערקינד. שטודיערט אויף אַפּטייקאַרסקי פּראָוויזאָר, צי אויף יוריסט, צי אויף „דאַנטיריסט“ — דער שוואַרציאָהר ווייסט דעם טאַטען זיינעם! איך ווייס נאָר, אַז ער איז דער מלאך־המות מיינער! מיר איז דער דאָזיקער בחור מיט די ברילען באַלד ניט געפעלען געוואָרען. איך האָב דאָס אַפילו געזאָגט מיין ווייב. זאָגט מיר מיין ווייב: „וואָס דיר קאָן זיך אויסווייזען!“ איך קוק מיך איין, איך הער מיך צו — עס געפעלט מיר ניט דאָס לייענען, וואָס מע לייענט זאַלבאַדריט, און דאָס שמועסען, וואָס מע שמועסט, און וואָס מע פלאַמט, און וואָס מע היצט זיך... רוף איך מיך אָפּ איינמאָל צו מיין

טאָכטער: „טאָכטערקע, זאָג איך, וואָס לייענט מען דאָס אַזוי גע־שמאַק זאַלבאַדריט?" זאָגט זי: „גאָרניט, אַ בוך". זאָג איך: „איך זעה אַ בוך. איך פרעג, וואָס פאַר אַ בוך?" זאָגט זי: „אַז איך וועל דיר זאָגען, וועסט דו וויסען?" זאָג איך: „פאַר וואָס זאָל איך ניט וויסען?" צעלאַכט זי זיך און מאַכט צו מיר: „ס'איז ניט דאָס, וואָס דו מיינסט... ס'איז אַ בוך, וואָס ער הייסט ס אַ נ י, אַ ראָמאַן פון אַרצעבאַשעם". זאָג איך: „אַרצע באַשעס איז געווען, זאָג איך, אַ בלינדער מלמד, שוין לאַנג געשטאָרבען". לאַכט זי ווידער. טראַכט איך מיר: „עי, טאָכטערקע, דו לאַכסט, און דעם טאַטען צאַפּט זיך בלוט!"... וואָס האָב איך גערעכענט? — אַ קשיא אויף אַ מעשה? אפשר האָבען זיך שוין ווידער אָנ־געהויבען די פריהעריגע משא=ומתנם?... ווי מיינט איהר, איך בין ניט קיין בעלן געווען דורכלייענען דעם בוך?

— אַ חידוש אַ ביסעל!

— ניט אַליין. דורך איין אַנדערען. טאַקי דורך מיינעם אַ מענטשען, אַ פריקאַזטשיק פון געשעפט. אַ יונגערמאַן אַ מאַדים. לייענט רוס, ווי אַ וואַסער. אַרויסגעגנבה'ט ביי דער טאָכטער איינ־מאָל ביינאַכט דעם בוך, אַוועקגעגעבען דעם בוך דעם פריקאַזטשיק: „נאַ, בערעל, לייען=דורך, זאָג איך, דעם דאָזיגען בוך, און מאָרגען וועסט דו מיר, זאָג איך, דערצעהלען, וועגען וואָס רעדט זיך אינ'ם דאָזיגען בוך". קוים דערלעבט דעם פריהמאָרגען. געקומען בערעל, פּהו' איך איהם אַ חאַפּ: „נו, בערעל, וואָס איז מיט'ן בוך?" מאַכט ער צו מיר: „אַי אַ בוך!" — און שטשירעט מיט די ציינער: „אַ גאַנצע נאַכט, זאָגט ער, ניט געשלאָפען, ניט געקאָנט זיך, זאָגט ער, אָפּרייסען". „אַזוי? נו, אַדרבה, זאָג איך, דערצעהל, לאָמיך אויך הערען חידושים"... און מיין בערעל הויבט מיר אָן דער־צעהלען אַ מעשה — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ וואָרט צו אַ וואָרט קלעפּט זיך ניט. אָט וועט איהר הערען אַ טשעפּוחאַ: „עס איז געווען, זאָגט ער, אַ פּאָני, האָט ער געהייסען ס אַ נ י און האָט ליעב געהאַט דעם טרונק און פאַרבייסען מיט אַ זויערען

אונגערעק... און אַ שוועסטער האָט ער געהאַט, האָט זי געהייסען לידע, האָט זי גרייליך ליעב געהאַט אַ דאָקטער, נאָך מעוברת איז זי געוואָרען פון איין אָפיציר... און אַ סטודענט איז געווען, האָט ער געהייסען יורא, האָט ער מורא׳דיג ליעב געהאַט אַ מיידעל אַ לעהרערקע מיט׳ן נאָמען קראַסאַוויצע. איז זי איינמאָל געפאָהרען ביינאַכט אויף אַ שיפעל, איהר מיינט — מיט איהר חתן? ניין! דוקא מיט אָט דעם שכור סאַני"... „אָט דאָס איז גאָר?"... „האָט צייט, מאַכט ער, ס׳איז נאָך ניט אינגאַנצען. און אַ לעהרער איוואַן איז דאָרטען געווען, איז ער געגאַנגען מיט׳ן שכור קוקען, ווי נאַקעטע מיידלעך באָדען זיך"... „בקיצור, זאָג איך, וואָס איז דער היוצא־לנו־מזה?" „דער היוצא־לנו־מזה, זאָגט ער, איז דאָס, וואָס דער שכור סאַני האָט געהאַט אַ טבע, ער פלעגט הירזשען ווי אַ פערד, און אַפילו צו זיין אייגענער שוועסטער לידע, אַז ער איז געקומען אַהיים, האָט ער..." „טפו, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען! גענוג דיר, זאָג איך, מיט׳ן שכור. דו זאָג מיר בעסער, וואָס איז דער פועל־יוצא, דער שפיץ?"... „דער שפיץ איז, זאָגט ער, אַז דער אָפיצער האָט זיך געשאָסען, און דער סטודענט האָט זיך געשאָסען, און די קראַסאַוויצע האָט זיך גע׳סמ׳ט, און אַ איד סאָלאָווייטשיק איז דאָרט פאַרהאַן, האָט ער זיך אויך געהאַנגען". „אַה, געהאַנגען, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען מיט זיי אינאיינעם!" זאָגט ער: „וואָס שילט איהר זיך? וואָס בין איך שולדיג?" „ניט דיך, זאָג איך, אַרצע באַשעס מיין איך"... אַזוי זאָג איך צו מיין בערלען, און מיינען מיין איך גאָר דעם נאַוואַרעדאָקער בחור, אַ קלאָג צו זיין קאָפּ! מיינט איהר אפשר, אַז איך בין קיין בעלן ניט געווען איינמאָל אָפּרופען מיין בחור אָן אַ זייט?

— פטור, נו!

— „זאָג מיר, זאָג איך, אַוואו האָסטו די אויסגעקראַצט, זאָג איך, אַזאַ משעפּוחאַ?" שטעלט ער אָן אויף מיר די ברילען: „וואָסער משעפּוחאַ?" זאָג איך: „אָט די מעשה אַרצע באַשע׳ס מיט׳ן שכור, זאָג איך, וואָס הייסט סאַני"... „סאַני, זאָגט ער, איז

ניט קיין שכּור"…. „וואָס דען, זאָג איך, איז ער?" „ער איז, זאָגט ער, אַ העלד!" ! „וואָס הייסט דאָס, זאָג איך, אַ העלד? דערמיט, זאָג איך, וואָס ער טרינקט בראָנפֿען פֿון אַ טייגלאָז, פֿאַר-בייסט מיט איין אוגערעק, זאָג איך, און הירזשעט ווי אַ פֿערד?" ווערט ער אָנגעצונדען, דער נאַוואַרעדאָקער בחור, טהוט-אויס די ברילען און קוקט אויף מיר מיט די רויטע אויגען, וואָס אָהן ברעמען: „איהר האָט, זאָגט ער, געהערט קלינגען, פֿעטערקע, און קאָנט ניט נאָכזינגען. סאַני — דאָס איז, זאָגט ער, אַ מענטש פֿון נאַטור, אַ מענטש פֿון פֿרייהייט. סאַני, זאָגט ער, זאָגט וואָס ער מיינט און טהוט וואָס ער וויל!"… און אַוועק, און אַוועק, שדים ווייסען איהם וואוהין: פֿרייהייט, און ליעבע, און נאָך אַ מאָל פֿרייהייט, און ווידער אַ מאָל ליעבע… און בעת מעשה שטעלט ער אַרויס די פֿויגעלשע ברוסט זיינע, מאַכט מיט די הענט און קאָכט זיך, טאַקי נאָר ווי אַ מגיד אויף דער בימה. איך שטעה מיר אַליין און קוק אויף איהם און קלער מיר: „רבונו של עולם! אָט דער קויטיגער בחור רעדט פֿון אַזעלכע זאַכען?!… ווי וואָלט זיין, למשל, ווען איך נעם איהם אָן פֿאַר'ן קאַרק און וואַרף איהם אַרויס דורך דער מהיר אַזוי, אַז ער זאָל ביי מיר קלייבען אַלע ציינער?" איך געב אָבער באַלד צוריק אַ טראַכט: „וואָס? אַ בחור אַ שוטה! ער זאָל רעדען פֿון באָמבעס, וואָלט דען בעסער זיין?"… נו, געה זיי אַ נביא, אַז ס'איז נאָך פֿאַרהאַן ערגערס ווי באָמבעס, און איבער אַזאַ משעפֿוחאַ זאָל איך פֿאַרלירען אַ קינד אַ גאָלד, אַ בת-יחיד'קע, איין אויג אין קאָפּ, און מיין ווייב זאָל שיער ניט אַראָפּ פֿון זינען, און איך זאָל מוזען פֿאַר בזיון און פֿאַר האַרצוועדטיג אָפּשניידען פֿון געשעפֿט און אַריבערפֿאָהרען, שוין באַלד צוויי יאָהר, אין אַיין אַנדער שטאָדט… נאָר איך האָב אייך אוינס פֿאַר דאָס אַנדערע. לאָמיך אייך בעסער דערצעהלען אַקוראַט, ווי אַזוי ס'איז געקומען דערצו און פֿון וואָס דאָס האָט זיך גענומען… גענומען האָט זיך דאָס פֿון די אַגראַרנע קאָכענישן… אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען אַרום אונז די אַגראַרנע קאָכענישן, האָבען מיר מסתמא מורא

גערהאט, ס׳זאָל זיך ניט אויסלאָזען מיט אַ אידישן פּאָגראָם, און מיר האָבען געלעבט אין איינע פּחדים. נאָר אַז גאָט וויל, באַווייזט ער אַ נס און פון אַ רעה קומט=אַרויס אַ טובה. דהיינו? מע האָט אַראָפּגעשיקט צו אונז פון גובערניע אַ פּאָלק סאָלדאַטען, און ס׳איז געוואָרען שטיל, מחיה. און דערווייל האָט טאַקי דורכ׳ן פּאָלק אויפגעלעבט דאָס גאַנצע שטעדטעל. וואָרום וואָס קאָן זיין בעסער פאַר אידען, ווי אַ פּאָלק מיט פעלדפעבעליעס, מיט פעלדשערס, מיט אָפיצירען, מיט ראָטנעס און מיט קאָמאַנדירען?

— שייך צו זאָגען!

— געדענקט זשע, זייט אַ נביא, אַז דעם חונס מיידעל וועט זיך פאַרקאָכען אין איין אָפיצער און זאָגען, אַז זי וויל זיך גאָר שמד׳ען און חתונה האָבען פאַר׳ן אָפיצער? אַ גרויל וואָס סע האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי אונז אין שטעדטעל! נאָר האָט קיין מורא ניט. דעם חונ׳ס מיידעל האָט זיך ניט געשמד׳ט און פאַר׳ן אָפיצער האָט זי ניט חתונה, געהאַט, וואָרום ווייבאַלד די אַגראַרע קאָכעניש[ן] זענען שטיל געוואָרען, אַזוי איז דער פּאָלק אַוועק, און דער אָפיצער, האָט, אַפּנים, פאַר גרויס אימפּעט גאָר פאַרגעסען געזעגענען זיך מיט׳ן חונ׳ס מיידעל... דערפאַר האָט אָבער דעם חונ׳ס מיידעל ניט פאַרגעסען דעם אָפיצער, אַ קלאָג צו איהר טאַטע=מאַמע! אַ שפּאַס, וואָס זיי זענען נעבאַך אויסגעשטאַנען? די שטאָדט האָט געקאָכט! אומעטום, אויף יעדען טריט און שריט — דעם חונ׳ס מיידעל און דעם חונ׳ס מיידעל. ביידע מיילער האָבען געהאַט וואָס צו טהון: געשיקט דער חונ׳טע איין אַקושאָרקע... געפרעגט דעם חזן, נאָך ווּעמען רעכענט ער געבען אַ נאָמען?... האָטש עס קאָן גרייליך זיין, אַז די גאַנצע מעשה איז געווען אַ ליגען. איהר ווייסט, אַפּנים, ניט וואָס לאַנגע צינגער אין אַ שטעדטעל קאָנען אויס=טראַכטען?

— אַי=אַי=אַי!...

— דער רחמנות פון די צוויי, איך מיין, פונ׳ם חזן מיט דער חונ׳טע, איז געווען, זאָג איך אייך, ניט איבערצוטראָגען! וואָרום,

אין דער אמת'ען, וואָס זענען זיי נעבעך שולדיג? פון דעסטוועגען האָב איך מיין טאָכטער פאַרזאָגט, איין מאָל פאַר אַלע מאָל, וואָס געווען איז געווען, מהיום והלאָה איז — אויס חבר'טע מיט'ן חזנ'ס מיידעל! און ביי מיר, אַז מע זאָגט, איז געזאָגט. טאָקי אַ בת־יחיד'קע, נאָר פאַר אַ טאַטען דאַרף מען וויסען דרך־ארץ. געהט זשע, זייט אַ נביא, אַז מיין טאָכטער וועט זיך מיט איהר זעהען, געוויינטליך, בגנבה, אַז קיינער זאָל ניט וויסען! און ווען ווער איך דאָס געוואָהרע? ערשט ווייס איך ווען, נאָך אַלע היומם!...

פּלוצים לאָזט זיך הערען פון הינטער מיינע פּלייצעס אַ הוסטען און אַ קרעכצען פון אַ מענטשען, וואָס שלאָפט, און דער איד, וואָס דערצעהלט די געשיכטע, ווערט אַנשוויגען, וואַרט־אָפּ אַ ווײלע און דערצעהלט זיין געשיכטע ווייטער, שוין מיט אַ האַלבען טאָן נידע־ריגער, ווי פריהער.

— דאָס איז געווען פונקט צו די ערשטע סליחות. אַזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונזער חזן האָט נעבאַך אָוועקגעלעגט אַ סליחות־זאָגען — אַ צער בעלי־חיים געווען צו הערען! זיין „הנשמה לך" מיט זיין „והגוף שלך" האָבען געקאָנט ריהרען אַ שטיין! קיינער, קיינער האָט אַזוי ניט געפיהלט זיין האַרץ, ווי איך... היינטיגע קינדער — אַז אָך און וועה צו די טאַטעס!... אָפּגעזאָגט סליחות און אָפּגעדאַוונט מיט'ן ערשטען מנין, קום איך אַהיים, חאַפּ־איבער, נעם די שליסלען און געה־אַרויס אין מאַרק אַריין און עפען־אויף דעם סקלאַד און קוק־אַרויס אויפ'ן פריקאַז־טשיק. איך וואַרט אַ האַלבע שעה. איך וואַרט אַ שעה. ניטאָ קיין פריקאַזטשיק. ערשט איך טהו אַ קוק — ער געהט. „בערעל, וואָס אַזוי שפּעט?" מאַכט ער צו מיר: „געווען ביי'ם חזן". „וואָס עפּיס פּלוצים, פרעג איך איהם, ביי'ם חזן?" מאַכט ער צו מיר: „איהר ווייסט גאָר ניט, וואָס ס'האָט זיך געטראָפען מיט חייקען?" (אַזוי האָט מען גערופען דעם חזנ'ס טאָכטער). „וואָס האָט זיך געטראָפען, זאָג איך, מיט חייקען?" „סטייטש, זאָגט ער, זי האָט זיך אָפּגעסמ'ט!"

— פּטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אַזוי בין איך אַוועקגעלאָפען אַהיים. מיין ערשטער געדאַנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגען?“ (עטקע — די טאָכטער מיינע). איך קום צו געהן אַהיים צו מיין אַלטינקע: „אַוואו איז עטקע?“... „עטקע שלאָפט נאָך. וואָס איז דען?“... „סטייטש, זאָג איך, חייקע האָט זיך אָפּגעסמט!“... ווי איך האָב דאָס אַרויסגערעדט, אַז מיין ווייב האַפּט זיך ניט מיט ביידע הענט ביי'ם קאָפּ: „אַ קלאָג איז איר! אַ מכה איז איהר! אַ צרה איז איהר!“ „וואָס? ווער? וועמען?“ „סטייטש, זאָגט זי, עטקע איז אַרומגעגאַנגען מיט איהר ערשט נעכטען ביידערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאַנאַנד!“ „עטקע, זאָג איך, מיט חייקען? וואָס רעדסט דו דאָס? ווי קאָן דאָס זיין?“ „אוי, זאָגט זי, פרעג מיך ניט! איך האָב איהר דאָס געמוזט נאָכגעבען. זי האָט זיך געבעטען, זאָגט זי, ביי מיר, חו זאָלסט ניט וויסען, אַז זי זעהט זיך מיט איהר אַלע טאָג! אַיין אומגליק האָט געשעהען... הלוואי זאָל איך ליגען זאָגען!“... אַזוי מאַכט צו מיר מיין אַלטינקע און פליהט-אַריין צו עטקען אין קאַמער אַריין און טהוט אַ פאַל אויף דער ערד. איך נאָך איהר. לויף-צו צום בעט. „עטקע!“ ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע היינט! עטקע מאָרגען! עטקע איז ניטאָ.

— ניטאָ?

— טוידט. ליגט אויפ'ן בעט אַ טוידטע. אויפ'ן טיש אַ פלעשעל און אַ צעטעלע דערביי, מיט איהר אייגענער האַנט געשריבען, און דוקא אויף אידיש. פלעגט שרייבען אידיש — אַ חיות געווען צו לייענען. „ליעבע און טייערע טאַטע-מאַמע, — שרייבט זי אין צעטעלע — זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך אָנגעטהאָן אַזאַ וועדטיג מיט אַזאַ בזיון. זייט מיר הונדערט מאָל מוחל — שרייבט זי. מיר האָבען זיך ביידע דאָס וואָרט געגעבען — איך און חייקע, — אַז מיר זאָלען אין איין טאָג, — שרייבט זי — אין איין שעה און מיט איין טוידט שטאַרבען, וואָרום מיר קאָנען איינע אָהן

דער אַנדערער ניט לעבען... איך ווייס, — שרייבט זי — אַז איך באַגעה קעגען אייך, מיינע ליעבע און טייערע, אַ גרויס פאַרברעכען. איך האָב מיך לאַנג געשלאָגען מיט דער דעה. עס איז אָבער אַ באַשערטע זאַך, און פאַרפאַלען!... איין בקשה האָב איך צו אייך, מיינע טייערע: איהר זאָלט מיך באַהאַלטען אינאיינעם מיט חייקען, — שרייבט זי — אַ קבר נעבען אַ קבר. און זייט געזונט — לאָזט זי אויס דעם בריעף — און פאַרגעסט, פאַרגעסט, אַז איהר האָט ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע"... איהר הערט? מיר זאָלען פאַרגעסען, אַז מיר האָבען ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע!...

פון הינטער מיינע פלייצעס דערהערט זיך אַ שאָרך, אַ קריכען און אַ קרעכצען, און נאָכדעם — אַ פאַרשטיקט הייזעריג פאַר־שלאָפען קול פון אַ פרוי:

— אַברהמעל! אַברהמעל?...

— האַ, וואָס איז, גיטקע? איינגעשלאָפען? טיי וועסט די טרינקען? אָט באַלד האָבען מיר אַ סטאַנציע. אַוואו איז דער טשיינ[י]ק? אַוואו די טיי און צוקער?

ענדע געשיכטע נומער זעבען.

געשיכטע נומער זיעבען

דער לעדיגגעהער

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער זיעבען

דער לעדיגגעהער

ווייסט איהר, וואו דאָס בעסטע פֿאָהרעכטס איז? דאָס בעסטע, דאָס שטילסטע און דאָס רוהיגסטע?

מיט׳ן „לעדיגגעהער“.

אַזוי האָבען די באָהאָפּאָליער אידען אַ נאָמען געגעבען די שמאָלע אַייזענבאַהן, וואָס שניידט־דורך אַ גאַנצע רייהע שטעדטלעך: באָהאָפּאָלי, הייסין, טעפּליק, נעמיראָוו, חאַשטשעוואַטע און נאָך אַזעלכע געבענטשטע מקומות, וואו אָדם־הראשונ׳ס פוס האָט קיינמאָל נישט געטראָטען.

די באָהאָפּאָליער אידען, וואָס האָבען אַ שם אויף דער וועלט פֿאַר ווערטעלזאָגערס, דערצעהלען זיך אָן פּונ׳ם „לעדיגגעהער“ מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האָט איהר קיין מורא נישט, זאָגען זיי, פֿאַר פֿאַרשפּעטיגען. ווען איהר זאָלט ניט קומען, האַפּט איהר איהם. היינט וואָס איז ווערטה, זאָגען זיי, דאָס, וואָס איהר דאַרפט אַייך ניט שלאָגען פֿאַר אַיין אָרט? איהר קאָנט אָפּפאָהרען, זאָגען זיי, אַ גאַנצע שטרעקע איין מענטש אַליין, ליגען אויסגעצויגען ווי אַ שררה און אויסשלאָפען זיך אויף אַלע זייטען.

דאס איז לויטער אמת. שוין א וואך דריי, אז איך רייז־ארום מיט׳ן דאזיגען „לעדיגגעהער“ אין יענעם ווינקעל און שטעה אויף איין ארט. עפּיס טאקע נאר ווי א מין כשוף! נאר מיינט ניט, אז איך באקלאג מיך. אדרבה. איך בין זעהר צופרידען. ווארום איך זעה מיך דארט אן אזעלכע שענע זאכען און איך הער מיך אן אזוי פיעל מעשיות מיט געשיכטען, אז איך ווייס ניט, ווען וועל איך זיי אלע קאנען אריינשרייבען צו מיר אין ספר־הזכרונות?

ערשטענס — די געשיכטע, ווי אזוי מע האט געבויעט די דאזיגע אייזענבאהן. דאס איז כדאי, מע זאל דאס באשרייבען.

אז ס׳איז אנגעקומען פון פּעטערבורג, אז מע פיהרט־דורך אין יענער געגענט א באהן (וויטע איז דעמאלט געווען מיניסטער), האבען אידען געזאגט: ס׳א ליגען. וואס דארף טעפּליק, אדער גאלטע, אדער הייסין, א באהן? זיי זענען טאקי אנדערש ניט אויפגעצויגען געווארען נאר אויף אייזענבאהנען?... אזוי האבען גע׳טענה׳ט די דארטיגע אידען. און ווער שמועסט די באהאפּא־ליער — די האבען געשאטען מיט גלייכווערטלעך, ווי זייער שטייגער איז, געמאכט חוזק, געוויזען אויף דער האנט: „ווען אט דא וועט וואקסען האר“.

שפּעטער, אז ס׳איז אראפּגעפאהרען א אינזשיניער און גענומען פּלאנעווען און מעסטען פעלד, זענען אידען אנשוויגען געווארען, און די באהאפּאליער ווערטעלזאגערס האבען באהאלטען די הענט (זיי האבען א מעלה, אז טאמער טרעפען זיי ניט, נעמען זיי זיך ניט צום הארצען: „דער לוח, זאגען זיי, מאכט זיך אויך אמאל, אז ער טרעפט ניט“...). און דער עולם פון דער גאנצער סביבה ארום האט זיך א לאז געטהאן צום אינזשיניער מיט רעקאמענ־דאציעס און פּראטעקציעס, מיט בריעף און מיט בקשות — ער זאל זיי געבען ארבייט. אידען נעבאך זוכען פּרנסה. טעפּליקער, בער־שעדער, הייסינער און באהאפּאליער בעלי־בתים האבען געהערט דערצעהלען, אז ביי׳ם בויען א באהן ווערט מען רייך. א סימן — פּאליאקאוו...

אידען כּוחרים — נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהיליץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אַפילו אַזעלכע, וואָס ווייסען נאָר ווייץ און קאָרן — האָבּען זיך אויך אַ וואָרף געטהאָן צו דער באַהן. אַלע אידען זענען געוואָרען קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס, „סטראָאיטעלים פון אַייזענבּאַהנען“.... „אונזערע פּאָליאַקאָווס“ — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבּען אין באָהאָפּאָלי, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען בּאַצייטענס, וויפיעל קאָנען זיי דערבּיי האָפּען ?...

בּקיצור, ס'איז געוואָרען אין יענער געגענט, מע קאָן זאָגען, אַ בּהלה, אַ מין בּאַהן=פיבער, וואָס האָט ניט דורכגעלאָזט קיינעם. דער יצר=הרע פון געלט איז געווען גרויס. און ווער וויל עס ניט ווערען אַ פּאָליאַקאָוו אין איין שמע=ישראל ?

דער געדרענג מיט דער קאָנקורענץ פון די קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס און „בּאַהן=סטראָאיטעלים“ איז געוואָרען אַזוי שטאַרק, אַז מע האָט די אַרבּייט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילען על=פּי גורל. ווער עס האָט געהאַט גליק בּיי גאָט און נושא-חן געווען אין די אויגען פּנים אינזשעניער, דער האָט געקריגען אַרבּייט. און ווער עס האָט ניט געקריגען קיין אַרבּייט, האָט זיך בּאַגנוגענט כאָטש מיט אַ שטיקעל חלק בּיי יענעם. און אַ שטיקעל חלק האָט מען איהם געמוזט אָפּטרעטען, וואָרום אַז ניט, האָט ער געגעבּען אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך, וואו „פּיטערבּאַרג“ ליגט און וואו די „פּראַוולעניע“ געפינט זיך... און מע האָט פאַרזעצט דעם ווייבּ'ס פּערעל מיט די שבּת'דיגע קאָפּאָטעס און מע האָט זיך גענומען דורכפיהרען אַ בּאַהן, און מע האָט גע'פּטרט'ט וואו ווער עס האָט געהאַט ערגיץ אַ גראָשען, און מע האָט פאַרזאָגט קינדס-קינדער, אַז צו אַ בּאַהן טאָר מען זיך ניט צורירען.

פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אידען נעבּאַך זענען טאַקי געוואָרען בּדיל=הדל — נאָר זיי האָבּען אויסגעפיהרט, זאָגען זיי, זייערס: אַ בּאַהן האָבּען זיי טאַקי פאָרט דורכגעפיהרט. און כאָטש אַפילו מע האָט זי אין בּאָהאָפּאָלי גע-

קרינט, ווי מיר ווייסען שוין, מיט'ן נאָמען „דער לעדיגגעהער", פון דעסטוועגען קאָנען זיי זיך פון איהם ניט אָפּלויבען, און זיי דער־צעהלען זיך אָן אויף איהם חידושים, נסים ונפלאות.

למשל, זיי באַריהמען זיך, אַז זינט דער „לעדיגגעהער" איז אַ לעדיגגעהער, האָט זיך נאָך ניט געטראָפען מיט איהם קיין אומגליק, ווי עס טרעפט זיך, אַשטייגער, מיט אַנדערע באַהגען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זיי, איז אַ פּראָסטער שכל: הער עס געהט פּאַוואָלי, דער פאַלט ניט... און דער „לעדיגגעהער" געהט טאַקי פּאַוואָלי. שוין אַ ביסעל צו פּאַוואָלי. די באַהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זיין, דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפען מיט זייערען טאַקי אַ באַהאָפּאָליער בעל-הבית. אַ באַהאָפּאָליער בעל-הבית, זאָגען זיי, איז אַרויסגעפאָהרען מיט'ן „לעדיגגעהער" פון באַהאָפּאָלי צו זיינעם אַ מחותן קיין חאַשטשעוואַטע אויף אַ ברית. איז ער אָנגעקומען צו דער בר-מצוה.

און נאָך אַ מעשה דערצעהלען זיי פון אַ בערשעדער מיידעל מיט אַ געמיראָווער בחור, וואָס האָבען זיך געלאָזט צונויפפאָהרען אויף אַ מיטעל-פונקט אָנקוקען זיך. איז ביז מען איז זיך צונויפגעפאָהרען, איז דער בחור געוואָרען גרוי ווי אַ טויב און דאָס מיידעל האָט שוין ניט געהאַט איין צאָהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צעגאַנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב ניט ליעב די באַהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס און האָב פיינט זייערע גוזמות. ביי מיר, אַז איך באַשרייב אַ זאַך, איז נאָר דאָס, וואָס איך זעה מיט מיינע אויגען, אָדער, וועניגסטענס, וואָס איך הער פון סאָלידע מענטשען, פון סוחרים.

צום ביישפּיעל, איך האָב אַליין געהערט פון אַ הייסינער סוחר, אַז ערשט פאַר עטליכע יאָהרען, אום הושענא-רבה, האָט זיך געטראָפען ביי זיי מיט'ן „לעדיגגעהער" איין אומגליק, מע קאָן זאָגען,

אַ קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט אַרויסגערופען אַ פּאַניקע אויף דער גאַנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטען דאָס גאַנצע ווינקעל. די קאַטאַסטראָפע איז געקומען דורך אַ אידען מיט, להבדיל, אַ גלח. איך געב זי אייך איבער דאָ באַלד אין אַ באַזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האָב זי געהערט פונ'ם הייסינער סוחר. איך האָב ליעב איבערגעבען דאָס, וואָס איך הער פון יענעם. אַז איהר וועט דאָס לייענען, וועט איהר אַליין זעהען, אַז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע.

אַ הייסינער סוחר וועט ניט אויסטראַכטען.

עגדע געשיכטע נומער זיעבען.

געשיכטע נומער אַכט

דער נס פון הושענא־רבה

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער אכט

דער נס פון הושענא-רבה

„— דער נס פון הושענא-רבה — אזוי האָט מען אַ נאָמען געגעבען בײ אונז די באַהן-קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט זיך געטראָפען פונקט אום הושענא-רבה נאָכ'ן קוויטעל. און געטראָפען האָט זיך די געשיכטע, לאָז זיך אײַך דאַכטען, טאַקי בײ אונז אין הײסין. דאָס הײסט, נישט אין הײסין גופא, נאָר אַ פּאָר סטאַנציעס פאַר הײסין. סאָבאָליווקע הײסט די סטאַנציע"...

מיט אַזאַ לשון האָט מיר אַ הײסינער סוחר, ווײזט אויס, אַ לײטישער מענטש, גענומען ברײטליך צו דערצעהלען, וואָס פאַר אַ קאַטאַסטראָפע עס האָט זיך געטראָפען בײ זײ מיט דער שמאָלער באַהן, וואָס מע רופט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער" (איך האָב אײַך אים באַשריבען שוין פריהער, אין דעם אַרײנ-פאָהר). און מחמת דער הײסינער סוחר האָט מיר דערצעהלט די דאָזיגע געשיכטע טאַקי פאָהרענדיג מיט'ן „לעדיגגעהער", וואָס האָט צײט, און געווען זענען מיר מיט איהם אין וואַגאָן סך-הכל צוויי פּאַסאַזשירען, האָט ער זיך צעשפּילעט, צעלעגט, ווי בײ'ם טאַטען אין ווײנגאָרטען, און גערעדט פערעלדיג, געטאָקטע ווערטער, גע-גלעט זיך בעת-מעשה דאָס בײכעל, צוגעשמײכעלט און שטאַרק הנאה געהאַט פון זײן אײגענער געשיכטע.

„— איהר פאָרט דאָך שוין מיט אונזער לעדיגגעהער, ברוך-השם, די אַנדערע וואָך. ווייסט איהר דאָך מן הסתם די טבע זיינע? ער האָט אַייך אַ טבע, אַז ער קומט אויף אַ סטאַנציע און שטעלט זיך אַוועק, פאַרגעסט ער דעם זיי-געזונט. דאָס הייסט, אייגענטליך, לויט „ראַספּיסאַניע“, טאָר ער נישט שטעהן מעהר וויפיעל ס'איז איהם אָנגעצייכענט. למשל, אויף דער סטאַנציע זאַטקעוויץ איז אויסגערעכענט, אַז ער דאַרף שטעהן פונקט אַ שעה מיט אַכט און פופציג מינוט, אָדער אויף דער סטאַנציע סאָבאָליווקע, וואָס איך דערצעהל אַייך, — דאָרט טאָר ער מעהר אַ רגע נישט שטעהן ווי איין שעה מיט צוויי און דרייסיג מינוט. נאָר די מכות זאָל זיך איהם זעצען, וואָס ער שטעהט סאַי אין זאַטקעוויץ, סאַי אין סאָבאָליווקע מעהר ווי צוויי, און אַמאָל — מעהר ווי דריי שעה. עס ווענדט זיך אָן דעם, וויפיעל צייט עס נעמען ביי איהם צו די „מאַניעוורעס“. און וואָס ביי אונזער „לעדיגגעהער“ ווערט אָנגערופען „מאַניעוורעס“ — דאַרף איך דאָך אַייך נישט דערצעהלען. מע שפּאַנט-אויס דעם לאָקאָמאָטיוו, און די „בריגאַדע“, דער קאָנדוקטאָר מיט'ן מאַשיניסט מיט'ן קאָטשעגאַר, זעצען זיך אַוועק אינאיינעם מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט'ן זשאַנדאַרם און מיט'ן טעלעגראַפיסט טרינקען ביער, אַ פלעשעל נאָך אַ פלעשעל.

„וואָס טהוט, למשל, דער עולם, די פּאַסאַזשירען הייסט עס, בעת „מאַניעוורעס“? איהר האָט דאָך שוין געזעהען, וואָס מע טהוט: מע נודעט זיך, מע ווערט שיער ניט משוגע. ווער עס געהניצט, ווער עס פאַרשלאָגט זיך אין אַ ווינקעל און חאַפּט אַ דרימעל, און ווער עס שפּאַצירט זיך אַרום אויף דער „פּלאַצפאָרמע“. די הענט פאַרלעגט, און זינגט זיך שטילערהייט אַ לידעל.

„דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה אין סאָבאָליווקע בעת „מאַניעוורעס“. שטעהט זיך אַזוי איינמאָל הושענא-רבה אין דער פריה ביי'ם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, די הענט פאַרלעגט, איינער אַ מענטש, דוקא נישט קיין פּאַסאַזשיר, נאָר אַזוי אַ איד, לאָז זיך אַייך דאַכטען, טאַקי אַ סאָבאָליווקער בעל-הבית, אַ ציקאַווער איד, און קוקט. וואָס

טהוט דאָ, למשל, אַ סאָבאָליווקער בעל-הבית? גאָרנישט. הושענא-רבה האָט זיך אַ סאָבאָליווקער בעל-הבית גאַנץ פיין אָפּגעדאַווענט, אָפּגעשלאָגען הושענות, אַוועק אַהיים און אָפּגעגעסען. אויפ׳ן האַרצען איז האַלב יום-טוב׳דיג, האַלב וואָכעדיג. דאָס קוויטעל האָט מען איהם דאָרטען סאַי ווי סאַי אונטערגעשריבען, און קיין אַרבייט אין דער היים איז נישטאָ, ערב יום-טוב, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל און זיך אַרויסגעגאַנגען אַ ביסעל אויפ׳ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד“.

„ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד“, דאַרפט איהר וויסען, איז ביי אונז אַ מנהג אומעטום אין אונזער געגענט. קומט די צייט פון „פּאָיעזד“, טראָגט דאָס אַייך אַוועק אויפ׳ן וואָקזאַל, טאָמער וועט מען עמיצען זעהען. וואָס זעהען? וועמען זעהען? אַ טעפּליקער אידען? אַיין אָבאָדיווקער אידינע? אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח? אידישע גליקען! נאָר גאָרנישט, מע געהט. און אַגב איז נאָך אין יענער צייט די באַהן געווען אַ נייעס, מע האָט אונז נאָר-וואָס געהאַט דורכגעפיהרט דעם „לעדיגגעהער“, און ס׳איז נאָך געווען וואָס צו זעהען און וואָס צו הערען. נאָר ווי אַזוי די מעשה איז דאָרט געווען, צי אַזוי, צי אַזוי, — ביי׳ם אָפּשפּאַנען דעם לאָקאָמאָטיוו איז זיך הושענא-רבה אין דער פרי, נאָכ׳ן קוויטעל, ווי איך דערצעהל אַייך, געשטאַנען האַלב יום-טוב׳דיג, האַלב וואָכעדיג, אַ כאָבאָליווקער בעל-הבית מיט אַ שטעקעל - און געקוקט.

„אם כן, איז וואָס? דאַכט זיך מיר, אַז אַ סאָבאָליווקער בעל-הבית שטעהט און קוקט אויף אַיין אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו — וועמענ׳ס עסק איז דאָס? זאָל ער זיך שטעהען געזונטערהייט. ניין. באַדאַרף זיך טרעפען מסתמא אַזוי, אַז צווישען די איבעריגע פּאַסאַזשירען געפינט זיך אַ גלח, לאָז זיך אַייך דאַכטען, טאַקי אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח, פון גאָלאָוואָניעווסק, הייסט עס, אַ שטעדטעל נישט ווייט פון הייסין. נישטאָ וואָס צו טהון, שפּאַציערט זיך דער גלח אויך אויף דער זעלבער „פּלאַצפאָרמע“, אויך פאַרלעגט די הענט, און שטעלט זיך אָפּ אויך ביי׳ם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו. רופט

זיך אָן דער גלח צום אידען: „הער נאַר, יודקאָ! וואָס האָסט דו דאָ דערזועהען?“ ענטפערט איהם דער איד בּייזליך: „וואָס עפּיס יודקאָ? איך הייס נישט יודקאָ, איך הייס בּערקאָ“. מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בּערקאָ. וואָס קוקסט דו דאָ, אַשטייגער, בּערקאָ?“ ענטפערט איהם דער איד און לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פונ'ם לאָקאָמאָטיוו: „איך שטעה און בּאַטראַכט גאָט'ס וואונדער, ווי אַזוי איבּער אַ נאַרישקייט, איבּער איין דרעה, וואָס מע טהוט אַ דרעה איין שרייפעל אַהער, דאָס אַנדערע שרייפעל אַהין — הייבּט אָן געהן אַזאַ געוואַלדיגע מאַשין!“ מאַכט צו איהם ווידער דער גלח: „פון וואַנען ווייסט דו, אַז מע טהוט אַ דרעה איין שרייפעל אַהער און דאָס אַנדערע אַהין, הויבּט אָן געהן די מאַשין?“ ענטפערט איהם דער איד: „איך זאָל נישט וויסען, וואָס זשע וואָלט איך געזאָגט?“ מאַכט צו איהם דער גלח: „קיגעל ווייסט דו, ווי אַזוי מען עסט, אָט וואָס דו ווייסט!“ פאַרדריסט דאָס שוין דעם אידען (סאָבּאָליווקער אידען האָבּען אין זיך אַמבּיציע), און ער רופט זיך אָן צום גלח: „אַנו, פאָטערעל, אפשר וואָלסט דו זיך מטריח זיין אויף אַ ווײַלע מיט מיר אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו, וואָלט איך דיר געגעבּען צו פאַרשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס אַ לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?“ דאָ האָט שוין דעם גלח דערלאַנגט אַ בּראָט נישט אויף קאַטאָוועס: וואָס הייסט? אָט דאָס אידעל וועט איהם געבּען צו פאַרשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס אַ לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?!... און ער מאַכט צו איהם מיט האַרץ: „קריך, הערשקאָ, אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו!“ זאָגט צו איהם דער איד ווידער אַ מאָל: „איך הייס נישט הערשקאָ, איך הייס בּערקאָ“. מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בּערקאָ. קריך, בּערקאָ!“ מאַכט צו איהם דער איד: „וואָס הייסט עפּיס קריך? פאַר וואָס זאָל איך קריכען? קריך דו, פאָטערעל, פריהער!“ מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל: „דו לעהרענסט דאָך מיך, נישט איך דיך, דאַרפסט דו פריהער קריכען“. בּקיצור, אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט — מען איז, לאָז זיך

אייך דאַכטען, אַרויפגעקראָכען ביידע אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו, און דער סאָבאָליווקער איד האָט זיך גענומען לעהרנען מיט'ן גלח „הלכות מאַשינע", געגעבען פּאַוואָלינקע אַ דרעה איין קראַן אַהער, דעם אַנדערען אַהין, און איידער זיי האָבען געקאָנט אַרויסלאָזען אַ וואָרט פונ'ם מויל, האָבען זיי מיט שרעק דערזעהען, אַז דער לאָקאָמאָטיוו האָט גערידערט פונ'ם אָרט און — פּאַשאָל!

„אַצינד איז, דאַכט מיר, די בעסטע צייט איבערלאָזען דעם אידען מיט'ן גלח אויפ'ן אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, לאָזען זיי זיך פאָהרען געזונטערהייט, און מיר וועלען זיך דערווייל פאַרנעמען מיט דעם נפש: ווער איז דאָס געווען אָט דער סאָבאָליווקער איד, וואָס האָט געהאַט אין זיך אַזאַ שטאַרקייט און האָט זיך איינגעשטעלט אַרויפצוקריכען מיט אַ גלח אויף איין אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו?

„בערעל עסיגמאַכער — אַזוי, לאָז זיך אייך דאַכטען, הייסט דער סאָבאָליווקער איד, וואָס איך דערצעהל אייך. פאַרוואָס רופט מען איהם עסיגמאַכער? ווייל ער פאַרנעמט זיך דערמיט, וואָס ער מאַכט עסיג, דעם בעסטען עסיג אין אונזער ווינקעל. די מלאכה האָט ער, אייגענטליך, בירושה פון זיין טאַטען. נאָר ער האָט צוגעקלערט — אַזוי זאָגט בערעל אַליין — אַזאַ מין מאַשינע, וואָס גיט־אַרויס דעם בעסטען עסעניץ. ער זאָל האָבען צייט, זאָגט ער, וואָלט ער געקאָנט באַשאָטען מיט עסיג דריי גובערניעס. נאָר וואָס דען? עס טהוט זיך איהם נישט נויטיג, זאָגט ער, ער איז נישט קיין אָץ להעשיר. אָט אַזאַ מין מענטש איז אונזער עסיגמאַכער. אין ערגיץ נישט געלערענט זיך — און קען וואָס פאַר איין אידעלע מלאכה איהר ווילט, און האָט אַ ידיעה אין אַלערליי מאַשינעס. פון וואַנען קומט דאָס צו איהם? דאַרף מען פאַרשטעהן על־פּי שכל, אַז עסיג מאַכען האָט אַ שייכות, זאָגט ער, מיט טרייבען בראָנפען, און טרייבען בראָנפען קעהר זיך אָן מיט לשון „זאַוואָד", און אַ זאַוואָד, זאָגט ער, האָט דאָך אין זיך כמעט די אייגענע מאַשינעריע, וואָס אַ באַהן; אַ זאַוואָד, זאָגט ער, פייפט

און אַ באַהן פּייפט — וואָס איז די נפקא=מינה? דער עיקר — אַזוי זאָגט בערעל אַליין און מאַכט בעת=מעשה מיט די הענט — דער עיקר איז נאָר דער כח, וואָס נעמט זיך פונ'ם הייצען, זאָגט ער. פונ'ם הייצען, וואָס מע הייצט, וואַרעמט זיך אָן דער קעסעל, זאָגט ער, און דאָס וואַסער הויבט אָן קאָכען, שטופּט דאָס, זאָגט ער, דעם באַל און עס דרעהען זיך די רעדער, זאָגט ער, אויף וואָס פאַר אַ זייט איהר ווילט: ווילט איהר, זאָגט ער, ס'זאָל געהן רעכטס — טהוט אַ דרעה דעם רעגוליאַטאָר רעכטס, ווילט איהר לינקס — דרעהט, זאָגט ער, דעם רעגוליאַטאָר לינקס. ס'איז, זאָגט ער, אַזוי פּשוט, וואָס פּשוט'ער קאָן שוין גאָרנישט זיין!... אַצינד, אַז איך האָב אייך אַ ביסעל באַקאַנט געמאַכט מיט דעם סאָבאָליוועקער אידען, איז אייך שוין פאַרענטפערט, מיין איך, אַ סך קשיות, און מיר קאָנען זיך אומקעהרען צו דער קאַטאַסטראָפע.

„דאַרף איך אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר אַ פּחד און וואָס פאַר אַ טומעל ס'איז געוואָרען צווישען די פּאַסאַזשירען אין סאָבאָליוועקע אויף דער סטאַנציע, אַז מע האָט דערזעהען דעם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו געהן איינעם אַליין, מען ווייסט נישט מיט וואָס פאַר אַ כח? איך מיין, אַז דאָס דאַרפט איהר שוין אַליין פאַרשטעהן. היינט די מהומה, וואָס איז געקומען אויף דער „בּריגאַדע“? תחילת האָט זיך אַפילו די „בּריגאַדע“, לאָז זיך אייך דאַכטען, געלאָזט לויפען נאָכ'ן לאָקאָמאָטיוו, געוואָלט אַפּנים, איהם חאַפּען פון הינטען. מע האָט אָבער גיך אַרויסגעזעהען, אַז די מיה איז אומזיסט. עפּיס טאַקי נאָר ווי אויף צו להכעיס, האָט זיך דער לאָקאָמאָטיוו איצטיגס מאָל געלאָזט לויפען און איז געפלויגען משוגענערווייז. זינט דער „לעדיגגעהער“ האָט אָנגעהויבען צו געהן אין אונזערע מקומות, האָט זיך נאָך קיינמאָל נישט געטראָפען, אַז דער לאָקאָמאָטיוו זאָל אַזוי גיך לויפען. האָט זיך די „בּריגאַדע“ נעבאַך געמוזט אומקעהרען צוריק מיט לעדיגע הענט און אינאיינעם מיט'ן זשאַנדאַרם און מיט'ן נאַטשאַלניק האָט מען געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל און נאָכדעם האָט מען צעשיקט דעפּעשען איבער דער

גאַנצער ליניע: „אַוועק אַ לאָקאָמאָטיוו איינער אַליין, נעמט מיטלען. טעלעגראַפירט“.

„וואָס פאַר אַ פּאַניקע די דאָזיגע דעפּעש האָט אַרויסגערופען אויף דער גאַנצער ליניע — איז גרינג זיך פאָרצושטעלען. ערשטענס, האָט מען ניט פאַרשטאַנען די דעפּעש. וואָס איז דער פּשט: „אַוועק אַ לאָקאָמאָטיוו איינער אַליין“? ווי גערט דאָס אַליין אַ לאָקאָמאָטיוו? און, צווייטענס, וואָס באַדייטען די ווערטער: „נעמט מיטלען“? וואָס פאַר מיטלען קאָן מען נעמען, אַ חוץ דעפּעשען? און עס האָבען אָנגעהויבען פליהען דעפּעשען איבער דער גאַנצער ליניע. דער טעלעגראַף האָט געאַרבייט מיט רוחות. אַלע סטאַנציעס האָבען זיך איבערגערעדט צווישען זיך, און די שרעקליכע ידיעה האָט זיך גיך פאַרשפּרייט, לאָז זיך אייך דאַכטען, אין אַלע שטעדט און שטעדלעך אַרום און אַרום, און ס'איז געוואָרען, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, חושך ואפלה! ביי אונז אין הייסין, למשל, האָט מען שוין אַפילו דערצעהלט, וויפיעל נפשות עס זענען גע'הרג'עט געוואָרען. נעבאַך באַשערט מענטשען אַזאַ שרעקליכער טוידט! און ווען? פּונקט הושענא=רבה נאָכ'ן קוויטעל! אַפנים, ס'איז שוין אַזוי געווען אָנגעצייכענט פון אויבען...

„אַזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין הייסין און אין אַלע ערטער אַרום הייסין, און ס'איז גאָר נישט צו באַשרייבען די יסורים מיט'ן עגמת=נפש, וואָס מיר אַלע זענען דערפון אויסגעשטאַנען. נאָר ווי קומט עס צו די יסורים מיט'ן עגמת=נפש פון די פּאַסאַזשירען נעבאַך, וואָס זענען געבליבען אין סאָבאָליווקע אויף דער סטאַנציע כצאן בלי רועה, אין מיטען דער נסיעה אָהן אַ לאָקאָמאָטיוו! סטייטש, וואָס וועלען זיי טהון? ס'איז הושענא=רבה, ערב יום=טוב, וואוהין גערט מען? סיידען סוכות האַלטען דאָ אין שטעדטעל? אַ פאַרשטעהרטער סוכות!..... און די פּאַסאַזשירען האָבען זיך צונויפגעשלאָגען אַלע אין איין ווינקעלע און האָבען גענומען איבעררעדען וועגען זייער אייגענער לאַגע און וועגען דער

לאַגע פּנים „בּורח" (אַזוי האָבּען זיי אַ נאָמען געגעבּען דעם אַנט=לאָפענעם לאָקאָמאָטיוו). מי יודע, וואָס מיט אַ שלים=מזל קאָן זיך טרעפען? אַ ווערטעלע אויסצורעדען — עס פליהט איבּער דער ליניע אַזאַ מאַשינע איינע אַליין? עס איז דאָך לא ימלט, אַז דער „בּורח" זאָל זיך נישט בּאַגעגענען ערגיץ אין מיטען וועג מיט'ן „לעדיגגעהער", וואָס געדט איהם אַקעגען פון הייסין איבּער זאַט=קעוויץ קיין סאָבּאָליווקע. וואָס וועט זיין מיט יענע פּאַסאַזשירען נעבּאַך? — און דער כּח=הדמיון האָט זיי שוין געמאָהלט אַ צוזאַמענ=שטויס, אַ מוראדי'גע קאַטאַסטראָפע מיט אַלע פּישטשעווקעס פון אַ בּאַהן=קאַטאַסטראָפע. זיי האָבּען געזעהען פאַר זיך בּאַשיינפערליך דאָס גאַנצע אומגליק: איבּערגעקעהרטע וואַגאָנעס, צעפּאַלענע רעדער, מענטשישע קעפּ, צעבּראָכענע פיס, אָפּגעריסענע הענט און צעטראָטענע טשעמאָדאַנעס, מיט בּלוט בּאַשפּריצט!... פּלוצים — אַ דעפּעש! אָנגעקומען אַ דעפּעש פון זאַטקעוויץ. וואָס שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט: „די רגע דורכגעפלויגען מיט אַ שרעקליכער גיכקייט פאַרבּיי זאַטקעוויץ אַ לאָ=קאָמאָטיוו מיט צוויי פּאַסאַזשירען. איינער זעהט=אויס אַ איד, דער צווייטער אַ גלח. בּיידע האָבּען געמאַכט מיט די הענט — מע ווייסט נישט וואָס. דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק קיין הייסין".

„אָט דאָ איז ערשט געוואָרען אַ תּתונה: וואָס הייסט דאָס? אַ איד מיט אַ גלח אויפ'ן אַנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו? וואוהין זענען זיי דאָס אַנטלאָפען? און צוליעב וואָס? און ווער קאָן זיין דער איד?... אַהין=אַהער, איינער פּנים אַנדערען — מע האָט זיך דערוואוסט, אַז דער איד איז טאַקי אַ סאָבּאָליווקער איד. ווער? איהר קענט איהם? אַ שאלה אַ בּיסעל! בּערעל עסיגמאַכער פון סאָבּאָליווקע! פון וואַנען ווייסט מען דאָס, אַז ס'איז ער? מע ווייסט! סאָבּאָליווקער אידען שווערען, אַז זיי האָבּען פון דער ווייטען אַליין געזעהען איהם שטעהן מיט אַ גלח בּיי'ם אָפּגע=שפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו און מאַכען מיט די הענט... וואָס טהוט זיך

דאָ? וואָס האָט אַ איד אַיין עסיגמאַכער צו שטעהן מיט אַ גלח בײַ'ם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו און מאַכען מיט די הענט?!... מע האָט אַזוי לאַנג גערעדט און געפּילדערט, ביז די מעשה איז דערגאַנגען, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אין שטעדטעל אַריין, אין סאָבאָליווקע הייסט עס, און האָטש דאָס שטעדטעל איז נישט אַזוי שטאַרק ווייט פון סטאַנציע, נאָר ביז די מעשה איז אָנגעקומען פון איינעם צום אַנדערען קיין סאָבאָליווקע, האָט זי באַקומען אַלע מינוט אַיין אַנדער געשטאַלט, איטליכער באַזונדער האָט צוגעלעגט זײַנס, און ביז ס'איז דערגאַנגען צו בערלען אַהיים, האָט די מעשה מיט'ן גלח באַקומען אַזאַ ווילדען פּנים, אַז בערל'ס ווייב איז נעבאַך געפאַלען חלשות אפשר צעהן מאָל, מע האָט געמוזט ברענגען דעם דאָקטאָר... און עס האָט זיך אַ שאָט געטהאָן אויף דער סטאַנציע אידען פון סאָבאָליווקע, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַזוי ווי שטערען אין הימעל, און ס'איז געוואָרען אַזאַ גוואַלד, אַז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט געמוזט געבען דעם זשאַנדאַרם אַ „ראַספּאָראַזשעניע", ער זאָל אָפּרייניגען די סטאַנציע פון סאָבאָליווקער אידען... און ווײַבאַלד אַזוי, וואָס זשע האָבען מיר דאָ צו טהון? אפשר וואָלטען מיר בעסער געהן אַ קוק טהון, וואָס טהוט זיך מיט אונזער אידען און מיט'ן גלח, להבדיל, אויפ'ן „בורח", איך מיין, אויפ'ן אַנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו?

„עס איז אָבער נאָר גרינג צו זאָגען — אַ קוק טהון, וואָס טהוט זיך אויפ'ן אַנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו! ווער קאָן דאָס וויסען, וואָס דאָרט האָט זיך אָפּגעטהאָן? מיר מוזען גלייבען דעם סאָבאָליווקער עסיגמאַכער אויף נאמנות. ער דערצעהלט זיך אָן פון דער נסיעה אַזעלכע חידושים, וואָס ווען אַפילו, לאָמיר זאָגען, אַז ס'איז נאָר האַלב אמת, איז דאָס אויך גאַנץ גענוג. און אויף וויפיעל איך קען אָט דעם עסיגמאַכער פון סאָבאָליווקע, איז ער, דאַכט מיר, נישט אַזאַ מענטש, וואָס זאָל ליעב האָבען מגזם זיין.

„די ערשטע צייט, אַז דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק, — אַזוי דערצעהלט בערעל עסיגמאַכער, — געדענקט ער כמעט גאָרנישט,

וואָס מיט איהם האָט זיך געטהאָן. נישט אַזוי מחמת דערשרעק, ווי איבער דעם, וואָס ער האָט נישט געקאָנט פאַרשטעהן, זאָגט ער, פאַר וואָס דער לאָקאָמאָטיוו וויל איהם נישט פאָלגען. על-פּי שכל, זאָגט ער, האָט דער לאָקאָמאָטיוו בײ׳ם צווייטען דרעה פונ׳ם רעגולאַטאָר באַלד באַדאַרפט בלייבען שטעהן. צום סוף האָט ער גאָר אָנגעדרייבען געהן נאָך גיכער, ווי פריהער. עפּיס נאָך ווי צעהנטויזענט רוחות וואָלטען איהם אונטערגעשטופּט פון הינטען. ער איז געלאָפען, זאָגט בערעל, מיט אַזאַ גיכקייט, אַז די שטעקענס פונ׳ם טעלעגראַף האָבען איהם, ווי פליעגען, געשעמערירט אין די אויגען, און עס האָט זיך איהם פאַרדרעהט דער קאָפּ און די פיס האָבען זיך איהם ווי אונטערגעהאַקט... שפּעטער אַ ביסעל, אַז ער איז, זאָגט ער, געקומען צוריק צו זיין פאַרשטאַנד, האָט ער זיך דערמאָנט, אַז אַ לאָקאָמאָטיוו האָט אַ טאָרמאַז, אַ פאַרהאַלטער, אויף צו פאַראַהלטען איהם ווען מע וויל. פאַרהאַן — גיט בערעל עטיגמאַכער צו פאַרשטעהן מיט די הענט — אַ האַנט-טאָרמאַז און פאַרהאַן אַ לופט-טאָרמאַז, אַזאַ מין רעדעל, וואָס אַז מע טהוט דאָס אַ רעכטען דרעה, טהוט דאָס אַ קוועטש דעם הייבעל, דעם ריטשאַג הייסט דאָס, און די רעדער הערען-אויף צו דרעהען זיך פון זיך אַליין. ער געדענקט גאָר נישט, זאָגט ער, ווי אַזוי אַזאַ זאַך האָט געקאָנט אַרויספליהען איהם פונ׳ם קאָפּ? און ער טהוט זיך אַ לאָז צום רעדעל און וויל עס געבען, זאָגט ער, אַ דרעה אין דער רעכטער זייט, — אַז מע חאַפּט איהם נישט אָן פאַר אַ האַנט: „סטאָפּ!“ — ווער איז? לאָז זיך אַייך דאַכטען, דער גלח, טוידט ווי די וואַנט, קוים וואָס ער רעדט. „וואָס ווילסט דו טהון?“ — פרעגט איהם דער גלח מיט ציטערניש. „גאָרנישט. איך וויל, זאָגט איהם בערעל, אָפּשטעלען די מאַשינע“.... „זאָל דיך גאָט היטען, זאָגט צו איהם דער גלח, זאָלסט זיך מיר מעהר נישט צוריהרען צו דער מאַשינע! וואָרום פאָלגסט דו מיך נישט, נעם איך דיך פאַר׳ן קאָלנער און טהו דיך אַ וואָרף-אַראָפּ פון לאָקאָמאָטיוו אַזוי, אַז דו וועסט ביי מיר פאַרגעסען, אַז דו האָסט אַמאָל געהייסען מאָשקאָ!“...

„גישט מאָשקאָ, איך הייס בערקאָ“ — זאָגט צו איהם בערעל און וויל איהם געבען צו פאַרשטעהן דעם שכל פונ'ם רעדעל, וואָס מע רופט דאָס מאָרמאַז. לאָזט ער זיך נישט רעדען — אַ ביטערער גלח! „גענוג שוין צו דרעהען, טענה'ט דער גלח, האָסט שוין אַזוי אויך גענוג געדרעהט און אָנגעדרעהט, פאַרדרעהען זאָל עס דיך, דו פאַרשאָלטענער מענטש! בעסער וואָלסט דו זיך געבראָכען האַלו־און־נאַקען, איידער דו האָסט זיך גענומען אויף מיין לעבען!“... רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „מיינסט אפשר, פאָטערעל, אַז מיין לעבען איז ביי מיר נישט אַזוי טהייער, ווי ביי דיר דיין לעבען?“ „דיין לעבען? — מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל. — וואָס פאַר אַ ווערטה האָט אַ הינטיש לעבען?“... פאַרדריסט דאָס שוין בערלען נישט אויף קאַטאָוועס און ער גיט אַוועק, זאָגט ער, דעם גלח אַ פאָרציע, אַז ער וועט דאָס האָבען צו געדענקען. „ערשטענס, זאָגט איהם בערעל, איז אויף אַ הונט אויך אַ רחמנות. נאָך אונזער דין טאָר מען אַפילו, זאָגט ער, אַ הונט אויך נישט אָנרידהרען: ס'איז אַ צער־בעלי־חיים. והשנית, פרעגט איהם בערעל אַ קשיא: מיט וואָס איז מיין לעבען, למשל, ערגער ביי'ם רבונו־של־עולם פון איין אַנדערענ'ס לעבען? קומען מיר דען נישט אַרויס, זאָגט ער, אַלע פון איין יחוס, פון אָדם־הראשונ'ען? און געהען מיר דען נישט אַלע אין איין אָרט, אין דער ערד אַריין?... איז נומער צוויי. און נאָך אַ זאַך, זאָגט צו איהם בערעל: נאַ זעה, פאָטערעל, דעם חילוק, זאָגט ער, פון מיר ביז דיר. איך טהו וואָס איך קאָן, דער לאָקאָמאָטיוו זאָל זיך אָפּשטעלען — הייסט דאָס, אַז איך זאָרג פאַר אונזביידען; און דו, זאָגט ער, ביזט אַזוי אויפגעטראָגען, אַז דו ביסט קאַפּאַבעל מיך נעמען און אַראָפּוואַרפען פונ'ם לאָקאָמאָטיוו, דאָס הייסט — הרג'ענען אַ מענטשען!“... און נאָך אַ סך אַזעלכע שענע ווערטער האָט ער אין איהם אַריינגעזעצט, אינ'ם גלח הייסט עס, געזאָגט מוסר און דערצעהלט אַזעלכע משלים, זאָגט ער, אַז דער גלח האָט שיער דעם שלאַק באַקומען. און אָט אַזוי רעדענדיג, האָבען זיי דערזעהן, זאָגט ער, פאַר זיך די סטאַנציע זאַטקעוויץ מיט'ן

נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט'ן זשאַנדאַרם. האָבען זיי ביידע גע= נומען, ער און דער גלח, להבדיל, מאַכען צו זיי מיט די הענט, נאָר קיינער האָט זיי, אַפּנים, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זיי מיינען, און זיי האָבען נעבאַך געמוזט, זאָגט ער, פאָהרען ווייטער, קיין הייסין הייסט עס. פאָהרענדיג ווייטער, איז שוין דער גלח, זאָגט ער, געוואָרען אַ סך וויכער. נאָר צורירען זיך צו די מאַשינעם האָט ער איהם נישט געלאָזט. ער האָט איהם נאָר אַ זאָג געטהאָן, דער גלח הייסט עס: „זאָג מיר, לייבקאָ, וואָס איך וועל דיך פרעגען?“ זאָגט איהם בערעל: „איך הייס נישט לייבקאָ, איך הייס בערקאָ“. זאָגט איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. זאָג מיר נאָר, בערקאָ, וואָלסט, למשל, אַ בעלן געווען געבען אַ שפרונג=אַראָפּ מיט מיר אינאיינעם פונ'ם לאָקאָמאָטיוו אויף דער ערד?“... פרעגט איהם בערעל: „בכדי וואָס? מיר זאָלען חלילה דער'הרג'עט ווערען אויף טוידט?“ מאַכט צו איהם דער גלח: „סאַי=ווי=סאַי וועלען מיר גע'הרג'עט ווערען אויף טוידט“. רופט זיך אָפּ צו איהם בערעל: „פון וואַנען איז געדרונגען? ס'איז גאָר קיין ראיה נישט. אַז גאָט וויל — אוי=אוי=אוי, וואָס ער קאָן טהון!“... מאַכט צו איהם דער גלח: „דהיינו?“ רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „איך וועל דיר זאָגען, זאָגט ער, פאָטערעל! ביי אונז אידען איז היינט, זאָגט ער, אַ טאָג, וואָס ער הייסט הושענה=רבה. אין דעם דאָזיגען טאָג, זאָגט ער, ווערט אין הימעל אָנגע'חתמ'עט יעדען מענטשען און יעדען באַשעפעניש אויף דער וועלט, צי ער זאָל לעבען, צי ער זאָל שטאַרבען; און אויב שטאַרבען — איז מיט וואָס פאַר אַ טוידט זאָל ער שטאַרבען. איז ממה=נפשך, זאָגט ער: האָט מיר גאָט אָנגעצייכענט, איך זאָל שטאַרבען, איז דאָך אַ פאַרפאַלענע זאַך; וואָס איז מיר די נפקא=מינה, צי איך וועל גע'הרג'עט ווערען פון אַ שפרונג, צי פון אַ לאָקאָמאָטיוו, צי פון אַ דונער? און גלאַט אַזוי, זאָגט איהם ווייטער בערעל, געהענדיג אויפ'ן גלייכען וועג, קאָן איך מיך נישט אויסגליטשען און שטאַרבען, אַז דער אויבערשטער וויל נאָר? אלא וואָס דען? עס איז מיר היינט אָנגע'חתמ'עט גע=

וואָרען פֿון אויבען, אַז איך זאָל בלייבען לעבען, היינט למאי זאָל איך שפּרינגען?"

„און וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — אַזוי דערצעהלט ווייטער בערעל עסיגמאַכער פֿון סאָבאָליווקע און שווערט מיט אַזעלכע שבועות, אַז מע מעג גלויבען, דאַכט מיר, אַ משומד — ער געדענקט נישט, ווי אַזוי דאָס האָט זיך געטראָפֿען, נאָר אַז זיי זענען געקומען, זאָגט ער, הינטער הייסין און אַרויסגעזעהן שוין פֿון דער ווייטען דעם קוימען פֿונ'ם הייסינער זאַוואָד, האָט עפּיס מיט אַ מאָל דער לאָקאָמאָטיוו, זאָגט ער, אָנגעהויבען געהן שטילער און שטילער, נאָכדעם — גאָר פּאַוואָליגקע, קוים־קוים, און נאָכדעם האָט ער זיך מיישב געווען, דער לאָקאָמאָטיוו הייסט עס, און האָט זיך גאָר אַנידערגעשטעלט. וואָס איז די מעשה? ס'איז איהם, אַפּנים, אויסגעגאַנגען הייצונג, און אַ לאָקאָמאָטיוו, זאָגט בערעל עסיג־מאַכער, אַז עס געהט איהם אויס הייצונג, הערט־אויף דאָס וואַסער צו קאָכען און די רעדער הערען־אויף צו דרעהען זיך — און אַ סוף. פּונקט, זאָגט ער, ווי, להבדיל, אַ מענטש, אַז מע זאָל איהם, למשל, נישט געבען קיין עסען... אַוודאי האָט ער דעם גלח געזאָגט טאַקי דאָרט אויפ'ן אָרט: „נו, פּאָטערעל? וואָס האָב איך דיר געזאָגט, זאָגט ער, ווען דער רבונו־של־עולם זאָל מיר נישט געווען אָנ־צייכענען היינט פֿון אויבען, אַז איך דאַרף נאָך לעבען אויף דער וועלט, ווער ווייסט אויף וויפֿיעל צייט עס וואָלט נאָך געווען הייצונג און וואו מיר וואָלטען שוין איצטער אָנגעשפּאַרט?" אַזוי מאַכט צו איהם בערעל, און דער, זאָגט ער, שטעהט, די אויגען אַראָפּ־געלאָזט אַראָפּ, און שווייגט. וואָס האָט ער איהם נעבאַך געקאָנט ענטפֿערען?... „ערשט שפּעטער, זאָגט ער, בײַ'ם געזעגענען זיך, געהט דער גלח, זאָגט ער, און ציהט איהם אויס אַ האַנט און מאַכט צו איהם: „פּראָשטשאַי, איצקאָ". זאָגט איהם בערעל: „איך הייס נישט איצקאָ, איך הייס בערקאָ"... מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. הערסט דו, בערקאָ? איך האָב גאָר נישט געוואוסט, זאָגט ער, אַז דו ביזט אַזאַ"... און מעהר האָט ער נישט

געהערט פֿון איהם קיין וואָרט, וואָרום דער גלח האָט פֿאַרקאַטשעט, זאָגט ער, די פּאָלעס פֿון דער ריאַסע און האָט גענומען שטעלען פֿיס צוריק, צו זיך אַהיים, אַפּנים, קיין גאָלאָוואָניעווסק. און ער, בערעל הייסט עס, האָט זיך געלאָזט גלייך אין שטאָדט אַריין, צו אונז קיין הייסין. און ביי אונז האָט ער שוין, לאָז זיך אייך דאַכטען, גע=האַלטען יום=טוב, געבענטשט גומל, דערצעהלט אפשר טויזענט מאָל די מעשה פֿון אָנהייב ביז'ן סוף, אַלע מאָל מיט נייע המצאות און מיט נייע נסים... איטליכער באַזונדער האָט געשלעפּט דעם סאָבאָ=ליווקער עסיגמאַכער צו זיך, געוואָלט איהם האָבען פֿאַר אַיין אורח אויף יום=טוב, און אַבי הערען פֿון איהם אַליין דעם נס פֿון הושענא=רבה — און מיר האָבען דאָס געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ שמחת=תורה! שוין געווען, ווי זאָגט איהר, איין מאָל אַ שמחת=תורה!"...

ענדע געשיכטע נומער אַכט.

געשיכטע נומער נײַען

אַ חתונה אָהן כלי־זמר

געשריבען אין יאָהר 1909

געשיכטע נומער נייען

אַ חתונה אָהן כלי־זמר

„— איך האָב אייך געהאַט צוגעזאָגט, דאַכט מיר, דערצעהלען נאָך אַ נס, וואָס האָט זיך געטראָפען, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי ווידער אַ מאָל מיט אונזער „לעדיגגעהער“, ווי אַזוי, צו פאַרדאַנקען דעם דאָזיגען „לעדיגגעהער“, זענען מיר ניצול געוואָרען פון אַ גרויסען אומגליק. אויב איהר ווילט האָרכען די דאָזיגע מעשה, לעגט איהר זיך אַוועק, זייט מוחל, אָט דאָ אויף דער באַנק, און איך וועל מיך לעגען, הייסט עס, אויף יענער באַנק. דאָ איז מיר נישט צו דער האַנט“.

אָט אַזוי רופט זיך אָן צו מיר איינמאָל אַלײן דער אייגענער הײמישער סוחר, פאָהרענדיג מיט מיר אין דער שמאָלער אייזענבאַהן, וואָס מע רופט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער“. און מחמת מיר זענען דאָס מאָל, ווי אַלע מאָל, געווען סך־הכל צוויי פאַרשויין איבער אַ גאַנצען וואַגאָן, און וואַרעם איז געווען גענוג, האָבען מיר מחילה אויסגעטהאָן די פּידזשאַקען, צעשפּיליעט די זשילעטען און צעלעגט זיך, ווי ביי׳ם טאַטען אין ווייגאַרטען. ער אויף איין באַנק, איך אויף דער אַנדערער. ער פאַוואָליע און ברייטליך, ווי זיין שטייגער איז, דערצעהלט, און איך הער מיך איין, פאַרשרייי־

בענדיג. בײַ זיך אין מוח איטליכס וואָרט, בכדי איך זאָל דאָס נאָכדעם קאָנען איבערגעבען מיט זײַן לשון.

„— ויהי בימי — דאָס איז געווען, ניט היינט געדאַכט, בעת קאָנסטיטוציע, אַז ס'האָבען זיך אָנגעהויבען, הייסט עס, די ישועות אויף אידען. חאָטש אַפילו אונז האָבען מיר אין הייסין, דאַרפט איהר וויסען, פאַר אַ פאָגראָם קיינמאָל קיין מורא ניט געהאַט. איבער וואָס מיינט איהר, האָבען מיר ניט מורא געהאַט? פשוט, ווייל ס'איז ניטאָ בײַ אונז ווער סע זאָל שלאָגען. מאָהלט אײַך, לאָז זיך אײַך דאַכטען, מע זאָל זוכען, וואָלט מען שוין אפשר געפונען בײַ אונז אויך אַזעלכע, וואָס וואָלטען זיך ניט אָפּגעזאָגט אונז אַ ביסעל דורכלופּטערען, דאָס הייסט, איך מיין טאַקי — רעכט דורכברעכען די ביינער. אַ סימן האָט איהר, אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען לאָזען הערען די גוטע בשורות פון אַרום און אַרום, האָבען אונזערע עטליכע פריצים=רשעים אַוועקגעשריבען בסוד=סודות אַהין, וואו מע דאַרף: היות ווי עס וואָלט געווען אַ יושר, מע זאָל. הייסט עס, אין הייסין אויך עפּיס טהון, און ס'איז נישטאָ מיט וועמען, לכן בעטען זיי, מע זאָל זיי קומען צו=הילף, דאָס הייסט, מע זאָל זיי, למען השם, וואָס גיכער אַרויסשיקען „מענטשען“... און לאָז זיך אײַך דאַכטען, ס'איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין פיער און צוואַנציג שעה, קומט=אָן אַ ידיעה, אויך בסוד=סודות, אַז עס געהען „מענטשען“. פון וואַנען? פון זשמערינקע, פון קאַזאַטין, פון ראַזדיעלנע, פאָפּעלנע און פון נאָך אַזעלכע מקומות, וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט מיט זייערע קלאָפּערס. די קשיא: פון וואַנען איז מען דאָס בײַ אונז געוואָהרע געוואָרען פונ'ם דאָזיגען הייליגען סוד? דערויף האָבען מיר, לאָז זיך אײַך דאַכטען, אַ „איסטאָטשניק“, נח טאָנקאָנאָג רופט מען איהם. ווער איז אָט דער דאָזיגער נפש? איהר מאָהרט דאָך אין אונזער ווינקעל, דאַרף מען אײַך איהם אָפּמאָהלען, איהר זאָלט זײַן מיט איהם באַקענט.

„נח טאָנקאָנאָג איז אַ איד, וואָס איז געוואַכסען מעהר אין דער לענג ווי אין דער ברייט. גאָט האָט איהם געגעבען אַ פּאָר פיס, באַנוצט ער זיך מיט זיי. קיינמאָל רוהט ער נישט און זעלטען־ווען געפינט מען איהם אין דער היים. ער איז פאַרנומען מיט טויזענטער געשעפטען, מעהר פרעמדע ווי אייגענע. זיין אייגען געשעפט איז — וואָס ער האַלט די דרוק. און מחמת ער האַלט די דרוק, די איינציגע דרוק אין הייסין, דעריבער קען ער זיך מיט נאַטשאַלסטווע, האָט צו טהון מיט פּריצים, איז אויסגעבונדען מיט אַלע טשינאָווניקעס און ווייסט פון אַלע סודות.

„אָט פון דעם דאָזיגען „איסטאָטשניק" איז מען דאָס געוואָהרע געוואָרען פון דער גוטער בשורה. דאָס הייסט, ער אַליין טאַקי, דער „איסטאָטשניק" הייסט עס, האָט דאָס אויסגעפּייקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. פאַרשטעהט זיך, איטליכען באַזונדער האָט ער איינגערוימט אַ סוד אין אויהער: „דאָס דערצעהל איך נאָר אייך, קיין אַנדערען וואָלט איך עס ניט געזאָגט"... און אָט אַזוי איז די גאַנצע שטאָדט געוואָהרע געוואָרען, פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, אַז עס געהען חוליגאַנעס און אַז ס'איז אויסגעאַרבייט געוואָרען אַ פּלאַן, מע זאָל שלאָגען אידען; מע ווייסט אַפילו ווען, אין וואָסער אַ טאָג, אין וואָסער אַ שעה מע וועט שלאָגען, און פון וואַנען מע וועט אָנהויבען צו שלאָגען, און ווי אַזוי מע וועט געהן — אַלסדינג אויסגערעכענט, ווי אין לוח. און ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, לאָז זיך אייך דאַכטען, חושך ואפלה! און מיינט איהר — וואו? צום מיינסטען, צווישען די נידעריגע קלאַסען. אַ מאָדנע זאַך, הערט איהר, מיט די אָרעמעלייט! מילא, אַ נגיד, אַז ער ציטערט פאַר אַזעלכע זאַכען, פאַרשטעהט מען דאָס נאָך מיט'ן שכל. ער האָט געבאַך מורא, מע זאָל איהם, חס־ושלום, צווישען יאָ און ניין, נישט מאַכען פאַר אַ קבצן. אָבער איהר, פאַרטיגע קבצנים, וואָס ציטערט איהר אַזוי? וואָס האָט איהר איינצושטעלען? ניין, זאָלט איהר זעהען, ווי מע האָט געהאַפּט די קינדערלעך און מע האָט מפקיר געווען האַק־און־פּאַק און מע האָט אָנגעהויבען באַהאַלטען זיך!

וואו באַהאַלטען זיך, אַשטייגער, אידען? ווער ביי אַיין עהרליכען גוי אין אַ קעלער, ווער ביים נאָטאַריוס אויפ׳ן בוידעם, ווער ביי׳ם דירעקטאָר אין זאַוואָד. איטליכער געפינט זיך זיינס. נאָר איך איינער, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב מיך ניט געוואָלט באַהאַלטען. נישט מחמת איך וויל מיך פאַר אַייך באַרימען, נאָר איך וועל אַייך געבען צו פאַרשטעהן מיט אַ גאַנג, וועט איהר זעהען, אַז איך בין ניט אינגאַנצען אומגערעכט: ערשטענס, פרעג איך אַ קשיא: וואָס איז דער שכל, וואָס מע דאַרף מורא האָבען פאַר אַ פּאָגראָם? ממה־נפשך... און זהשנית, וועל איך אַייך ניט זאָגען; עס קאָן זיין, אַז איך וואָלט אפשר אויך ניט געוועזן ביי זיך אַזאַ תקיף און וואָלט אפשר אויך וועלען באַהאַלטען זיך אויף דער הייסער שעה. פרעגט זיך אָבער: וואו באַהאַלט מען זיך? פון וואַנען בין איך באַוואָהרענט, למשל, אַז טאַקי דער אייגענער גוי, אָדער דער נאָטאַריוס, אָדער דער דירעקטאָר פונ׳ם זאַוואָד בשעת בהלה — איהר פאַרשטעהט?... און אַדרבה אַלעמען, ווי לאָזט מען דאָס איבער אַ שטאָדט גלאַט אַזוי אויף הפקר? נעמען און אַנטלויפען איז קיין קונץ ניט. מע דאַרף זעהען עפּיס טהון. נאָר, משטיינס געזאָגט — וואָס קאָנען אידען טהון? נאַטשאַלסטווע!... מסתמא איז ביי אַייך אויך דאָ אין שטאָדט איינער אַ תקיף, וואָס איז חשוב ביי נאַטשאַלסטווע. ביי אונז אין הייסין האָבען מיר איינעם אַזעלכען. נחמן קאַסאָי הייסט ער. אַ איד אַ פּאָדראַטשיק מיט אַ קיילעכיגער באָרד, מיט אַ סאַמעטענעם זשילעט, מיט אַ דירה אַיין אייגענער. און מחמת ער איז אַ פּאָדראַטשיק און האָט אַ חלק אינ׳ם שאָסיי, איז ער חשוב ביי׳ם איספּראַווניק. ער טרינקט מיט איהם טיי ביי איין טיש. און אַ איספּראַווניק האָבען מיר דעמאָלט געהאַט, לאָז זיך אַייך דאַכטען, דוקא אַ גוטען גוי. אַ דימענט פון אַ גוי. דהיינו? ער פלעגט נעמען אַ קערבעל, און נאָר דורך נחמן קאַסאָי. דאָס הייסט, נעמען האָט ער גענומען ביי יעדען, פאַר וואָס ניט? נאָר ביי נחמנ׳ען פלעגט ער נעמען מיט מעהר חשק. מעשה פּאָדראַטשיק, איהר פאַרשטעהט?...

„הקיצור, מע האָט זיך געזעהען מיט נחמנ'ען און מע האָט אויסגעשטעלט אַ צעטעל און ס'איז געוואָרען געלט, און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ היבשע מטבע, וואָרום אין אַזאַ צייט, ווי קאָן מען קומען צו אַ פּריץ און ניט אָנשפּייען איהם אין דער האַנט, ס'זאָל איהם, ווי זאָגט איהר, געבען אַ בריה אין די פינגער אַריין?... פאַרשטעהט זיך, אַז דער פּריץ האָט אונז באַלד באַרוהיגט, ער האָט אונז בפירוש געזאָגט, אַז מיר מעגען געהן שלאָפען: ס'וועט גאָר ניט זיין... דאַכט זיך, גוט? איז דאָך אָבער פאַרהאַן ביי אונז אין הייסין אַ „איסטאַטשניק", וואָס ווייסט פון אַלע שווערע הערצער; איז ער זיך מיישב, נח טאַנקאָנאָג, הייסט עס, און לאָזט אַרויס אַ קלאַנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, בסוד געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ פון דער גוטער חברה אַ דעפּעש, ער האָט זי אַליין געזעהען, שווערט ער, ער זאָל אַזוי זעהען אַלדאָס גוטס! וואָס זשע שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט מער ניט ווי איין וואָרט: „יעדיעם" — אַ מיאוס וואָרט! לויפט מען דאָך מסתמא צום איספּראַווניק: „פּריץ, ס'איז שלעכט!" זאָגט ער: „וואָס איז די שלעכטיגקייט?" זאָגט מען איהם: „ס'איז דאָ אַ דעפּעש". פרעגט ער: „פון וואַנען?" זאָגט מען איהם: „פון יענע מקומות"... פרעגט ער: „וואָס שטעהט אין דעפּעש?" זאָגט מען איהם: „יעדיעם". צעלאַכט ער זיך און זאָגט: „איהר זענט גרויסע נאַראָנים, זאָגט ער, איך האָב נעכטען, זאָגט ער, אויסגעשריבען פון טאָלטשין אַ סאָטני קאָזאַקען"... דערהערט „קאָזאַקען" — איז אויף אונז געוואָרען ווי אַ נייע הויט. אַ איד, אַז ער דערזעהט אַ קאָזאַק, ווערט ער ביי זיך תקיף און שטעלט־אַרויס דער גאַנצער וועלט אַ פייג. אַ קליינינגקייט — אַזאַ שומר!... די גאַנצע זאַך איז נאָר געווען: ווער פון די צוויי וועלען קומען פריהער — צי די קאָזאַקען פון טאָלטשין, צי די חברה קלאָפּערס פון זשמערינקע? דער שכל הישר האָט אפילו באַדאַרפט זאָגען, אַז די קלאָפּערס וועלען קומען פריהער, ווייל זיי פאָהרען מיט דער באַהן, און די קאָזאַקען — רייטענדיג. איז אָבער געווען די גאַנצע האָפּע-

נונג אויף אונזער „לעדיגגעהער“. אידען האָבען אַ גרויסען גאָט, טאָמער וועט ער טהון אַ נס, דער „לעדיגגעהער“ וועט פאַרשפּעטיגען האָטש אויף עטליכע שעה, און דאָס איז ביי איהם אַ געוויינטליכע זאַך, וואָס סע טרעפט זיך ביי איהם אָפט, כמעט אַלע טאָג... און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַז איצטיגס מאָל האָט זיך מיט איהם אָט דער נס ניט געטראָפען. עפּיס, ווי אויף צו להכעיס, איז ער געגאַנגען פון סטאַנציע צו סטאַנציע, טאַקי נאָר ווי אַ זייגער. איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, וויפיעל געזונט דאָס האָט ביי אונז צוגענומען און וואָס פאַר אַ פחד ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, אַז מע האָט זיך דערוואוסט, פונ'ם „איסטאָטשניק“ געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ אַ דעפּעש פון דער לעצטער סטאַנציע, פון קרישטאָפּאָווקע: „יעדיעם“! און נישט נאָר „יעדיעם“ אַליין — „יעדיעם“ מיט אַ „הורראַ“... געוויינטליך, האָט מען די דאָזיגע ידיעה אָפּגעטראָגען גלייך צום איספּראַווניק, געפאַלען איהם צו די פיס, געבעטען, ער זאָל זיך ניט פאַרלאָזען אויף די קאָזאַקען, וואָס וועלען אַמאָל קומען פון טאָלטשין, און זאָל אַרויסשיקען אויפ'ן וואָקזאַל פּאָליציע האָטש פון יוצא וועגען, לאָזען זיי ניט מיינען, אַז ס'איז לית דין ולית דיין, הפקר ציבעלעס. און דער אָרון דער איספּראַווניק האָט זיך דאָס מאָל דווקא ניט געלאָזט לאַנג בעטען. ער האָט צוליעב געטהאָן דער שטאָדט, און נאָך מיט אַ יתר=שאת. דהיינו? ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין דער גאַנצער פאָרמע און מיט אַלע אָרדענס און איז בכבודו ובעצמו אַרויס מיט דער גאַנצער פּאָליציע אויפ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד“.

„די עטליכע פריצים די רשעים, פון זייער זייט, האָבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אויך נישט געדרימעלט. זיי האָבען זיך אויך אָנגעטהאָן יום=טובדיג און אויך מיט די אָרדענס, מיטגענומען מיט זיך אַ פּאָר גלחים, און זענען אויך אַרויס „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד“... האָט זיי דער איספּראַווניק אפילו אַ פרעג געטהאָן: „וואָס טהוט איהר דאָ?“ האָבען זיי איהם געפרעגט די אייגענע קשיא: „וואָס טהוסט דו דאָ?“ — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער

איספּראַווניק האָט זיי געגעבען צו וויסען, אַז זייער מיה איז אומזיסט. כל זמן, זאָגט ער, ער איז דאָ איספּראַווניק, וועט אין הייסין, זאָגט ער, קיין פּאָגראָם ניט זיין. אַזוי טאַקי האָט ער זיי געזאָגט מיט׳ן האַרבען וואָרט. האָבען זיי איהם איבּגעהערט מיט אַ שמייכעל און אָפּגעענטפערט מיט עזות: „אָט וועלען מיר באַלד זעהען״... און ווי זיי האָבען דאָס איבּגערעדט, האָט זיך געלאָזט הערען פון דער וויטען אַ פייף. פונ׳ם דאָזיגען פייף האָט זיך אונז אַלעמען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אָפּגעריסען אין האַרצען. נאָך דעם דאָזיגען פייף האָבען מיר זיך געריכט דערהערען נאָך אַ פייף, שוין מיט אַ הוררא, און וואָס נאָך דעם דאָזיגען הוררא גערט ווייטער—דאָס האָבען מיר שוין געהאָרכט פון אַנדערע שטעדט... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? געפייפט האָט מען טאַקי, נאָר דאָס פייפען איז געוועזען אומזיסט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה, וואָס נאָר מיט אונזער „לעדיגגעהער״ קאָן זיך אַזעלכעס טרעפען. איהר מעגט דאָס הערען.

„צוגעפאָהרען צו דער סטאַנציע קיין הייסין, האָט דער מאַשיניסט אָפּגעשטעלט דעם לאָקאָמאָטיוו און איז גאַנץ ברייטליך אַראָפּ איפ׳ן וואָקזאַל און געלאָזט זיך גלייך אין בופעט אַריין, ווי געוויינטליך. שטעלט מען איהם אָפּ: „בחור, וואו זענען די וואַגאָנעס?״ — „וואָסערע וואַגאָנעס?״ — „זעהסט דען ניט, אַז דו ביזט איינער אַליין מיט׳ן לאָקאָמאָטיוו אָהן איין וואַגאָן?״ — קוקט זיי אָן דער מאַשיניסט מיט אויגען און מאַכט צו זיי: „וואָס איז מיין עסק? וואַגאָנעס — דאָס געהער זיך אָן מיט דער בריגאַדע״. „וואו זשע איז די בריגאַדע?״ ענטפערט זיי ווידער דער מאַשיניסט: „וואָס געהט׳ס מיך אָן? דער קאָנדוקטאָר גיט מיר, זאָגט ער, צו וויסען מיט אַ פייף, אַז ער איז פאַרטיג, ענטפער איך איהם אָפּ, זאָגט ער, צוריק מיט אַ פייף, אַז איך בין אויך פאַרטיג און לאָז די מאַשין. קיין צוויי פּאָר אויגען, זאָגט ער, האָב איך ניט, איך זאָל זעהען, וואָס הינטען טהוט זיך״... אַזוי ענטפערט זיי אָפּ דער מאַשיניסט. און ווערליג ער טענה׳ט, איז ער גערעכט.

הקיצור, טענות אַהער, טענות אַהין — ס'איז דאָ אַ „לעדיגגעהער" און נישטאָ קיין פּאַסאַזשירען. אַ חתונה, הייסט עס, אָהן כלי=זמר!...

„ווי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען נאָכדעם, איז געווען געפאָהרען צו אונז, לאָז זיך אייך דאַכטען, דוקא אַ גאַנץ פיינע קאָמפּאַניע, געקליבענע יונגען, איינס אין איינס, מיט'ן גאַנצען קלאָפּערגעצייג, מיט הובינקעס און מיט רעזינקעס און מיט אַלע איבעריגע שאַלע=מויזען. פריילוך איז מען געווען, און בראָנפען האָט מען געטרונקען, און מחמת גרויס שמחה האָט מען אויף דער לעצטער סטאַנציע, אין קרישטאָפּאָווקע, אַריינגעוואָרפען גאָר אַ היבשע גאַלקע, און אָנגעשיכור'ט די „בריגאַדע", דעם קאָנדוקטאָר מיט'ן קאָטשעגאַר מיט'ן זשאַנדאַרם, און מע האָט פאַרגעסען אַ קלייניגקייט: צוטשעפּען די וואַגאָנעס צום לאָקאָמאָטיוו. איז זיך דער לאָקאָמאָטיוו מסתמא אַוועק אין דער געוויינטליכער צייט קיין הייסין, און דער גאַנצער „לעדיגגעהער" איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, געבליבען שטעהן מיט אַלע וואַגאָנעס אין קרישטאָפּאָווקע. און נאָך מעהר קונץ! קיינער, ניט די שענע קאָמפּאַניע, נישט די איבעריגע פּאַסאַזשירען, נישט די „בריגאַדע", האָבען גאָר ניט באַמערקט, אַז מע שטעהט, און לאָז זיך אייך דאַכטען, מע האָט ניט אויפגעהערט צו וואַרפען גאַלקעס און אויסלעדיגען פלעשלעך, ביז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך געחאַפּט, אַז דער לאָקאָמאָטיוו איז אַוועק און די וואַגאָנעס שטעהען נאָך. האָט ער אויפגעהויבען אַ גוואַלד! ערשט דאָ האָט זיך אַרויסבאַוויזען דער גאַנצער טעות, און ס'איז געוואָרען אַ געפילדער, הימעל עפען זיך! די חברה — אויף דער „בריגאַדע", די „בריגאַדע" — אויף דער חברה, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען, אַז מע דאַרף נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און די אויגען אין די הענט און זיך לאָזען קיין הייסין, מחילה, צו=פוס. אַ ברירה האָט מען? און וכן היה. מע האָט זיך אָנגענומען מיט האַרץ און מע האָט עולה=רגל געווען קיין הייסין, און, לאָז זיך אייך דאַכטען, מען איז בשלום געקומען קיין הייסין, און דוקא מיט אַ געזאַנג און מיט אַ הוררא, ווי גאָט האָט געבאָטען. נאָר וואָס זשע

דען? עס איז שוין אָבער געווען אַ ביסעלע צו-שפּעט. אויף די גאַסען האָבען שוין אַרומגעשפּאַציערט די קאָזאַקלעך פון טאָלטשין, רייטענדיג אויף די פערדלעך, און, ווי זאָגט איהר, וקסמים בידם — מיט די קאַנטשיקעס אין די הענט, און פון דער גאַנצער חברה חוליגאַנעס איז אין איין האַלבע שעה נישט געבליבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, קיין זכר אפילו. מען איז זיך צעלאָפען, ווי די מייז אין אַ הונגער, צעגאַנגען געוואָרען, ווי שניי אין אַ זומער-טאָג...

„נו, פרעג איך אייך, איז ער נישט ווערטה, אונזער „לעדיג-געהער" מיין איך, מע זאָל איהם אָפּשיטען מיט גאָלד פון אויבען ביז אַראָפּ, אָדער, לכל הפחות, האָטש מאַכען פון איהם אַ באַשרייבונג?"

ענדע געשיכטע נומער נייען.

געשיכטע נומער צעהן

דער טלית=קטן

געשריבן אין יאָהר 1910

געשיכטע נומער צעהן

דער טלית־קטן

„— איהר רעדט פון די אומגליקען, פון די היינטיגע שרפות רעדט איהר. איהר ווילט הערען א שענס, ווי אזוי מע נעמט א הונדערטער אויף די נשרפים ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, א נהרג על פחות משוה פרוטה, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען?"

אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר מיין וויז־א־ווי אין וואגאן איינמאל איינדערפרי, נאכ'ן איבערבייסען, און האט פארריכערט א פאפיראס און מיר אויך געגעבען פארריכערען.

עס האט אויסגעוויזען, אז די מעשה, וואס מיין וויז־א־ווי האט זיך געקליבען מיר דערצעהלען, האט איהם אליין הנאה געטהאן, שטארק הנאה געטהאן. ווארום איידער ער האט נאך אנגעהייבען צו דערצעהלען, האט ער זיך שוין צעלאכט, ווי א מענטש, וואס האט זיך דערמאנט אן זעהר א לאכענדיגע זאך. ער האט אזוי געשמאק געלאכט, אז ער איז זיך אוש פארגאנגען. אזא מענטשען איז גלייכער, אז מע לאזט איהם פריהער זיך אויסלאכען, ווי עס געהער צו זיין, אניט וועט די מעשה האבען א פנים פון חוזק. דערנאך האט זיך מיין וויז־א־ווי אויסגעהוסט און אנגעהויבען בזה הלשון:

„— איך האָב אײַך שוין איבערגעגעבן פֿון אונזער שטאָדט אַ שען ביסעל טיפּען. איצט האָב איך פֿאַר אײַך נאָך אַ טיפּ. יואל טאַשקער רופֿט מען איהם. איהר זאָלט אָנקוקען אַ אידעל. קיין דריי צעבראָכענע פּיערער וועט איהר פֿאַר איהם ניט געבען. אַ קליינס, אַ דאַרס, אַ טרוקענס, אַ בערדעל, אַ שיטערס, און אַז מע געהט, לויפֿט עס, און אַ הילוך — וואו איהר האָט ערגיץ אַ שונא! חאָטש אַפּילו אַ נגיד. וואָס זאָג איך — אַ נגיד? אַ גביר, אײַן אַדיר, אַ מיליאָנטשיק. דאָס הייסט, איך האָב זיינע מיליאָנען, לאָז זיך אײַך דאַכטען, נישט געצעהלט. מעגליך, אַז ער פֿאַרמאָגט טאַקי אַ מיליאָן, און מעגליך, אַז עס פֿעהלט איהם אַ סך צו אַ האַלבען מיליאָן. נאָר וויפֿיעל ער האָט, איז ער דאָס, גלויבט מיר, ניט ווערטה. וואָרום דער מענטש איז אַ חזיר. ביי איהם אַרויסרייסען אַ נדבה — איז פּקריעת ים=סוף. ס'איז גאָר נישטאָ דער בעטלער, וואָס זאָל געדענקען, אַז יואל טאַשקער זאָל האָבען ווען געגעבען אײַן אָרעמאַן אַ שטיקעל ברויט אַפּילו. און שטאָדט קען מען איהם שוין, דעם פֿאַרשויין, אַזוי, אַז עס מאַכט זיך, מע גיט אײַן אָרעמאַן אַ נדבה און ער קריוועט זיך, זאָגט מען איהם: „געהט, זייט מוחל, צו יואל טאַשקער, וועט מען אײַך געבען מעהר". אָט אַזאַ מין נגיד איז דאָס. אפשר מיינט איהר, חלילה, אַ גזלן, אָדער אַ גראָבער יונג, אָדער אַ נחת=דרגא? — ניין. דוקא אַ טאַטענ'ס אַ קינד, און דוקא אַ איד, וואָס קאָן לערנען, און דוקא אַזוי זיך אַ גאַנץ עהרליכער. יענעמ'ס ניט זאַטשעפּען. אַבי מע זאָל זיינס ניט אָנריהרען. שלי שלי, שלך שלך — איהר פֿאַרשטעהט, צי ניין? זיין געשעפֿט — ער איז אַ בעל=הלואה, און האָט הייזער, און האַנדעלט מיט פּריצים. טאָג=ווי=נאַכט פֿאַרמאַראַמט. פֿאָהרט=אַרום, לויפֿט=אַרום, עסט ניט, שלאָפֿט ניט, פֿאַרגינט זיך ניט האַלטען אַ מענטשען, אומעטום אַליין, ניט קיין קינד, ניט קיין רינד. דאָס הייסט, ער האָט געהאַט קינדער אויך, נאָר דער רוח ווייסט וואָס. האָט ער זיי צעטריבען. זיי זענען אין אַמעריקע, זאָגט מען. דאָס ווייב איז איהם געשטאָרבען, האָט ער

גענומען און צעטריבן די קינדער. און געשטאָרבן איז זי, זאָגט מען, ביי איהם פון הונגער. נאָר מסתמא איז דאָס אַ ליגען. און אפשר איז דאָס איין אמת. אַ סימן — ער האָט זיך מיט'ן אַנדערען ווייב אויף דער צווייטער וואָך גע'גט. טרעפט איבער וואָס? איבער אַ גלאָז מילך. חאַ=חאַ, ווי איהר זעט מיך אַ אידען! ער האָט זי געחאַפּט איינמאָל מיט אַ קריגעל מילך, מאַכט ער צו איהר: „ממה=נפשך — טרינקסט דו מילך, ווייל דו האָסט די משאַכאָטקע, וואָס=זשע דאַרף איך דיך? אַלא דו טרינקסט גלאַט אַזוי מילך, הפקר=ציבעלעס — ביזט דו דאָך איין אויסברענגערין!“...

„דערפאַר האָט ער איין מעלה (אַ מענטש מיט סאַמע חסרונות איז נישטאָ): ער איז פרום. פרום מיט סכנת=נפשות! מילא, ווילסט דיר זיין פרום, זיי דיר פרום, ווען אַהרט עס? ניין. ווילט זיך איהם, אַז די גאַנצע וועלט זאָל זיין פרום. גאָט'ס סטראַפּטשע. ער קאָן נישט ליידען, אַז אַ איד געהט אָהן אַ היטעל, איז איין כעס, למאי יונגע ווייבלעך טראָגען אייגענע האָר, און קוילעט זיך מיט די עלטערען, וואָס געבען זייערע קינדער אין די גימנאַזיעס, און נאָך אַזעלכע זאַכען.

„באַדאַרף גאָט פיהרען מסתמא אַזוי, אַז ביי איהם אין הויף וואוינט אַ שכן, איין אַדוואָקאַט פון די אַמאָליגע אַדוואָקאַטען. אַ טשאַסטנע פּאָווערענע, הייסט עס. און גראָד נישט אַזאַ גרויסער ירא=שמים. געהט אָהן אַ היטעל, גאָלט זיך דאָס בערדעל, פאַר=רייכערט שבת אַ פּאַפּיראָס. אַלסדינג ווי עס געהער צו זיין. לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי וואָס אין דער קאָרט. קאָמפּאַניעוויטש רופט מען איהם. אַ נפש אַ הויכער, אַ ברייטער, אַ ביסעל איין איינגעבויגענער, מיט איינגעפאַלענע באַקען, מיט ממזר'ישע אויגען, נאָר אַ שטילער, אַ שוויגענדיגער, אַ פאַרבאָרגענער הולטאַי. לעבען לעבט ער מעהר פון קאָרטען, ווי פון אַדוואָקאַטור, און צו איהם קומען זיך צונויף אַלע וואוילע יונגעלייט, וואָס האָבען ליעב אַ קערטעל, אַ קאָלבאַס און נאָך אַזעלכע זאַכען.... מילא, איז אויך די אייגענע מעשה; עס זיצט ביי דיר אַ שכן ניט אַזאַ צדיק —

וואָס געהט עס דיך אָן? איך מיין דעם יואל טאַשקער מיין איך. ווערסט דו מיט איהם קיין שידוך ניט טהון. וואָס קאָן דאָ זיין? ניין. קאָן ער נישט איבערטראָגען, טאַשקער הייסט עס, למאי מע שטעלט ביי קאָמפּאַניעווישען דעם סאַמאָוואַר אום שבת? למאי מע קאָכט ביי קאָמפּאַניעווישען אַ פליישיגען וואַרעמעס אום תשעה-באָב? למאי מע טובל'ט ניט ביי קאָמפּאַניעווישען דאָס נייע געפעס אויף פסח? און נאָך אַזעלכע זאַכען. פייערט ער אויפ'ן שכן, רעדט אויף איהם המנ'ס מסירות, דערצעהלט פאַר איטליכען הויך, בקול רם: „האָט איהר געהערט אַיין עזות פון אַ משומד? זיצט ביי מיר אין שכנות און שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת!" -- דערהערט דאָס קאָמפּאַניעווישׁ, הייסט ער שטעלען איבעראַכטאָג שבת צוויי סאַמאָוואַרען. ווערט אונזער יואל שיער ניט צעפּיקעט, באַקומט, לאָז זיך אַייך דאַכטען, כמעט די אַפּאָפּלעקסיע. מענטש איינער! נעם און זאָג אים אָפּעט פון דער דירה, ווערסט דו פטור ווערען פון אַ צרה — טהוט איהם באַנג דער שכן. ער צאָהלט, זאָגט ער, דירה-געלט, בעסער פון אַלע שכנים, האַ-האַ.

„האָב איך אַייך שוין באַקאַנט געמאַכט מיט צוויי טיפּען. איצט באַדאַרף איך אַייך פאָרשטעלען אַ דריטען פאַרשוין, פּרויקעשייגען הייסט ער. אויך אַ טיפּ און שפּילט אויך אַ ראָל אין דער געשיכטע, וואָס איך דערצעהל אַייך. דאָס הייסט, פון איהם טאַקי נעמט זיך די גאַנצע מעשה.

„דער דאָזיקער פאַרשוין איז, לאָז זיך אַייך דאַכטען, אַזאַ מין טיפּ. אַליין איז ער אַ יונגערמאַן, וואָס ווערט אָנגערופען אַ „מעורב עם הבריות". לאָז זיך אַייך דאַכטען, האַלב חסיד, האַלב פראַנציי. אַ קאַפּאָטע אַ לאַנגע, נאָר אַ קאַפּעלישעל אויפ'ן קאָפּ. אַ העמד אַ ווייס, אַ שניפּסעל אַ רויטס, נאָר אַ ציצה פונ'ם טלית-קטן דאַרף מען אַרויסזעהען. אין שטאָדט רעדט מען אונטער אויף איהם: עפּיס אַ ווייבעל, אַיין אשת-איש, זאָגט מען... נאָר אין שוהל אַריין לויפט ער פיל אויס'ן בויגען. מיט איינעם וואָרט, ער איז אַט

דאָס, וואָס מע רופט ביי אונז „אַ גאָט'ס גנב". מיט וואָס באַשעפטיגט ער זיך — ער איז אַ פּראָמילניק. אַ מעקלער פון געלט, פון הלואות, פון וועכסלען. דורך זיינע הענט געהט דורך געלט — מיליאָנטער און טויזענטער. קיינעם האָט טאַשקער ניט געגלויבט, אַזוי ווי אָט דעם פּרויקען. קומט צו אַ הלואה, האָט ער מורא אַרויסצולאָזען אַ הונדערטער פון די הענט. נאָר קוים האָט פּרויקע געזאָגט, אַז מע מעג לייהען, איז ניטאָ וואָס צו רעדען. אפשר מיינט איהר, אַז דער פּרויקע איז אין געלט-זאַכען טאַקי אַזאַ צדיק? בין איך אייך נישט ערב. ער איז נאָר אַ קלוגער, אַ דורכגעטריבענער, אַ ממזר בן הנדה, און, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ גרויסער עזות-פּנים. צו איהם אין מויל אַריינפאַלען — איז ווי אין גיהנם. איהר קאָנט פאַרשטעהן, אַז הייסען הייסט ער אפרים קאַץ און רופען רופט מען איהם, [illegible], פּרויקע-שייגעץ.

„האָט איהר אייך שוין אַלע דריי טיפּען. דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, עס הויבט זיך אָן דער זומער מיט די שרפות און עס ברענט-אָפּ דראַזשנע — אַ גאַנצע שטאָדט, ניט דאָ געדאַכט, און עס הויבען אָן צו געהן פון דאָרטען בריעף, יללות, דעפּעשען — מע זאָל אַרויסשיקען וויפיעל מע קאָן און וואָס גיכער, ווארום אַ גאַנצע שטאָדט מיט אידען, ניט פאַר אייך געדאַכט, ליגען אין דרויסען און געהען-אויס פון הונגער. מילא, ווערט דאָך ביי אונז אַ ויצעקן אין שטעדטעל: „אידען, רחמנים בני רחמנים! וואָס שווייגט מען? פאַר וואָס טהוט מען עפּיס ניט?" — אַהין-אַהער, עס בלייבט אַז מען שיקט אַרויס אַ דעפּוטאַציע איבער דער שטאָדט קלויבען נדבות. מי ומי — ווער איז די דעפּוטאַציע? מסתמא איך, און נאָך צוויי-דריי אָרענטליכע בעלי-בתים פון די פיינסטע, און, לאָז זיך אייך דאַכטען, פּרויקע-שייגעץ בתוכם, ווארום צו די זאַכען דאַרף מען האָבען איין עזות-פּנים. און מע נעמט אַ פּעטשיילע און מע געהט קלויבען געלט. וואוהין געהט מען פריהער? געוויינטליך, צו די נגידים. געקומען צום נגיד, צו יואל טאַשקער. „גוט מאָרגען, רב יואל!" „גוט מאָרגען, גוט יאָהר. וואָס וועט

איהר זאָגען? זיצט". גאָר פיין, וואָס פיינער קאָן שוין גאָר ניט זיין. וואָרום אַזוי איז דער טאַשקער, דאַרפט איהר וויסען, חוקא אַ גאַסטפריינטליכער פאַרשוין. איהר וועט אַריינקומען, וועט ער אייך אויפנעמען פאַר אַ גאַסט, הייסען דערלאַנגען אַ בענקעל, בעטען זיצען, מיט אייך רעדען, פיין, שען, ביז איהר רעדט ניט מיט איהם פון קיין געלט. און הויבט איהר אָן רעדען פון געלט, אַזוי בייט זיך אים איבער דאָס פנים, איין אויגעל מאַכט זיך ביי איהם צו פון זיך אַליין, און די לינקע באַק, ניט אין מיין מאָס, ווערט ביי איהם איינגעצויגען, ווי ביי אַ מענטש, וואָס האָט געחאַפט דעם פּאַראַליטש. ס'איז אַ רחמנות, זאָג איך אייך, דעמאָלט אויף איהם צו קוקען. אָט אַזאַ טיפּ איז דאָס.

„אַלזאָ, וואו האַלטען מיר אין די יצרות? יאָ, זענען מיר געקומען צו טאַשקערען, די דעפּוטאַציע הייסט עס. „גוט מאָרגען, רב יואל". „גוט מאָרגען, גוט יאָהר. זיצט. וואָס וועט איהר זאָגען?" „מיר זענען געקומען צו אייך נאָך אַ נדבה". האָט זיך ביי איהם צוגעמאַכט איין אויגעל און אַ ציה געטהאָן, ניט אין מיין מאָס, די באַק: „אַ נדבה? פלוצים, אין מיטען דערינען, אַ נדבה?"... רופט זיך אָן צו איהם פרויקע, ער איז דאָך דער עזות-פנים: „אַ נויטיגע נדבה, רב יואל, זעהר אַ נויטיגע. איהר האָט שוין געהערט מן הסתם. אַ גאַנצע שטאָדט, ניט דאָ געדאַכט, אָפּ-געבּרענט געוואָרען. דראַזשנע"... „וואָס רעדט איהר? דראַזשנע אָפּגעבּרענט געוואָרען? פאַרפינסטערט בין איך געוואָרען! סטייטש, איך האָב דאָך צו שטעקען אין דראַזשנע מיט אַזוי פיעל געלט! בּדיל-הדל!"... הויבט איהם אָן פרויקע אויסרעדען דאָס האַרץ, אַז זיינע קאָמיטענטען האָט דאָס ניט געשאַדט, אַז אָנגע-רירט האָט דאָס נאָר די אָרעמעלייט. נאָר געה רעד, אַז יענער וויל ניט הערען. בּרעכט די הענט, לויפט-אַרום איבער'ן שטוב, ווי אַ משוגענער, און שרייט אין איין קול: „אומגליקליך! בּדיל-הדל! איהר זאָלט מיט מיר גאָר ניט רעדען אַצינד! איהר האָט מיר דער'הרג'עט מיין קאָפּ! איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען!"...

געזעסן, געזעסן, האָבן מיר זיך אויפגעהויבן: „אַ גוטן טאָג, רב יואל". אַ קוש די מזוזה. — און מיר געהען ווייטער. אַרויסגעגאַנגען פון דאָרטן, רופט זיך אָן צו אונז פרויקע־שייגעץ: „הערט איהר, אידען? זאָל מיין נאָמען ניט הייסען אפרים קאַץ, אויב איך שלעפּ ניט אַרויס ביי אָט דעם כלב קיין הונדערטער אויף די דראַזשנער נשרפים!" „וואָס רעדסטו דו, פרויקע, ביזט משוגע?" „וואָס אַהרט אײַך? אַז איך זאָג אײַך, איך נעם געלט, מעגט איהר זיך שוין פאַרלאָזען — איך הייס אפרים קאַץ".

„כך הוה. וועט איהר הערען ווייטער. אין אַ פּאָר טעג אַרום פאָהרט מיט דער באַהן אונזער נגיד רב יואל טאַשקער קיין טאָל־טשין אויפ'ן יאַריד, און דער שכן זיינער, קאָמפּאַניעוויטש, פאָהרט אויך, און נאָך אידען, טאָלטשינער און אומאַניער — אַ פולער וואַגאָן, און מע רעדט, מע שמועסט, אַלע אינאיינעם, ווי געוויינטליך. גאַנץ באַזונדער, אין אַ ווינקעלע, זיצט זיך יואל טאַשקער פאַרשטעקט, קוקט־אַריין מיט איין אויגעל אין אַ „חק־לישראל", ווי געוויינטליך. וואָס געהער ער זיך אָן מיט די אַלע אידען? ובפרט מיט אָט דעם הילטאַי קאָמפּאַניעוויטש, וואָס ער קאָן זיין געגאָלט פּנים ניט אָנקוקען? נאָר, ווי אויף צו־להכעיס, האָט זיך אָט דער קאָמפּאַניעוויטש אַוועקגעזעצט אַקוראַט אַקעגען איהם און שווייגט. רבונו של עולם, טראַכט זיך יואל, ווי אַזוי ווערט מען פטור פון אָט דעם טריפּניאַק? אַריבערגעהן אין צווייטע קלאַס — איז אַיין עבירה געלט. בלייבען דאָ — קאָן ער ניט צו־זעהן אָט די געגאָלטע מאָרדע מיט די ממזר'ישע אויגען. בקיצור, גאָט האָט געטהאָן אַ נס, אויף דער ערשטער סטאַנציע טראָגט־אָן גאָט אַ באַקאַנטען, לאָז זיך אײַך דאַכטען, טאַקי פרויקע־שייגעץ. אונזער טאַשקער האָט דערזעהען פרויקען, האָט ער זיך ממש מחיה געווען. אַ נייע הויט אויף איהם געקומען. עס וועט זיין מיט וועמען צו רעדען אַ וואָרט. „וואוהין פאָהרט דאָס אַ איד?" „וואו־הין פאָהרט איהר?" — מע האָט זיך צערעדט. פון וואָס? נעכטיגע טעג, לאָקש־בוידעם־ציבעלע, אויפ'ן הימעל אַ יאַריד. אַהין־אַהער,

מען איז אַרויף אויף אַ שמועס, וואָס יואל טאַשקער האָט דאָס ניט פֿיינט. „היינטיגע קינדער, פּוסטע בחורים, אויסגעלאַסענע טעכטער, הפקר אַ וועלט“. פּרויקע-שייגעץ האָט אויפֿגעמישט איין אַלטע מעשה מיט דער אומאַניער שנור, וואָס איז אַנטלאָפֿן מיט איין אַפּיצער. און אַ מעשה מיט אַ בחור, וואָס האָט חתונה געהאַט אין צוויי שטעדט. און נאָך אַ מעשה מיט אַ יונגעל, וואָס האָט ניט געוואָלט לעגען קיין תּפֿילין, האָט איהם דער טאַטע געשלאָגען, האָט ער איהם געשלאָגען צוריק. „געשלאָגען צוריק? איין אייגענעם טאַטען?!“ — און עס ווערט אין וואַגאָן אַ טומעל. אַלע ווערען אויפֿגערעגט, און מעהר פֿון אַלעמען אונזער יואל טאַשקער: „מיינע ווערטער, בעה-הע! געוואָרען אַ הפֿקרות! אידישע קינדער ווילען ניט דאַווענען! ווילען ניט לעגען קיין תּפֿילין!“... „תּפֿילין לעגען בין איך אייך מוחל! — רופֿט זיך אָן פּלוצים קאָמפּאַניעוויטש, וואָס האָט די גאַנצע צייט ביז אַהער געשוויגען. — תּפֿילין קאָנט איהר אייך יאָ לעגען און ניט לעגען. דאָס אַהרט מיך ניט. מיך אַהרט אַ סך מעהר דער טלית-קטן. מיך ברענט אויף אונזערע יונגע-לייט, פֿאַר וואָס זיי טראָגען ניט קיין אַרבע-כּנפֿות. מילא, תּפֿילין — איז איין אַרבייט: מע דאַרף זיי אָנטהון, מע דאַרף זיי אויסטהון. אָבער טראָגען אַ טלית-קטן עֶרגיץ אונטער אַ העמד — ווער זעהט מיך?“

„אָט אַזוי האָט זיך אָט דער אַפּיקורס קאָמפּאַניעוויטש צע-דרש'עט שטיל און נישט געהאַפּט און אַזוי ערנסט, אַז ווען עס פֿאַלט-אַראָפּ, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ דונער, אָדער ווען דער וואַגאָן קערט זיך איבער, וואָלט אונזער טאַשקער זיכער ניט באַדאַרפֿט זיין מעהר איבערראַשט. „וואָס הייסט דאָס? משיח'ס צייטען! אָט דער קאָלבאַסניק רעדט פֿון טלית-קטנם? פֿון אַרבע-כּנפֿות?! און ער רופֿט זיך אָן — ניט צו קאָמפּאַניעוויטשען, ניין — נאָר צו פּרויקען: „וואָס זאָגסטו דו אויף דעם צדיק אין פּעלץ, הע-הע? ער רעדט אויך פֿון טלית-קטנם, אַרבע-כּנפֿות!“ „פֿאַר וואָס

ניט? — זאָגט צו איהם פרויקע, כלומר'שט תמ'עוואַטע. — זיי זענען דען קיין אידען ניט?"

„דאָס האָט שוין יואל טאַשקער נישט געקאָנט איבערטראָגען: ערשטענס, וואָס איז דאָס פאַר אַ „זיי"? און, צווייטענס, וואָס איז קאָמפּאַניעוויטש פאַר אַ איד? „חע-חע, אַ שענער איד! אַ איד, וואָס שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת. אַ איד, וואָס פרעסט אַ פליישיגען וואַרעמעס אום תשעה-באָב. אַ איד, וואָס טובל'ט אפילו ניט דאָס געפעס אויף פסח! אָט אַזאַ איד רעדט פון טלית-קטנס, אַרבע-כנפות?!"... „וואָס-זשע איז? — מאַכט צו איהם פרויקע ווידער תמ'עוואַטע. — וואָס געהער זיך אָן, רב יואל, דאָס צו דעם? אַ איד ווי קאָמפּאַניעוויטש קאָן טאַקי טהון אַלסדינג, וואָס איהר רעכענט אויס, און אַ טלית-קטן אונטער'ן העמד איז ביי מיר רעכט, אַז זיי זאָלען דווקא יאָ טראָגען". „ווער? אָט דער גלוח? — צעשרייט זיך נעבאַך טאַשקער אויף אַ קול. — אָט דער הולטאַי? אָט דער פושע באלקי ישראל?!"...

„אַלע אידען בלייבען שטיל, קוקען אויף דעם קאָמפּאַניעוויטשען, און קאָמפּאַניעוויטש שווייגט. פרויקע-שייגעץ שווייגט אויך. נאָכ-דעם טהוט ער זיך אַ חאַפּ-אויף, פרויקע הייסט עס, ווי אַ מענטש, וואָס האָט זיך איינגעשטעלט אויף צו געהן אין אַ ריזיקע: „ווייסט איהר וואָס, רב יואל? איך געה מיט דעם גאַנג, אַז אַ אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען. קיים רעדט אַ איד פון אַ טלית-קטן, מסתמא טראָגט ער אַליין אַ טלית-קטן. איך שטעל איין אַ הונדערטער אויף דראַזשנער נשרפים. שטעלט איהר אויך איין אַ הונדערטער, און לאָמיר זיי בעטען טויזענט מאָל מחילה, אייער שכן הייסט עס, זיי זאָלען פאַר אונז צעשפּיליען די קאַפּאָטע מיט'ן העמד און ווייזען, צי זיי טראָגען אַ טלית-קטן, צי ניין?" — „געוועכט, גערעכט!" — רופט זיך אָן דער גאַנצער עולם און מע הויבט זיך אָן היצען און פילדערען און עס ווערט פריילעך אין וואַגאָן. נאָר איין קאָמפּאַ-ניעוויטש זיצט זיך, ווי אַ זייטיגער — און שאַ. גלייך, ווי ניט איהם מיינט מען. און אונזער יואל טאַשקער? דער איז נעבאַך

איבערגעשטאַנען אין דער מינוט אַ שוויץ-באָד. טאָקי אַ שטיק חבוט-הקבר. אויף זיין לעבען האָט ער זיך ניט געוועט מיט קיינעם אויף קיין צוויי גראָשען. פּלוצים זאָל ער אַוועקשטעלען אַ גאַנצען הונדערטער! און וואָס וועט זיין, לא יעלה ולא יבוא, טאָמער טאָקי חלילה טראָגט אָט דער כּל-בו'ניק אַ טלית-קטן?... צוריק אָבער טהוט ער זיך אַ טראַכט: „עט-נו! קאָמפּאַניעוויטש? אָט דער משומד? מיין קאָפּ זאָל מיר דערבאָלט קרענקען!" און ער נעמט זיך אָן מיט האַרץ, צעגאַרטעלט זיך, נעמט-אַרויס אַ הונדערטער, און מע קלויבט-אויס צוויי פּרעמדע, נאָר לייטישע אידען אין וואַגאָן און מע לעגט-איין ביי זיי דאָס געלט, און מע טהוט זיך אַ נעם צו קאָמפּאַניעוויטשען, ער זאָל זיך אויסטהון — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! קאָמפּאַניעוויטש האָט זיך צערעדט: וואָס בין איך, זאָגט ער, עפּיס אַ יונגעלע? צי אַ קאָמעדיאַנטשיק? וואָס הייסט — איך וועל נעמען און וועל מיך אויסטהון נאַקעט פּלוצים אין מיטען העלען טאָג אָט דאָ אין וואַגאָן פאַר איין עדה אידען?"...

„דערהערט אַזעלכע דבורים, איז אונזער יואל טאַשקער געוואָרען גרעבער ווי לענגער. „אַהאַ! — מאַכט ער צו פרייקען מיט אַ ליכטיג פּנים. — ווער איז גערעכט? איך, צי דו? איך קען מיינע לייט! פון טלית-קטנם גאָר רעדט אַזאַ איד, חע-חע!"

„איז דאָך שלעכט. טהוען זיך אַ נעם אַלע אידען צו קאָמפּאַניעוויטשען: „ס'טייטש, אַזאַ זאַך! ממה נפשך, אָדער אַהין, אָדער אַהער. באַרעכענט איך: סאַי-ווי-סאַי, אַ הונדערטער אויף די אומגליקליכע נשרפים!" „אויף די אומגליקליכע נשרפים!" — העלפט זיי אונטער יואל טאַשקער און קוקט גאָרניט אויף קאָמפּאַניעוויטשען. „אידען נעבאַך ליגען מיט ווייב און קינדער אין דרויסען אונטער'ן הימעל!" — רעדט מען ווייטער איבער קאָמפּאַניעוויטשען. „נעבאַך אין דרויסען אונטער'ן הימעל!" — העלפט אונטער יואל טאַשקער. „ווי האָט דאָס ניט אַ איד קיין גאָט אין האַרצען?" „קיין גאָט אין האַרצען?" — זאָגט יואל טאַשקער איט-ליכם וואָרט.

„אַהין-אַהער, מע האָט קיים גע׳פּועל׳ט ביי אָט דעם קאָמפּאַניעוויטשען, ער זאָל אויפשפּילען מחילה די קאַפּאָטע מיט׳ן זשילעט, מיט׳ן אויבערשטען העמד — און שטעלט אייך פאָר אַ טיפּ: אָט דער קאָמפּאַניעוויטש טראָגט אונטער׳ן העמד אַ טלית-קטן. אָבער אַ טלית-קטן! אַ גרויסען, אַ כשר׳ען, אַ בערשעדער טלית-קטן מיט בלויע תכלת און מיט גראָבע כפול-שמונה׳דיגע רבנישע ציצית — האַ-האַ-האַ! צווישען טלית-קטנם אַ טלית-קטן! דאָס קאָן נאָר אַזאַ גנב, ווי פרויקע-שייגעץ! אמת, ער האָט טאַקי אָנגעוואַירען נאָכדעם יואל טאַשקערען פאַר אַ קונד. פרויקע טאָר זיך אידם עד היום פאַר די אויגען ניט ווייזען. דערפאַר האָט ער אָבער אַרויסגעצויגען פאַר די דראָזשנער נשרפים אַ הונדערטער, אַ גאַנצען הונדערטער, און ביי וועמען? ביי אַ נגיד אַ קמצן, אַ חזיר, וואָס האָט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען, קיין שטיקעל ברויט אַיין אָרעמאַן! מעג נישט קומען אויף אידם קיין מיתה-משונה? איך מיין טאַקי אָט דעם פרויקען מיין איך״...

ע נ ד ע ג ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר צ ע ה ן.

געשיכטע נומער עלף

אַ זעכּס־און־זעכציג

געשריבן אין יאָהר 1910

געשיכטע נומער עלף

אַ זעכס-און-זעכציג

דאָס האָט מיר דערצעהלט, פאָרענדיג אין וואַגאָן, אַ איד פון אַ יאָהר זעכציג, ווייזט אויס, אַ גאַנץ ליטווישער מענטש, אַ קאָמי-וואָיאַזשער, ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. איך גיב איבער די מעשה וואָרט פאַר וואָרט, ווי איך בין מיך נוהג כסדר די לעצטע צייט.

— אין וועג, הערט איהר, מע זאָל דאַרפען אַרויסקוקען נאָר אויף דעם, וואָס מע וועט זיך באַקענען מיט פּאַסאַזשירען און מע וועט האָבען מיט וועמען צו פיהרען אַ געשפּרעך — קאָן מען משוגע ווערען.

ערשטענס — ניט אַלע פּאַסאַזשירען זענען גלייך. פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב רעדען גאָר אַ סך, אַמאָל שוין צו פיעל. אַזוי, אַז עס דרעהט זיך אַייך אַוש דער קאָפּ און עס קלינגט אַייך אין די אויהערען. און פאַראַן ווידער אַזעלכע, וואָס רעדען גאָר-ניט. לחלוטין גאָרניט. פאַר וואָס זיי ווילען ניט רעדען — ווייסט איהר ניט. אפשר איז זיי אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען? אפשר ליידען זיי שטילערהייט פון מאָגען-קאַטאַר, מרה-שחורה אָדער ציינווערטיג? און אפשר האָבען זיי זיך אַרויסגעכאַפּט פון דער היים, פּטור געוואָרען פון אַ גיהנם, אַ ווייב אַ צרה, שלעכטע קינדער,

בייזע שכנים, ביטערע געשעפטען — ווער קאָן וויסען, וואָס ביי יענעם טהוט זיך?

איך ווייס, איהר וועט זאָגען, ס'איז דאָ איין עצה: אַז ס'איז ניטאָ מיט וועמען צו רעדען, לייענט מען אַ בלאַט=צייטונג, אָדער מע קוקט=אַריין אין אַ בוך. אַך, אַ בלאַט=צייטונג! אין וועג איז ניט דאָס, וואָס אין דער היים. אין דער היים האָב איך מיר מיין צייטונג. מיט מיין צייטונג בין איך שוין אַזוי געוואוינט, ווי, למשל, מיט מיינע שטעקשיך. אַייערע שטעקשיך זענען אפשר נייע, מיינע זענען אַלטע, מיינע זענען אויסגעטראָטענע, האָבען אַ פנים, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, ווי בלינעס. האָבען אָבער מיינע שטעקשיך אַ מעלה, וואָס אַייערע האָבען עס ניט: זיי זענען מיינע...

ווי מיט שטעקשיך, אַזוי איז מיט, להבדיל, אַ צייטונג. איך האָב אַ שכן אין דער היים, וואָס וואוינט מיט מי' אין איין הויף, אין איין הויז, אויף איין שטאָק, אַ טיר קעגען אַ טיר. שרייבט ער אויס אַ צייטונג, און איך שרייב אויס אַ צייטונג. ער — זיין צייטונג. איך — מיין צייטונג. זאָג איך צו איהם איינמאָל: „דאַרפט איהר אויסשרייבען אַ באַזונדערע צייטונג און איך אַ באַזונדערע צייטונג — אַמעהר, גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג, וועלען מיר ביידע אויסשרייבען איין צייטונג". הערט ער מיך אויס און מאַכט צו מיר: „מהכתיתי. זעהר פיין. גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג". זאָג איך: „אַייער צייטונג איז אַ שמאַטע, און מיין צייטונג איז אַ צייטונג". זאָגט ער צו מיר: „ווער האָט אייך געזאָגט, אַז מיין צייטונג איז אַ שמאַטע? טאָמער דאָס איינענע פאַרקעהרט?" זאָג איך: „ווי קומט איהר צו זיין אַ מבין אויף צייטונגען?" זאָגט ער צו מיר: „ווי קומט איהר צו זיין אַ מבין?" „ע! — זאָג איך — זענט איהר דאָך פראָסט אַ איד אַיין עזות=פנים, וואָס=זשע האָב איך מיט אייך צו רעדען?"...

הקיצור, ער איז געבליבען ביי זיין צייטונג, איך — ביי מיין צייטונג. און ס'איז אַוועקגעגאַנגען אָט אַזוי אַ צייט.

ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה — דאָס איז געווען בעת, ניט היינט געדאַכט, די חלירע אין אָדעס. מיר ביידע, איך און מיין שכן, האָבן געשעפטען מיט אָדעס. ער האָט זיך זיינע געשעפטען, איך האָב מיר מיינע געשעפטען. איינמאָל גהען מיר ביידע פון די טרעפ אַראָפ און באַגעגענען דעם טרעגער, וואָס צעטראָגט ציי־טונגען. אָפגענומען ביי'ם טרעגער די צייטונגען, ער זיין צייטונג, איך מיין צייטונג, גהען מיר זיך ביידע אַזוי און קוקען־אַריין אין די צייטונגען. איך אין מיין צייטונג, ער אין זיין צייטונג. וואָס לייענט מען אין אַ צייטונג פריער פאַר אַלץ? — די טעלעגראַמען. איך געב אַ קוק די ערשטע טעלעגראַמע פון אָדעס: „געכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חלירע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אַלע יידישע שוהלען...“ און אַזוי ווייטער. מילא, טאָלמאַטשאָוו מיט די גבאים פון די אידישע שוהלען — בין איך איהם מוחל. דאָס איז ביי מיר קיין נייעס. דערויף איז ער טאָלמאַטשאָוו, ער זאָל זיך אינטערעסירען מיט אידישע שוהלען. מיך אינטערעסירט נאָר די חלירע, וואָס אין אָדעס. רוף איך מיך אָן צו מיין שכן (יענער גהט מיט מיר אויף איין טראָטואַר, ווי קאָן מען זיין אַזוי גראָב?):

— געפעלט אייך, זאָג איך, אָדעס? שוין ווידער די חלירע.

רופט זיך אָפ צו מיר מיין שכן:

— סע קאָן ניט זיין.

פאַרדריסט דאָס מיך: וואָס הייסט — „סע קאָן ניט זיין“? און איך נעם און לייען איהם איבער פון מיין צייטונג אַרויס די טע־לעגראַמע פון אָדעס: „געכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חלירע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אידישע שוהלען...“ און אַזוי ווייטער. הערט ער מיך אויס, דער שכן מיינער, און רופט זיך אָן צו מיר: „אָט וועלען מיר באַלד זעהען“... און שטעקט־אַריין די נאָז אין זיין צייטונג. פאַרדריסט דאָס מיך שוין זעהר שטאַרק און איך רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס מיינט איהר, אין אייער צייטונג זענען אַנדערע טעלעגראַמעס?

— מע קאָן ניט וויסען. — מאַכט ער צו מיר מיט אַ האַלבען מויל.

פאַרדריסט דאָס מיך מסתּמא נאָך שטאַרקער:

— אָדער וואָס רעכענט איהר, זאָג איך, אין אייער צייטונג איז איין אַנדער אָדעס, זאָג איך, מיט איין אַנדער חלירע מיט איין אַנדער טאָלמאַטשאָוו?

ענטפערט ער מיר שוין דערויף גאָרניט, נאָר ער הערט ניט אויף צו זוכען אין זיין צייטונג די טעלעגראַמע פון אָדעס. נו, גערעדט מיט אַ פּרא-אָדם!

ניין. אונטערוועגענס איז פאַראַן אַ בעסערע זאַך אויף די צייט צו פאַרטרייבען: אַ קערטעל. אַ זעכס-און-זעכציג.

קאָרטען בכלל — איז אַ יצר-הרע. דאָס ווייסט איהר דאָך. נאָר אין וועג זענען קאָרטען אַ גן-עדן. אין וואַגאָן, אַז איהר מאַכט אַ קערטעל, ווייסט איהר ניט, וואו די צייט קומט אַהין. אַוודאי דאַרף מען האָבען דערצו די ריכטיגע קאָמפּאַניע. וואָרום איהר קאָנט אַמאָל אַריינפאַלען אין איין אומגליק, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! איהר דאַרפט אייך נאָר היטען, איהר זאָלט זיך ניט אַריינכאַפּען צווישען דער גוטער חברה קאָרטענשפּיעלער, וואָס האַפּען אַ פרייער און מאַכען איהם פאַר אַ קדוש. געוועהנליך, איז שווער צו דערקענען, ווער ס'איז אַ פיינער מענטש און ווער ס'איז אַ שולער. אדרבה, זיי זעהען אויס, מעהרסטענטייל, אָט די דאָזיגע חברה=לייט, ווי נעבאַכלעך, גאָט די נשמה שולדיג, מאַכען זיך געפּגרט, שפּיעלען צווישען זיך „בלאָט“, היצען זיך כלומרשט ביים פאַרשפּיעלען, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז זיי שלעפּען אייך אַריין אין קאָהן. זיי געבען אייך די מעגליכקייט צו געווינען איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז די קאָרט „מאַכט לעמעל“ און איהר הויבט-אָן צו פאַרשפּיעלען — דעמאָלט זענט איהר שוין אַ פאַרטיגער קרבן. איהר וועט שוין ניט אַוועק-

געהן, זייט זיכער, ביז וואַנען איהר וועט זיי ניט פֿאַרשפּילען דעם זייגער מיט דער קייט מיט אַלץ, וואָס האָט נאָר עפּיס אַ ווערטה. איהר פֿיהלט, אַז איהר האָט זיך אַריינגעחאַפּט צווישען אַ באַנדע שולערס, נאָר איהר קריכט, ווי אַ שעפּעלע, גלייך צום וואָלף אין די ציינער אַריין. אָ, איך קען זיי, די דאָזיגע לייט! זיי קאָסטען מיך רבי־געלט!... איך האָב פֿון זיי צו דערצעהלען מעשיות, מיט מעשיות, מיט מעשיות, גאַנצע פּעק מיט מעשיות. מע פֿאָהרט אין וועג, הערט מען זיך אָן.

למשל, איך ווייס אַ מעשה מיט אַ קאַסירער, וואָס האָט געפֿיהרט מיט זיך פֿרעמד געלט — אַ היבשע פּאַרטיקע, — זיך אַוועקגעזעצט מיט דער חברה און פֿאַרשפּילט עד לפּק, אַזוי, אַז ער האָט זיך געוואָלט פֿון וואַגאָן אַרויסוואַרפֿען.

היינט ווייס איך אַ מעשה מיט אַ יונגענמאַנטשיק, אַ יין איידעם פֿון וואַרשע, וואָס איז נאָר־וואָס אַראָפּ פֿון קעסט, געפֿיהרט מיט זיך דאָס גאַנצע ביסעל נדן, און גע'פּטר'ט ביז איין גראָשען, און געבליבען חלשות אויפֿ'ן אָרט.

און נאָך אַ מעשה ווייס איך מיט אַ סטודענטעל, וואָס איז געפֿאָהרען אויף יום־טוב אַהיים, אין טשערניגאָווער גובערניע, געפֿיהרט מיט זיך עטליכע קערבלעך, פֿאַרהאָרעוועטע נעבאַך מיט'ן ביטערען שוויים פֿון זומערדיגע לעקציעס, און אין דער היים האָט אַרויסגעקוקט אויף אידם אַ יין אַלטע מאַמע מיט אַ קראַנקער שוועסטער נעבאַך...

הי איהר זעהט, האָבען די אַלע מעשיות כּמעט אַ יין אָנהויב מיט אַ יין סוף, און קיינער איז אין זיי נישט אַזוי קלאָר, ווי איך. מיך וועט מען שוין אַזוי גיך ניט אונטערפֿיהרען, אָבער גאָר לאָ! זיך איינמאָל אָפּגעבריהט — גענוג... פֿאַר אַ מייל וועל איך אַייך די חברה דערקענען, ווער ס'איז אַ פֿויגעל און ווער ניט. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ — מיט אומבאַקאַנטע מענטשען שפּיעל איך ניט אין קיין קאָרטען. מע זאָל מיך גילטען, וועל איך מיך אין וועג ניט אַוועקזעצען מיט אַ קאָמפּאַניע שפּיעלען אין קאָרטען. סידען אינ־

צווייען אַ זעכס=און=זעכציג. אַ זעכס=און=זעכציג — אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! אינצווייען אַ זעכס=און=זעכציג — איך בעט אײַך, וואָס קאָן דאָ זיין פאַר אַ געפאַהר? ובפרט מיט מיינע אייגענע קאָרטען — פאַר וועמען האָב איך מורא? איך פיר מיר תמיד מיט זיך מיינע אייגענע קאָרטען. ווי ביים ערהליכען אידען אַ טלית=ותפילין, אַזוי איז ביי מיר, להבדיל, אַ פעשעל קאָרטען.

איך בין מיך מודה: איך האָב ליעב אַ זעכס=און=זעכציג. זעכס=און=זעכציג איז אַ אידיש שפּיעל. איך ווייס ניט, ווי אַזוי איהר — איך שפּיעל מיט דער אַלטער מעטאָדע: מיט די צוואַנציג און מיט די פערציג. דאָס נייענטעל בייט. און אַז איך האָב אַ לעווי מעג איך דעקען, און אַז איך האָב ניט קיין לעווי, טאָר איך ניט דעקען. אַנשטענדיג — וואָס? אַזוי שפּיעלען אַלע אידען. אַזוי שפּיעלען מיר אין דער היים, און אַזוי שפּיעל איך אין וועג. איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, קאָן אײַך אַוועקזעצען זיך, אינטער־וועגענס געוועהנליך, ביי אַ זעכס=און=זעכציג — און אַוועקזיצען אַזוי אַ טאָג מיט אַ נאַכט און שפּיעלען, און גאָרניט אויפהערען. איך האָב נאָר פיינט, אַז מע שטעהט מיר הינטער די פּלייצעס און מע קוקט מיר אַריין אין בלעטעל, אָדער מע גיט מיר עצות, ווי אַזוי איך זאָל געהן און צי איך זאָל דעקען, צי ניט... איך מוז אײַך אָבער דעם אמת זאָגען, אַז אונזערע אידען, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפען, זענען אַ מיאוס פאָלק. אינטער אידען איז שווער צו שפּיעלען אין זעכס=און=זעכציג ביי אַ געזעלשאַפט. באַלד ווערט איהר אַרומגערינגעלט פון אַלע זייטען מיט אַריינקוקערס, וואָס אַלע זענען זיי אײַך מבינים אויף אַ גאַנג און אַלע קאָנען זיי שפּיעלען אין זעכס=און=זעכציג. עס איז ניט אויסצובאַהאַלטען זיך פון זיי. ניט אָפּצוטרייבען זיך! ווי זומער פון די פליעגען! וויפיעל איהר זאָלט זיי ניט טרייבען, וויפיעל איהר זאָלט זיי ניט זידלען: „פעטער! ווער פרעגט אײַך עצות?" „רב איד, ווער האָט געשיקט נאָך אײַך?" „רב זייט=זשע=מוחל! הענגט ניט

איבער מיין קאָפּ. עס שמעקט פון אײַך בשמים!" — ווייס איך וואָס, ווי אין אַיין אײַזערנע וואַנט!

פון איינעם אַזאַ בעל־עצה האָבען מיר אַמאָל געכאַפּט, הערט איהר, אַ פּסק, און נאָך גליקליך אָפּגעשניטען. איך קאָן מיך ניט אײַנהאַלטען. איך מוז עס אײַך דערצעהלען.

דאָס איז געווען ווינטער־צייט. איך אונטערוועגנס. דער וואַגאָן איז געווען געפּאַקט. וואַרעם, ווי אין אַ באָד. ערטער — ווינציג. אידען — קיין עין־הרע, אַ סך. ווי שטערען אין הימעל. קאָפּ איף קאָפּ. ניטאָ וואו אַ שפּילקע דורכצוואַרפען. און דאָ האָט מיר גאָט צוגעשיקט אַ פּאַרטנער איף אַ זעכס־און־זעכציג. היקא אַ איד אַ פּראָסטער און אַ שווייגער, נאָר ער געהט־אויס אַ זעכס־און־זעכציג, אַזוי ווי איך. מיר זוכען אַיין אָרט, וואו די טאַליע קאָרטען אַוועקצולעגען — נישטאָ, האָטש ציה זיך אויס! וואָס טהוט גאָט? אַקוראַט אַקעגען אונז איף דער צווייטער באַנק ליגט אויסגעצויגען אַ מאָנאַך אין אַ שמוציגענעם פּעלץ מיט'ן פּנים אַראָפּ און פּאָפּט. חראָפּעט, קיין עין־הרע, געשמאַק איבער'ן גאַנצען וואַגאָן. איך געב אַ קוק איף מיין פּאַרטנער, מיין פּאַרטנער — איף מיר. גלייך ווי מיר וואָלטען זיך איבערגערעדט. אַ מאָנאַך אַ פעטער, אַ גלאַטער, אַיין אויסגעפּאַשעטער, מיט אַ פּעלץ אַ ווייכען — איף איהם האָט גאָט אַליין געהייסען מאַכען אַ זעכס־און־זעכציג... און ניט לאַנג געטראַכט, לעגען מיר אויס די טאַליע קאָרטען ביי'ם מאָנאַך אויפ'ן ווי־הייסט־מען־דאָס, און מע שפּיעלט.

אַזוי ווי היינט געדענק איך עס — טריאַמף איז געווען פּיק. איך האָב איבער, מלכה, מלך יום־טוב, אַס טרעף, קעניג שערעל. די זעכסטע קאָרט... האַ? די זעכסטע קאָרט האָב איך שוין פאַרגעסען: אונטער הערץ אָדער איבער הערץ? מיר דאַכט, אַז אונטער הערץ. און אפשר טאַקי איבער הערץ? נאָר ס'איז שוין ניט קיין נפקא־מינה. דער עיקר — איך האָב געהאַט אין דער האַנט אַ שפּיעל — ווי זאָגט איהר, אַ שפּיעל פון גאָט: די אמת'ע פערציג, כשר'ע דריי אויגען! די פראַגע איז נאָר:

מיט וואָס, למשל, וועט מיין פּאַרטנער אַרויסגעהן? ער זאָל וועלען געהן מיט טרעף, טראַכט איך מיר, וואָלט ער געווען אַ איד אַ חכם. אַי, וואָלט איך איהם ליעב געהאַט!...

און כך הוה. מיין פּאַרטנער טראַכט און טראַכט (רבונו של עולם! וואָס וועט ער דאָ אויסטראַכטען?) — און נעמט און געהט-אַרויס מסתמא אַקוראַט מיט אַ צעהנטעל טרעף! קושען דאַרף מען איהם! איז אָבער ביי מיר אַ טבע, הערט איהר, אַז איך שפּיעל אין זעכס-און-זעכציג, האָב איך פיינט, ווי אַנדערע, היצען זיך. פּאַוואָלי, געלאַסען. איך האָב צייט. פּאַרקעהרט, איך האָב ליעב אַ ביסעל אָנשפּיעלען זיך. איך רייב מיר דעם שטערן, מאַך כלומרשט אַ קרום פּנים. וואָס אַהרט עס מיך? לאָז מיין פּאַרטנער האָבען אַ חיי-שעה. לאָז ער מיינען, אַז איך בין אויף צרות... געהט זיין אַ נביא, אַז הינטער די פּלייצעס ביי מיר שטעהט אַ אידעל, שטעהן זאָל ער אייך פּראַווצעס, און קוקט מיר אַריין אין בלעטעל — אַחוץ זאָלען איהם די אויגען! דערזעהען דאָס צעהנטעל טרעף, רייסט ער אַרויס ביי מיר פון די הענט דאָס אַס טרעף, שלאָגט דאָס צעהנטעל, דערלאַנגט אַ זעץ מיט דער האַנט איבער דער טאַליע קאָרטען, וואָס ביים מאָנאַך אויפ'ן פּעלץ, און לאָזט-אַרויס אַ געשריי:

— ס'איז געדעקט!!!...

. . . .

מיט קיין צעהן וואַסערען האָב איך זיך ניט געקאָנט אָפּוואַשען פונ'ם דאָזיגען [illegible]. די זידלערייען מיט די קללות, וואָס ער האָט אויסגעשאָטען, זאָלען פאַלען אויף זיין קאָפּ. ער האָט אונז געסמראַשעט, אַז אויף דער ערשטער סטאַנציע קריכט ער אַראָפּ און קלאָפּט-אַוועק אַ דעפּעש גלייך צו פורישקעוויטשען... נו? קאָן מען לעבען אויף דער וועלט?

נאָר ניט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך האָב אייך נאָר געוואָלט איבערפיהרען, בדרך-אַגב, וואָס מע שטעהט זיך אוים אין

וועג צוליעב אַ זעכס־און־זעכציג, אויב מען איז אַ ליעבהאָבער, ווי איך, למשל. די רעכטע מעשה, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, הויבט זיך ערשט אָן. איהר מעגט עס האָרכען.

געווען איז דאָס אויך ווינטער, פּונקט אין דער צייט, דאָס הייסט, חנוכּה־צייט, און איך אין וואַגאָן. געפאָהרען בין איך קיין אָדעס און געפיהרט מיט זיך געלט, אַ היבשע סומע — מיר ביידע מעגען עס פאַרדיענען אַלע חודש. ביי מיר איז אַ פּרינציפּ: אַז איך פיהר מיט זיך געלט — שלאָף איך ניט. איך האָב טאַקי נישט מורא פאַר גנבים, וואָרום איך. אַז איך פיהר מיט זיך געלט, האַלט איך עס — זעהט איהר וואו? — אָט דאָ, אין בוזעם־קעשענע, אין אַ גוטען טייסטער, פאַרבונדען מיט צוויי בענדלעך. אַ מכּה וועט אַ גנב צוקומען! נאָר גאָרניט. היינטיגע צייטען — חולי־גאַנעס, עקספּראָפּריאַציעס... אַ קשיא אויף אַ מעשה... זיץ איך מיר אַזוי, הייסט עס, איינער אַליין. דאָס הייסט, ניט איינער אַליין. עס פאָהרען נאָך פּאַסאַזשירען, נאָר ניט קיין אידען. וואָס האָב איך פון זיי? ניטאָ מיט וועמען צו מאַכען אַ זעכס־און־זעכציג. דערווייל, אַזוי ווי איך זיץ מיר פאַרזאָרגט און בענק נאָך אַ אידען, עפענט זיך די טיר פון אונזער וואַגאָן — דאָס איז געווען גוטע עטליכע סטאַנציעס ביז אָדעס — און עס קומען ניט אַריין צוויי פּאַסאַזשירען? און היקא אַחינו בני ישראל. איך דערקען אַ אידען באַלד, ער מעג אייך געהן אָנגעטהאָן ווי אַכצעהן פּאָניעס און מעג מיט אייך רעדען ניט נאָר אויף רוסיש, אַפילו אויף טערקיש. די צוויי פּאַסאַזשירען זענען געווען איינער איין עלטערער, דער אַנדערער אַ יונגערער, און ביידע אָנגעטהאָן אין פיינע פעלצלעך, מיט פיינע היטלען, אָבער טאַקי וואָס פיין הייסט! אַוועקגעשטעלט די טשעמאָדאַנעס, אויסגעטהאָן די פעלצלעך, אַראָפּגענומען די היט־לען, פאַרזיכערט צו פּאַפּיראָסען, מיר אויך געגעבען אַ פּאַפּיראָס — און מע רעדט. פריהער, געוויינטליך, רעדט מען בלשון יונית, דער־נאָך אידיש. „פון וואַנעט איז אַ איד? וואוהין פאָהרט איהר?" — „וואוהין פאָהרט א י ה ר?" — „קיין אָדעס". — „קיין אָדעס?

איך פאָהר דאָך אויך קיין אָדעס". — „פאָהרען מיר, הייסט עס, אַלע דריי קיין אָדעס". אַהין-אַהער, מע האָט זיך צערעדט. „ווייסט איהר, וואָס פאַר אַ יום-טוב ביי אונז איז היינט?" — „דהיינו?" — „איהר האָט פאַרגעסען? חנוכּה!" — „אוי, חנוכּה? חנוכּה איז דאָך אַ מצוה צו מאַכען אַ קערטעל! אַ זעכס-און-זעכציג!" — „גערעכט!" — האַפּט זיך אויף דער יונגערמאַן און ציהט-אַרויס פונ'ם אַלטענ'ס קעשענע אַ טאַליע און הייבט זיך אָן צום עלטערען: „פּאַפּאַ! לכּבוד חנוכּה אַ זעכס-און-זעכציג?"...

די משמעות — אַ טאַטע מיט אַ זוהן. טשיקאַווע צו זעהען, ווי אַ זוהן שפּיעלט מיט אַ טאַטען אין זעכס-און-זעכציג. איך וואָלט אַפילו אַ בעלן געווען אַליין מאַכען אַ זעכס-און-זעכציג, נאָר דעם יצר-הרע נאָכגעבען, ווי זאָגט איהר, טאָר מען ניט. מיר ווילען זיך באַנוגענען דערמיט, וואָס מיר ווילען קוקען, ווי יענער שפּיעלט...

איבערגעקעהרט אַ טשעמאָדאַן, אַוועקגעשטעלט צווישען די פיס — מע וואַרפט-אויס קאָרטען. דער טאַטע איז ערשטע האַנט, דער זוהן צווייטע האַנט, און מע שפּיעלט אין זעכס-און-זעכציג. איך זיץ ביי דער זייט און קוק-אַריין צום אַלטען. טהוט מיך דער אַלטער אַ פרעג פאַרבייגעהענדיג, אויב מיר איז באַקאַנט דאָס שפּיעל פון זעכס-און-זעכציג? צעלאַך איך מיך מן הסתם: אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע. איך בין אַליין דער מחבר פון זעכס-און-זעכציג, פרעגען זיי מיך, אויב איך שפּיעל אין זעכס-און-זעכציג! און איך זיץ מיר אַזוי מן הצד און קוק, ווי די צוויי, דער טאַטע מיט'ן זוהן, שפּיעלען אין זעכס-און-זעכציג. און איך בין שטאַרקער פון אייזען: דער אַלטער היזהנערפרעסער מאַכט געננ, אַז מע קאָן שטאַרבען. שמעלט אייך פאָר: אַ מענטש האָט אין דער האַנט צוויי מאָל טריאומף מיט'ן נייענטעל, צוויי שטאַרקע פּיק מיט איין מיאָל טרעף, — געה-זשע אָפּ מיט'ן טרעפעל, וועסט דו צוקויפען נאָך אַ מאָל טריאומף צו אַ פערציג און אפשר קאָנען דעקען? ניין! אַמעהר, געהט ער בעסער מיט'ן יונגערען פּיק און בלייבט שטעהן, ווי אַ לעהמענער גולם, מיט אַ נאַקעט צעהנטעל פּיק! נעמט דאָך

מסתמא דער זוהן, די ציערונג, און דעקט, און געהט-אַרױס צו אידם פריהער מיט איין מאָל יום-טוב, נאָך אַ מאָל יום-טוב, ווי גאָט האָט געבאָטען, ציהט-אָפּ דאָס צעהנטעל פּיק, דעקט-אויף אַ צוואַנציג — און אַ גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע. דריי אייגען, ווי די בעכער!

דאָס איז געווען איין מאָל אַ גאַנג.

דאָס אַנדערע מאָל איז געװען נאָך ערגער. טאַקי הימעל-שרייענד! הערט אַ מעשה: אַ איד האָט זיין אייגענעם זעכס אייגען. עס פעהלט איהם סך-הכל איין אויג. און דער פּאַרטנער, דער זוהן הייסט עס, האָט ערשט צוויי. אין האָט איז ביים אַלטען תּרח אַזוי גתיים ווי דריי מאָל טריאומף מיט אַ צוואַנציג. האָפּט ער אין דעקט-צו און געהט ניט אָפּרופען יום-טוב. ניין. ער זאָגט בעסער צוואַנציג. געהט דער פּאַרטנער, דער זוהן הייסט עס, און ציהט-אָפּ ביי איהם דעם צוואַנציג מיט אַ טריאומף און מיט נאָך אַ קאָרט און זאָגט אַליין צוואַנציג — און פאַרטיג מיט דריי אויגען! טהוט עס מיך אַ טראָג-אויף: אַ ווייסטער אַ פינסטערער חנוכּה!...

ניין, איך קאָן שוין מעהר ניט צוזעהען. „האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך צום אַלטען גאַנאַמניק, ביי מיר איז אַ פּרינציפּ ניט אַריינמישען זיך בעת יענער שפּיעלט. נאָר איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, מאַכט מיך קלאָר, וואָס איז דער שכל, וואָס איהר האָט געדעקט? ניין, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס פאַר אַ רעכענונג האָט איהר דאָ געהאַט? ממה-נפשך: האָט אייער פּאַרטנער שראַגע, זענט איהר דאָך אַוודאי אין דער היים. אלא וואָס דען? מאָמער האָט ער געלד? געזונטערהייט! מיט וואָס ריזיקירט איהר דאָ? מיט איין אויג, בעת איהר האָט זעכס און יענער צוויי? מע דאַרף דאָך זיין ערגער ווי געשמדט!“... ענטפערט ער מיר ניט דאָס צווייטע וואָרט, דער אַלטער כּלב, נאָר דער זוהן, דער קדיש, שמייכעלט: „דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, שפּיעלט שוואַך, שוואַך. דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, קאָן ניט שפּיעלען אין זעכס-און-זעכציג“.

„אייער פּאַפּאַ, זאָג איך, טאָר ניט שפּיעלען אין זעכס-און-

זעכציג. אין זעכס-און-זעכציג, זאָג איך, לאָזט מיך!" וויל אָבער דער אַלטער הונט ניט אָפּטרעטען בשום אופן און שפּיעלט ווייטער, און מאַכט אַזעלכע גענג, אַז מע קאָן באַקומען די אַפּאָפּ-לעקציע! קוים מיט צרות האָב איך מיך אײַנגעבעטען, דער אַלטער שמאָראַווידלעק זאָל מיר איבערגעבען די האַנט מעהר ניט אויף צוויי-דריי פּאַרטיעס. „לכבוד חנוכה, זאָג איך, לאָזט מיך איך פאַרדיענען אַ מצוה"...

„ווי טייער שפּיעלען מיר?" — מאַכט צו מיר דער קדיש. — „ווי טייער איהר ווילט". — „צו אײנערלעך?" — „לאָז זיין צו אײנערלעך. נאָר מיט אַ תנאי, זאָג איך און אַ ליצנות, דער פּאַפּאַ אײַערער זאָל אײַך ניט אַרײַנקוקען, זאָג איך, אין בלאַט אַרײַן און זאָל אײַך חלילה ניט געבען קיין עצות"... ווערט אַ געלעכטער, און מיר הויבען אָן שפּיעלען. איין פּאַרטיע, די אַנדערע, די דריטע. עס געהט מיר, קיין עין-הרע, חורך טיר און דורך טויער. מיין פּאַרטנער הויבט זיך אָן צו היצען. ער וויל, זאָגט ער, שטעלען צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט צוויי מאָל, לאָז זיין צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווערט ער מסתמא באַגראָבען צוויי מאָל אַזוי פיעל און היצט זיך נאָך מעהר. ער וויל, זאָגט ער, פיער מאָל אַזוי פיעל. ווילסט פיער מאָל, לאָז זיין פיער מאָל אַזוי פיעל. און ער ווערט ווידער באַגראָבען. ווערט ער שוין גוט אין כעס: ער וויל, זאָגט ער, אויף אַ כף-הא'ער. שטעלט זיך אַוועק דער אַלטער צדיק, דער פּאָטער הייסט עס: ער וועט ניט דערלאָזען! הערט ער איהם אָבער, דער תכשיט, אין טראָק, און עס געהט ביי אונז אויף אַ כף-הא'ער — און ער פאַרשפּיעלט. ווערט דער אַלטער תנא ברוגז, הויבט זיך אויף און זעצט זיך אָבער באַלד צוריק אַוועק, קוקט מיר אַריין אין די קאָרטען, זינגט בעת-מעשה אונטער און שמאָרעט-צו מיט דער נאָז — און מיין פּאַרטנער ברענט, ווי אויף פּאָקען. וואָס מעהר ער פאַרשפּיעלט, מעהר היצט ער זיך. וואָס מעהר ער היצט זיך, מעהר פאַרשפּיעלט ער. דער אַלטער אינדיק איז אויסער זיך! ער בייזערט זיך, זידעלט זיך, קוקט-אַריין צו מיר אין די קאָרטען,

זינגט אונטער און שמאָרעט צו מיט דער נאָז. און דער זוהן, די צאַצקע, אַ קאָהן נאָך אַ קאָהן, ער בּרענט, ווי אַ שטרויענער דאַך. „זאָל איך שלעכטס האָבּען, — זאָגט צו איהם דער פאָטער — איב די וועסט ווייטער שפּיעלען!“ „פּאָפּאַ! — בּעט זיך בּיי איהם דער זוהן — מעהר ניט, אַז נאָך איין קאָהן. אַניט, זאָל איך ניט דערלעבּען אויפשטעהן פון דעם אָרט!“ „מעהר ניט, אַז איין קאָהן, זאָג איך צום אַלטען פּאַפּערלאַ, וואָס וועט אַייך אַהרען?“...

הכּלל, מע גיט קאָרטען — דאַנקען גאָט, ער האָט געוואונען. איך בּין שוין אַליין אויך צופריעדען, וואָס ער האָט געוואונען. וויל ער אָבּער, זאָגט ער, נאָך אַ קאָהן. נאַרישקייטען. מע קאָן דאָך ניט זיין אַזוי גראָבּ, בּעת יענער האָט זיך אַזוי פאַרשפּיעלט. נאָך דעם קאָהן — נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן. וואָס טויג אַייך, עס האָט זיך איבּערגעדרעהט דאָס רעדעל אינגאַנצען אויף זיין זייט. „נו? — רוף איך מיך אָן צום אַלטען המן. — פאַר וואָס בּייזערט איהר זיך איצטער ניט אויף אַייער קדיש?“ „איך וועל איהם שוין אין דער היים, זאָגט ער, געבּען אַ ווינטען סוף. ער וועט מיך האָבּען צו געדענקען!“

אַזוי זאָגט דער אַלטער גנב און הערט ניט אויף צו קוקען מיר אין די קאָרטען אַריין און אונטערזינגען און אונטערהוסטען און צושמאָרען מיט דער נאָז. מיר איז בּאַלד ניט געפעלען זיין אַריינקוקען צו מיר אין בּלאַט און זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז. נאָר כּל־זמן מיר איז געגאַנגען דאָס קערטעל, האָבּ איך מיך מיישב געווען: „זינג, הוסט, שמאָרע מיט דער נאָז“... איצט, אַז עס האָט אָנגעהויבּען געהן צוריק, איז מיר אַריין אַ געדאַנק, איך זאָל מיך צוהערען צו זיין זינגען מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז, צי שטעקט דאָ ניט דרינען אַקאָרשט אַ שמד־שטיק? דערווייל גיט מען קאָרטען. אַ פּאַרטיע נאָך אַ פּאַרטיע — שלעכט! איך האַלט אין איין פאַרשפּיעלען. איך געה אַלע מאָל אָפּ אָן אַ זייט, בּינד־אויף די זייטקעשענע, ציה־אַרויס אַ הונדערטער נאָך אַ הונדערטער. עס האַלט

שוין שמאָל. עס טאָגט! פּלוצים נעמט מיך אָן דער אַלטער באַנדיט ביי דער האַנט: „זאָל איך שלעכטס האָבען, זאָגט ער, אויב איך וועל אייך לאָזען שפּיעלען, זאָגט ער; ס'איז ביי אייך דער לעצטער הונדערטער". ווער איך מסתמא אויפגעבראַכט: „פון וואַנען ווייסט איהר, אַז ס'איז ביי מיר דער לעצטער הונדערטער?" — און איהם אויף־צו־להכעיס שטעל איך אַוועק דעם גאַנצען הונדערטער.

ערשט דערמאָלט, אַז איך האָב מיך אינגאַנצען אויסגעלעדיגט און איך האָב מיך געגעבען אַ חאַפּ, אַז איך בין נקי, ריין חי אַ טעלער און נאַקעט ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ס'איז שוין ניט געווען מעהר וואָס צו שטעלען אין קאָהן, און מיין פּאַרטנער האָט גענומען פאַרשפּילען זיך אויף אַלע קנעפּלעך און די בעקלעך האָבען איהם געפלאַמט — ערשט דערמאָלט האָב איך גענומען אַרומקוקען זיך, וואו בין איך אויף דער וועלט? עפּיס האָט מיר דאָס האַרץ געזאָגט, אַז איך האָב מיך אַריינגעחאַפּט אין דער טומאה, אַז איך בין אַריין אין אַ נעץ... עס האָט מיר אָנגעהויבען אויסווייזען, אַז דער טאַטע איז ניט קיין טאַטע און דער זוהן איז ניט קיין זוהן... מיר איז ניט געפעלען זייער קוקען, וואָס זיי האָבען זיך איבערגעקוקט, מיט'ן אויפשטעהן פּנים זוהן און אַוועקגעהן אויף אַ זייט און מיט'ן נאָכגעהן פּנים טאַטען. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אַז דער אַלטער האָט עפּיס אַ זאָג געגעבען דעם יונגען, און איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז דער יונגער האָט עפּיס אַריינגערוקט דעם אַלטען אין יד אַריין...

דער ערשטער געדאַנק איז ביי מיר געווען: „אפשר זיך אַרויסוואַרפען דורכ'ן פענסטער?"... נאָכדעם האָב איך מיר געזאָגט: „ניין, אַ מעסער זיי ביידען איבער'ן האַלז, אָדער אַ פּיסטויל זיי אין האַרצען אַריין, אָדער גלאַט אָנפאַלען אויף זיי, חאַפּען פאַר'ן גאָרגעל און נעמען וואַרגען, וואַרגען!... נאָר געה מאַך, אַז איך בין איינער און זיי זענען צוויי. און דערווייַלע דער צוג לויפט. די רעדער קלאַפּען. דער קאָפּ דרעהט זיך. אין האַרצען ברענט אַ

פייער... וואָס וועט זיין? אָט־אָט, אָקאָרשט ווי מע זעהט ניט, זענען מיר אין אָדעס. וואָס וועל איך טהון? וואוהין וועל איך געהן? וואָס וועל איך זאָגען?... איך טהו אַ קוק — מיינע חברה־לייט נעמען זיך צו די טשעמאָדאַנעס. „וואו זענען מיר?“ „אין אַ שטאָדט, מאַכען זיי צו מיר, וואָס זי הייסט אָדעס“. איך טהו מיך אַ חאַפּ צו דער קעשענע — איך האָב דאָך ניט אַפילו מיט וואָס דעם טרעגער צו באַצאָהלען! עס באַשלאָגט מיך אַ קאַלטער שווייס. עס שטעהען ביי מיר טרערען אין די אויגען. די הענט טרייסלען זיך מיר. איך געה־צו צום אַלטען קצב: „איך האָב, זאָג איך, צו אייך אַ בקשה... חאָטש איין פינפאונצוואַנציגער“... „וואָס זאָגט איהר מיר? זאָגט איהם“. — מאַכט צו מיר דער אַלטער גזלן און ווייזט מיר אָן אויפ'ן יונגען. דער יונגער זשוליק דרעהט זיך די וואָנסעס, מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. דער לאָקאָמאָטיוו פייפט. סטאָפּ — מיר זענען שוין אין אָדעס. דער ערשטער, וואָס איז אַרויסגעשפּרונגען פון וואַגאָן — דאַרפט איהר שוין אַליין פאַרשטעהן, אַז דאָס בין געוועז איך. אין אַ גוואַלד האָט געמאַכט איך ניט קיין אַנדערער. מיט די לעצטע כחות האָב איך גענומען שרייען: „זשאַנדאַר! זשאַנדאַר!!“... און עס האָט ניט פיעל גענומען, און עס איז אויסגעוואַכסען אַ זשאַנדאַר, און נאָך אַ זשאַנדאַר, און נאָך צוויי זשאַנדאַרען, און נאָך דריי זשאַנדאַרען... נאָר ביז עפּיס־וואָס, איז שוין דער יונגערער ימח־שמו'ניק נעלם געוואָרען. געבליבען איז נאָר דער אַלטער מתושלח, וועלכען איך האַלט־צו ביי דער האַנט שמאַרק־שטאַרק, ער זאָל ניט אַנטלויפען. וואָס טייג אייך, ס'איז געוואָרען אויפ'ן וואָקזאַל אַ צונויפלויף פון מענטשען, ערדטרעטעניש! און מע האָט אונז אַריינגעבעטעןביידען אין אַ באַזונדער חדר אַריין. דאָרט האָב איך דערצעהלט די גאַנצע מעשה פון אַלף ביז תיו. ניט געזשאַלעוועט אַ טרער, אויסגעגאָסען מיין גאַנץ ביטער האַרץ. מיין געשיכטע, ווייזט אויס, האָט זיי רעכט אָנגענומען ביים האַרצען, וואָרום מע האָט זיך באַלד אַ נעם גע־

טהאָן צום אַלטען כשוף-מאַכער, ער זאָל אויפדעקען דעם גאַנצען אמת. לאָזט זיך אויס, אַז וועה-וואָס? ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען. פרעגט איהם בחרם: וואָסערע לאָקשען? וואָסערע זעכס-און-זעכציג? וואָסערע קאָרטען? וואָסער זיהן? ער האָט גאָרניט קיין זוהן. גאָרניט געהאַט קיינמאָל. „אָט דער מענטש איז געריהרט"... — אַזוי מאַכט דער אַלטער ממזר און וויזט אויפ'ן קאָפּ, אַז איך בין אַ קראַנקער. „אַזאַ מעשה? — זאָג איך. — זאָל מען איהם נאָר גוט באַזוכען!" און מע נעמט איהם און מע טהוט איהם אויס, איך בעט איבער אייער כבוד, ביז'ן העמד — ניט קיין קאָרטען, ניט קיין געלט! סך-הכל פאַרמאָגט ער אַרום און אַרום צוויי און צוואַנציג מיט זיעבעציג, און אַליין זעהט ער אויס אַזאַ נעבאַך, אַזאַ כשר'ע זאַך, אַז איך הויב אָן איבערצוטראַכטען, אפשר בין איך טאַקי ניט ביי אַל'ע געדאַנקען? אפשר האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, אַז דאָס איז אַ טאַטע מיט אַ זוהן און אַז איך האָב געשפּיעלט מיט זיי אין זעכס-און-זעכציג, און אַז איך האָב פאַרשפּיעלט אַ פאַרמעגען?... וואָס איז געווען דער סוף? — פרעגט גאָרניט. לאָמיר בעסער צעשלאָגען זיך די געדאַנקען, מאַכען אינצווייען אַ זעכס-און-זעכציג לכבוד חנוכה...

אַזוי לאָזט-אויס דער פאַרשוין, וואָס זעהט-אויס אַ ליטישער מענטש צו זיין, אַ קאָמי-וואָיאַזשער, אַזוי ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. און עס וואַקסט-אויס ביי איהם אין די הענט אַ טאַליע קאָרטען, און ער וואַרפט-אויס, ווער ס'זאָל זיין ערשט — „ווי טייער שפּיעלען מיר?"...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין, ווי ער וואַרפט די קאָרטען עפּיס צו קינציג, צו גלאַט און צו גיך. צו ווייסע הענט ביי איהם. צו ווייסע און צו ווייכע. און עס פליהט מיר דורך אין קאָפּ אַ מיאוס'ע מחשבה...

— מיט פאַרגעניגען, זאָג איך, וואָלט איך מיט אייך געמאַכט אַ זעכס-און-זעכציג לכבוד חנוכה, נאָר איך ווייס ניט, זאָג איך,

מיט וואָס מען עסט דאָס. וואָס הייסט עס, זאָג איך, אייגענטליך, ז ע כ ס ־ א ו ן ־ ז ע כ צ י ג?...

מיין פאַרשוין האָט מיר געגעבן אַ קוק־אַריין אין די אויגען מיט קוים־קוים אַ שמייכעלע אויף די ליפּען, און שטיל, מיט אַ גרינגען זיפץ, אַראָפּגעלאָזט די קאָרטען צוריק אין קעשענע.

אויף דער ערשטער סטאַנציע האָט ער ניט געסטייעט אונטער די הענט. איך בין אַ בעלן געווען אויסגעהן נאָכדעם אַלע וואַגאָנעס צוויי מאָל הין און צוריק — עס איז פון איהם קיין זכר ניט געבליבען.

ע נ ד ע ג ע ש י כ ט ע נ ו מ ע ר ע ל ף.

געשיכטע נומער צוועלף

ג׳מענאַזיע

געשריבען אין יאָהר 1902

געשיכטע נומער צוועלף

גימענאַזיע

ווינטער. אַקעגען מיר זיצט אַ איד פון מיטעלע יאָהרען, מיט אַ געל בערדעל, שוין אַ ביסעל גרויליך. אַ טהירען טולופעל, אַ ביסעל אָפּגעבאַרעט. מיר האָבען זיך צערעדט.

— דער ערגסטער שונא, הערט אידר, — היפט ער זיך אָן צו מיר — ווער אייך נישט טהון דאָס, וואָס אַ מענטש קאָן טהון זיך אַליין, ובפרט אַז עס מישט זיך אַריין אַ אידענע, אַ ווייב הייסט עס. אַקעגען וואָס, מיינט אידר, זאָג איך עס? אַקעגען מיר אַליין טאַקי. אָט נעמט מיך, למשל, ווי אידר זעהט מיך אָטאָ — דאַכט זיך, וואָס? אַ איד, כלעבען, אַ מיטעלמעסיגער. אויף דער נאָז ביי מיר שטעהט ניט אויפגעשריבען: צי האָב איך געלט, צי האָב איך קיין געלט ניט, צי אפשר בין איך גאָר דערונטער? עס קאָן זיין, אַז אַמאָל האָב איך חוקא יאָ געהאַט געלט, און ניט אַזוי געלט אַליין, געלט איז בלאָטע — פרנסה האָב איך געהאַט, און בכבוד, און שטיל, נישט געפלויגען, נישט געטראַסקעט, ווי אַנדערע, וואָס האָבען ליעב פּי-פּו-פּאַ. ניין! איך געה מיט דעם גאַנג, אַז שטיל און פּאַמעליך איז בעסער. שטיל און פּאַמעליך האָב איך מיר געהאַנדעלט, שטיל און פּאַמעליך אַ פּאָר מאָל געשטעלט זיך, שטיל און פּאַמעליך אָפּגעעקט מיט די סוחרים, און ווידער

געטמען זיך שטיל אין פֿאַמעליך צו דער אַרבייט. איז דאָך אָבער פֿאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, האָט ער מיך מזכּה געוועזן מיט מיין איטגענס אַ ווייב... זי איז דאָ נישטאָ, קאָנען מיר רעדען אָפֿענטליך... אַ ווייב, הייסט דאָס, ווי אַלע ווייבער, דאָס הייסט, אַזוי אויפ'ן קוק איז זי אַפּילו דווקא גאָר נישקשה'דיג. איין „אַסאַבע", קיין עין-הרע, צוויי מאָל אַזוי די גרוֹיס ווי איך, און ניט קיין מיאוסע, טאַקע אַ יפֿת-תּואַר, קאָן מען זאָגען, און ניט קיין נאַרישע, אַ קלוגע, מע קאָן זאָגען אַ גאַנץ קלוגע, אַ בר-דעת, אַ גאַנצער מאַנסביל — און דאָס איז ערשט דער רעכטער חסרון: אוי, ניט גוט, הערט איהר, אַז דאָס ווייב איז אַ מאַנסביל! טויזענט מאָל קלוג — אַז דער אויבערשטער האָט פּאָרט באַשאַפֿען פֿריהער אָדם הראשונ'ען און נאָכדעם שוין חוה'ן. גערעט-זשע אָבער רעדט מיט איהר, זאָגט זי: „וואָס דער אויבערשטער האָט באַשאַפֿען פֿריהער אַייך און נאָכדעם אונז — דאָס איז, זאָגט זי, זיין עסק; נאָר דאָס, זאָגט זי, וואָס ער האָט מיר, זאָגט זי, אַריינגעגעבען אין פּיאַטע מעהר שכל, ווי דו האָסט אין קאָפּ, בין איך אין דעם, זאָגט זי, כּלל ניט שולדיג". „אַקעגען וואָס, זאָג איך, איז דאָס געקומען צו רעד?" „אַקעגען דעם, זאָגט זי, איז דאָס געקומען צו רעד, וואָס פֿאַר אַלסדינג דאַרף מיר דאַרען דער קאָפּ; אַפּילו דאָס קינד, זאָגט זי, אַריינגעבען אין גימנאַזיע באַדאַרף אויך אין זינען האָבען איך". „וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען „גימנאַזיע"? איך קאָן ניט באַשטעהן, זאָג איך, אַז ער זאָל די תּורה אויסלערנען אין דער היים?" „איך האָב דיר שוין טויזענט מאָל, זאָגט זי, געזאָגט, אַז דו וועסט ביי מיר ניט פּועל'ען, איך זאָל, זאָגט זי, געהן קעגען דער וועלט; די וועלט איז זיך, זאָגט זי, נוהג, אַז קינדער געהען היינט אין גימנאַזיע". „נאָך מיין שכל, זאָג איך, קומט-אויס, אַז די וועלט איז משוגע". „נאָר דו איינער, זאָגט זי, ביזט אַ קלאָרער! די וועלט, זאָגט זי, זאָל געהן מיט דיין שכל, וואָלט זי טאַקע געהאַט אַ שען פּנים!" „אימליכער מענטש, זאָג איך, געהט זיך מיט זיין שכל". „מיינע שונאים, זאָגט זי, אין

מיינע פריינט׳ס שונאים מעגען דאס פארמאגען אין קעשענע, אין קאסטען און אין שאפע, וואס דו פארמאגסט אין קאפ, וואלט שוין דעמאלט געווען אויף איין אופן". „אז אך און וועה איז, זאג איך, דעם מאנסביל, אז א נקבה דארף אויף איהם זאגען מבינות!"... „אז אך און וועה איז, זאגט זי, דער נקבה, וואס האט אזא מאנסביל, וואס די נקבה זאל דארפען זאגען אויף איהם מבינות!"... היינט גערעט טענה׳ט זיך אויס מיט א ווייב! אז איהר זאגט איהר דאס, ענטפערט זי אייך בוידעם, איהר זאגט איהר אווארט, גיט זי אייך אויסנאפ צוועלף, און טאמער שווייגט איהר איהר אפ, הויבט זי גאר אן צו וויינען, אדער זי נעמט, איך בעט איבער אייער כבוד, און פאלט חלשות — זעהט איהר, דעמאלט בין איך איך שוין אודאי מקנא! בקיצור, אהין-אהער, אויסגעפיהרט האט זי, ניט איך. ווארום לאמיר זיך ניט נארען, אז זי וויל, איז עפּים א תירוץ?...

על-כפנים, וואס זאל איך אייך דערצעהלען — גימענאזיע! מע באדארף, הייסט עס, זיך נעמען צוגרייטען איהם, ער זאל אריין, ראשית חכמה, אין „מלאדשי פריגאטאוויטעלנע". אודאי איז עס א גרויסע תורה: א קליינינקייט — „מלאדשי פריגאטאוויטעלנע"! דאכט מיר, אז ביי אונז א ליאדע חדר-יונגעל, א דרדקי, וועט זיי אלע פארשטעקען אין גארטעל. ובפרט נאך אזעלכער, ווי מיינער, וואס מע זאל אויספאהרען א אימפעריע, וועט איהר ניט געפינען דעם צווייטען! איך בין דאך א פאטער, ניט שייך צו זאגען; נאר יענער האט א קאפ, וואס סע עקט זיך די וועלט! וואס טויג אייך לאנגע רעד, ער איז אוועקגעגאנגען און האט זיך געשטעלט און האט געהאלטען און האט... ניט אויסגעהאלטען. וואס איז די מעשה? ער האט געחאפט א צוויי פאר רעכענען. ער איז, זאגען זיי, שוואכליך אינ׳ם חשבונ׳ען, אין „חכמת המאטעמא-טיקע" הייסט עס. ווי געפעלט אייך אזא געשיכטע? יענער האט א קאפ, וואס סע עקט זיך די וועלט, מע זאל אויספאהרען א אימפעריע, דערצעהלען זיי מיר מעשיות — מאטעמאטיקע!

בקיצור, ער האָט נ י ט אויסגעהאַלטען! האָט דאָס מיך אַודאי זעהר גוט פאַרדראָסען: ער איז שוין געגאַנגען האַלטען, נעהייבי וואָלט ער אויסגעהאַלטען. נאָר איך בין דאָך אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה, האָב איך מיך מיישב געווען: אַ שיינע ריינע כפרה, אַ איד איז געוועהנט געוואָרען... געהט זשע אָבער שמועסט מיט איהר, אַז זי האָט זיך אַריינגענומען אין קאָפּ אַ משוגעת: איין מאָל פאַר אַלע מאָל — גימענאַזיע! טענה איך מיט איהר: „זאָג מיר, זאָג איך, זאָלסט מיר זיין געזונט, צו וואָס, זאָג איך, דאַרפסט דו דאָס? צום פריזיוו? — איז ער, ברוך השם, אַ באַוואָהרענער, זאָג איך, איין איינאונאיינציגער. צו פרנסה? — באַדאַרף איך עס, זאָג איך, אייך אויף כפרות: וואָס אַהרט מיך, זאָג איך, אַז ער וועט זיין אַ קרעמער גלייך מיט מיר, צי אַזוי אַ סוחר, ווי אַלע אידען? און טאָמער איז איהם, זאָג איך, חלילה באַשערט צו זיין אַ נגיד, אַ באַנקיר, בין איך, זאָג איך, אייך ניט בדלות“. אַזוי טענה איך מיט איהר. הערט עפּיס די וואַנט? „גלייכער אַזוי, וואָס ער איז, זאָגט זי, ניט אַריין אין מלאַדשי פריגאָטאָוויטעלנע“. „וואָס איז דען?“ „אַזוי, זאָגט זי: ער וועט שוין, זאָגט זי, בעסער אַריין גלייך אין סטאַרשע פריגאָטאָוויטעלנע“. מילא, סטאַרשע פריגאָטאָוויטעלנע איז סטאַרשע פריגאָטאָוויטעלנע. עס שפּיעלט ביי מיר אַודאי אַ גרויסע ראָלע, אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע! וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל — ווידער אַ צוויי. שוין ניט פאַר מאַטעמאַטיקע; אַ נייער אומגליק: דאָס אויסלעגעכטס איז ביי איהם ניט ווי מע באַדאַרף, דאָס הייסט, לעגען לעגט ער אויס גוט, נאָר וואָס דען? אויף איין אות איז ער אַ ביסעל דאָסיג: אויף דער „בוקווע יאַטי“. דאָס הייסט, שטעלען שטעלט ער איהם, דעם „יאַטי“, פאַר וואָס זאָל ער איהם ניט שטעלען? דער חסרון, זאָגען זיי, ער שטעלט איהם ניט דאָרט, וואו מע באַדאַרף. בין איך בדלות! איך וויים גאָר ניט, הערט איהר, ווי אַזוי וועל איך קאָנען פאָהרען קיין פּאָלטאַווע און קיין

לאָדז אויפ'ן יריד, אַז טאָמער וועט ער חלילה ניט שטעלען דעם „יאַטי" אָט דאָרטען, וואו זיי ווילט זיך! הכּלל, אַז מע האָט אונז אָנגעזאָגט די גוטע בשׂורה, האָט זי דאָך מסתּמא אײַנגעלעגט די וועלט; געפלויגען צום דירעקטאָר, געטענה'ט, אַז ער קאָן, ער יכול'ט: אַ סימן, זאָגט זי, אָט לאָז מען איהם אַרײַנרופען און פאַרהערען איבעראַנייעס, נאָך אַ מאָל פונ'ם אָנהייב. האָט מען זי דאָך געהערט מסתּמא ווי דעם פאַראַיאָהריגען שניי — גע־שטעלט אַ צוויי, און נאָך אַ מין צוויי, מיט אַ מינוס אַ צוויי, און געה חוף מיך קנאַקניסעל! אַ גוואַלד, אַ געפילדער: סטייטש, וויעדער ניט אויסגעהאַלטען! זאָג איך צו איהר: „נו, אם־כּן, זאָג איך, וואָס זאָל מען טהון? באַדאַרף מען זיך, זאָג איך, טאַקי נעמען דאָס לעבען?! אַ איד, זאָג איך, איז געוועהנט געוואָרען"... ווערט זי דאָך מסתּמא אָנגעצונדען אין הויכט דאָך אָן מסתּמא צו פייערען, באַגראָבען און שעלטען, ווי זיי קאָנען... נאָר דאָס בין איך אײַך, מוחל. אַ רחמנות איז נעבאָך געווען אויף איהם, אויפ'ן קליינעם, אַ צער בעלי־חיים. סטייטש, אַזאַ אומגליק: אַלע וועלען זיך אָנטהון אין ווייסע קנעפלעך, און ער ניט!... טענה איך מיט איהם: „שוטה איינער וואָס די ביזט! פּרא־אָדם! ס'איז דען אַ היכי־תּמצא, זאָג איך, אַז די גאַנצע וועלט זאָל אַרײַן? נאַרעלע, עמיצער מוז דאָך, זאָג איך, בלײַבען אין דער היים אײַך, צי ניין? עלעהיי, זאָג איך, צום פּריזיוו"... ווערט זי מלא כּעס און פאַלט אָן אויף מיר מיט אַ גוואַלד: „אַ שענער בעל־רחמנ'יק, זאָגט זי. ווער בעט דיך, זאָגט זי, זאָלסט איהם טרייסטען מיט אַזעלכע קלוגע דבורים? דו זעה בעסער, זאָגט זי, מע זאָל פון זיינעטוועגען קריגען עפּיס אַ רעכטען לעהרער, זאָגט זי. אַ באַזונ־דערען, אַ רוסישען, אויף גראַמאַטיקע!"...

איהר הערט ווערטער? שוין צוויי לעהרערס זאָל איך האַל־טען; איין לעהרער מיט איין מלמד איז קאַרג! בקיצור, אַהין־אַהער, אויסגעפיהרט מסתּמא האָט זי, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?...

על-כּפּנים, וואָס זאָל איך אײַך דערצעהלען? מע האָט צוגענומען אַ נייעם לעהרער, אַ רוסישען שוין, נישט חלילה קיין אידישען, פּע! נאָר טאַקי אַ גוי ממש. וואָרום גראַמאַטיקע, פאַרשטעהט איהר מיך, אין ערשטע קלאַס אַריין — דאָס איז דאָך האַרבּער פון תריין. אַ קלייניגקייט — גראַמאַטיקע! „פּוקווע, יאַטי"! מילא, איך זאָל אײַך דערצעהלען פּונ'ם לעהרער, וואָס גאָט האָט אונז צוגעשיקט, איז גאָר אַ בזיון אויסצוזאָגען. מיר האָבען געהאַט פון איהם אָפּגעשניטענע יאָהר. ער האָט אונז אַלעמען געמאַכט מיט דער בּלאָטע גלייך, געלאַכט און געשפּעט פון אונז אין די אויגען. למשל, ער האָט, בּרענען זאָל ער, קיין אַנדער זאַך איהם ניט געקאָנט אויסקראַצען, בשעת לערנען מיט איהם גראַמאַטיקע, ווי קנאָבּעל: „טשאַסנאָק, טשאַסנאָקאַ, טשאַסנאָקו, טשאַסנאָקאָיו" — דער רוח זאָל איהם נעמען! ווען ניט זי, וואָלט איך איהם אָנגענומען פאַר'ן גאָרגעל און וואָלט איהם אַרויסגעוואָרפען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר מיט זיין שענער גראַמאַטיקע! בּיי איה"ר איז אָבּער אַלסדינג געווען כּדאי. וואָס איז? ער וועט וויסען, וואו מע דאַרף שטעלען אַ „יאַטי" און וואו ניט. מאָהלט אײַך, מע האָט איהם דעם ווינטער גענוג אָנגעמוטשעט, און ערשט אַרום שבועות האָט ער בּאַדאַרפט געהן צו דער שחיטה. געקומען נאָך שבועות, איז ער געגאַנגען און געשטעלט זיך און געבּראַכט צו טראָגען אַהיים שוין נישט קיין צוויי, נאָר אַ פיער מיט אַ פינף. אַ שמחה, אַ גדולה — מזל-טוב! מזל-טוב?... שאַט, האַפּט זיך נאָר ניט אַזוי מיט'ן מזל-טוב! מע ווייסט נאָך ניט אַקוראַט, צי ער איז אַריין; דאָס וועט מען ערשט וויסען אַרום אַווגוסט. פאַר וואָס ניט בּאַלד? געהט פרעגט זיי! נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ איד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען אַווגוסט, איך טהו אַ קוק — מיינע רוהט ניט; פונ'ם דירעקטאָר צום ספּעקטאָר, פונ'ם ספּעקטאָר צום דירעקטאָר. „וואָס לויפסט דו היינט אַרום, זאָג איך צו איהר, ווי אַ פאַרסמ'טע מויז, זאָג איך, פון שמונין צו בונין?"... „וואָס הייסט,

זאָגט זי, וואָס איך לויף? ביזט ניט קיין היגער? דו ווייסט, אפנים, ניט, זאָגט זי, וואָס עס טהוט זיך אָפּ היינטיגע יאָהרען, זאָגט זי, אין די גימנאַזיעס מיט די פּריצענטען?"... כך הוה — וואָס לאָזט זיך אויס? ער איז דאָך טאַקי ניט אַריין! פאַר וואָס, ווילט איהר וויסען? דערפאַר, וואָס ניט קיין צוויי פינפען. ער זאָל געווען, זאָגען זיי, האָבען צוויי פינפען, וואָלט ער אפשר, זאָגען זיי, אַריין. איהר הערט? — אפשר! געפעלט אייך דער „אפשר"? מילא, וואָס איך האָב געהאַט פון איהר — דאָס בין איך אייך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאַך געווען אויף איהם, איפ'ן קליינעם; ליגט מיט'ן פּנים אין קישען און הערט ניט אויף צו וויינען. אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז מע האָט איהם געמוזט נעמען אַ נייעם לעהרער, טאַקי אַ סטודענט פון דער גימנאַזיע. און מע האָט איהם גענומען צוגרייטען שוין אין דער צווייטער קלאַס אַריין, גאָר באופן אחר, וואָרום צווייטע קלאַס איז ניט קיין שפּיעלעכעל: אַהינצו דאַרף מען שוין, אַ חוץ מאַטעמאַטיקע און גראַמאַטיקע, אויך געאָגראַפיע, מיט טשיסטאָפּיסאַניע, מיט איך ווייס אַליין ניט וואָס! חאָטש אַז מע וויל צוריק, נאַט אייך דריי גראָשען; אַ שטיקעל מהרש"א איז אַ סך שווערער פון אַלע זייערע לערנעכטען, און אפשר שכל'דיגער אויך. נאָר וואָס זאָל מען טהון? אַ איד איז געוועהנט געוואָרען...

בקיצור, עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה אויראָקען: אויפגעשטאַנען גאַנץ פריה — די אויראָקען. אָפּגעדאַוונט און איבערגעביסען — די אויראָקען. אַ גאַנצען טאָג — אויראָקען. ביז שפּעט ביינאַכט הערט מען ווי ער טאַראַבאַנעט: „אימעניטעלנע=דאַטעלנע, קלאָזשיטעלנע=וויטשיטאַטעלנע" — עס גרילצט אַזש אין די אויהערען! ווער עסען? וואָס שלאָפען? „גענומען נעבאַך אַ נפש, זאָג איך, און מע מוטשעט איהם אומזיסט=אומנישט! ס'איז, זאָג איך, אַ צער בעלי=חיים, דאָס קינד, זאָג איך, וועט חלילה קראַנק ווערען!" „פּיים זיך אָפּ, זאָגט זי, די צונג!" וואָס טויג אייך, ער איז אַוועקגעגאַנגען ווידער אַ מאָל צו דער שחיטה און

ער האָט געבראַכט צו טראָגען גאָלע פינפען! וואָס דען? יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע! איז, דאַכט זיך, גוט? איאָ? געקומען צום שפּיץ, מע האָט אַרויסגעהאַנגען אין דער גימענאַזיע די נעמען פון אַלע צוגענומענע קינדער אויף דער וואַנט, מע טהוט אַ קוק — ניטאָ מיינער! אַ גוואַלד, אַ געשריי: סטייטש, אַזאַ רציחה! גאָלע פינפען!!! אָט ועט זי געהן, אָט וועט זי לויפען, אָט וועט זי זיי אַזוי און אַזוי!... בקיצור, זי איז געגאַנגען און געלאָפען — אַזוי לאַנג, ביז מע האָט זי געבעטען, זי זאָל אויפהערען דולען אַ קאָפּ, דאָס הייסט, מע האָט זי פּשוט, צווישען אונז רעדענדיג, מחילה, דורכגעטריבען. און אַז מע האָט זי דורכגעטריבען, איז זי ערשט דעמאָלט אַריינגעפאַלען אין שטוב אַריין מיט אַ גוואַלד עד לב השמים: „סטייטש, זאָגט זי, וואָס פאַר אַ פאָטער ביזט דו? דו זאָלסט זיין, זאָגט זי, אַ געטרייער פאָטער, אַ וואַרעמער, אַזוי ווי אַנדערע פאָטערס, וואָלסט דו, זאָגט זי, אויך געפונען זכות=אָבות, אַזוי ווי אַנדערע, צום דירעקטאָר, פּראָטעקציעס, קענטשאַפט!“... געפעלט אייך אַיין איינפאַל פון אַ אידינע? קאָרג, אַפּנים, וואָס איך טראָג אויפ'ן קאָפּ די זמנים מיט די ירידים, מיט די קוויטלעך, מיט די וועקסלען, מיט די פּראָטעסטען, מיט די איבעריגע צרות? צי דו ווילסט אפשר, זאָג איך, איך זאָל זיין אַיין אָנזעצער איבער דיין גימענאַזיע מיט דיינע קלאַסען, וואָס ליגען מיר שוין, זאָג איך, אָט אַדאָ?!“... וואָרום מע איז דאָך, ווי זאָגט איהר, ניט מעהר ווי אַ מענטש, און איטליכער מענטש האָט דאָך אַ גאַל, שיסט מען אויס... נאָר אויסגעפּידערט האָט מסתמא זי, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?...

על=כּפּנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? איך האָב גענומען זוכען זכות=אָבות, קענטשאַפט; איך האָב מיר געשוואַרצט דאָס פּנים, געליטען בזיונות, וואָרום יעדער פרעגט אַ קשיה, און איז גערעכט. „איהר זענט, קיין עין=הרע, זאָגען זיי, רב אַהרן, אַ איד אַ בעל=הבית און האָט אַיין שטיקעל בן=יחיד, — וועלכער גיטער

יאָהר טראָגט אַייך, איהר זאָלט זיך מיט איהם שטופּען וואו מע דאַרף ניט?"... נו, געה דערצעהל די מעשיות, אַז איך האָב מיין אייגענס אַ ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט זיך אַריינגענומען אַ משוגעת אין קאָפּ אַריין: גימענאַזיע און גי-מע-נאַ-זיע! וואָס טויג אַייך, איך בין, ווי איהר זעהט מיך אַטאָ, אַליין אויך ניט פון די גרויסע שלימזלניקעס. איך האָב מיר מיט גאָטס הילף אויסגעטראָטען אַ שטיקעל וועג, גלייך אַהין וואו מע באַדאַרף, און האָב מיך דערשלאָגען צום אָרון־בפקדך אין קאַבינעט אַריין, צום דירעקטאָר הייסט עס, און האָב מיך אַוועקגעזעצט מיט איהם איינ'טענה'ן, אַזוי און אַזוי — איך קאָן, ברוך השם, רעדען מיט אַ פּריץ, אַז איך וויל, די צונג פּיקען באַדאַרף מען מיר ניט. „טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?" — פרעגט ער מיך און בעט מיך זיצען. זאָג איך איהם שטיל איי׳ן אויהער: „גאָספּאָדין דירעקטאָר, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האַראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָטשעט!"... מאַכט ער צו מיר נאָך אַ מאָל: „טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם נאָך אַ מאָל און רוק מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער: „פּריצוניו, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ אָו נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האַראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָטשעט!"... און קוועטש איהם דעם „אָטשען", ער זאָל מיך פאַרשטעהן... איז דאָך עס אָבער אַ גוישער קאָפּ, שטויסט ער זיך ניט וואָס איך מיין, און מאַכט צו מיר שוין מיט כעס: „טאַק טשטאָזשע וואַס אוגאָדנאָ?!" געה איך און לעג אַריין די האַנט אין קעשענע פּאַוואָלינקע און נעם־אַרויס פּאַוואָלינקע און מאַך צו איהם פּאַוואָלינקע: „איזווינימע, גאָספּאָדין דירעקטאָר, מי, זאָג

איך, לודי נע באגאטיע, „נא אי נאס, זאג איך, יעסט מאלענקע, זאג איך, סאסטאיאניע אי אדין חאראשעי, זאמעטשאטעלנע מאלטשיק, קאטארע, זאג איך, חאטשעט אוטשיטסא; אי יא, זאג איך, חאטשו; נא מאיא זשענא, זאג איך, אטשען חאטשעט!“ און קוועטש דעם „אטשען“ נאך שטארקער, און נעם און רוק איהם אריין... בקיצור — יא! ער האט פארשטאנען וואס איך מיין, און געהט און נעמט ארויס א ביכעלע און פרעגט מיך אויס, ווי אזוי איך הייס, און ווי אזוי הייסט דער זוהן מיינער, און אין וואסער קלאס וויל איך, ער זאל אריין?... קלעהר איך מיר: „אט אזוי זשע רעדע!“ און איך מאך איהם קלאר, אז הייסען הייס איך כץ, אהרן כץ, און מיינער הייסט משה, מאשקע הייסט עס, און אריין, וויל איך, זאל ער אין דריטע קלאס. חופט ער זיך אן צו מיר: ווי־באלד אז איך הייס כץ און מיין זוהן הייסט משה, מאשקע הייסט עס, און וויל אריין אין דריטע קלאס, זאל איך איהם ברענגען, זאגט ער, צו פיהרען אין יאנוואר, וועט ער דעמאלט געוויס אריין. איהר פארשטעהט? שוין גאר אנדערע דבורים! אפנים, אז מע שמירט, פאהרט מען?... דער חסרון איז נאר, וואס ניט באלד. נאר וואס זאל מען טהון? מע הייסט ווארטען, דארף מען ווארטען. א איד איז געוועהנט געווארען...

געקומען יאנוואר — ווידער א מאל א טארעראם, א ליפע־ניש אהין, אהער, היינט=מארגען דארף זיין איין אסיפה, א סאוועט הייסט דאס. עס וועלען זיך צונויפקלויבען דארטען דער דרעק־טאר מיט'ן ספעקטאר מיט אלע לעהרערס פון דער גימענאזיע, און ערשט נאך דער אסיפה, נאכ'ן סאוועט הייסט דאס, וועט מען וויסען, צי ער איז אריין, צי ניין. געקומען צו דער רעכטער אר־בייט — מיינע איז ניטא אין דער היים; ניטא קיין ווארעמעס, ניטא קיין סאמאוואר. ניטא גארניט. וואו איז זי ערגיץ? זי איז אין גימענאזיע איז זי. דאס הייסט ניט אין גימענאזיע, נאר ביי דער גימנאזיע; דרעהט זיך ארום אין דרויסען אויפ'ן פראסט פון גאנץ פריה אן אין ווארט, ביז מע וועט זיך צעגעהן פון דער

אַסיפה, פונ'ם סאָוועט הייסט דאָס... דער כראָסט ברענט, אַ זאַ=
ווערוכע, ס'קעהרט די וועלט — און זי דרעהט זיך אַרום אין
דרויסען ביי דער גימענאַזיע און וואַרט. אַ שענע מעשה! דאַכט
מיר, דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז וויבאַלד מע זאָגט=צו, איז מסתמא
הייליג, ובפרט... איהר פאַרשטעהט? נאָר גערט רעדט מיט אַ
אידינע! בקיצור, זי וואַרט אַ שעה, זי וואַרט צוויי, זי וואַרט
דריי, זי וואַרט פיער; אַלע קינדער זענען זיך שוין לאַנג צעגאַנגען
אַהיים פון דער גימענאַזיע, און זי וואַרט נאָך. וואָס טויג אַייך,
זי האָט אָבער אַזוי לאַנג געוואַרט, ביז זי האָט זיך פאָרט דער=
וואַרט: עס עפענט זיך די טהיר און עס געהט=אַרויס פון דאָרטען
איינער פון די לעהרערס. שפּרינגט זי צו צום לעהרער און טהוט
איהם אַ חאַפּ, צי ווייסט ער ניט, מיט וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט
די אַסיפה, דער סאָוועט הייסט דאָס? זאָגט ער: פאַר וואָס זאָל
ער ניט וויסען? מע האָט, זאָגט ער, צוגענומען אַרום און אַרום
פינף=און=אַכציג קינדער, דריי=און=אַכציג כריסטליכע און צוויי
אידישע. פרעגט זי: ווען? זאָגט ער: איינעם אַ שעפּסעל=
זאָהן און איינעם כ״ץ. דערהערט דעם נאָמען כ״ץ, מיינע — פיל
אויס'ן ביינען, פאַלט=אַריין אין שטוב אַריין מיט אַ גדולה: „מזל=
טוב! איך דאַנק דיר, רבונו של עולם! איך דאַנק דיר! צוגע=
נומען! צוגענומען!“... און בשעת מעשה שטעהען איהר טרע=
רען אין די אויגען. מיר, פאַרשטעהט זיך, טהוט אַודאי אויך הנאה
די מעשה, נאָר געהן טאַנצען בין איך ניט מחויב; דערהייף בין
איך דאָך עפּיס אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה... „איך זעה=אַרויס,
מאַכט זי צו מיר, אַז ביי דיר איז דאָס ווינציג=וואָס אַנגעלעגט?“
„פון וואַנען, זאָג איך, לערענסט דו דיר אַזוי דעם פשט?“ „אַזוי,
זאָגט זי, וואָרום דו ביזט אַ קאַלטער מלאך. דו זאָלסט, זאָגט זי,
וויסען, ווי אַזוי דאָס קינד נעבאַך צאַפּעלט, וואָלסט דו אַזוי ניט
געזעסען. דו וואָלסט שוין לאַנג, זאָגט זי, געלאָפען איהם בא=
שטעלען אַ מונדירעל, זאָגט זי, און אַ היטעלע און אַ רענצעלע,
זאָגט זי, און מאַכען, זאָגט זי, אַ סעודה פאַר גוטע פריינט“. „וואָס

עפּיס פּלוצים אַ [illegible] אין מיטן דרינען, זאָג איך, ס'איז אַ בר־מצוה? ציַ אַ קנס־מאָל?" אַזוי מאַך איך צו איהר גאַנץ רוהיג, וואָרום איך בין דאָך עפּיס אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה... ווערט זי ברוגז און הערט גאָר אויף צו רעדען! און אַ ווייב אַז זי הערט אויף צו רעדען, איז דאָך טויזענט מאָל ערגער ווי געשאָלטען, וואָרום אַז זי שעלט, הערט מען חאָטש אַ קול פון אַ מענטשען, און אַזוי — געה, רעד צו דער וואַנט!... בקיצור, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען? מסתמא האָט זי אויסגעפֿיהרט, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?...

על־כּפּנים, מע האָט געמאַכט אַ סעודה, מע האָט צונויפגערופען פריינט און גוטע פריינט, און מיינעם האָט מען אָנגעטהאָן פון קאָפּ ביז די פיס, אַ מונדיר זעהר אַ שענעם מיט ווייסע קנעפּליך, אַ הימעלע און פון פאָרענט אַ צאַצקע — אַ גובערנאַטאָר!... אָן איהם, אָנ'ם קליינעם הייסט עס, האָט מען באמת געהאַט אַ מצוה נעבאַך, באמת אַריינגעזעצט אַ נייע נשמה, ממש מחיה געווען. ער האָט געשיינט, זאָג איך אַיך, ווי די זון אום תמוז! דער עולם האָט געטרונקען לחיים, געווינשעוועט: „ער זאָל לערנען געזונטערהייט און ענדיגען געזונטערהייט די גימנאַזיע, און זאָל געהן און געהן"... „עט, זאָג איך, דאָס איז דוקא ניט אַזוי נויטיג; מע וועט זיך באַגעהן, זאָג איך, אָהן דעם אויך. לאָז ער מיר נאָר דורכגעהן די ערשטע עטליכע קלאַסען גימנאַזיע, זאָג איך, מאַך איך איהם חתונה, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף"... רופט זיך אָן מיינע מיט אַ שמייכעלע און קוקט בשעת מעשה אויף מיר מיט אויגען: „זאָגט איהם, אַז ער האָט, זאָגט זי, מחילה, אַ גרויסען טעות: ער געהט נאָך, זאָגט זי, מיט'ן אַלטען שניט"... „זאָגט איהר, אַז איך זאָל, זאָג איך, האָבען די ברכות, וואָס דער אַלטער שניט איז, זאָג איך, געווען בעסער פונ'ם נייעם שניט"... זאָגט זי: „זאָגט איהם, אַז ער איז, לאָז ער מיר מוחל זיין..." ווערט צווישען עולם אַ געלעכטער: „אוי, זאָגען זיי, רב אהרן, האָט איהר אַ ווייב, קיין עין־הרע! אַ קאָזאַק, ניט קיין

ווייב!... בתוך כך האָט דער עולם גענומען צו גלעזלעך ווײַן,
גוט אַ לעק געטהאָן, איז מען געוואָרען, ווי זאָגט ער, לעבעדיג,
און מע האָט געהאַפּט אַ רקוד'על גאָר אויף אַיין אַנדער אופן;
מע האָט אונז גענומען בײדען אין קאָהן אַריין, און דעם קליינעם
אויך אין מיטען, און מע האָט געהעפּעט גאָר קיין מעשה ניט,
טאַקי בי'ז'ן ווייסען טאָג אַריין. אין דער פריה זענען מיר אַוועק
מיט איהם אַהינצוצו. געקומען אַהינצוצו, איז נאָך מסתמא פריה,
צוגעשלאָסען טיר און טויער, ניטאָ, ווי זאָגט ער, קיין משוגענער
הונט אין דער ווייבערשער שוהל. אָנגעשטאַנען זיך אין דרויסען
און גוט אָנגעפרוירען זיך אויפ'ן פראָסט, האָבען מיר זיך פשוט
מחיה געווען, אַז מע האָט אונז געעפענט די טיר און מע האָט
אונז, ברוך השם, אַריינגעלאָזט אינווענינ. גיך האָבען אָנגעהויבען צונויפקומען זיך די חברה קליינוואַרג מיט די רענצלעך אויף
די פלייצעס. ס'איז געוואָרען אַ ליאַרעם, אַ טומעל, אַ גערעדעריי,
מיט אַ לאַכעדיי, מיט אַ הו=האַ — אַ יריד! בתוך כך קומט־צו
צו אונז עפּיס איינער מיט גאָלדענע קנעפּ, אַ לעדהרער פון דער
גימענאַזיע ווײַזט אויס, און מיט אַ בויגען פּאַפּיער אין די הענט,
און טהוט מיך אַ פרעג: וואָס דאַרף איך? ווייז איך איהם אויף
מיינעם, אַז דאָס האָב איך איהם געבראַכט צו פיהרען אין חדר,
אין גימנאַזיע הייסט דאָס. פרעגט ער מיך: אין וועלכע קלאַס?
זאָג איך: אין דריטע; ערשט ניט לאַנג, זאָג איך, צוגענומען.
פרעגט ער מיך: ווי אַזוי איז דער נאָמען זיינער? זאָג איך:
קאַץ, משה קאַץ, דאָס הייסט — מאָשקע קאַץ. זאָגט ער: מאָשקע
קאַץ? מאָשקע קאַץ איז ביי איהם ניטאָ אין דריטער קלאַס;
פאַרהאַן, זאָגט ער, ביי איהם אַ קאַץ, אָבער ניט קיין מאָשקע,
נאָר מאָרדוך קאַץ... זאָג איך: „קאַקאָי מאָרדוך? מאָשקע, אַ ניע
מאָרדוך!" מאַכט ער צו מיר: „מאָרדוך", און טיטשעט מיר
דאָס פּאַפּיער אין פּנים אַריין. איך איהם: מאָשקע! און ער
מיר: מאָרדוך! בקיצור, מאָשקע־מאָרדוך, מאָרדוך־מאָשקע, מיר
האָבען זיך אַזוי לאַנג געמאָשקעט און געמאָרדוכט, ביז מיר זענען

געוואָהרע געוואָרען אַ שענע מעשה: וואָס סע האָט געוואָלט זיין מיינעם, איז געוועזן יענעם. איהר פאַרשטעהט אַ חתונה? טעות גוי מותר... מע האָט טאַקי צוגענומען איינעם אַ קאַץ — יאָ! — נאָר, על־פּי טעות, איין אַנדערען, נישט אונזערען. פאַרהאַן, פאַרשטעהט איהר מיך, צוויי קעץ ביי אונז אין שטאָדט!...

וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איהר האָט באַדאַרפט זעהען דאָס צער בעלי־חיים פון מיינעם, בשעת מע האָט איהם געהייסען, מחילה, אַראָפּנעמען די צאַצקע פונ'ם היטעלע! אַ כלה צום באַדעקענס באַדאַרף געוויס אַזוי פיעל טרערען ניט פאַרגיסען, וויפיעל מיינער האָט יענעם טאָג אויסגעגאָסען! וואָס איך האָב איהם ניט געבעטען — ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! „זעהסט דו, זאָג איך צו איהר, וואָס דו האָסט אָנגעאַרבייט פאַר אַ חתונה? האָב איך דיר, זאָג איך, ניט געזאָגט, אַז דיין גימנאַזיע איז פאַר איהם אַ שחיטה? גאָט זאָל העלפען, זאָג איך, עס זאָל אונז חאָטש, זאָג איך, אָפּלויפען גלאַט, ער זאָל דאָס חלילה, זאָג איך, ניט אויסקרענקען"... „לאָזען מיינע שונאים, זאָגט זי, קרענקען, אַז זיי ווילען. מיין קינד, זאָגט זי, מוז אַריין אין גימנאַזיע! איז ער ניט אַריין, זאָגט זי, איצטער, וועט ער אַריין, אם ירצה שם, איבעראַיאָהר; איז ער ניט אַריין, זאָגט זי, דאָ, וועט ער אַריין אין אַן אַנדער שטאָדט — אַריין מוז ער, מיידען, זאָגט זי, איך וועל חלילה צומאַכען איין אויג און די ערד וועט מיך צודעקען!" — איהר האָרכט דבורים? און ווער, מיינט איהר, האָט אויסגעפיהרט — איך, צי זי? לאָמיר זיך ניט נאַרען — אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תירוץ?...

על־כּפּנים, איך וועל אייך שוין קיין סך ניט מאריך זיין. איך האָב מיך דאָס אַ ביסעל אָנגעהעצקעט מיט איהם, אויסגעוועזן מיט איהם וואו די וועלט האָט אַיין עק, וואו ערגיץ אַ שטאָדט, וואו ערגיץ אַ גימנאַזיע — דאָרט זענען מיר געוועזן, זיך געשטעלט, געהאַלטען, און דוקא אויסגעהאַלטען, און דוקא גוט אויסגעהאַלטען, און דוקא ניט אַריין. פאַר וואָס? אַל'ץ איבער די פּריצענ־

טען! איהר מעגט מיר גלויבען, איך האָב מיך דעמאָלט אַליין אָנגעקוקט, ווי אַ משוגענעם: „שוטה! וואָס? וואָס איז דאָס פליהען, וואָס דו פליהסט אַרום פון איין שטאָדט אין דער אַנדערער? צו וועלכע גוטע יאָהר באַדאַרפסט דו דאָס האָבען? נו, און אַז ער וועט שוין אַריין, וואָס וועט דעמאָלט זיין?" ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט — נצחון איז אַ גרויסע זאַך! ס'איז שוין בּיי מיר אַליין אַריין אין אַ מין עקשנות, פאַרשטעהט איהר מיך, און דער אייבערשטער האָט רחמנות געהאַט און האָט מיר צוגעשיקט אין פוילען אַ גימנאַזיע אַזעלכע, אַ „קאָמערטשעסקע", וואָס אַהינצוצו נעמט מען צו אויף איטליכען קריסט, להבדיל, איינעם אַ אידען, סע מאַכט אויס אַזוי גרויס ווי פופציג פּריצענט הייסט עס. נאָר וואָס דען? יעדער איד, וואָס וויל, אַז זיין קינד זאָל אַריין, מוז ער קומען צוגעהן מיט זיין קריסט, איז אויב ער האַלט אויס, דער קריסט הייסט דאָס, און מע טראָגט-אַריין פאַר איהם די קלינגערס, פּראַוואַטשעניע הייסט דאָס, איז דעמאָלט פאַרהאַן אַ שטיקעל האָפענונג... אָנשטאָט איין פעקעל האָט מען דעמאָלט אויף זיך, הייסט דאָס, צוויי. איהר פאַרשטעהט? גענוג סע טריקענט מיר דער מח אויף מיינעם, באַדאַרף מיר נאָך דאַרען דער קאָפּ אויף יענעמ'ס, וואָרום טאָמער האַלט ניט אויס חלילה עשו, איז דעמאָלט יעקב אין דער ערד... כך הוה. איידער איך האָב געקריגען דעם קריסט, איינעם אַ שוסטער, האַליאַווא הייסט ער, איז מיר אָנגעקומען מיט גרינע ווערעם. צום סוף, ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל, מיינט איהר, אַז מיין שוסטער איז ניט אַריין אין דער אדמה, אַזוי ווי קורח? און דווקא אויף „זאַקאָן באָזשע"! וואָס טויג איך, מיינער האָט זיך געמוזט בכבודו ובעצמו אַוועקזעצען מיט איהם חזר'ען „זאַקאָן באָזשע"... אַי, די קשיא: ווי קומט מיינער צו „זאַקאָן באָזשע"? דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען, וואָרום אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע, איז דאָך ניט שייך!... בקיצור, גאָט האָט געהאָלפען די גוטע שעה, די גליקליכע — זיי זענען

ביידע אַריין. זענט איהר שוין פאַרטיג? געקומען צום אַריינשרייבען אין די ביכער אַריין, אַרויסנעמען אַ קוויטאַנציע — מיין גוי איז ניטאָ! וואָס איז די מעשה? ער וויל ניט, דער ערל, אַז זיין זוהן זאָל זיך געפינען צווישען אַזוי פיעל יהודים, האָטש נעם געב איהם אַ קרענק! ער זאָגט: צו וואָס נוצט עס איהם, אַז אַלע מירען זענען פאַר איהם סאַי-ווי-סאַי אָפען און ער קאָן אַריין וואוהין ער וויל? און געדהט זאָגט איהם אפשר, אַז ער איז אומגערעכט! „וואָס זשע, זאָג איך, ווילסט דו, פאַני חאָליאַוואַ?“ זאָגט ער: „גאָרנישט“. בקיצור, אַהין-אַהער, מענטשען, גוטע ברידער — מע איז אַוועק מיט איהם אין אַ טראַקטיר, געמאַכט אַ כוסה, איינע און צוויי און דריי — איידער כ'האָב דערלעבט זעהען דאָס גוטע קוויטעל, אַז ער איז אַריין, זענען מיר די אויגען אַרויסגעקראָכען, און דאַנקען השם יתברך, כ'האָב געמאַכט אַ ברכה „ברוך שפטרני“.

געקומען אַהיים — אַ נייע צרה! וואָס איז שוין ווייטער? מיינע האָט זיך איבערגעלעגט און באַטראַכט: סטייטש, אַיין איינציגער, איין אויג אין קאָפּ, וועט ער זיין דאָרטען, און מיר — דאָ? וויבאַלד אַזוי, צו וואָס טויג איהר, זאָגט זי, איהר וועלט? „וואָס זשע, זאָג איך, ווילסט דו, למשל?“ זאָגט זי צו מיר: „וואָס זאָל איך וועלען? דו ווייסט ניט, וואָס איך וויל? איך וויל, זאָגט זי, זיין מיט איהם“. „נו? און די שטוב?“ — זאָג איך. „די שטוב, זאָגט זי, איז אַ שטוב“... האָט איהר עפּיס צו איהר? וואָס טויג אַייך, זי האָט זיך אויפגעזעצט און איז אַוועקגעפאָהרען מיט איהם אַהינצוצו, און איך בין געבליבען איינער אַליין איבער דער גאַנצער שטוב. מאָהלט אַייך אַ שטוב — אַזאַ יאָהר אויף מיינע שונאים! דאָס לעבען איז געוואָרען אויס לעבען, דאָס געשעפט איז געוואָרען אויס געשעפט. אַלסדינג איז געגאַנגען אָרצה, און מיר האָבען געהאַלטען אין איין שרייבען בריוולעך; איך שרייב צו איהר, זי שרייבט מיר אָפּ; בריוולעך אַהין, בריוולעך אַהער: „שלום לזוגתי היקרה“... „שלום לבעלי

היקר"... „אין גאָטעס ווילען, שרייב איך איהר, וואָס וועט זיין דער תּכלית? מע איז דאָך ניט מעהר ווי אַ מענטש! אָהן אַ בעל-הבית'טע, משטיינס געזאָגט"... בקיצור, עס האָט מיר גע-האָלפען, ווי דער פאַראַיאָהריגער שניי. אויסגעפיהרט מסתּמא האָט זי, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?..

על-כּפּנים, איך ענדיג אַייך שוין די מעשה. איך האָב מיך צעבראָכען, צעלאָמעט, געמאַכט אַ תּל פון'ם געשעפט, איבער-פאַרקויפט, בדיל-הדל געוואָרען, און האָב מיך איבערגעפּעקעלט, מחילה, אַהין, צו זיי. געקומען אַהין, צו זיי, אָנגעהויבען אַרומ-קוקען זיך, וואו בין איך אין דער וועלט, שמעקען, אויסשמעקען, קוים מיט צרות איך האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף אַ שטיקעל דרך, געמאַכט אַ שטיקעל שותּפות מיט איינעם אַ סוחר, אַפילו אַזוי אַ גאַנץ לייטישער מענטש, אַ פיינער בעל-הבית, אַ וואַרשע-ווער פון די נאַלעווקים, און אַ שטיקעל גבאי אין שוהל; נאָר אין תּוך אַריין אַ דרעהער, אַ שווינדלער, אַ קעשענע-גנב — מיך שיער אומגליקליך געמאַכט! פאַרשטעהט איהר שוין מסתּמא, ווי דער קאָפּ איז מיר דעמאָלט געווען אין דער ערד? דערוויל, איך קום צו געהן איינמאָל אַהיים, מיינער געהט מיר אַקעגען עפּיס מאָדנע, רויטליך אויפ'ן פּנים און אָהן אַ צאַצקע אויפ'ן היטעל. מאַך איך צו איהם: „הער נאָר, משה'ל, וואו איז ערגיץ די צאַצקע דיינע?" מאַכט ער צו מיר: „וואָסער צאַצקע?"... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל". זאָגט ער: „וואָסער קנעפּעל?"... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל, וואָס אויפ'ן היטעל; ערשט אויף יום-טוב געקויפט אַ ניי היטעל מיט אַ נייער צאַצקע!"... ווערט ער נאָך רויטער ווי פריהער און מאַכט צו מיר: „אַראָפּגענומען"... זאָג איך: „וואָס הייסט אַראָפּגענומען?" זאָגט ער: „איך בין פריי"... זאָג איך: „וואָס הייסט דו ביזט פריי?" זאָגט ער: „מיר זענען אַלע פריי"... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר זענט אַלע פריי?" זאָגט ער: „מיר געהען שוין ניט"... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר געהט שוין ניט?" זאָגט ער: „מיר האָבען געמאַכט יד-אַחת,

מיר זאָלען ניט געהן"... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר האָט
געמאַכט יד־אַחת? וואָס פאַר מאַכערס? וואָס פאַר יד־אַחת'ני=
קעס? — זאָג איך. — דערהיף האָב איך מיך טאַקי אויסגעבראַכט,
מפקיר געווען פון דיינעטוועגען, דו זאָלסט נאָכדעם קאָנען מאַכען
יד=אַחת?! אַז אָך און וועה, זאָג איך, צו דיר און צו מיר און צו
אונז אַלעמען! גאָט זאָל געבען, זאָג איך, עס זאָל זיך חאָטש ניט
אויסלאָזען צו אידישע קעפּ, וואָרום אומעטום, זאָג איך, איז דאָך
דער איד דאָס כפרה=היהנדעל!"... אַזוי מאַך איך צו איהם און
הויב אָן פּייערען, זאָגען מוסר, ווי געוויינטליך אַ פּאָטער רעדט
מיט אַ קינד. איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ ווייב, זאָל מאריך ימים
ונשים זיין, קומט זי צו לויפען און לעגט מיר אַוועק אַ מענה=לשון,
אַזוי אין אַזוי, אַז איך בין שוין גאָר אויסגעוועבט געוואָרען, אַז
איך הויב ניט אָן צו וויסען, זאָגט זי, וואָס אויף דער וועלט טהוט
זיך, אַז עס איז היינט געוואָרען, זאָגט זי, אַיין אַנדער וועלט גאָר,
אַ קלוגע וועלט, אַיין אָפענע וועלט, אַ פרייע וועלט, אַ וועלט, זאָגט
זי, פון אַלע גלייך, אויס אָרעם, אויס רייך, אויס האַרעלע=קנעכטעלע,
אויס שעפעלע=שערעלע, אויס הינטעלע=האַוקעלע, אויס קעצעלע=
דראַפּעלע, אויס מייזעלע=בייסעלע.... „טע־טע=טע, זאָג איך, פון
וואַנען האָט זיך גענומען צו דיר, מיין ווייב, אַזאַ מאָדנע שפּראַך?
עפּיס אַ ניי לשון, זאָג איך, נייע ווערטער! אפשר וואָלסט דו
שוין, זאָג איך, אין איינוועגס אַרויסגעלאָזט די היהנער, זאָג איך,
פון דער שטייג, קיש=קיש, קורע נאַ סוואָבאָדע?"... ווערט זי
אָנגעצונדען, גלייך ווי איך וואָלט אויף איהר אויסגעגאָסען צעהן
עמער זודיג וואַסער — און ננגו! — ווי זיי קאָנען... מילא,
מוז מען שוין אויסהערען די דרשה ביז'ן סוף. איז אָבער דער
הברון, וואָס ס'איז אָהן אַ סוף. „ווייסט דו וואָס, זאָג איך, שאַ,
זאָג איך, אָבער לאָז זיין געגוג, זאָג איך, און שלאָג מיך אין האַר=
צען: חטאתי, זאָג איך, עויתי ופשעתי, זאָג איך, און אַיין עק,
זאָג איך. אַבי לאָז זיין שטיל!" וויל זי ניט הערען, ניט זעהען.
„ניין, זאָגט זי, זי וויל וויסען, למאי, און סטייטש, און געוואַלד,

און בפירוש, און אַדרבה, און וואָס הייסט עס, און ווי געשיקט זיך עס, און נאָך אַ מאָל, און טאַקי נאָך אַ מאָל דאָס אייגענע!"...

. . . .
. . . .
. . . .

איך בעט אייך — ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט אַ... ווייב?

ענדע געשיכטע נומער צוועלף.

געשיכטע נומער דרייצעהן

פונ'ם פריזיוו

געשריבען אין יאָהר 1902

געשיכטע נומער דרייצעהן

פונ'ם פריזיוו

— פון וואַנען איך פאָהר? — חַפּט זיך אָן צו מיר אַ איד אַ הויכער, אַ דאַרער, אַ באָרדיגער, מיט אַ פלוסען היטעל; ער האָט נאָר-וואָס אָפּגעדאַוועט און לעגט-צונויף דעם טלית און תפילין. — פון וואַנען איך פאָהר? אַז אָך און וועה איז מיר, איך פאָהר פונ'ם פריזיוו פאָהר איך. דאָס איז מיינער טאַקי אַ זוהן, אָט דער יונגערמאַן, וואָס ליגט אָט דאָ אויסגעצויגען אויף דער באַנק. דאָס פאָהר איך מיט איהם פון יעהופּעץ פאָהר איך. געווען ביי אַדוואָקאַטען זיך איין עצה האַלטען, און אין איינוועגס ביי פּראָפעסאָרען האָרכען, וואָס וועלען זיי זאָגען וואָס? אַ פריזיוו האָט מיר גאָט צוגעשיקט. פיער מאָל געשטאַנען, און נאָך ניט פּאַרטיג. און דוקא אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער הייסט דאָס, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראַדניק... וואָס קוקט איהר מיך אָן וואָס? ס'איז איין פריקרע? איהר מעגט דאָס האָר-כען מעגט איהר עס.

די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז אַזאַ מעשה: אַליין בין איך אַ מעזערעטשער פון מעזערעטש; אַ נולד בין איך, דאָס הייסט אַ געבאָרענער, ווי מע זאָגט, אַ מאַזעפּעווקער; אַ נכתב, אַ צוגע-שריבענער הייסט דאָס, אַ וואָראָטילוּוקער; דאָס הייסט, אַמאָל

בין איך, ניט היינט געדאַכט, געזעסען אין וואָראָטילעווקע בין איך, נאָר היינט זיץ איך אין מעזערעטש. ווער איך בין און ווי אַזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפֿקא-מינה, דאַכט מיר; נאָר מיין זוהנ׳ס נאָמען מוז איך אייך יאָ זאָגען, וואָרום עס געהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסען הייסט ער איציק, דאָס הייסט אַברהם-יצחק, נאָר רופֿען רופֿט מען איהם אַלטער; אַזוי האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען, מיינע זאָל געזונט זיין, מחמת ער איז אַ ציטעריגער, איינאונאיינציגער איז ער, אַ בן-יחיד. דאָס הייסט, מיר האָבען געהאַט, אַ חוץ איהם, נאָך אַ יונגעל האָבען מיר געהאַט, אַ יונגערען פֿון איהם מיט אַ יאָהר אָדער אָנדערהאַלבען, איהם צו לענגערע יאָהר; ער האָט געהייסען אייזיק האָט ער געהייסען. באַדאַרף זיך טרעפֿען איין אומגליק, מע האָט איהם קינדווייז, אייזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט איינעם אַליין (איך בין, ניט היינט געדאַכט, דעמאָלט נאָך געווען אַ וואָראָטילעווקער בין איך נאָך געווען, דאָס הייסט, איך בין געזעסען אין וואָראָטילעווקע); איז זיך מיישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט-צו גלייך אונטער׳ן סאַמאָוואַר און גיסט אויס אויף זיך אַ הייסען סאַמאָוואַר, ניט פֿאַר אייך געדאַכט, און קאָכט זיך אָפּ, איהם צו לענגערע יאָהר, אויף טויט קאָכט ער זיך אָפּ! פֿון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אַברהם-יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן-יחיד, און זי האָט איהם פֿאַרצויגען, מיינע זאָל געזונט זיין, געגעבען אַ נאָמען אַלטער.

וועט איהר דאָך פֿרעגען: סטייטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, וואָס געהער זיך אָן מיט איהם אַ פּריזיוו, וואָס? הערסט די, אָט דאָס איז דאָך דער גאַנצער פּאַרדראָס! שאַ! אפֿשר מיינט איהר, חס ושלום, אַז ער איז אַ געזונטער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַכסט אין ראָסקאָש? האָט איהר אייך אַ טעות. איהר וועט פֿאַר איהם קיין צוויי גראָשען ניט געבען; אַ פּאַרזעהעניש, אַ קראַנקער! שייך צו זאָגען אַ קראַנקער? קיין קראַנקער. חלילה, איז ער ניט, נאָר אַ געזונטער אַדאַי ניט. איין

עבירה, ער שלאָפט איצטער, ווייל איך איהם ניט וועקען; אָט וועט ער אויפשטעהן, וועט איהר זעהען אַ סנאָסט פון אַ מענטשען, הויט און ביינער, לאַנג און שמאָל, אַ פּנים'על ווי אַ פייג, גרוגרת דרבי צדוק, און אַ וואוקס, משטיינס געזאָגט, אויסגעצויגען ווי אַ לולב, איינגאַנצען געראָטען אין איהר, אין מיינער, זאָל געזונט זיין, אויך אַ הויכע און אַ מאָגערע, אַ יין אידעלע הייסט דאָס... היינט פרעג איך אייך: באַדאַרף איך עפּיס אין זינען האָבען אַ פּריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגען טויג ער ניט, און אַ ווילגאָטע האָט ער?

ס'איז געקומען צום פּריזיוו — ווער מיר ווילגאָטע? וואָס מיר ווילגאָטע? עס הויבט זיך גאָרניט אָן! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פּשוט'ע מעשה. דאָס אַנדערע יונגעל מיינס, אַייזיק, דער וואָס האָט זיך קינדווייז, ניט פאַר אייך געדאַכט, אָפּגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר, האָט מען פאַרגעסען, אַפּנים, אויסשטרייכען פון די מעטריקעס. בין איך דאָך אַוועקגעלאָפען צום קאַזיאָנעם רב, צום שוטה, מיט אַ גוואַלד: „סטייטש, גזלן, רוצח איינער, וואָס האָט איהר געהאַט צו מיר? למאי האָט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אַייזיקען למאי?" פרעגט ער מיך, דער טיפּש: „ווער איז געווען דער אַייזיק?" „וואָס הייסט, זאָג איך, אַיידיקען ווייסט איהר ניט? מיין זוהן אַייזיק, דער וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר", זאָג איך. „וואָסער סאַמאָוואַר?" — מאַכט ער. „גוט מאָרגען, זאָג איך, איהר זענט אַ היגער? אַ גוטער קאָפּ אויף אייך! אויף אַזאַ קאָפּ, זאָג איך, איז גוט קנאַקען ניס... ווער געדענקט ניט, זאָג איך, די מעשה מיט מיין אַייזיקען, וואָס האָט זיך אָפּגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר? איך פאַרשטעה ניט, זאָג איך, וואָס זענט איהר דאָס פאַר אַ ראַבינער ביי אונז אין שטעדטעל, אַז קיין שאלות, זאָג איך, פּאַסקודעט איהר ניט, דערויף איז פאַרהאַן, זאָג איך, אַ רב, זאָל מאריך ימים זיין; איז, דאַכט זיך, אַ יושר, איהר זאָלט חאָטש אַכטונג געבען, זאָג איך, אויף די געשטאָרבענע זאָלט איהר; אלא ניט —

צו וואָס באַדאַרף מען אייך מיט אייער טאַקסע?"... צום סוף, הערט וואָס ס'לאָזט זיך אויס. אומזיסט-אומנישט האָב איך איהם אָפּגעזידעלט, דעם שענעם רב, וואָרום די מעשה מיט'ן סאַמאָוואַר איז גאָר געווען ניט דאָ אין מעזערעטש, ס'איז גאָר געווען בשעת מיר זענען, ניט היינט געדאַכט, געזעסען אין וואָראָטיליווקע. איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? ס'איז מיר גאָר אַרויסגעפלויגען פון קאָפּ איז דאָס מיר!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, ביז איך האָב מיך אַ רידר געטהאָן, פּאַפּיערען אַהער, פּאַפּיערען אַהין, האָט מיין אַברהם-יצחק, איציק הייסט דאָס, וואָס מע רופט איהם אַלטער, אָנגעוואוירען די גאַנצע ווילגאָטע. נישטאָ קיין ווילגאָטע! נישטאָ קיין ווילגאָטע? שלעכט! אַ גוואַלד, אַ געפילדער, סטייטש, אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראַדניק, און אָהן אַ שום ווילגאָטע! נאָר געה שריי חי וקיים — פאַרפאַלען!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! געדט מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, און שלעפּט ניט אַרויס דעם גרעסטען זשערעב, נומער 699? די פּריסוטסווע האָט זיך דעמאָלט געוויעגט. דער פּרינצעדאַטעל אַליין האָט איהם געגעבען אַ זעץ אין פּלייצע: „בראַוואָ, איצקאָ, מאָלאָדיעץ!" די גאַנצע שטאָדט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעכס-הונדערט-ניין-און-ניינציג! אָט אַ גליק! מזל-טוב! מזל-טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — פּונקט ווי איך וואָלט דאָ אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די רי"ש אלפים!

נאָר אונזערע אידעלעך... ס'איז געקומען צום פּריאָם — אַז מע האָט אָנגעהויבען צו בראַקעווען, בראַקעוועט מען נאָך! אַלע זענען געוואָרען מיט אַ מאָל ווייסטע פינסטערע קאַליקעס; דער מיט אַזאַ חסרון, דער מיט אַזאַ חסרון...

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, ס'איז אָנגעקומען צו מיין זוהנ'ס נומער 699, און מיין

איציק, אַלטער הייסט דאָס, האָט נעבאַך געמוזט מיט זיין כבוד שטעלען זיך צום פריאָם מיט אַלע שניידערס און מיט אַלע שוס־טערס. און עס איז געוואָרען ביי מיר אין שטוב אַ געוויין. שייך זאָגען אַ געוויין? אַ יללה, חושך! מיין וייב, זאָל געזונט זיין, לענט־אַיין די וועלט, די שנור חלש׳ט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַ בן־יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, אַיין אמת׳ער, אַ כשר׳ער פערוויזראַדניק — און אָהן אַ פיצעל וויל־גאָטע?! און ער, מיין זוהן הייסט דאָס, גאָרניט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען: „וואָס עס וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל“. — אַזוי זאָגט ער כלומרשט מיט אַ ווערטעל, און דער פופיק בשעת מעשה ציטערט איהם מסתמא גוט, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען?

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! פיהרט מען אַריין מיין איציקען, מחילה, אַ נאַקעטען, נעמט דער דאָקטער באַטראַכטען מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, אויס־מעסטען איהם אין דער לענג און אין דער ברייט, טאַפען, קוקען, מוטשען, אַהער־אַהין — וואָס, מ׳שטיינס געזאָגט, אַז ער טויג ניט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט): ער האַפט ניט סך־הכל קיין דריטהאַלבען ווערש־קעס אין דער ברייט האַפט ער ניט! ניע גאָדיען, אַ ווייסער בילעט... ווידער אַ מאָל אַ שמחה, אַ גדולה, מזל־טוב, מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען!... צונויפגעקומען זיך די משפחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים. דאַנקען השם יתברך, גע־פטר׳ט דעם פריזיוו!

נאָר אונזערע אידעלעך... מיינט איהר דאָך, אַז עס האָט זיך ניט געפונען אַ שייגעץ, וואָס איז אַ בעלן געוועזן מסר׳ען אין דער גובערניע, אַז איך האָב „געשמירט“? וואָס טויג אייך, ס׳איז ניט אַוועקגעגאַנגען צוויי חדשים פונ׳ם פריזיוו, קומט מיר אָן אַ פאַ־פיער, אַז מע בעט מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, ער זאָל זיך מטריח זיין אַהינצו, אין דער גובערסקי פריסוטסטוויע, נאָך

אַ מאָל, „נאַ וואָספּיטאַניע“ הייסט דאָס. געפעלט אײַך, אַשטייגער, די גוטע בשורה, האַ? אַ שענע חתונה! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט-אײַן די וועלט, די שנור חלש'ט: סטייטש, סטייטש, צוויי מאָל צום פּריזיוו, אַ בן-יחיד, איינאָנאיינציגער, אַ ריינער, אײַן אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראַדניק!

קיצור הדבר, וואָס טויג אײַך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, אַז מע רופט אין דער גובערניע אַריין, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע מוז פאָהרען. געקומען אין דער גובערניע, הויב איך דאָך מסתמא אָן אַרומלויפען, אַהין-אַהער, טאָמער זכות-אָבות, אַ גוט וואָרט — געה שריי „אני שלמה“, דערצעהל יענעם אַ מעשה, אַ בן-יחיד, איינאָנאיינציגער, און ניט קיין געזונטער דערצו, — מאַכט ער נאָך דאָס גרעסטע געלעכטער! און מיין זוהן? אַ שענע-רען לעגט מען אין קבר אַריין. ניט מחמת דער פּריזיוו; ער הערט, זאָגט ער, דעם פּריזיוו הערט ער אין דער לינקער פּיאַטע; אויב ס'איז איהם באַשערט, זאָגט ער, דיענען, וועט ער דיענען; נאָר וואָס דען? ער קאָן ניט איבערטראָגען או נזערע יסורים קאָן ער ניט, דאָס הייסט, די יסורים פון די ווייבער קאָן ער ניט צוזעהען: אַ גובערסקי פּריסוטסטוויע, אַ קשיה אויף אַ מעשה, טאָמער, איך ווייס? ס'איז דאָך נאָר אַ גורל, ווי זאָגט איהר, אַ לאָטעריע איז דאָך עס!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! מע האָט אַריינגעפיהרט מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, אין דער גובערסקי פּריסוטסטוויע, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ נאַקעטען, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט, און מע האָט איהם גענומען ווידער אַ מאָל פון מה-טובו, באַטראַכטען אין דער לענג און אין דער ברייט, ווידער אַ מאָל טאַפּען, קוקען, מיטשען. וואָס, משטיינס געזאָגט? אַז ער טויג ניט, דער הינט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט). איינער האָט זיך אַפילו געשטעלט אַקעגען און געפּרובט אַ זאָג טהון: „גאָדיען“.

האָט איהם דער דאָקטער אָפּגעהאַקט: „ניע גאָדיען!" דער זאָגט: „גאָדיען", דער זאָגט: „ניע גאָדיען". „גאָדיען, ניע גאָדיען" — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער גובערנאַטאָר אַליין האָט זיך מטריח געווען פונ'ם בענקעל, צוגעגאַנגען, אַ קוק געטהאָן און געזאָגט: „סאָווערשענאָ ניע גאָדיען", דאָס הייסט — ער טויג אויף נייען-און-נייענציג כּפּרות.... האָב איך באַלד אָוועקגעקלאַפּט אַ דעפּעש אַהיים, געוויינטליך פאַרשטעלט: „מזל טוב! טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן".

דאַרף זיך טרעפען אויף מיין גליק, וועט איהר האָרכען אַ שענס, אַז מיין דעפּעש קומט-אָן ניט צו מיר אַהיים, נאָר צו מיינעם אַ געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאַקי הייסט ער, אַ איד אַ נגיד, און, איך בעט איבער אייער כּבוד, אַ גרויסער דבר-אַחר. און ס'איז קיין חידוש ניט — ער האַנדעלט מיט אָכסען האַנדעלט ער. האָט ער געהאַט אַרויסגעטריבען טאַקי אין דער אייגענער גובערניע אַ פּאַרטיע אָכסען און אַרויסגעקוקט אויף אַ דעפּעש, אַז די אויגען זענען איהם שיער ניט אַרויס. קאָנט איהר פאַרשטעהן, ווי אַזוי איהם איז געוואָרען אויפ'ן האַרצען, אַז מע האָט איהם אָפּגעגעבען מיין דעפּעש: „טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן"... איך האָב געמיינט, ער וועט מיך אויפעסען אַ לעבעדיגען, אַז איך בין געקומען אַהיים. איהר פאַרשטעהט אַ השגה פון אַ נגיד אַ דבר-אַחר, וואָס האַנדעלט מיט אָכסען? גענוג ער נעמט-איבער פרעמדע דעפּעשען, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען נאָך אַ מאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בין נאָך געזעסען, ניט היינט געדאַכט, אין וואָראָטילאָווקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געווען אַ קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, עפּיס אַ רעוויזיע אין שטאָדט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבערגעשריבען איטליכען באַזונדער, פון קליין ביז גרויס, ווי אַזוי ער הייסט און וויפיעל ער איז אַלט, און וויפיעל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און ווי אַזוי האָט

מען זיי?... אַז ס'איז געקומען צו מיין איציקען: ווי אַזוי רופט מען איהם? זאָגט מיין ווייב, זאָל געזונט זיין: אַלטער. איז זיך מיישב יענער, מע זאָגט איהם אַלטער — אַ שענע ריינע כפּרה; געהט ער און פאַרשרייבט: „אַלטער".

אַוודאי קומט מיר אָן פּונקט אין אַ יאָהר אַרום נאָכ'ן פּריזיוו אַ נייע בשורה: מע זוכט מיין זוהן אַלטערען, ער זאָל זיך שטעלען מהילה צום פּריזיוו אין וואָראָטילעווקע! — וואָס סע האָט זיך מיר גע'חלומ'ט יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! נאַ דיר אַזאַ נייעס! ברוך הבא, אַ איד רב אַלטער!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, מע רופט מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, נאָך אַ מאָל צום פּריזיוו גאָר איבעראַנייעס! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט-איין די וועלט, די שנור תלש'ט. סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, אַז אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראַדניק זאָל באַדאַרפען שטעהן דריי מאָל צום פּריזיוו! נאָר געה רעד טערקיש, רעד טאָ-טעריש — וואָס טהוט מען וואָס? בין איך אַוועקגעלאָפען צו אונזער „אָבמשעסטווע", געמאַכט אַ גוואַלד, קיים גע'פועל'ט, צעהן אידען זאָלען אָפּשווערען און חתמנ'ען זיך, אַז זיי ווייסען פּאָזי-טיוו, אַז איציק איז אַברהם-יצחק, און אַברהם-יצחק איז אַלטער, און אַז אַלטער און איציק און אַברהם-יצחק זענען אַלע איין פּאַרשוין.

באַקומען דאָס פּאַפּיער, בין איך אַוועק מיט'ן פּאַפּיער קיין וואָראָטילעווקע. געקומען קיין וואָראָטילעווקע — אַ גאַסט! וואָס מאַכט אַ איד רב יאָסעל? וואָס טהוט איהר היע? וויל איך דאָך מסתמא ניט אויסזאָגען — צו וואָס דאַרף איך עס? גלייכער אַז אַ איד ווייסט ווינציגער. „גאָרניט, זאָג איך, איך באַדאַרף דאָ האָבען צו אַ פּריץ"... „מכח וואָס?"... „מכח פּראָסע, זאָג איך, איך האָב געהאַנדעלט, זאָג איך, פּראָסע האָב איך געהאַנדעלט, געגעבען אַיין אַדערויף, ניטאָ ניט קיין פּראָסע, ניט קיין אַדערויף,

פּאַרפּאַלען, זאָג איך, חי קוה מיט׳ן שטריקעל!" און לאָז מיך אַוועק גלייך אין דער פּריסוטסטווע. איך קום אין דער פּריסוטסטווע קום איך, טרעף איך דאָרט אַ שרייבער פון די שרייבערס און דערלאַנג איהם דאָס פּאַפּיער. איבערגעלייענט דאָס פּאַפּיער, ווערט ער מלא רציחה, דער שרייבער הייסט דאָס, און טהוט מיר אַ שמייץ דאָס פּאַפּיער אין פּנים אַריין מיט אַ מין פייער, מע זאָל באַהיט און באַוואָהרענט ווערען! סטופּאַיטיע — געהן זאָלט איהר, הייסט דאָס, צו אַלדי רוחות מיט אַלע אייערע נעמען און מיט אַלע אייערע אידישע מאַניפאָרגעס! „איהר ווילט זיך, זאָגט ער, אויסדרעהען פונ׳ם פּריזיוו, זשידי מאַשעניקי, זאָגט ער, ווערט ביי אייך פון אַברהם — יצחק, און פון יצחק — איציק, און פון איציק — אַלטער. ניין, ביי אונז געהען נישט אָן אַזעלכע שטיקלעך, שאַכער-מאַכער!"... „נו, קלער איך מיר, ווייבאַלד „שאַכער-מאַכער", מיינט ער מסתמא אַ קערבעל"... און איך נעם אַרויס אַ מטבע און וויל איהם אַריינרוקען אין האַנט אַריין, און רוף מיך אָן צו איהם שטילערהייט: „איזווינטיע, וואַשע וויסאָקע-פּראַוואָשיטעלסטווע!"... אַז ער חאַפּט זיך ניט אויף מיט אַ געשריי: „ווזיאַטקי!?"... עס זענען זיך צונויפגעלאָפען נאָך שרייבערס, און, וואָס טויג אייך, מע האָט מיר געגעבען דעם וועג האָט מען מיר... אַזאַ-נ-אומגליק — באַדאַרף איך אָנטרעפען גראָד אויף אַ „נקי-כפּים׳ניק"!... מאָהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אַזוי, אַז ער נעמט ניט — צווישען אידען ווערט מען ניט פאַרפאַלען; איך האָב געפונען אַ אידען, וואָס דורך איהם נעמט ער... עס האָט געהאָלפען ווי אַ טויטען באַנקעס — און ס׳איז געבליבען, אַז איך האָב נאָך אַ זוהן, וואָס ער הייסט אַלטער. זאָל ער מוחל זיין, אַלטער הייסט דאָס, זיך שטעלען אין וואָראָטיליווקע צום פּריזיוו זאָל ער זיך. אַ גוט פּעקעל!

ווי אַזוי איך האָב איבערגעלעבט דאָס יאָהר — בין איך שטאַרקער פון אייזען בין איך! חאָטש אַז מע וויל שמועסען צוריק, וואָס האָב איך, שוטה, מורא צו האָבען? צעהן מאָל פּריזיוו, אַז

איך חיים, אַז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגן, טויג ניט? טויגן טויג ער, נאָר פֿאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט); ובפֿרט, אַז מע האָט אים שוין צוויי מאָל אַרויסגעבראַקעוועט האָט מען אים. נאָר צוריק בין איך זיך מיישב: אַ פֿרעמדע שטאָדט, אַ פּריסטאַטשטווע מיט „נקי-כּפּים'ניקעס“, אַ קשיה אויף אַ מעשה?...

האָבן מיר דאָך אָבער אַ גרויסן גאָט אויף דער וועלט! מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, האָט ווידער אַ מאָל געצויגן אַ זשערעבּ, ווידער אַ מאָל זיך געשטעלט צום פּריאָם, און גאָט האָט אַ נס געטאָן, די וואָראָטילעווקער פּריסטאַטשטווע האָט איך געזאָגט „ניע גאָדיען“, און האָט אים אַרויסגעגעבן איך אַ ווייסן בּילעט. האָבן מיר שוין, מיט גאָט'ס הילף, צוויי ווייסע בּילעטן!

געקומען אַהיים — ששון ושמחה! געמאַכט אַ סעודה, צונויפֿגערופֿן כּמעט די גאַנצע שטאָדט, געהוליעט, געטאַנצט בּיז טאָג. ווער מען הער איך אַצינד? און ווער איז צו מיר גליין? אַ קיסר!

אַצינד וועלן מיר זיך אומקערן צוריק צו מיין אַייזיקן, עליו-השלום, דער וואָס האָט, אים צו לענגערע יאָהר, איבּערגעקערט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר נאָך קינדווייז, — וועט איהר הערן אַ שענס וועט איהר הערן. איהר פֿאַרשטעהט אַ מעשה? געה זיי אַ נביא, אַז דער שענער רב דער קאַזיאָנער פֿון וואָראָטילעווקע וועט אים פֿאַרגעסן אויסמעקן פֿון די מעטריקעס, דעם געשטאָרבענעם הייסט דאָס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר אַ חוב, אַז איך האָב נאָך ערגיץ אַ זוהן אַייזיק, וואָס באַדאַרף זיך שטעלן היינטיגס יאָהר צום פּריזיוו! נאַ דיר אַזאַ מין באָמבּע! וואָס איז דאָס פֿאַר אַיין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אַייזיק? אַייזיק איז שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט! אַזוי טענה איך, האַלט מיך אַיין עצה מיט אונזער ראַבּינער: וואָס טהוט מען, וואָס? זאָגט ער: „ס'איז ניט גוט!“ „פֿאַר וואָס, זאָג איך, איז ניט גוט, פֿאַר וואָס?“ „דערפֿאַר, זאָגט ער, ווייל איציק און

אַייזיק איז איין נאָמען". „ווי אַזוי, זאָג איך, איז איציק און אַייזיק איין נאָמען, חכם איינער?" זאָגט ער: „איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אַייזיק"... אַ גוטער משל!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות? מע זוכט מיין אַייזיקען, מע טרענט פון מיר די אָדערען, איך זאָל אידם שטעלען צום פּריזיוו זאָל איך אידם! און שטייב ביי מיר איז געוואָרען אַ נייער געוויין. שייך זאָגען, אַ געוויין? חורבן בית-המקדש. ערשטענס, האָט מיין ווייב, זאָל לעבען, זיך דערמאַנט אינם געשטאָרבענעם, אויפגעוועקט די אַלטע וואונדען. „נעחיי וואָלט ער, זאָגט זי, בעסער לעבען און שטעהן איצטער צום פּריזיוו, איידער, זאָגט זי, ער זאָל ליגען אין דער ערד און די ביינער זיינע זאָלען פוילען"... והשנית, האָט זי מורא, טאָמער חלילה איז טאַקי, לא יעלה ולא יבוא, ווי דער ראַבינער זאָגט, אַז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אַייזיק, איז דאָך טאַקי ניט פריילאך!... אַזוי זאָגט זי, מיין ווייב זאָל געזונט זיין, און לעגט-איין די וועלט, און מיין שנור, געוויינטליך, חלש׳ט! אַ ווערטעלע אויסצורעדען — אַ בן-יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת׳ער, אַ כשר׳ער פערוויזראַדניק, דריי מאָל געשטעלט זיך צום פּריזיוו, צוויי ווייסע בילעטען — און איז נאָך ניט פאַרטיג!...

האָב איך גענומען, הייסט דאָס, די פיס אויף די פּלייצעס און בין זיך דורכגעפאָהרען קיין יעהופּעץ בין איך זיך, איין עצה האַלטען זיך מיט אַ רעכטען אַדוואָקאַט, און אַגב האָב איך טאַקי מיטגענומען מיין זוהן, איך זאָל זיין מיט אידם ביי׳ם פּראָפעסאָר, הערען וואָס דער פּראָפעסאָר וועט זאָגען, צי טויג ער, צי טויג ער ניט, האָטש איך ווייס אַליין גאַנץ גוט, אַז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען, ער טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט)... און אַז איך וועל הערען וואָס דער אַדוואָקאַט וועט מיר זאָגען און וואָס דער פּראָפעסאָר וועט מיר זאָגען, וועל

איך שוין דעמאָלט קאָנען שלאָפען רוהיג, אויפהערען האָבען צו טהון מיט'ן פּריזיוו... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? עס לאָזט זיך אויס, אַז די אַדוואָקאַטען מיט די פּראָפעסאָרען ווייסען אַלע מעהר פון אַ טויטען ווייסען זיי. אַז דער זאָגט אַזוי, און דער זאָגט אַזוי; וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר. הויל אין משוגע צו ווערען! ווערט איהר הערען.

צום ערשטען אַדוואָקאַט האָב איך אָנגעטראָפען אויף איינעם אַ גראָבען קאָפּ אַ שטומפּיגען, און דוקא מיט אַ גרויסען שטערן און מיט אַ גלאַטען קאָפּ, אַ ליסינע, האָטש נעם קאַטשע-אייס אויף איהר אַ בלאַט לאָקשען. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פאַרשטעהן, דער חכם, ווער איז אַלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז אברהם-יצחק, און ווער איז געווען אַייזיק? דערצעהל איך איהם דאָך איבער נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, אַז אַלטער און איציק און אַברהם-יצחק — דאָס איז איין מענטש, און אַייזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילוועקער, און וואָראָטילוועקע הייסט עס... מיין איך, אַז איך בין שוין מיט איהם פּאַרטיי. צום סוף טהוט ער מיך אַ פרעג גאָר איבעראַנייעם: „פּאַזוואָלטע, שטעהט נאָר שטעהט, ווער זשע איז צווישען זיי דער עלטערער, איציק, צי אַלטער, צי אַברהם-יצחק?" „אַט האָסט דו דיר! — מאַך איך צו איהם. — איך האָב אייך שוין, דאַכט זיך, פופצעהן מאָל געזאָגט האָב איך אייך, אַז איציק און אַברהם-יצחק און אַלטער איז אַלץ איין פּאַרשוין, דאָס הייסט, דער אמת'ער נאָמען זיינער איז איציק, וואָס הייסט אַברהם-יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער, די מאַמע זיינע, זאָג איך, האָט איהם אַזוי פּאַרצייגען, און אַייזיק, זאָג איך, איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילוועקער, און וואָראָטילוועקע הייסט עס"... „ווען זשע, מאַכט ער, וואָספער יאָר הייסט דאָס, איז געשטאַנען אברהם-אַלטער, מיין איך, יצחק-אַייזיק, צום פּריזיוו?" „וואָס בעלעבעטשעט ער? —

זאָג איך. — וואָס האָט איהר צונויפגעמישט קאָשע מיט באָרשט? דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען, זאָג איך, טרעפט זיך מיר, אַז אַ איד זאָל טראָגען אויף זיך אַזאַ גוישען קאָפּ, זאָג איך! מע זאָגט דאָך אייך, אַז יצחק און אַברהם־יצחק און איציק און אייזיק און אַלטער — דאָס איז אַלץ איין מענטש! איין מענטש!" — „שאַט, זאָגט ער, שרייט ניט אַזוי, וואָס שרייט איהר?"... איהר האָרכט? ער איז נאָך גערעכט!...

בקיצור, כ'האָב אַ שפּיי געטהאָן און אַוועקגעגאַנגען צו אַיין אַנדער אַדוואָקאַט, און האָב אָנגעטראָפען שוין דוקא אויף אַ גמרא־קעפּעל. האָב איך אָנגעטראָפען, נאָר אַ ביסעל שוין צו פיעל איבערגעשפּיצט. ער האָט זיך געריבען דעם שטערן און געלערנט דעם פשט, גערעדט, געמוטשעט די זאַקאָנעס, גערודערט, אַז נאַ אָסנאָוואַניע טאַקאָ סטאַטיאַ האָט די מעזערעטשער פּריסטאַוו איהם גאָר ניט געטאָרט צושרייבען. נאָר וואָס דען? ס'איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן, זאָגט ער, אַז וויבאַלד די פּריסטאַווע האָט איהם יאָ צוגעשריבען, דאַרף איהם יענע פּריסטאַווע אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען" הייסט עס. און ווידער איז פאַרהאַן, זאָגט ער, אַ זאַקאָן, אַז די פּריסטאַווע האָט איהם צוגעשריבען און יענע פּריסטאַווע האָט איהם ניט אויסגעשריבען, „וויקליוטשאַיעט" הייסט עס, מוז די איהם אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען" הייסט עס. און ווידער איז פאַרהאַן אַ קאַסאַציע, אַז וויבאַלד יענע פּריסטאַווע וויל ניט אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען" הייסט עס...

בקיצור, אַזאַ זאַקאָן און אַזאַ זאַקאָן, אַזאַ קאַסאַציע און אַזאַ קאַסאַציע — ער האָט מיר אָנגעקאַסאַציעט אַ פולען קאָפּ האָט ער מיר אָנגעקאַסאַציעט, און איך האָב געמוזט געהן צו אַ דריטען האָב איך געמוזט, און האָב אָנגעטראָפען אויף אַ נייעם שלים־מזל, גאָר אַ יונג אַדוואָקאַטעל, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל אַרויס, דאָס הייסט, וואָס האָט ניט לאַנג געענדיגט „יורי", זעהר אַ צוגעלאָזט מענטשעל אפילו, מיט אַ צינגעלע ווי אַ גלעקעל — און סע

קליגנט. ווייזען ווייזט אויס, אַז ער לערענט זיך נאָך רעדען לערענט ער זיך, מחמת אַז ער רעדט, זעהט מען, אַז ער האָט הנאה האָט ער, ממש סע קומט איהם צו אַ שטיק געזונט. ער האָט זיך אַזוי צערעדט, אַזוי צעפלאַקערט, געהאַלטען אַ גאַנצע דרשה געהאַלטען, אַז איך האָב געמוזט איהם איבערשלאָגען אין מיטען און זאָגען: „זעהר פיין, זאָג איך, איהר זענט אַוודאי זעהר גערעכט; נאָר וואָס טויג מיר, זאָג איך, אייער ווייגען, וואָס איהר באַווייזט מיך? איהר גיט מיר בעסער אַיין עצה, זאָג איך, מיט מיין זוהן וואָס טהו איך, טאָמער חלילה טהוט מען איהם אַ רוף טאָמער?"

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, איך האָב מיך דערשלאָגען צום רעכטען, צום אמת'ען אַדוואָקאַט. דאָס איז, פאַרשטעהט איהר מיך, שוין איין אַדוואָקאַט פון די אַלטע אַדוואָקאַטען, איין אַדוואָקאַט, וואָס פאַרשטעהט אַ ענין. איך האָב איהם איבערערצעהלט די גאַנצע געשיכטע פון אלף ביז תיו, און ער איז געזעסען די גאַנצע צייט צוגעמאַכט די אויגען און געהאָרכט. אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר: „שוין? האָט איהר שוין געענדיגט? פאָהרט אַהיים, ס'איז בלאָטע, מעהר ווי דריי הונדערט קערבלעך שטראָף וועט איהר ניט צאָהלען". „אָט דאָס איז גאָר? — זאָג איך. — ע! איך זאָל וויסען, אַז דאָ שמעקט נאָר מיט דריי הונדערט קערבלעך שטראָף! איך האָב מורא פאַר מיין זוהן האָב איך מורא!" „וואָסער זוהן?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָסער זוהן? מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס!" „וואָס געהער זיך דאָס אָן, זאָגט ער, מיט איציקען?" „וואָס הייסט, זאָג איך, וואָס סע געהער זיך אָן? טאָמער, חלילה, שלעפט מען איהם נאָך אַ מאָל טאָמער?" „ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ ווייסען בילעט". „ער האָט, זאָג איך, צוויי ווייסע בילעטען!" „נו, אם כן, וואָס זשע ווילט איהר?" „וואָס זאָל איך וועלען? חילען וויל איך גאָרניט; איך האָב נאָר מורא, זאָג איך, אַזוי ווי מע זוכט איצטער אייזיקען, און אייזיק איז ניטאָ, און אַזוי ווי אַלטער, איציק, הייסט עס, שטעהט פאַרשריבען אַברהם-יצחק, און

יצחק — אַזוי זאָגט דער ראַבינער אונזערער דער לעקיש — איז איסאַק, און איסאַק איז איזאַק, און איזאַק איז אײַזיק, קאָן מען חלילה זאָגען אויף מיין איציקען, אָדער אַברהם־יצחק'ען, אַלטערען הייסט דאָס, אַז ער איז דאָס דער אײַזיק!" „נו, וואָס־זשע איז, מאַכט ער; אדרבה, נאָך גלייכער! אויב איציק איז אײַזיק, ווערט איהר פאַרשפאָרען צאָהלען שטראָף אויך. ער האָט דאָך, זאָגט איהר, אַ ווייסען בילעט?" „צווײ, זאָג איך, ווייסע בילעטען! די בילעטען האָט אָבער איציק, ניט אײַזיק". „איהר זאָגט דאָך, מאַכט ער, אַז איציק איז אײַזיק?" „ווער זאָגט דען, זאָג איך, אַז איציק איז אײַזיק?" „אָט האָט איהר דאָך נאָר־וואָס, זאָגט ער, געזאָגט, אַז איציק איז אײַזיק!" „איך זאָג? ווי קאָן איך, זאָג איך, זאָגען אַזאַ זאַך, אַז איציק איז גאָר אַלטער, און אײַזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען אַ וואָראָטילוווקער, און וואָראָטילוווקע הייסט עס!"... ווערט ער אָנגעצונדען און הייסט מיר געהן: „סטופאַיטיע, זאָגט ער, ווי, זאָגט ער, נאַדאָיעדליווע, זאָגט ער, יעווריי", זאָגט ער!.... איהר פאַרשטעהט וואָס דאָס הייסט? דאָס הייסט: איך בין אַ נודניק. איהר הערט? איך בין אַ נודניק! איך!!!

ענדע געשיכטע נומער דרייצעהן.

געשיכטע נומער פערצעהן

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

געשריבען אין יאָהר 1903

געשיכטע נומער פערצעהן

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

— מע טאָר ניט זיין קיין גוטער! — מאַכט צו מיר אַ לייטישער איד מיט אַ גילקע אויף דער נאָז און נעמט ביי מיר אַ פּאַפּיראָס אויף צו פאַררויכערן. — הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? מע טאָר ניט זיין קיין גוטער! איבער מיין גוטסקייט, איבער מיין פּאַדלע ווייכען כאַראַקטער, האָב איך מיר אַליין אָנגעאַרבייט אַ חתונה, אויסגעהאָרעוועט אַיין אומגליק ביי זיך אין שטוב, צוויי אומגליקען! איהר מעגט דאָס האָרכען!

גאָט האָט מיך געוואָלט מזכה זיין מיט אַ מצוה, האָט ער מיר צוגעשיקט אַ יתומה מיט אַ יתום. דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט, מיר ניט געגעבען קיין קינדער, האָב איך מיר אַליין גענומען; גענומען פרעמדע קינדער, זיי געטהאָן גוטס, געמאַכט פאַר לייט, צאָהלען זיי מיר איצטער מיט שטיינער.

קודם דאַרף מען אייך דערצעהלען פון דער יתומה, פון וואַנען האָט זיך צו מיר גענומען אַ יתומה? איז אַזוי די מעשה. מיין ווייב האָט געהאַט אַמאָל אַ שוועסטער, אַ יונגערע, פערעל האָט זי געהייסען. איז זי געווען, פערעל הייסט דאָס, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, איין פאַרשוין אין דער וועלט. זיי זענען אַלע שענע. דאָס הייסט, מיין ווייב איז נאָך היינט אויך אַ שענע אידינע.

פֿאַר זייער שענקייט פֿלעגט מען זיי נעמען ווי זיי שטעהען און געהען, אָפּגילטען. בין איך אַייך ניט אויסען.

אַז זי האָט חתונה געהאַט, די שווענערין מיינע, האָט מען געזאָגט, אַז זי האָט געטראָפֿען אַ שמאַלץ־גרוב, אַ גליק, וואָס טרעפֿט זיך איין מאָל אין הונדערט יאָהר, אַ גביר'יש קינד, וואָס האָט באַדאַרפֿט ירש'ענען אַ זיידען אַ גביר און אַ טאַטען אַ גביר און אַ פֿעטער אַ „בעזדיטניק“ אַ גביר — פֿון אַלע זייטען גבירים. אַ גליק! בין איך אַייך ניט אויסען. איז אָבער דער חסרון, וואָס דער יונגערמאַן אַליין איז געווען אַ דער־רוח־ווייסט־וואָס. דאָס הייסט, אַזוי איז ער אַפֿילו געווען אַ גאַנץ פֿיינער יונגערמאַן, ניט קיין נאַרישער, און ניט קיין גראָבער יונג, און אַ גוטער מענטש, אַ צוגעלאָזטער, אַ פֿרייליכער. נאָר וואָס דען? אַ שאַרלאַטושקע! לאָז ער מיר מוחל זיין, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. דהיינו, וואָס הייסט אַ שאַרלאַטושקע? ער האָט ליעב געהאַט אַ קערטעל. אָבער ווי אַזוי, מיינט איהר, ליעב געהאַט? דאָס חיות מיט דער נשמה! צוליעב אַ קערטעל וואָלט ער אַייך געגאַנגען הונדערט מייל צו־פֿוס. תחילת איז געווען אַ „זעכס־און־זעכציג“, אַ אידישע „אָקע“, אַ „סטוקעלקע“, אַ „טערטעל־מערטעל“ — צוויי־שען איינגע, איין מאָל אין חודש, אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט... נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען אָפּטער און אָפּטער, מיט יונגעלייט, מיט ווייסע־חברה'ניקעס, מיט וואָס ערגיץ אַ שלאַק, אַ פּוסטעפּאַסניק, אַ לעדיגגעהער. און איהר זאָלט וויסען זיין, אַז דאָרט וואו אַ קערטעל, איז שוין אַלסדינג. וואָס אין דער קאָרט! ווער קוקט דעמאָלט אויף אַ מנחה? ווער רעדט פֿון אָהן אַ היטעל? פֿון חלול־שבת? און כּדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט? און ווי אויף־צו־להכעיס, איז פֿערעל, מיין שווענערין הייסט דאָס, געווען אַ פֿרום ווייבעל, א כּשרים, און האָט מסתּמא ניט געקאָנט ליידען זיינע שענע חפציות מיט זיינע גענג.

איז זי געלעגען טאָג ווי נאַכט מיט'ן פּנים אין קישען און האָט גע־וויינט אויף איהרע יאָהר און טעג, אַזוי לאַנג, ביז זי האָט אָנגעהויבען

אונטערצוקרענקען, פריהער פּאַוואָלינקע, נאָכדעם שטאַרקער און שטאַרקער. וואָס טויג אַייך, פּערל איז געשטאָרבען. בין איך אַייך ניט אויסען.

פּערל איז געשטאָרבען און האָט געלאָזט אַ קינד, אַ מיידעל פון אַ יאָהר זעכס־זיבען. דער מאַן איז געווען ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר אין אָדעס; ער האָט זיך אַריינגעלאָזט אין דעם שפּיעלען אַזוי ווייט, אַז ער האָט געמאַכט אַ תל פון זיין געלט און פון זיין טאַטענ'ס געלט און פונ'ם זיידענ'ס ירושה — אַ תל־עולם איז פון איהם געוואָרען! ס'איז גאָר אַ סברה, אַז ער האָט זיך אַריינגעהאַפּט ערגיץ אין אַ טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך אַ צייט אַרומגעשלייעט ערגיץ, באַקומען עפּיס אַ מאָדנע קרענק און איז געשטאָרבען אין פרעמדע תכריכים. אָט האָט איהר אַייך אויף אַ מינוט אַ סך־הכל פון אַ געזינדעל. און אָט אַזוי איז ביי מיר פאַרבליבען זייער טעכטערל, אַ יתומה'לע נעבאַך, רייזעל הייסט זי. איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדווייז, וואָרום קיין קינדער, פאַרשטעהט איהר מיך, האָב איך ניט, דער אויבערשטער האָט מיך געשטראָפט — לאָז זי זיין אַ קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף כפרות! ביי איין אַנדער פעטער וואָלט אַזאַ מיידעל אַ יתומה געוואַקסען אין קיך, געווען אַ הילף אין שטוב, געשטעלט דעם סאַמאָוואַר, געפּאָלגט אַ גאַנג און דאָס גלייכען, און ביי מיר איז זי געווען פאַררעכענט פאַר איין אייגען קינד — דאָס אייגענע קליידעל מיט די אייגענע שיך מיט'ן אייגענעם עסען, וואָס מיין ווייב. וואָס איז שייך זאָגען — ביי איין טיש גלייך מיט אונז. בין איך אַייך ניט אויסען.

שפּעטער, אַז די דאָזיגע רייזעל האָט אָנגעהויבען אונטערוואַקסען, האָב איך זי אַוועקגעגעבען לערנען צו אַ שרייבער. און פון דעם אמת קאָן מען ניט אַוועקגעהן — זי איז געווען אַ געראָטען קינד, אַ שטילס, איין עדעליכס, אַ גוטס און אַ קלוגס, און שען —

שען ווי די גאַנצע וועלט. איך האָב זי באמת ליעב געהאַט, ווי מיינם אַיין אייגען קינד. קינדער, ווייסט איהר דאָך, וואַכסען, ווי פּעטשעריצעס; איידער מע קוקט זיך אַרום, אַהאַ — מע דאַרף שוין קלערען מכּח חתונה מאַכען. און ווי אויף=צו=להכעיס, איז מיין פּלימעניטשקע געוואַכסען טאַקי נאָר ווי אויף הייוען, דהיינו שען און געזונט און אַיין אָסאָבע — אַ רויז. מיין ווייב האָט איהר ביסלעכווייז אָפּגעלעגט אַ ביסעל גרעט, „פּאָוועלע", העמדער, ליילעכער, ציכלעך. איך, פון מיין זייט, האָב גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, ווי צו געבען איהר עטליכע הונדערט קערבלעך נדן אויך. און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שידוכים. וועמען רעדט מען אַזאַ מיידעל אַ יתומה? אַז קיין עלטערען האָט זי ניט, אַ טאַטען האָט זי געהאַט, לאָז ער מיר מוחל זיין, עפּיס ניט אַזאַ פיינעם מענטשען, און קיין טויזענטערס נדן קאָן איך איהר ניט אַנידערלעגען. באַדאַרף מען איהר געפינען איהר גלייכען, אַ יונגענמאַן אַזעלכען, וואָס זאָל איהר קאָנען געבען ברויט. וואו זשע קריגט מען אַזעלכעס, אַז קיין בעל=הבתישען שידוך קאָן מען ניט גרייכען, און קיין בעל=מלאכה וויל איך ניט — זי איז דאָך פאָרט מיינע אַ שטיקעל אייגענע, מיין ווייב'ס אַ שוועסטער'ס אַ מיידעל? האָט מיר גאָט צוגעשיקט אַ בחור'על אַ פּריקאַזטשיק פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג, וואָס פאַרדיענט שוין זעהר שען אַ קערבעל און קלויבט אַ קערבעל און האָט שוין אַ קערבעל. בקיצור, איך האָב אַ רעד געטהאָן מיט'ן בחור — יאָ, מע גערעט אַ גאַנג, ווי איך בין אַ מענטש. זי איז איהם תּקא געפעלען. איך האָב אַ רעד געטהאָן מיט איהר — ווער? וואָס? אַיין אייזערנע וואַנט! וואָס איז די מעשה? זי וויל איהם ניט און זי דאַרף איהם ניט, און גענוג! ווער דען, זאָג איך, וועט דיך נעמען? דעם בּאַראָן הירש'ס אַיין אייניקעל? ענטפערט די וואַנט — אַזוי ענטפערט זי. קוקט=אַראָפּ און שווייגט. בין איך אַיך ניט אויסען.

אַצינד באַדאַרף איך אייך איבערדרייסען אין מיטען דער מעשה און אייך דערצעהלען אַ נייע מעשה, וואָס געהער זיך טאַקי אַז

מיט יענער מעשה, דאָס הייסט, די מעשה און יענע מעשה זענען טאַקי איין מעשה.

איך האָב געהאַט אַזוי גרויס ווי אַ יונגערען ברודער משה־הערשעל, האָט זיך מיט איהם געטראָפען אַ מעשה — ס׳איז ביי מיר אַ מעשה מיט גאָלע מעשיות: — ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין מענטשען געדאַכט, ער איז געווען אין מרחץ פרייטאָג און האָט זיך געוואָלט אָפגיסען מיט קאַלט וואַסער, האָט ער געהאַפט אַ שעפעל מיט זודיג וואַסער און האָט דאָס איבערגעקעהרט אויפ׳ן קאָפ און האָט זיך אָפגעקאָכט, און האָט זיך געמוטשעט אַ טאָג אַכט און איז געשטאָרבען, און האָט איבערגעלאָזט אַ ווייב מיט איין קינד — אַ יונגעל פון אַ יאָהר זעכס, פייסי הייסט ער. האָט ניט געדויערט קיין האַלב יאָהר און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שידוכים. האָט דאָס מיך זעהר אָנגענומען ביי׳ם האַרצען, און איך בין אַוועקגעגאַנגען צו איהר, צו מיין שוועגערין הייסט דאָס, און זאָג איהר: „אויב דו ווילסט חתונה האָבען, גיב מיר אָפ דאָס קינד“. האָט זי זיך תחילת אַ ביסעל געבּרעקעלט, כלומרשט ניט געוואָלט הערען, ניט זעהען. אַהער־אַהין — בקיצור, איך האָב ביי איהר געפּועל׳ט. זי האָט מיר דאָס קינד געבּראַכט, און אַליין איז זי אַוועק ערגיץ קיין פּוילען, דאָרטען חתונה געהאַט, און מע זאָגט, ס׳איז איהר ניט שלעכט... מילא, בין איך אַיך ניט אויסען.

האָט מיך שוין, הייסט דאָס, גאָט געבּענטשט מיט אַ זוהן אויך. איך זאָג „מיט אַ זוהן“, ווייל איך האָב איהם טאַקי צוגע־שריבען צו זיך פאַר אַ זוהן, און דאָס יונגעל איז דוקא אַ געראָטען יונגעל, אָבער טאַקי וואָס געראָטען הייסט. ער איז דאָך מיינעם אַ ברודער׳ס אַ זוהן, איז דאָך ניט שייך, איך זאָל איהם אַייך לויבען. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אַז נאָך אַזאַ פייסי וועט איהר ניט געפינען — איך וועל אַייך ניט זאָגען אין דער גאַנצער וועלט, נאָר ביי אונז אין שטאָדט און נאָך אין עטליכע שטעדט מיט עטליכע גובערניעס, אַז איהר וועט אויספאָהרען,

געפינט איהר ניט דעם צווייטען. וואָס, אַשטייגער, ווילט איהר? לערנען איז לערנען, שרייבען איז שרייבען, חשבונ'ען איז חשבונ'ען, אפשר ווילט איהר פראַנצויז — רעדט ער אַייך פראַנצויז. טאָמער ווילט איהר פיעדעל — שפּיעלט ער אַייך אויפ'ן פיעדעל. הייגט איז ער, קיין עין-הרע, אַ וואוכס, און אַ פּאַרשוין, און אַ פּיסק, און... און.... אַז מע שמועסט אַ גראָטענער, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען! און דערצו געב איך איהם נאָך עטליכע טויזענט קערבלעך נדן אויך, וואָרום ער איז דאָך מיין ברודער'ס אַ קינד און מיינער אַ צוגעשריבענער, כמעט אַ זוהן הייסט דאָס, און קיין נחות-דרגא, ברוך השם, איז ער אויך ניט, — קו-קו-קומט איהם שוין עפּיס אַ פיינע כלה, האַ? וואָס זאָגט איהר? אודאי האָט מען איהם גערעדט די גרעסטע, די שענסטע שידוכים אין דער וועלט, און אַודאי האָב איך איבערגעקלויבען. וואָס דען? עפּיס אָט-אַזוי-אָ גיט מען אַוועק אַזאַ יונגאַטש? בין איך אַייך ניט אויסען.

הכלל, האָט מען מיר אָנגעשלאָגען שידוכים פון דער גאָרער וועלט: פון קאַמעניץ, און פון יעליסאַוועט, און פון האָמעל, און פון לובען, און פון מאָהליוו, וואָס אין דער ליטא, און פון באַרדיטשעוו, און פון קאַמינקע, און פון בראָד. מע האָט מיך אָפּגעשאָטען מיט גאָלד; צעהן טויזענט, און צוועלף טויזענט, און פופצעהן טויזענט, און אַכצעהן טויזענט — איך האָב ניט געוואוכט, וואוהין איך זאָל מיך וואַרפען. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טויג מיר קריכען אין דער פרעמד, מי יודע וואוהין און צו וועמען? בעסער, ווי זאָגט מען, אַ נאָהענטער שוסטער, איידער אַ וויטער רב. פאַרהאַן ביי אונז אין שטאָדט אַ איד אַ נגיד, האָט ער אַ מיידעל אַ בת-יחידה מיט שענע עטליכע טויזענט קערבלעך נדן, און דאָס מיידעל אַליין איז אויך זעהר אַ פיין מיידעל, און ווילען וויל מיך יענער, — פאַר וואָס זאָל דאָס ניט זיין קיין שידוך? האַ? ובפרט שדכנים זענען פאַרהאַן ביי אונז, ברוך השם, צוויי, לויפען זיי אַרום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פון יענעם צו מיר, און טרייבען האַלז-און-נאַקען, ס'זאָל שוין גיכער

זיין, זיי האָבען קיין צייט נוט, פאַרשטעהט איהר, זיי האָבען אַליין טעכטער אויף חתונה מאַכען, און נאָך דערוואַקסענע דערצו. בין איך אייך ניט אויסען.

הקיצור, ס'איז געבליבען, מיר זאָלען זיך צונויפקומען אויף אַ „וואָרט“. איז דאָך אָבער היינטיגע צייטען ניט דאָס, וואָס אַמאָל. אַמאָל האָט מען אַ שידוך געטהאָן מיט אַ קינד הינטער די אויגען גאָר, געקומען צו געהן אַהיים, אָפּגעגעבען מזל־טוב און געענוג. היינט איז גאָר געוואָרען אַ מאָדע, אַז מע מוז פריהער איבערעדען מיט די קינדער, זיי זאָלען זיך פריהער אָנקוקען אין זאָגען, צי זיי זענען זיך געפעלען, צי ניין? מע פאַרשפּאָרט זיי גאָר זאָגען — זיי זעהען זיך אַליין... איז דאָך אודאי גוט. נעם איך מיין בחור אין טהו איהם אַ פרעג: „געפעלט דיר, אַשטייגער, פייסיני, אַזעלכע און אַזעלכע?“ ווערט ער רויט אַזוי ווי פייער און ענטפערט ניט דאָס צווייטע וואָרט. „געשוויגען איז גערעדט“, טראַכט איך מיר; „קיין תשובה איז אויך אַ תשובה“. אַי, וואָס ער איז רויט געוואָרען? מסתמא האָט ער זיך פאַרשעמט. און ס'איז געבליבען, הייסט דאָס, אַז מע קומט זיך צונויף אויפדער־נאַכט, פריהער, געוויינטליך ביי דער כלה, נאָכדעם וועט מען זיין ביי מיר — נו, וואָס באַדאַרף מען נאָך? באַקט מען לעקאַך און מע גרייט זיך אויף אַ וועטשערע, ווי געוויינטליך. בין איך אייך ניט אויסען.

ויהי היום, איך שטעה־אויף אין דער פריה, גיט מען מיר אָפּ אַ בריעף. פון וואַנען איז אַ בריעף? עפּיס אַ בעל־עגלה האָט געבראַכט צו פיהרען. איך נעם דעם בריעף, עפען־אויף דעם בריעף, איך הויב אָן לייענען דעם בריעף — איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. וואָס איז דאָס געווען פאַר אַ מין בריעף? אָט וועט איהר באַלד הערען. דאָס שרייבט מיר מיין פייסי, אַז איך זאָל ניט קיין פאַראיבעל האָבען, וואָס ער איז אַוועקגעפאָהרען מיט רייזלען — איהר הערט ווערטער? — אָהן אונזער וויסען חתונה

האָבען — איהר הערט ווערטער? אַז איך זאָל זיך גאָר ניט פּרובען, זאָגט ער, אַפילו זיי זוכען, וואָרום זיי זענען שוין ווייט=ווייט, זאָגט ער, פון דאַנען — איהר הערט ווערטער? און אַז זיי וועלען, אם ירצה השם, האָבען חופּה וקידושין, זאָגט ער, וועלען זיי נאָכ=דעם קומען צוריק.... ווי געפעלט אייך עפּיס אַזאַ מין בריוועל? מילא, פון מיין ווייב שמועסט מען ניט: זי איז געפאַלען דריי מאָל חלשות, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר דער סקאַנדאַל; רייזעל איז דאָך איהר פּלימעניצע, ניט מיינע. „נאַ, זאָג איך צו איהר, האָסט אויסגעהאָדעוועט אַ שלאַנג אויף דיין שונא״... און האָב מיין גאַנץ ביטער האַרץ אויסגעלאָזט צו איהר, געוויינטליך, מכבד געווען, ווי זי איז ווערטה. בין איך אייך ניט אויסען.

איך באַדאַרף אייך ניט דערצעהלען, איהר פאַרשטעהט אַליין, ווי ווייט דאָס האָט מיך געבּרענט און געבּראָטען. סטייטש, מע נעמט אַ פרעמד קינד, איין אָרעמע, אַ נאַקעטע יתומה, מע האָדעוועט זי אויס און מע וויל זי גליקליך מאַכען — געהט זי און טהוט=אָפּ אַזאַ זאַך, פּיהרט=אַרויף מיין ברודער'ס קינד אויף אַ גליטש! איך האָב געשריגען, געטופּעט מיט די פיס, געריסען אויף זיך די האָר פון'ם קאָפּ — שיער ניט משוגע געוואָרען! און צוריק ווידער האָב איך מיך באַטראַכט: וואָס, אַשטייגער, וועט מיר העלפען מיין כעס? וואָס וועל איך מאַכען מיט מיין טופּען מיט די פיס? מע באַדאַרף עפּיס אָנהויבען טהון, טאָמער וועל איך נאָך פאַרהאַפּען און וועל קאָנען עפּיס העלפען? האָב איך מיך, ראשית חכמה, אַ וואָרף געטהאָן צו „נאַטשאַלסטווע״, אונטערגע=שמירט מיט אַ האַבּאַרעל, און האָב איבּגעגעבען, אַז בּיי מיר איז געווען אַ פּלימעניצע אַזעלכע און אַזעלכע, האָט זי מיך באַגנב'עט און האָט איבּערגערעדט מיין זוהן, ער איז געווען בּיי מיר פאַר=שריבען פאַר אַ זוהן, און איז מיט איהם אַנטלאָפען, איך ווייס ניט וואוהין. נאָכדעם האָב איך אָנגעהויבען שיטען מיט געלט, צעשיקט דעפּעשען אין אַלע אַרבע פּנות העולם, און אַלע שטעדט און שטעדטלעך פון דער סביבה — און גאָט האָט מיר געהאָלפען,

מע האָט זיי געפּאַקט. וואו האָט מען זיי געפּאַקט? טאַקי ניט ווייט פון אונז, אין אַ קליין שטעדטעל. מזל-טוב!

אַז ס'איז אָנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אַז מע האָט זיי געפּאַקט, האָבען מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאַטשאַלסטווע און מיר זענען געפאָהרען גלייך אַהין, אין יענעם שטעדטעל אַריין. מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען פון דער נסיעה — איז ניט שייך צו זאָגען. איך בין געווען אין איינע פחדים. איך האָב אַלץ מורא געהאַט, טאָמער, אַ קשיה אויף אַ מעשה, מע שטעלט דאָרט אַ חופה, איז דאָך פאַרפאַלען, ווי זאָגט ער, די קוה מיט'ן שטריקעל... גאָט האָט מיר געהאָלפען, מיר זענען געקומען צו פאָהרען — זיי האָבען נאָך קיין חופה ניט געשטעלט. נאָר וואָס דען? אַ נייער אומגליק: אַזוי ווי איך האָב איינגעגעבען, אַז מע האָט מיך באַ־גנב'עט, לכן האָט מען זיי דערווייל, ביז עפּיס וואָס, איינגעזעצט. איינגעזעצט — איז דאָך מיר געוואָרען שלעכט, געמאַכט אַ גוואַלד, אַז באַגנב'עט האָט מיך זי, די פּלימעניצע הייסט דאָס, און ער, דער זוהן הייסט דאָס, ער האָט זיך דאָך גערעכענט פאַר מיין זוהן, איז ריין. עס קומט צו עפּיס, מע וויל איהם שוין אַרויסלאָזען, פייס'ן הייסט דאָס, מאַכט ער: „אויב מע האָט גע'גנב'עט, האָבען זיי, זאָגט ער, ביידע גע'גנב'עט". איהר הערט ווערטער? דאָס האָט זי איהם, די ימח-שמה'ניצע, אַרויפגעפּיהרט, ער זאָל אַזוי זאָגען. אַ הולטייקע קאָן!... נו, טאָר מען זיין אַ גוטער? באַ־דאַרף מען רחמנות האָבען אויף איין אָרעמער יתומה? איך פרעג אייך אַליין — איז כדאי? וואָס טויג אייך, עס האָט מיך געקאָסט גענוג בלוט, ביז איך האָב זיי אַרויסגענומען, וואָרום צוליעב איהם האָב איך געמוזט זי אויך אָפּריינינגען — און מיר זענען געקומען אַהיים. בין איך אייך ניט אויסען.

געוויינטליך, האָב איך זי צו מיר אין שטוב מעהר ניט אַריינ־געלאָזט. איך האָב איהר אָפּגעדונגען אַ קוואַטיר און קעסט טאַקי ביי איהרען אַ קרוב אין אַ דאָרף, משה-מאיר הייסט ער, אַ פּראָס־טער איד, אַ דאָרפסמאַן, און מיין פייס'ן האָב איך גענומען אַהיים,

גענוג גערעדט איבער איהם: „כטייטש, איך נעם דיך אין שרייב דיך צו צו מיר, ווי איין איגענעם זוהן, און וויל דיר געבען עטליכע טויזענט קערבלעך נדן, און מאך דיך פאר'ן יורש מיט אלסדינג, — געהסט דו און מאכסט מיר אזא סקאנדאל!" זאגט ער: „וואס איז דא דער סקאנדאל? זי איז אייך א פלימעניצע, איך בין אייך א פלימעניק — אלץ איין יחוס". זאג איך: „וואס גלייכסט דו זיך צו איהר? דיין טאטע איז געווען, זאג איך, מיר איין אייגענער ברודער און א ליטישער מענטש, און איהר פאטער איז געווען, זאל ער מיר מוחל זיין, א שארלאטושקע, זאג איך, א קארטיאזשניק"... איך טהו א קוק — מיין ווייב חלש'ט. א טארעראם, א געפילדער. וואס איז? זי קאן ניט הערען, למאי מע רעדט אויף איהר שוועסטער'ס מאן. זיי זענען שוין, זאגט זי, ביידע אויף דער אמת'ער וועלט, באדארף מען זיי לאזען צו=רוה. איהר הערט ווערטער? „ער איז אבער פארט געווען, זאג איך, לאז ער מיר מוחל זיין, איין אויסוואורף!" זי חלש'ט ווייטער — אזא אומגליק, א גלות, מע קאן ביי זיך אין שטוב קיין ווארט ניט אויסרעדען! בין איך אייך ניט אויסען.

בקיצור, איך האב מיין פייסין גענומען רעכט אין די ידים אריין און האב אנגעהויבען אכטונג געבען, קוקען אויף איהם מיט אויגען, ער זאל מיר ניט מאכען נאך א מאל דאס שפיעל. און גאט האט מיר געהאלפען, ער איז אוועקגעגאנגען בדרך הישר, האט זיך געלאזט איינרעדען און איז געווארען א חתן צו מזל, ניט פון אזא אי=אי=אי, נאר פארט פון א בעל=הבתיש ארט, מיט א מחותן, מיט א נאמען, מיט נדן, מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטעהט=אן — און איך בין געווען אויפ'ן זיבעטען הימעל. איז האך גוט, איא? דאט=ושע צייט, וועט איהר עפים הערען א מעשה.

איך קום צו געהן פון געשעפט איינמאל אהיים עסען אנבייסען, איך וואש מיך, זעץ מיך צום טיש, מאך המוציא, איך קוק מיך ארום — ניטא פייסי! פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאפ: אפשר האט ער ווידער געמאכט א ויברח? איך נעם מיך צו

מיינער: וואו איז פּיני? זאָגט זי: זי ווייסט ניט. אָפּגעגעסען לויף איך אַרויס אין שטאָדט, אַהער, אַהין, — קיינער ווייסט ניט! שיק איך דאָך אַוועק אַ שליח אין דאָרף אַריין צום קרוב, צו משה־מאיר'ען, געוואָהרע ווערען, וואָס מאַכט עפּיס רייזעל? ענטפערט ער מיר דורך אַ בריוועל, אַז זי איז נאָך נעכטען אַוועקגעפאָהרען, געזאָגט, אַז זי פאָהרט אין שטאָדט אַריין אויף קבר־אָבות. האָב איך גענוג מסתמא 'געאַרבייט, אויסגעלאָזט מיין גאַנץ ביטער האַרץ צום ווייב, געוויינטליך, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר אַלע אומגליקען — ס'איז דאָך איהר פּלימעניצע! בין איך אַייך ניט אויסען.

איך לויף אַוועק אין פּאָליציע, איך קלאַפּ אומעטום דעפּעשען, צעשיק מענטשען, שיט מיט געלד — ניטאָ, ווי אין וואַסער אַריין! איך אַרבייט, איך שריי, איך בין אויס מענטש — עס העלפט ניט! וואָס טויג אַייך — ס'איז אַוועקגעגאַנגען דריי וואָכען, איך בין שיער ניט משוגע געוואָרען! פּלוצים קומט מיר אָן אַ בריעף מיט אַ מזל־טוב, אַז זיי האָבען, ברוך השם, חתונה געהאַט אין אַ גוטער שעה, און האָבען שוין היינט פאַר מיר קיין מורא ניט — איהר הערט ווערטער? אַז מע וועט שוין איצט נאָך זיי מעהר ניט נאָכלויפען, מע וועט שוין אויף זיי קיין בלבולים ניט אויסטראַכטען — איהר הערט ווערטער? אַז זיי האָבען זיך ליעב געהאַט פון קינדהייז אָן און האָבען, דאַנקען גאָט, דערגרייכט אַלעם דינג, וואָס זיי האָבען געוואָלט. אַי, וואו וועלען זיי נעמען אויף צו לעבען? זאָל מען זיך פאַר זיי גאָרניט זאָרגען: ער לערענט און גרייט זיך צום עקזאַמען אַריין אין אוניווערזיטעט שטודירען אויף דאָקטער, און זי לערענט זיך אויף אַקושאָרקע — איהר הערט ווערטער? און דערווייל געבען זיי ביידע שטונדען און פאַרדיענען, מיט גאָט'ס הילף, ביז פופצעהן קאַרבען אַ חודש, קאָסט זיי די דירה זעכס מיט אַ האַלבען, אַכט צאָהלען זיי פאַר עסען, און אויפ'ן איבעריגען איז גאָט אַ פאָטער — איהר הערט ווערטער?... נו־נו, קלער איך מיר, איהר וועט אַ ביסעל פריהער אונטער'פגר'ען

גוט פאַר הונגער, וועט איהר זיך אָנהויבען בעטען ביי מיר, וועל איך אייך באַווייזען, ווער עלטער איז! און צו מיין ווייב זאָג איך: „היינט זעהסט דו, זאָג איך, וואָס הייסט אַ ביטערער שורש? פון אַזאַ טאַטען אַ שאַרלאַטאַן, אַ קאַרטיאָזשניק, זאָג איך, קאָן דען עפּיס אַרויסקומען רעכטס?" וכדומה אַזעלכע שטעכווערטער זאָג איך צו איהר, און איהר זאָלט זאָגען, זי זאָל דאָס מיר ענט-פערען דאָס אַנדערע וואָרט! „פּלעגסט דאָך, זאָג איך, אַמאָל חלש'ען, אַז איך האָב גערעדט אויף דיין שוואָגעריק, פאַר וואָס חלש'סט דו היינט ניט?" ענטפערט די וואַנט? אַזוי ענטפערט זי. „די מיינסט, זאָג איך, אַז איך וויס ניט, אַז דו האַלטסט מיט זיי, אַז דו ביזט מיט זיי יד-אַחת, זאָג איך, אַז סע וואַכסט אינגאַנצען פון דיר?" זי שווייגט, ענטפערט ניט דאָס אַנדערע וואָרט. וואָס קאָן זי מיר, אַשטייגער, ענטפערען, אַז זי פיהלט, אַז איך בין גע-רעכט? זי ווייסט, אַז סע פאַרדריסט מיך. פאַר וואָס קומט מיר — פאַר מיין גוטסקייט, מע זאָל מיר אַזוי צאָהלען? בין איך אייך ניט אויסען.

נאָר איהר מיינט אַוודאי, איהר זענט שוין פאַרטיג? האַרט אַ'ים, איהר וועט נאָך האָרכען שענערס.

בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען אַ יאָהר, בריוולעך שרייבען זיי, נאָר פון געלט דערמאַנען זיי ניט אַ וואָרט. פּלוצים קומט מיר אָן אַ מזל-טוב — זי האָט געהאַט אַ יונגעל און מע רופט אונז אויפן ברית! רוף איך מיך אָן צו מיין ווייב: „מזל-טוב דיר מיט דיין נחת, אַיין אָנגעלעגטער ברית, זאָג איך, און אַ נאָמען נאָך דיין שענעם שוואָגעריק"... ענטפערט זי מיר ניט, נאָר זי ווערט בלייך ווי די וואַנט, טהוט זיך אָן און געהט אַוועק פון שטוב. קלער איך מיר: מסתמא וועט זי באַלד קומען. איך וואַרט אַ שעה, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דריי, איך וואַרט פיער, ס'איז שוין פאַרנאַכט, ס'איז שוין שטאָק-נאַכט — ניטאָ זי! אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג אייך — זי איז אַוועקגעפאָהרען צו זיי, און פון דעמאָלט אָן, שוין באַלד צוויי יאָהר, זי קומט ניט

צוריק און הויבט גאָר ניט אָן צו קלערען מכּח קומען אַהיים! האָט איהר געהערט אַמאָל אַזאַ מעשה? פריהער האָב איך געוואַרט, טאָמער וועט זי מיר שרייבען אַ בריוועל. און אַז איך האָב געזעהען, זי שרייבט ניט, האָב איך איהר אַוועקגעשריבען אַ בריוועל, און שרייב איהר: „היתּכן? וואָס פאַר אַ פּנים האָט דאָס פאַר דער וועלט?!“ ענטפערט זי מיר, אַז איהר וועלט איז דאָרטען, בּיי איהרע קינדער — איהר הערט ווערטער? אַז דאָס אייניקעל, וואָס איז געבּוירען געוואָרען, — ער הייסט היקא הערשעלע, נאָך מיין בּרודער הערשעל — איז בּיי איהר טייערער פון אַבצעהן וועלטען. ס'איז אַזאַ הערשעלע, זאָגט זי, וואָס מע קריגט דאָס ניט, מע זאָל אויספּאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק בּיז'ן אַנדערען. און ווינשעוועט מיר, איך זאָל זיך עלטערען אין עושר און אין כּבוד אַליין אָהן איהר — איהר הערט ווערטער?...

שרייב איך דאָך איהר נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און זאָג איהר מיט'ן האַרבען וואָרט, אַז איך וועל ניט שיקען קיין גראָשען! ענטפערט זי מיר, אַז זי דאַרף ניט מיין געלט — איהר הערט ווערטער? שרייב איך איהר ווידער אַוועק אַ בריעף, אַז איך בּין זיי אַלע מעביר-נחלה און וועל אָפּזאָגען דאָס גאַנצע געלט אויף עולמות! פוילט זי זיך ניט און ענטפערט מיר אָפּ, אַז זי האָט צו מיר קיין טענות ניט — איהר הערט ווערטער? אַז זי לעבט דאָרטען בּיי די קינדער מיט כּבוד, הלואי וויטער ניט ערגער, וואָרום פייטי איז שוין אַריין אין אוניווערזיטעט און רייזעל איז שוין בּאַלד איין אַקושאָרקע. זיי פאַרדיענען שוין אַזוי גרויס, ווי זיעבּעציג קאַרבּען אַ חודש — איהר הערט ווערטער? און מכּח מעביר-נחלה זיין, זאָגט זי, מעג איך מיין גאַנץ פאַרמעגען אַוועקשענקען אַפילו היינטיגען טאָג ווען איך וויל, אַפילו אויף אַ קלויסטער — איהר הערט ווערטער? און לאָוט-איים, אַז איך בּין אַ ריינער משוגע'נער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך אַרום מיט פעדערן פאַר דער מעשה, וואָס איך האָב אָפּגעטהאָן. „וואָס איז דאָ, זאָגט זי, דער אומגליק? וואָס דיין בּרודער'ס זוהן האָט גענומען מיין

שוועסטער'ס טאָכטער? וואָס שטעהט דיר דאָ אַזוי ניט אָן, דו נאַרישער לעקיש?" — איהר הערט ווערטער? „דו זאָלסט, זאָגט זי, זיין דאָ און אַ קוק טהון אויפ'ן קינד, אויף הערשעלען, ווי ער ווייזט מיט'ן פינגער אויפ'ן זיידענ'ס פּאַטרעט און מאַכט „דיע־דיאַ", וואָלסט דו זיך, זאָגט זי, אַליין געגעבען דריי פּעטש" — איהר הערט ווערטער? אַזוי שרייבט זי מיר פון דאָרטען. בין איך אייך ניט אויסען...

נו, באַדאַרף מען ניט זיין שטאַרקער פון אייזען? ווי מיינט איהר, ברענט דאָס מיך, אַשטייגער אַז איך קום צו געהן אַהיים און דרעה מיך אַרום איינער אַליין צווישען די פיער ווענט? איך הויב מיך אָן באַרעכענען: וואָס איז מיין לעבען, איך בעט אייך, אויף דער וועלט? פאַר וואָס קומט מיר אַזאַ סוף? פאַר וואָס קומט מיר אַזאַ־נ־עלטער? פאַר וואָס און פאַר ווען? פאַר מיין גוטסקייט? פאַר מיין פּאָרלע ווייכען כאַראַקטער?... האָט קיין פּאַראַיבעל ניט: אַז איך הויב אָן רעדען דערפון, איז פאַר דאָ־סאַרע שטעלען זיך מיר טרערען, און איך קאָן ניט, איך קאָן ניט רעדען!

אוי, מע טאָר ניט זיין קיין גוטער. הערט איהר? מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

ענדע געשיכטע נומער סעכצעהן.

געשיכטע נומער פופציהן

אַ נשרף

געשריבן אין יאָהר 1903

געשיכטע נומער פופצעהן

אַ נשרף

— אונזערע אידען — הער איך דרש'ענען אַ אידען הינטער מיינע פּלייצעס און פּאַסאַזשירען הערען איהם צו — אונזערע אידען, הערט איהר, ס'איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רעד, ס'איז אַיין עמא פּזיזא — וואָס איז די טייטש? — מיט אַ אידען איז נאָר גוט קוגעל עסען, דאַוונען פון איין סידור, און ליגען אויף איין בית־הקברות, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

איהר פרעגט, וואָס בין איך אַזוי אָנגעדרודעלט און וואָס ליאַפּע איך אַזוי אויף אידען? איהר זאָלט האָבען אויף זיך מיין פּעקעל און אידען זאָלען אַייך אַזוי טהון, ווי מע טהוט מיר, וואָלט איהר אָנגעהאַפּט מענטשען אין די גאַסען, אָדער איהר וואָלט גע־שלאָגען מיט אַ שטעקען! נאָר גאָרניט, איך בין אַזאַ איד, וואָס קאַטאָרע איך האָב פיינט קריגען זיך מיט אַ וועלט. איך געה תמיד מיט דעם גאַנג: לאָז מיינס איבערגעהן, אָדער ווי שטעהט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז די טייטש? — לאָז זיך מיט זיי גאָט רעכענען, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

הערט אַ מעשה: איך בין אַליין, ניט פאַר אַייך גערעכט, אַ באָהסלעווער, פון אַ קליין שטעדטעל פון באָהסלעוו, אַ קליינס, נאָר

א וואוילס, פון די שטעדטלעך, וואס מע זאגט אויף זיי, אז מע זאל זיי געדיכט זייהען און שיטער איפגעהען; פון די שטעדטלעך, וואס אז מע וויל עמיצען רעכט באשטראפען, זאל מען איהם ניט פארשיקען קיין סיביר — פע! — צו אונז קיין באהסלעוו זאל מען איהם פארשיקען, און מאכען איהם פאר א קרעמער, און געבען איהם קרעדיט, ער זאל קאנען רעכט אנזעצען, און נאכדעם זאל ער האבען אויף זיך א שרפה, פארברענט ווערען מיט האק און פאק, ניט ארויסצוראטעווען א פאדעם, און באהסלעווער אידען זאלען זאגען, אז דאס האט ער אליין געמאכט „בורא מאורי האש", בכדי... איהר פארשטעהט דאך שוין מסתמא, וואס באהסלעווער אידען קאנען אויסטראכטען און קאנען זאגען און טאקי אוועקשרייבען אהינצו, וואו מע באדארף, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גארניט!...

דערפון קאנט איהר שוין פארשטעהן, מיט וועמען איהר האט צו טהון; איהר האט צו טהון מיט איין אומגליקליכען מענטשען, וואס איז דריי מאל אומגליקליך, מיט א מענטשען, וואס האט אויף זיך א דרייענדיג פעקעל: ערשטענס, בין איך א איד, צווייטענס, בין איך א באהסלעווער איד, און דריטענס, בין איך א באהסלעווער איד א נשרף, און נאך וואס פאר א נשרף — פון די אמת'ע „פרים הנשרפים", וואס אין סידור! איך בין, הייסט עס, היינטיגס יאהר אפגעברענט געווארען. ווי אזוי, מיינט איהר? ווי א שטרויענער דאך! איך בין ארוים ממש בחרבי ובקשתי — וואס איז די מייטש? — ווי די מאמע האט מיך געהאט. און ווי סע פיהרט זיך, באדארף איך מסתמא יענע נאכט אקוראט ניט זיין אין דער היים! וואו בין איך געווען? איך בין געווען ניט ווייט פון אונז, אין טאראשטשע בין איך געווען, ביי מיינער א שוועסטער אויף א קנס=מאל בין איך געווען. געווען זעהר א פיינער קנס=מאל, מיט א סעודה, מיט זעהר פיינע געסט, ניט באהסלעווער פארכעס. איהר קאנט פארשטעהן, אז מע האט אויסגעטרונקען געדערהאלבען עמער בראנפען, אחוץ ביער און אחוץ

זיין. קורץ, מע האָט פאַרבראַכט די צייט כּדבעי — וואָס איז די טייטש? — ווי גאָט האָט געבאָטען. פּלוצים קומט מיר אָן אַ דעפּעש: „זשענאַ באָליען, דיעטי באָליען, טיאָשטשאַ באָליען, אָטשעם אָפּאַסנע!“ האָב איך דאָך מסתּמא געחאַפּט די פּיס אויף די פּלייצעס און הלך משה־מרדכי אַהיים! איך קום אַהיים — אַ חתונה! ניט קיין שטוב, ניט קיין קלייט, ניט קיין סחורה, ניט קיין קישעלע, ניט קיין העמד איבער׳ן לייב. בּגפּו יבוא בּגפּו יצא — וואָס איז די טייטש? — געוועזן אַ אָרעמאַן און אַרויס אַן אביון... דאָס ווייב נעבאַך וויינט, די קינדער — אויף איהר קוקענדיג, נישטאָ וואו דעם קאָפּ אַנידערצולעגען. שטיקעל גליק האָטש, וואָס ס׳איז געווען געסטראַכירט, און גוט געסטראַכירט, און דאָ, פאַרשטעהט איהר מיך, ליגט דער הונט באַגראָבען... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געווען אַ האַלבּע צרה. איז אָבער געווען דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָס מאָל איז געווען ניט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָב שוין, דאַרפט איהר וויסען, אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, געבּרענט, אויך בּיינאַכט איז דאָס געווען, און אויך בּשעת איך בּין ניט געווען אין דער היים. נאָר דעמאָלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָפּגעלאָפען גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבּערגעשריבּען די געבּרענטע שמאַטעס, אָפּגעשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פיין, שען, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

איז דאָס געווען איין מאָל אַ מעשה. איצטיגס מאָל אָבער האָט מען מיר צוגעשיקט אַיין אינספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע אידען! אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק — אַ נקי־בּפּימ׳ניק, ער נעמט ניט!... האָט איהר געהערט אַ מעשה? — ער נעמט ניט, און גיי מאַך! זוכט ער און נישטערט און גריבּעלט און גראָבּט, וויל זיך דערוויסען, איך זאָל איהם קלאָר מאַכען, ווי אַזוי האָט דאָס געבּרענט, און פון וואַנען? און וויפיעל איז פאַרבּרענט געוואָרען? און פאַרוואָס איז ניט געבּליבּען קיין שריד ופליט? קיין סליד אַפילו?... „אָ, זאָג איך, מיין טענה!... איך,

טענה אויף דאָס איינענע! געהט, זאָג איך, פרעגט ביים רבונו-של-עולם"... „ס'איז ניט גלאַט, זאָגט ער, מיינט ניט, אַז אַזוי גיך נעמט איהר ביי אונז געלט"... געפעלט אייך אַ ביסעל אַ חכם? ער שרעקט די גענז. פונקט ווי דער סליעדאָוואַטעל אונזערער וויל מיך חאַפּען ביי דער צונג, דערטאַפּט אַ מלשין-קינד: „סקאַזשי-נאָ, מאָשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאַזשי מניע, ליובעזנעי, אַטשטשעוואָ טי קאָזשדי ראַז גאָוואָריש?" — דאָס הייסט, איך זאָל איהם געבן זאָגען, וואָס איז דער שכל, וואָס איך ברען אַלע מאָל? „אָט פּאָזשאַלוי, זאָג איך איהם, וואַשע בלאַהאָראָדיע" — פון אַ שרפה ברען איך... „פאַר וואָס האָסטו דו, זאָגט ער, עפּיס גראָד געסטראַכירט פריהער מיט צוויי וואָכען, איידער דו האָסט געברענט?" „וואָס דען, זאָג איך, האָסטו דו געוואָלט, פריִער, איך זאָל סטראַכירען מיט צוויי וואָכען שפּעטער?"... „פאַר וואָס, זאָגט ער, ביזט דו גראָד ניטאָ אין דער היים, בשעת דו ברענסט?" „נו, און אַז איך זאָל זיין אין דער היים, זאָג איך, בשעת מעשה, וואָלט דיר שוין געווען גרינגער?"... „פאַר וואָס, זאָגט ער, האָט מען דיר געטעלעגראַפירט, אַז די קינדער זענען שלאַף, און דאָס ווייב איז שלאַף, און די שוויגער איז פאַרביי?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאָהרען וואָס גיכער"... „פאַר וואָס האָט מען דיר ניט געשריבען בעסער דעם אמת?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל זיך ניט דערשרעקען"... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, פאַרשטעה איך שוין, וואו איך האַלט מיט דיר. זאָלסט וויסען זיין, זאָגט ער, אַז איך זעץ דיך איין". „פאַר וואָס און פאַר ווען? — זאָג איך. — וואָס האָסטו דו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ מענטשען, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיג, און מאַכסט איהם אומגליקליך! ס'אַ קונץ, זאָג איך, קוילען? ווילסט קוילען — קוילע! דו פאַרגעסט, זאָג איך, ס'איז פאַראַן אַ זאַקאָן און ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט"... איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעלכער!"... נאָר וואָס הער איך איהם, אַז איך בין ריין, ריין ווי

גינגאָלד, ווי זאָגט ער: אַל תהי בז לכל בשר — וואָס איז די טייטש? — אַז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט נאָך, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

וואָלט געווען גוט; איז דאָך אָבער באַהסלעוו! קאָן עפּיס אַ באַהסלעווער איד ליידען, אַז יענער זאָל נעמען אומזיסט געלט? האָט מען זיך צעלאָזט מיט פּאַפּיערען, מיט מסירות הייסט דאָס. אַ סך האָבען אָנגעשריבען דורך דער פּאָסט, און אַ סך האָבען זיך אַליין מטריח געווען מיט זייער כבוד אין דער „אַבשטשעסטווע“ אַריין, מיך גע׳מסר׳ט, אַז דאָס האָב איך אַליין געמאַכט „בורא מאורי האש“... איהר הערט, שקצים קאָנען?... אַז דאָס בין איך אומיכטנע אָנגעקומען יענע נאַכט פון דער היים, בכדי... איהר פאַרשטעהט, הולטאַיעס קאָנען?... און אַז ס׳איז ביי מיר קיינמאָל ניט געווען, זאָגען זיי, אַזוי פיעל סחורה, וויפיעל איך ווייז-אָן, און אַז די חשבונות מיט די ביכער, וואָס איך האָב צונויפגעשטעלט, זענען פאַלשע חשבונות, און זיי ווילען דאָס אויפווייזען, זאָגען זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנ׳ס מסירות, מיט... מיט... מיט אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בעט אייך, אַז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד?... מילא, דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך אַליין האָב געמאַכט „בורא מאורי האש“, איז דאָך גלאַט בלאָטע. אַ מינדסט קינד פאַרשטעהט דאָך, אַז מע וויל שוין אָפּטהון אַזאַ זאַך, טהוט מען דאָס ניט אַליין. סע געפינט זיך שוין אַ וועלכער, אַ שליח פון די „מלאכי-השרת“, וואָס ער טהוט דאָס אָפּ פאַר אַ דרייערעל... וואָס? ניט אַזוי? ווי אַזוי איז ביי אייך?... און דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך בין אומיכטנע אָנגעקומען פון דער היים, איז אַ שטות׳עריי. ס׳איז פאָרט געווען אַ קנס-מאָל ביי מיין שוועסטער. איך האָב איינאונאיינציגע שוועסטער אין טאַראַשטשע, מאַכט זי התונה די מיטעלסטע טאָכטער, זאָל איך נישט פאָהרען אויפ׳ן קנס-מאָל? מאַכן אַ יושר? איך פרעג אייך אַליין: ווי וואָלט געווען, אַשטייגער, ווען איהר האָט איינאונאיינ-

ציגע שוועסטער, און זי טהוט אַ שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וואָלט איהר געזעסען אין דער היים און נישט געפאָהרען צו דער שוועסטער אויפ'ן קנס=מאָל? ניין, וואָס שווייגט איהר? צי, אַשטייגער, איך זאָל זיין אַ נביא און טרעפען, אַז גראָד דע=מאָלט, ווען מיין שוועסטער אין טאַראַשטשע טהוט אַ שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וועט ביי מיר אין באָהכלעוו זיין אַ שרפה! אַ גליק האָטש, וואָס איך האָב געסטראַכירט. און גע=סטראַכירט האָב איך טאַקי איבער די היינטיגע שרפות. קומט דער זומער, איז נישט אויסצוהאַלטען פון די שרפות, וואָס אין די קליינע שטעדטלעך. איין שרפה נאָך דער אַנדער'ער. אָדער אין מיר אַ שרפה, אָדער אין באַברויסק, אָדער אין רעטשיצע, אָדער אין ביאַליסטאָק — דער עולם ברענט!... האָב איך מיך מיישב געווען: כל ישראל חברים — וואָס איז די טייטש? — אַלע אידען ברענען; נו, איז וואו בין איך? וואָס באַדאַרף איך, שוטה בן פיקהאָלץ, שטעהן אין ריזיקע מיט אַ קראָם, פאַרלאָזען זיך אויף נסים, אַז איך קאָן זי פאַרסטראַכירען? נו, און וויפיעל סטראַכירען, פאַר וואָס זאָל איך שוין ניט סטראַכירען ווי סע געהער צו זיין? ממה נפשך, אַז עסען חזיר, זאָגט ער, לאָז האָטש רינען איבער'ן באָרד. דער רוח וועט די „אָבשטשעסטווע" ניט נעמען, און איבער מיינע עטליכע קערבלעך וועט זי אָרעמער ניט ווערען, אז אַ רוח אין, זיי אין טאַטען, און נאָרניט!...

בין איך מיר אַוועקגעגאַנגען גאַנץ פיין צו מיין אַגענט און און זאָג איהם: „הער נאָר אויס, זיינוועל, אַזוי און אַזוי איז די מעשה. דער עולם ברענט, למאי זאָל איך שטעהן אין ריזיקע? איך וויל, זיי זאָלסט מיר פאַרסטראַכירען מיין קראָם". „טאַקי באמת?" — מאַכט ער און קוקט אויף מיר מיט אַ מאָדנע שמייכעלע. „וואָס שמייכעלסט דו, זאָג איך, ווי אַ פגר אומגעוואַשען?" „איך האָב, זאָגט ער, הנאה און סע טהוט מיר באַנג". „וואָס הייסט, זאָג איך, דו האָסט הנאה און סע טהוט דיר באַנג?" „באַנג טהוט מיר, וואָס איך האָב אייך, זאָגט ער, איינמאָל געסטראַכירט. און

הנאה האָב איך, וואָס דאָס אַנדערע מאָל וועל איך אַייך שוין ניט סטראַשירען". „וואָס איז די מעשה?" — זאָג איך. „אַזוי, זאָגט ער, ווייל אידר האָט מיך איינמאָל אָפּגענאַרט". „ווען האָב איך דיך אָפּגענאַרט?" „דעמאָלט, ווען אידר האָט געברענט". „זאָג האָטיש „ניט היינט געדאַכט", דו גראָבער יונגאַטש!" „ניט היינט געדאַכט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט!" — זאָגט ער און לאַכט מיר גלייך אין פּנים אַריין. אַ שייגעץ קאָן!... מאָהלט אַייך, איך האָב אָפּגעזוכט אַיין אַנדער אָרט אויף צו סטראַכירען. אַ גרויסע דאגה! המבֿלי אין קברים במצרים — וואָס איז די טייטש? — קאָרג אָבשטשעסטווע פּאַרהאַן ביי אונז? טאַטעניו! אַגענטען, ווי די הינט! האָב איך דערטאַפּט אַ יונגענמאַן, וואָס איז נאַר-וואָס אַראָפּ פון קעסט און איז געוואָרען אַיין אַגענט פון איין „אָבשטשעסטווע" אין זוכט אַרבייט. נו, ווי פאַרשטעהט אידר, מסתמא האָט ער מיך פאַרסטראַכירט, און טאַקי אויף עשרת אלפים רו"כ — פאַר וואָס ניט? איך בעט אַייך, מע שטעהט מיר ניט אָן צו האָבען נאָך מעהר ווי פאַר צעהן טויזענט שמאַרדאָוועצעס סחורה אין קלייט? „טאָוואַר וואָבאָ-ראָטי" — וואָס איז די טייטש? — היינט איז ניטאָ, מאָרגען איז פאַרהאַן... אַי, זיי זאָגען איצט, די באַהאַלעווער אידען, הייסט עס, אַז איך האָב קיינמאָל ניט געהאַט אַזוי פיעל סחורה? ווער הערט זיי? לאָזען זיי געהן דערווייזען, לאָזען זיי זאָגען, לאָזען זיי רעדען, לאָזען זיי בילען, לאָז אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

דאָס גליק איז געווען, וואָס בשעת מעשה, בשעת איך האָב געסטראַכירט, האָט ביי אונז אין באַהאַלעוו קיינער ניט געוואוסט פון דער מעשה, איז טאַקי דערפאַר אָפּגעלאָפען די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אַז עס האָט זיך געמאַכט דאָס אומגליק, איך בין אָפּגעברענט געוואָרען דאָס אַנדערע מאָל, הייסט עס, האָבען אַחינו בני ישראל באַלד אַ וואָרף געטהאָן זיך צו די אַגענטען: וואו איז געווען געסטראַכירט? און ווען איז געווען געסטראַכירט?

און אויף וויפיעל איז געווען געסטראַכירט?... און אז מע איז געוואָהר געוואָהרען, אַז אויף צעהן טויזענט, איז געוואָרען אַ רעש — הימעל עפּען זיך! סטייטש, צעהן טויזענט?! משה=מרדכי וועט נעמען צעהן טויזענט קאַרבּען!... האָבּ איך אַכציג שוואַרצע יאָהר! וואָס אַהרט אַייך, אַז משה=מרדכי וועט נעמען צעהן טויזענט? וואָס האָט איהר מורא, טאָמער פאַרדיענט חלילה משה=מרדכי אַ קערבּעל? און ווי וואָלט געווען פאַרקעהרט, ווען משה=מרדכי זאָל דאַרפען דערלעגען צו דער שרפה, וואָלט איהר איהם אומגעקעהרט?... אַ קליינינקייט בּאָהסלעוו! איהר שפּיעלט זיך מיט בּאָהסלעוו? אַ שטאָדט פון גאָלע עהרליכע לייט! צדיקים! קאָנען קיין עולות נישט פאַרטראָגען!... דאַכט זיך, איך ווייס? מע זעהט פאַר זיך אַזאַ אומגליק, יענער שפּרינגט=אַריין קוים מיט די נפשות, האָט אַזאַ היזק!... און אז ער האָט ניט אַזאַ היזק, איז וואָס? מאָהלט אַייך, די מכּות מעג זיך זיי זעצען, וויפיעל איך וועל דאָ פאַרדיענען מעהר... מיין איך ווינציגער ווי צעהן טויזענט! נו, בּכן? און אַפילו איך זאָל דאָ פאַרדיענען די גאַנצע צעהן טויזענט, איז וואָס? וואָס?... ווע מען בּאַדאַרף דאָס ווערה טהון דער קאָפּ?... יענער בּרענט — לאָז ער בּרענען! בּרענט איך, ווערט פאַרבּרענט!... אַריינגעהן אין יענעמ'ס פּאָלאָזשעניע, טאָמער איז גאָר אַ מצוה? טאָמער איז גאָר יענער אַ מטופל מיט קינדער? טאָמער האָט יענער אַ טאָכטער חתונה צו מאַכען, אַ קינד אַ גאָלד, אַ געראָטענע און מיט אַלע מעלות? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבּט און האָט ניט אויף קיין שדכנות צו בּאַצאָהלען אַפילו? טאָמער האָט יענער אַ יינגעל אַ זעלטענעם קאָפּ, וואָס רייסט זיך, וויל נעבּאַך לערנען, און ס'איז ניטאָ מיט וואָס? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציהט פון זי די קליי, צוליעבּ וואָס? צוליעבּ ווייבּ און קינדער! — דאָס וויל קיינער ניט בּאַרעכענען! איטליכער רעכענט מיך נאָר אָפּ פון דער זייט, אילי ירחם — וואָס איז די טייטש? — טאָמער חלילה פאַרדיען איך דאָ! און למאי זאָל איך פאַרדיענען? און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר וואָס דען? איך וועל אײַך זאָגן דעם אמת. מילא, אַז די קרעמער פאַרגינען מיר ניט, איז חאָטש ניט אַזוי פאַרדראָסיג: אָרעמעלייט זענען מקנא, למאי איך נעם געלט און זיי ניט; אָבער מיט די נגידים וואָס געהער זיך דאָס אָן? מעהר פון אַלעמען ברענט מיך אויף אונזער גבירט זוהנדעל. אונזער גביר האָט אַ זוהנדעל, הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר“ — אַ וואויל אידעל, אַ וואַרעמס, אַ קלוגער יונגאַטש און אַ וויך הערצעל, האָט פיינט פראָצענט, אַ ווילדער בעל-צדקה און אַ בעל-יושר און גלאַט אַ פיין מענטשעל... אַלע מאָל, ווען ער דערזעהט מיך, שטעלט ער מיך אָפּ: „וואָס הערט זיך עפּעס מיט אײַער פעקעל? איך האָב, זאָגט ער, געהערט, אַז איהר האָט נעבאַך געהאַט אַ גרויסען היזק!“... און בשעת מעשה לעגט ער אַריין די הענט אין די קעשענעס, שטעלט-אַרויס דאָס בייכעל, קוקט מיט בהמהשע אויגען און מאַכט אַזאַ פּנים, אַז סע גלוסט זיך אים געבען פעטש, אַי גלוסט זיך!... נאָר מע מוז שווייגען. וואָס זאָל מען טהון? פשוט, זאָגט ער, נבלה ואַל תצטרך — וואָס איז די טייטש? — אַ קניפּ אין באַק, די פאַרב זאָל שטעהן... לאָז נאָר גאָט געבען, ס'זאָל שוין אָפּלייפען די סליעדסטווע, איך האָב אויף זיך אַ סליעדסטווע האָב איך, אַלע מאָל רופט מען מיך צום סליעדאָוואַטעל, אַלע מאָל איין אַנדער שאלה... חאָטש סע אַהרט מיך, ווי דער פאַראיאָהריגער שניי, וואָרום וואָס, משטיינס געזאָגט? וואָס הער איך זיי, אַז איך בין ריין, ריין ווי גינגאָלד?... דערווייל, ביז עפּיס וואָס, האָט מען ביי מיר גענומען אַ חתימה, אַז איך טאָר ניט אָפּפאָהרען פון דער היים, און איך פאָהר דוקא אַרום, ווי איהר זעט מיך, טאָג ווי נאַכט, די באָהסלעווער אידען אויף-צו-להכעיס! כל דכפין ייתי וייצרך — וואָס איז די טייטש? — ווער עס וויל, לאָז ער מיר נאָכפאָהרען, און לאָזען זיי מיך לאָדען צום ונתנה-תוקף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

קעהרט איהר אפשר מיינען, וויבאַלד איך האָב אויף זיך אַזאַ פעקעל, וויל מסתמא די „אָבשטשעסטווע“ מיט מיר ניט אָפּענ=

דיגען פאַר דער שרפה? אַזוי פיעל מכּות זאָל זיך זעצען דעם באָהסלעווער גבירים זוהנדעל אויף זיין נאַריש פּנים, וויפיעל טויזענטער איך קאָן ביי זיי נעמען! אַי, וועט איהר דאָך פרעגען: פאַר וואָס נעם איך ניט? — ע! קענט איהר דאָך מיך ניט! איך בין, דאַרפט איהר וויסען, אַ איד אַ גזלן; ניט אַזוי גיך בייסט מען מיך איין. איך געה מיר מיט מיין גאַנג: אַז וויבאַלד החילות לנפול — וואָס איז די טייטש? — אַז עס האָט זיך שוין אַזוי געמאַכט, איז נפול תפול — וואָס איז די טייטש? — לאָז זיך עס געהן ווי סע געהט זיך... אַי, די סליעדסטווע? די סליעדסטווע איז אַ סליעדסטווע! וואָס האָב איך מורא, אַז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד?... ס'איז נאָר שלעכט דערווילע, וואָס סע וואַקעוועט זיך מין געלט אומזיסט, און וואָס איך בין דערווילע געענגט, איך ווער שיער ניט דערוואָרגען פאַר ענגשאַפט! אָט דאָס איז ביטער! ס'איז אָבער טאַקי אַ פאַרדראָסיגע זאַך, כלעבען: דאָס געלט, וואָס איך דאַרף נעמען, וועל איך דאָך נעמען, עס וועט זיך זיי דען עפּיס העלפען? היינט למאַי זאָל מען מיך ציהען אומזיסט־אומנישט? גיט מיר אָפּ מיין געלט, טענה איך, מיין געלט גיט מיר אָפּ! רוצחים, וואָס האָט איהר צו מיינע קינדער? — טענה איך. — איך וויל דען עפּיס ביי אייך אַ סך? גיט מיר אָפּ מיינע צעהן טויזענט קערבלעך, מיינע קינדער׳ס געלט — ס'איז דען מיין געלט? ס'איז מיינע קינדער׳ס געלט! גיט מיר אָפּ מיינע קינדער׳ס געלט, און לאָזט מיך צו־רוה, און לאָז דאָס האָבען איין עק, און אַ רוח אין אייער טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר וואָס העלפט טענה'ן? וואָס העלפט שרייען? דערווילע איז שלעכט, שלעכט, בּיז'ן עק אַריין שלעכט! פון געשעפט אָפּגעשלאָגען זיך, התונה אָפּגעשטעלט, נדן איז ניטאָ, קינדער לערנען דאַרף מען, געלט קאָסט, בּרוך השם, אַלע טאָג, מע ברענגט זיך אוים. היינט די יסורים! מע שלאָפט דען? מע הויבט ניט אָן צו שלאָפען! מע האָט טאַקי קיין מורא ניט; וואָרום וואָס האָב

איך מורא צו האָבן, אַז איך בין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד? גאָר גאָרניט, מע איז דאָך ניט מעהר ווי אַ מענטש, עס געהען דורך אַלערליי רעיונות, מחשבות: ס׳איז אַ בליעדסטווע, מיט אַ פּראָקוראָר, מיט באָהאָסלעווער אידען, וואָס ווילען אײַך געהן עדות זאָגען און שווערן, אַז זיי האָבען אײַך אַליין געזעהען אַרומגעהן ביינאַכט מיט אַ הבדלה אויפן בוידעם... איהר שפּיעלט זיך מיט באָהאָסלעווער אידען? גלויבט מיר, ס׳איז פאַרהאַן ביי אונז איינער אַ דוד-הערש — זאָל איך עס פאַרדיענען אַלע וואָך מיט אײַך אינאיינעם, וואָס דער דוד-הערש קאָסט מיך שוין לאַ-יחרץ-געלט! און דוקא אַ גוטער ברודער, און דוקא אַ טאַטענ׳ס אַ קינד, און דוקא מיט אַ שמייכעלע, און דוקא מיט אַן „אם-ירצה-השם“ און מיט אַ „גאָט-וועט-העלפען“, און מיט אַ רוח איהם אין טאַטען, און גאָרניט!...

היינט פאַרשטעהט איהר שוין, וואָס באָהאָסלעוו איז? בין איך שוין גערעכט, וואָס איך בין אַזוי אויפגעטראָגען אויף אונזערע אידען? וואַרט-צו, לאָז מיר נאָר גאָט העלפען, איך נעם-אָפּ מיינע עטליכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צערעכענען! קודם-כל בין איך מנדר אויף דער שטאָדט, איך קאָן ניט זאָגען וויפיעל, נאָר נישט ווינציגער וויפיעל אונזערע נגידים; איך וועל מיך שטעלען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, ווי דער שענסטער נגיד: איין עליה אין שוהל די שענסטע, מיט׳ן גרייסען „בעבור-שנדר-עשרה-פונט-נרות-על-בית-המדרש“, ס׳זאָל קלינגען, און לאָזען זיי צעזעצט און צעשפּרונגען ווערען! פונ׳ם „בקור-חולים“ און פון דער „תלמוד-תורה“ שמועסט מען ניט: אין „בקור-חולים“ אַריין אַ האַלב טוץ זאָנענע העמדער פאַר די קראַנקע, און אַלע תלמוד-תורה-יינגלעך שפּאָגעל-נייע אַרבע-כנפות׳לעך... און ערשט נאָכדעם מאַך איך חתונה די טאָכטער מיינע. נאָר אַליין הייסט חתונה! איהר קעהרט אַוודאי מיינען, אַז איך נעם גלאַט אַזוי און מאַך חתונה, ווי אַלע אידען מאַכען חתונה? פע! קענט איהר דאָך מיך גאָר ניט, ווער איך בין! איך, אַז איך מאַך חתונה, מאַך איך,

אַ חתונה, אשר לא חתונו אבותינו — מע האָט נאָך ביי אונז אַזאַ חתונה ניט געהערט און ניט געזעהען! אַ שאַלאַש איבער'ן גאַנצען שוהל=הויף! כלי=זמר קאָן איך באַשטעהן דוקא פון סמילע! איין אָרעם=מאָהלצייט פאַר דריי הונדערט אָרעמעלייט, מיט דער פיינער סעודה, מיט די גוטע קוילעטשלעך און מיט'ן רעכטען ביסעל בראָנפען, און מיט דער שענער נדבה, אַ פיטאַקעל אויף צווייען... און אויף דער חופה=וועטשערע — דוקא די גאַנצע שטאָדט, אָבער מאַקי פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, און די שונאים, וואָס האָבען מיך געוואָלט דערטרינקען, דוקא אויבען=אָן, און דוקא לחיים, און דוקא אַ טאַנץ, און נאָך אַ טאַנץ, און נאָך אַ טאַנץ! שפּיעלט, כלי=זמר, אויף וואָס די וועלט שטעהט, און לאָמיר, אידען, טאַנצען!... אָט אַזאַ איד בין איך! איהר קענט מיך גאָרניט. הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? איהר הייבט מיך גאָרניט אָן צו קענען! איך, אַז איך צעהוליע זיך, איז ביי מיר געלט בלאָטע— נאָך אַ קוואָרט בראָנפען און נאָך אַ קוואָרט בראָנפען, און תמות נפשי עם פלשתים — וואָס איז די טייטש? — איהר זאָלט, קינדער, צעזעצט ווערען טרינקענדיג, און וואָן פון שטוב, און אַ רוח אין אייער טאַטענ'ס טאַטען, און גאָרניט!

ע נ ד ע   ג ע ש י כ ט ע   נ ו מ ע ר   פ ו פ צ ע ה ן.

געשיכטע נומער זעכצעהן

ניטאָ קיין מזל!

געשריבען אין יאָהר 1910

געשיכטע נומער זעכצעהן

ניטאָ קיין מזל!

— איהר רעדט פון גנבים? — חאַפּט זיך אָן איינער איין אָפּגעפּוצטער פאַרשוין מיט אַ רענצעל אין האַנט, וואָס ער היט עס, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג (דאָס איז געווען ביינאַכט אין וואַקזאַל צווייטער קלאַס; מיר זענען געזעסן זאַלבאַדריט און געוואַרט אויפ'ן קוריער, וואָס האָט פאַרשפּעטיגט אויף אַ שעה מיט אַ פערטעל, און גערעדט פון גנבים און גנבות). — פון גנבים רעדט איהר? גנבים לאָזט מיך. וואו האָט איהר אויף דער וועלט נאָך אַזוי פיעל גנבות, ווי אין אונזער בראַנזשע? אַ קלייניגקייט בריליאַנטען? דער יצר־הרע פון בריליאַנטען איז אַזוי גרויס, אַז צווישען די קונים גופא זענען פאַראַן גנבים. און ניט אַזוי נאָך צווישען די קונים, ווי צווישען די קונה'טעס, צווישען די דאַמען. מיר קוקען אויף יעדע דאַמע, וואָס מיר קענען זי ניט, מיט זיעבען און זיעבעציג אויגען. און ניט אַזוי גיך גנבה'ט מען ביי אַ יוועליר סחורה. איך קען מיך באַריהמען, אַז זינט איך בין אַ סוחר אין האַנדעל מיט בריליאַנטען, האָט מען מיך נאָך קיינמאָל ניט באַגנבה'ט. נאָר אַז ס'איז באַשערט איין אומגליק, וועט איהר הערען וואָס סע קאָן זיך טרעפען.

איך אַליין בין סך=הכּל נישט קיין יוּוועליר. דאָס הייסט, אַ יוּוועליר בין איך, נאָר איך פאַרנעם מיך ניט מיט יוּוועלירעריי. איך בין ניט מעהר ווי אַ סוחר, וואָס האַנדעלט מיט בריליאַנטען. איך קויף און פאַרקויף בריליאַנטען, צום מיינסטען, אָנגראָ, און צום מיינסטען, אין דער פרעמד, אויף די ירידים, אָדער אַזוי, אַז עס מאַכט זיך ערגיץ אַ קונה, נעם איך מיר מיין רענצעל, אָט דאָס=אָ, אין האַנט, זעץ מיך אויף דער באַהן און פאָהר.

דערווייל טרעפט זיך אַ מעשה, איך ווער געוואָהר, אַז אין יעהופּעץ איז דאָ אַ גביר, מאַכט ער חתונה אַ טאָכטער. באַדאַרף ער דאָך מסתמא בריליאַנטען. איז אַפילו, אַז מע וויל שמועסען צוריק, איז אין יעהופּעץ אויך פאַרהאַן געניג יוּוועלירען, אפשר מעהר, ווי מע דאַרף. נאָר איינס צום אַנדערען קעהר זיך ניט אָן. עס מעג זיך זיין אַכצעהנטויזענט יוּוועלירען, איהר גיט מיר נאָר אַהער אַ קונה, וועל איך שוין וויזען, ווער ס'וועט לייזען געלט, איך צי זיי. פאַרקויפען בריליאַנטען איז אַ מלאכה, וואָס מע דאַרף קענען. מע דאַרף וויסען, וואָס צו וויזען, און ווי צו וויזען, און וועמען צו וויזען. איך דאַרף מיך פאַר אייך ניט אַרויסשטעלען, און בסך=הכּל האָב איך פיינט באַרימעריי. נאָר אַז איהר וועט אַ רעד טהון וועגען מיר מיט יוּוועלירען, וועלען זיי אייך אַלע זאָגען, אַז מיט מיר קאָנקורירען איז ניט גרינג. דאָרט, וואו אַיין אַנדערער וועט לייזען אַ הונדערטער, וועל איך לייזען דריי. איך קען די מלאכה.

הכּלל, פאָהר=איך, הייסט עס, קיין יעהופּעץ. מיטגענומען האָב איך מיט זיך, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ היבש ביסעל סחורה, לאָמיר דאָס אַלע פאַרמאָגען, וואָס ס'האָט אָנגעטראָפען, חאָטש ס'איז אַריין אין אָט דעם דאָזיגען רענצעל. און איך האָב מיך אַוועקגעזעצט און זיץ. פאַרשטעהט זיך, אַז זיצען זיץ איך אָנגעשפּאַרט האַרט אויף מיין רענצעל, טרעט ניט אָפּ פון אָרט. און פון שלאָפען איז שוין אָפּגערעדט. אַז מע פאָהרט מיט סחורה, שלאָפט מען ניט. מיט יעדען נייעם פאַרשוין, וואָס קומט=אַריין

אין וואַגאָן אַריין, רייסט זיך מיר אָפּ אין האַרצען: אפשר איז דאָס אַ גנב? אויף דער נאָז שטעהט ניט אויפגעשריבען ביי קיינעם.

גאָט האָט געהאָלפען, אָפּגעפאָהרען אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט געגעסען, ניט געשלאָפען, געקומען קיין יעהופּעץ צום גביר, אַרויס מיט דער קראָם, געערדט, געערדט, זיך אָנגערעדט, ווי אַ פּויק, און, ווי דער שטייגער איז, געלייזט אַ מכּה, ניט קיין געלט.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדען, נאָר עס מעג אויף זיי קומען אַ גוטע חלירע. זיי קאָכן־אויס דאָס וואַסער. קוקען־אָן, טאַפּען־איבער יעדען אַרטיקעל, שפּיגלען זיך, צאַצקען זיך, און קומט צו עפּעס — אַ נעכטיקער טאָג. מילא, וואָס זאָל מען טהון? יאָ געלייזט, ניט געלייזט, מע דאַרף לויפען ווייטער.. טאָמער ווייסט איהר, וואָס ווערט מען פאַרשפּעטיגען? גאָרניט, מען לויפט. האָפּ איך מסתּמא, אַ דראָשקע און לויף צו דער באַהן. דערוויילע הער איך, עמיצער פון הינטען שרייט מיר: „פעטער, פעטער!“ איך קוק מיך אום — אַ יונגערמאַן לויפט מיר נאָך, האַלט אַ רענצעל אין האַנט, פּונקט אַזאַ רענצעל ווי מיינס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איהר פאַרלוירען!....

אַ צרה, אַ שלאַק! דאָס איז דאָך מיין רענצעל! וואו? ווען? ווי אַזוי? אַז ס'איז באַשערט, האָט זיך עס אַרויסגעגליטשט ביי מיר פון דער האַנט, און אָט דער יונגערמאַן האָט דאָס אויפגעהויבען — און גאָרניט, וואָס פרעגט איהר? איך נעם מיך צו מיין יונגענמאַן, איך קוועטש איהם די האַנט, איך דאַנק איהם: „אַ דאַנק אייך, גאָט זאָל אייך געבען, זאָג איך, געזונט און הצלחה. אַ דאַנק, זאָג איך, און נאָך אַ מאָל אַ דאַנק“. מאַכט ער צו מיר: „ניטאָ פאַר וואָס“. זאָג איך: „וואָס הייסט, ניטאָ פאַר וואָס? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, ביי מיין לעבען דערהאַלטען. איהר האָט דאָך, זאָג איך, פאַרדיענט אַזאַ מצוה, אַז די וועלט מיט

יענער וועלט איז פאַר אײַך קאַרג. זאָגט מיר, זאָג איך, וויפיעל זאָל איך אײַך געבען? זאָגט, שעמט זיך ניט". און איך וויל מיך אַ נעם טהון צו דער קעשענע. מאַכט ער צו מיר: „וויבאַלד איהר אַליין זאָגט, אַז ס'איז אַזאַ גרויסע מצוה, זאָגט ער, היינט למאי זאָל איך זי, זאָגט ער, פאַרקויפען פאַר געלט?" דערהערט פון איהם אַזעלכע דבורים, האָב איך מסתמא אַרום מיין יונגענמאַן און הייב איהם אָן קושען: „גאָט אַליין זאָל אײַך, זאָג איך, באַצאָהלען דערפאַר, וואָס איהר האָט מיט מיר געטהאָן! קומט האַטש אַריין מיט מיר, זאָג איך, וועלען מיר עפּיס נעמען אין מויל אַריין, זאָג איך, טרינקען אַ גלעזעל וויין". „אַ גלעזעל וויין, זאָגט ער, מהכתיתי, פאַר וואָס ניט?" און מיר זעצען זיך אויף ביידע אויף דער דראָשקע, און ווער מיר באַהן? וואָס מיר באַהן? מיר פאָהרען שוין אין „קאַפע" עפּיס נעמען אין מויל אַריין.

געקומען אין „קאַפע", האָב איך גענומען אַ באַזונדער קאַבינעט, געהייסען דערלאַנגען פון כל טוב און אָװעקגעזעצט זיך מיט'ן יונגענמאַן אַ ביסעל שמועסען. דער דאָזיגער יונגערמאַן, אויסער וואָס ער האָט מיך, מע קען זאָגען, ביי מיין לעבען דערהאַלטען, איז מיר גלאַט געפעלען געוואָרען. אַ סימפּאַטישער יונגערמאַן מיט אַ סימפּאַטיש פנים, מיט טיעפע, שוואַרצע, ערנסטע אויגען — אַ יונגערמאַן אַ גאָלד. און דערצו נאָך אַ שעמעוודיגער — סכנות. איך האָב איהם געבעטען, ער זאָל זיך גאָר ניט זשענירען און זאָל זיך הייסען געבען צום טיש וואָס זיין האַרץ געלוסט, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען. און וויפיעל ער האָט זיך געהייסען געבען, האָב איך מסתמא געהייסען געבען צוויי מאָל אַזוי פיעל. און מיר האָבען גוט אויסגעטרונקען און רעכט פאַרביסען, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. חלילה ניט אויף אָנצו'שכור'ען זיך. אַ איד איז ניט קיין שכור. נאָר „ויהי כטוב לב המלך ביין", זאָג איך צו מיין יונגענמאַן: „איהר ווייסט האַטש, זאָג איך, וואָס איהר האָט מיט מיר געטהאָן? דאָס, וואָס איהר האָט מיר מציל געווען, זאָג איך, אַזאַ פאַרמעגען — פון דעם, זאָג איך, שמועסט

מען ניט. לאָמיר דאָס ביידע, זאָג איך, פֿאַרמאָגען, וואָס איך בין אויף דער סחורה שולדיג. ס'איז פֿריהער גאָט'ס, זאָג איך, נאָכ־דעם פֿרעמדס. איהר האָט מיך פּשוט, זאָג איך, דערהאַלטען ביי מיין כבוד און ביי מיין לעבען, וואָרום מיינע קרעדיטאָרען, זאָג איך, ווען איך קום אַהיים אָהן דעם דאָזיגען רענצעל, וואָלטען געווים געמיינט, אַז דאָס איז עפּיס אַ מאַניפּאָרגע, וואָס אונזערע לייט יוּוועלירער מאַכען אָפטליך. זיי זעצען־אָפּ דאָס ביסעל סחורה און לאָזען־אַרויס אַ קלאַנג, אַז מע האָט זיי באַ'גנבה'ט. מיר וואָלט, זאָג איך, הערט איהר, געקומען נאָר קויפֿען אַ שטריקעל און אויפֿהענגען זיך אויפֿ'ן ערשטען בוים! לחיים, זאָג איך, גאָט זאָל אייך ממלא זיין, ווי איהר ווינשט אייך אַליין, זאָג איך, און זייט מיר געזונט, זאָג איך, לאָמיר זיך צעקושען, וואָרום מע דאַרף, זאָג איך, פֿאָהרען". און איך געזעגען מיך אָפּ און איך צעצאָהל מיך אין „קאַפֿע" און טהו מיך אַ חאַפּ צו מיין רענצעל — וואָס מיר רענצעל? ווער מיר יונגערמאַן? ניטאָ!

און איך בין געפֿאַלען חלשות.

געפֿאַלען חלשות, האָט מען מיך געמינטערט. אָפּגעמינ־טערט — בין איך ווידער אַ מאָל געפֿאַלען חלשות. און אַז מע האָט מיך שוין גוט אָפּגעמינטערט, האָב איך ערשט דעמאָלט גע־מאַכט אַ גוואַלד, אויפֿגעהויבען די גאַנצע יעהופּעצער פּאָליציע אויף די פֿיס, צוגעזאָגט אַ פֿעט שטיקעל, אַרומגעלאָפֿען מיט זיי אין אַלע גוטע ערטער, אויסגעזוכט אַלע מייזעלעכער, זיך באַקענט מיט אַלע וועלט־גנבים — מיין יונגערמאַן איז ווי אין דער ערד אַריין! איך בין שוין געבליבען אָהן כחות, ס'איז מיר נמאס גע־וואָרען די וועלט. און איך האָב מיך אַוועקגעלעגט ביי זיך אויף דער סטאַנציע אויף אַ בענקעל און טראַכט מיר, ווי אַזוי מאַכט מען אַיין עק מיט'ן לעבען? קוילען זיך מיט אַ מעסער? הענגען זיך אויף אַ שטריק? אָדער גאָר אַריינוואַרפֿען זיך אין דניעפּר אַריין? און אַזוי ווי איך ליג מיר פֿאַרטיעפֿט אין טרויעריגע מחשבות, הער איך, מע קלאַפּט. ווער איז? מע איז געקומען

מיך נעמען אין פּאָליציע: מע האָט געהאַפּט דעם פינגעל מיט'ן רענצעל, מיט דער גאַנצער סחורה!

דאַרף איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט מיר איז געווען, אַז איך האָב דערזעהען מיין רענצעל מיט מיינע בריליאַנטען? איך בין ווידער אַ מאָל געפאַלען חלשות. ביי מיר איז אַ טבע פון חלש'ען. און אַז איך בין געקומען צו זיך, געה איך צו צו מיין יונגעןמאַן און רוף מיך אָן צו איהם: „איך פאַרשטעה ניט, זאָג איך, מאַכט מיך קלאָר, איך ווער שיער ניט משוגע. וואָס איז דער שכל, זאָג איך, וואָס אַז איהר האָט געפונען מיין רענצעל, זענט איהר מיר נאָכגעלאָפען און אָפּגעגעבען מיר און אַפילו נישט געוואָלט נעמען פאַר דער מצוה קיין באַצאָהלט, און אַז איך האָב מיך נאָר אָפּגעקערעוועט אויף אַ ווילע, גערט איהר און גנבה'ט־אַוועק ביי מיר מיין גוטס, מיין פאַרמעגען, מיין נשמה? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, שיער אומגליקליך געמאַכט. עס איז דאָך מיר אָפּגעגאַנגען, זאָג איך, אַ מינוט צום טוידט!“... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאַן הייסט עס, מיט די טיעפע ערנסטע שוואַרצע אויגען, און מאַכט צו מיר גאַנץ געלאַסען: „וואָס געהער זיך אָן, זאָגט ער, דאָס צו דעם? אַ מצוה איז אַ מצוה, און גנבה'נען — דאָס איז, זאָגט ער, מיין פּרנסה“... „יונגערמאַן, זאָג איך צו איהם, ווער, זאָג איך, זענט איהר?“ „ווער, זאָגט ער, זאָל איך זיין? איך בין, זאָגט ער, נעבאַך אַ איד אַ גנב און אַ בעל-מטופל מיט קינדער און אַ גרויסער שלימזלניק. איך האָב זאָגט ער, קיין עין-הרע, אַ גרינגע פּרנסה, נאָר איך האָב צו מיין פּרנסה קיין הצלחה ניט. דאָס הייסט, איך קאָן מיך ניט באַקלאָגען. דאַנקען גאָט, גנבה'נען, זאָגט ער, גנבה'ט זיך אַפילו קיין מעשה ניט; נאָר דער חסרון איז, זאָגט ער, וואָס ניט אַלע מאָל געראָט עס מיר. ניטאָ קיין מזל!“...

ערשט אַז איך בין געזעסען אין באַהן, האָב איך מיך אַרומגעזעהען, אַז איך בין אַ פערדישער קאָפּ. מיט אַ קליינינקייט וואָלט איך דעמאָלט געקאָנט אויסקויפען דעם דאָזיגען גנב. למאי

זאָל איך זיין זיין גואל-הדם? לאָז ער איבערגעהן אויף אַנדערע הענט...

זענט איהר אפשר אַ בעלן אויף אַ פּאָר בריליאַנטענע אויהער-רינגלעך אין גלייכען געלט? וועל איך אייך עפּים וויזען. אויער האָט אַזעלכע בריליאַנטען ניט געזעהען אַפילו אין חלום. פּרימאַ שבפּרימאַ !...

ענדע געשיכטע נומער זעכצעהן.

געשיכטע נומער זיעבעצעהן

באַשערט אַיין אומגליק

געשריבען אין יאָהר 1902

געשיכטע נומער זיעבעצעהן

באשערט אַיין אומגליק

בּרייטליך און געלאַסען, מיט געפּערעלטע ווערטער, האָט אונז דערצעהלט אַ מעשה, טאַקי פון זיך אַליין, אַ שענער איד מיט אַ שבּת׳דיגער קאַפּאָטע און מיט אַ בּרייטען דעניק אויפ׳ן ויידענעם קאַשקעט און מיט אַיין אויסגעצוואָגען פּנים, אַ בּיסעל פאַרזאָרגט און מיט קנייטשען אויפ׳ן בּרייטען ווייסען שטערן:

— אַז ס׳איז בּאַשערט, הערט איהר, אַיין אומגליק, טרעפט דאָס אַיך גלייך אין שטוב אַריין. איהר מעגט זיין מיט אַכצעהן קעפּ, וועט איהר זיך פון דעם ניט אויסבּאַהאַלטען. איך בּין מיר, ווי איהר זעהט מיך, אַ איד אַ ספּאָקאָינער, אַ רוהיגער, כ׳פּליה ניט, כ׳לויף ניט, כ׳האָבּ פיינט קהלשע געשעפטען, איך אַנטלויף פון גבּאות, סנדקן, חתן-בּראשית, דאָס, יענס, וכדומה.

קיצור, דאַרף זיך טרעפען אַ מעשה, בּיי אונז אין שטעדטעל איז געשטאָרבּען אַ איד, „מנשה-גוי“, וואָרום ער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ פּראָסטער נפש, ניט געקאָנט כמעט דאַווענען, ווי זאָגט מען עס, קיין צלם פאַר קיין אַלף, ניט לייענען, ניט שריי-בּען, ניט דאָס, ניט יענס, וכדומה.

קיצור, אַ פּראָסטער שלש-סעודות, נאָר אַיין ערהליכער מענטש, אַיין אָרענטליכער בּיז גאָר; דאָס וואָרט איז געווען הייליג, יע-

נעמ'ס קערבעל קודש־קדשים, און קאַרג, קאַרג! — זיך לאָזען אַרויסנעמען בײדע אויגען פאַר איין גראָשען, דאָס גאַנצע לעבען געקלויבען געקלויבען, געקלויבען געקלויבען — און סאַמע אין מי= טען... געשטאָרבען. מילא, געשטאָרבען — געשטאָרבען. אַז מנשה איז געשטאָרבען, קומט מען צו געדן צו מיר און מע זאָגט מיר: באשר אַזוי ווי מנשה איז געשטאָרבען און האָט איבערגעלאָזט גאַנץ פײנע עטליכע קערבלעך, מיט חובות, מיט בעל=הבתישקייט, מיט הײזער, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, — לכן, אַזוי ווי ס'איז ניטאָ, ווער ס'זאָל פירען די געשעפטען, די קינדער נעבאַך זענען נאָך קלײנע קינדער, פיער יונגלעך און אײנס אַ מײדעל, און זי אַלײן, די אַלמנה מײנט מען, איז אַ אידינע, לכן זאָל איך זיין דער בעל= הבית, דער אפיטרופוס, דער אַפּעקון הייסט עס. וויל איך דאָך מסתמא ניט הערען, ניט זעהען: וואָס טויג מיר אַפּעקון — אפיקומן? וואָס דאַרף איך דאָס? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק: כמייטש, איהר זענט בײ אונז דער אײנציגער אין שטאָדט, דאָס, יענס, וכדומה, אַיין עבירה אַזאַ פאַרמעגען, און וואָס וועט זיין דער תכלית פון די קינדער, קלײנע קינדער נעבאַך, פיער יונגלעך און אײנס אַ מײדעל? וואָס וועט אײך אַהרען? זייט איהר דער אַפּעקון, און זי, די אַלמנה מײנט מען, וועט זיין די אַפּעקונשע!... בעט איך זיך בײ זיי רחמים: וואָס ווילט איהר האָבען פון מיר? וואָס בין איך בײ אײך פאַר איין אפיקומן, אַז איך ווייס אַפילו ניט מיט וואָס מען עסט דאָס?... האָבען זיי דאָך אָנגעהויבען ווידער אַ מאָל: און כמייטש, און וואו איז מענטשליכקייט, און טאַקי אַ מצוה אויך, און דאָס, און יענס, און וכדומה...

קיצור, איך האָב ניט געקאָנט אָפּזאָגען און בין געוואָרען איין אפיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, ~~אַ „געשווערדעוועטער"~~, אײנ= אײנעם מיט איהר טאַקי, מיט דער אַלמנה מײנט מען. און אַז איך בין געוואָרען, מיט גאָט'ס הילף, איין אפיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, האָב איך קודם=כל גענומען מאַכען אַ סך=הכל, וואָס האָבען זיי געלט, די קינדער נעבאַך? צונויפגעשלאָגען וואו ס'איז

געווען ערגיץ אַ ביסעל אייגענס, אַ שטוב, אַ קלייט, אַ פֿערד, אַ בהמה, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — פֿון אַלסדינג האָב איך געמאַכט געלט... ניט אַזוי גרינג, מאָהלט אייך, איז דאָס מיר אָנגעקומען, וואָרום מנשה, עליו השלום, איז געווען אַ איד אַ נגיד, אַ פֿאַרפֿונדעוועטער, ווי מע זאָגט, אַ „בעל־הגוף". וויפֿיעל מע האָט איהם געשאַצט, האָט ער געהאַט מעהר... נאָר קיין חשבון איז ביי איהם ניט געווען קיינמאָל. געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, אַ איד אָהן אַ פּען. אַלע מאָל האָט זיך אָפּגעזוכט איין אַנדער חוב. געווען צעשטעקט אויף דער גאַנצער וועלט, פֿון איטליכען איז איהם געקומען געלט. האָב איך באַדאַרפֿט, פֿאַרשטעהט איהר מיך, דאָס אַלסדינג טראָגען אויפֿ'ן קאָפּ, צונויפֿנעמען, מאַכען געלט, אַ ברירה האָב איך געהאַט? און אַלסדינג אַליין, וואָרום זי, די אַפּעקונשע מיינט מען, איז אַ „טאָפּ־אידינע", ווייסט ניט פֿון דאַנען אַהין. אַפֿילו איין עהרליכע, נאָר אַ כשר'ע בהמה. פֿרעגט זי בתרם, וואָס איז אַ גוט וועכסעל, וואָס איז אַ שלעכט וועכסעל, וואָס איז דאָס, וואָס איז יענס, וואָס איז וכדומה!...

קיצור, איך האָב צונויפֿגעשלאָגען די עטליכע קערבלעך, אַ היבשע פּוטיקע. צונויפֿגעשלאָגען מיט צרות, מיט לייד די עטליכע קערבלעך, באַדאַרף מען זעהען עפּיס טהון מיט זיי, וואָרום וואָס וועט זיין דער תכלית, אַז זיי וועלען עסען פֿונ'ם גרייטען? קינדער נעבאַך דאַרפֿען האָבען אַ העמדעלע, אַ שיכעלע, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה. היינט עסען? מע וועט אַזוי לאַנג עסען, ביז מע וועט אויפֿעסען אינגאַנצען? וואָס וועט זיין נאָכדעם? אַ מענטש איין אָרענטליכער, פֿאַרשטעהט איהר מיך, איז מחויב פֿאַרזאָרגען דעם תכלית. האָב איך אָנגעהויבען קלערען, אַהער־אַהין, וואָס מאַכט מען מיט'ן געלט? אַ געשעפֿט? — ווער וועט דאָס פֿיהרען, אַז זי, די אַפּעקונשע מיינט מען, איז, משטיינס געזאָגט, אַ בהמה, און די קינדער נעבאַך זיינען קינדער?... פֿאַרלייהען? אַוועקגעבען דאָס אויף פּראָצענט? — טאָמער זעצט יענער אָן, ווער וועט נאָכדעם זיין שולדיג? דער אפּיקומן! האָב

איך מיך מיישב געווען: וואָס דאַרף מען אַ בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט? האַ? און וואָס דאַרף מען אַ גרעסערען בטוח, ווי איך? האַ? איך האָב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום, אויף אַלע ירידים, און אַ נאָמען האָב איך — ביז מיין לעבען זאָל איך קיין ערגערען נאָמען ניט האָבען. ניט גלייכער טויזענט מאָל, איך זאָל אַריינבראָקען די עטליכע קערבלעך צו מיר אין קראָם אַריין? האַ? אונטערפרישען מיט נאָך סחורה און מיט נאָך סחורה? האַ? און פאַר מזומנים אַז מע קויפט סחורה, האָט דאָך דאָס טאַקי גאָר, זאָגט איהר, אַ אַן אַנדער טעם, וואָרום איטליכער וויל זיך זעהען מיט אַ מזומן קערבעל. מזומנ׳ע קערבלעך איז היינט, פאַרשטעהט איהר מיך, ווינציג פאַראַן. אומעטום איז נאָר פאַפּיער, נאָר וועכסעל, אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה...

קיצור, כ׳האָב צַריינגעלעגט דאָס גאַנצע געלט צו מיר אין געשעפט אַריין, און ס׳איז אַוועקגעגאַנגען קיין מעשה ניט, דאָס הייסט, ניט שלעכט, טאַקי גאָר ניט שלעכט! דער פדיון, פאַר־שטעהט איהר מיך, איז געוואָרן אַ סך גרעסער, וואָרום אַז ס׳איז פאַראַן אַ סך סחורה, לייזט זיך גאָר אַנדערש, ווי זאָגט איהר: אַז ס׳איז פאַראַן אַ סך פיש אין טייך, כאַפט זיך גאָר אַנדערש. נאָר וואָס דען? איין זאַך איז געווען שלעכט: די הוצאה! איך בין געוואָרען אַ צווייענדיגער בעל־הוצאה. צוויי געזינדלעך, קיין עין־הרע!... איך מיט מיין הויז־געזינד, קיין עין־הרע, שמועסט מען ניט. נו, און זי, די אַלמנה מיינט מען, באַדאַרף, און די קינ־דער נעבאַך, באַדאַרפען, פינף קינדער פרעמדע, פיער יונגלעך, איינס אַ מיידעל. נישט קיין קליינגקייט! שוכען און קליידען, אין חדר געבען, ~~דעם שרייבען צאָהלען~~. היינט אַמאָל אַ פאָהר, אַ נאַשעריי, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — מע קאָן דאָך אַנדערש ניט! וואָס וועט י ע נ ע ר זאָגען? אַ שלעכטער אפּיקומן — צו־גענומען דאָס געלט און זשאַלעוועט די יתומים אַ גראָשען אויף אַ צוקערקע... אַי, וואָס איך האָרעווע, דרעה זיך דעם קאָפּ, פאָהר

נאך סחורה, האב איך זיך א פוך מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה? — דאס איז נישט יענעמס עסק! קיין שותפות האט זי דאך, די אלמנה מיינט מען, מיט מיר נישט געמאכט, מיר זאלען זיך טיילען אויף דער האלב!... אי, זי האט מיר אריינגעלעגט געלט? איז, ערשטענס, ליגט דאס געלט אין סחורה, און והשנית, ליגט דאס ניט אומזיסט, איך צאהל דאך פראצענט!... און וואס איז ווערטה דער טארעראם, וואס איך האב צו טהון טאג ווי נאכט, טא דאס, טא יענס, טא וכדומה? גערה זיי איין אפיקומן! האב איך זינען נעבאך פרעמדע קינדער, צי זיי ווילען לערנען, צי זיי ווילען ניט? צי זיי געהען אהין, וואו מע דארף, צי וואו מע דארף ניט? צי דאס, צי יענס, צי וכהומה? וואס בין איך — טאקי זייער אפיטרופוס, וואס איך בין מחויב זיי צו באווארענען? מע קאן היינטיגע צייטען, זאגט איהר, קיין אייגענע קינדער נישט באווארענען, ובפרט אז גאט העלפט, עס גיט זיך נאך איין א שלעכט קינד — איז גאר א ברכה פון גאט! מנשה, זאל מיר מוחל זיין, איז געווען א איד א פראסטאק, נאר איין עהרליכער איד חאטש; און קינדער האט ער איבערגעלאזט — זאל זיך גאט מרחם זיין! איינס ערגער פונ'ם אנדערען! מילא, די עלטערע זענען נאך צו דערליידען: איינער איז א טויבער, נעבאך א דערשלאגענער, האב איך איהם געמאכט פאר א בעל־מלאכה. דער אנדערער איז גלאט א אידיאט, נאר א שטילער, טשעפעט קיינעם נישט און דארף גארנישט. דער דריטער האט זיך באוויזען קינדווייז יא א געראטענער, נאר אז ער איז אונטער־געוואכסען, האט ער זיך צונויפגעסקאמפאניעט מיט וואו ערגיץ א שלעפער און איז געווארען א שארלאטאן, מע זאל באהיט און באווארענט ווערען!... ער האט אזוי לאנג געפישעוועט, געוואיעוועט, געארבייט, געדאסט, געיענסט, גע׳וכדומה׳ט, אז איך האב איהם געמוזט געבען עטליכע קערבלעך — און גערה געזונט קיין אמעריקע! פון קינדווייז אן האט איהם דאס געציגען קיין אמעריקע! און מיר זענען פאר געווארען... און דאס מיידעל האב

איך חתונה געמאַכט, געגעבן כמעט טויזנט קאַרבן נדן, אויסגעקליידט, געפּראַוועט אַ חופּה מיט כלי-זמר, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, אַלכדינג ווי עס געהער צו זיין, כמעט ווי בײַ אַיין אייגענער טאָכטער. וואָס דען? ס'איז עפּיס אַ תּירוץ? וואָס, משטיינס געזאָגט? אַז קיין טאַטען געבאַך האָבן זיי ניט, און זי, די מאַמע מיינט מען, איז אַ בהמה — ווער ווערט זיך פאַר זיי שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט, אַז ניט איך?... „שוטה! אָפּגעריסענער נאַר! — פלעגט צו מיר אָפטמאָל זאָגן מיין אַלטע. — אַוודאי באַדאַרפסט דו זיך מפקיר זיין פון פרעמדע קינדער'ס וועגן! אָט וועסט דו זעהן, ווי מע וועט דיר אָפּדאַנקען מיט שטיינער פאַר דיין אפיקומן, וואָס דו ביזט!“... אַזוי פלעגט זי צו מיר זאָגן, און זי האָט געטראָפען: מע דאַנקט מיר אָפּ, מע דאַנקט מיר אָפּ מיט שטיינער, און נאָך מיט וואָסערע שטיינער! אָט וועט איהר באַלד הערבען, וואָס איך האָב אויף זיך פאַר אַ פעקעל. איך בין שטאַרקער פון אַייזען, הערט איהר, אַז איך טראָג עס אַריבער...

קיצור, פון אַלע קינדער, וואָס מנשה, עליו השלום, האָט איבערגעלאָזט, איז דאָ איינער, דער קלענערער פון אַלע, הייסט ער דניאלטשיק — איז דאָס, ברוך השם, אַ געראָטענס, אַ צאַצקעלע, אַ דניאלטשיק פון גאָט! פון קינדווייז אָן איז דאָס געווען טאַקי עפּיס נאָר אַיין אָנשיקעניש, און גענג. ער האָט געקאָנט זיך פאַרגינען צו פינף יאָהר פּאַטשען די מאַמע זיינע מיט אַ האָליווע פון אַ שטיוועל איבער די פּיסקעס, און היקא שבת אין דער פרי פאַר'ן דאַווענען! אַראָפּרייסען בײַ איהר דעם שלייער, בשעת עס זיצט אַ פרעמדער מענטש — דאָס איז בײַ איהם געווען אַ וואָכעדיגער גאַנג! די אידינע, זאָג איך אייך, איז אַיין אַייזערנע אידינע, אַז זי האָט דאָס געקאָנט אַריבערטראָגען פון איהם! טאָג ווי נאַכט האָט מען געהאַט צו טהון מיט דניאלטשיקען. אַלע מאָל, ווען איך בין געקומען אַהין, האָב איך זי געטראָפען, די אַלמנה מיינט מען, זיצען און וויינען, מיט אַ טענה: פאַר וואָס האָט זי גאָט געשטראָפט מיט אַזאַ קינד? פאַר וואָס איז ער ניט אויסגערונען

ביי איהר אין בויך, איידער ער האָט גאָר באַדאַרפט געבוירען ווערען אויף דער וועלט? דאָס, וואָס דניאלטשיק האָט איר געטהאָן, קאָן מען גאָר נישט איבערדערצעהלען. ער האָט אַרויסגע׳גנבה׳ט וואו ס׳איז געווען ביי איהר אַ שטיקעל צירונג, אַ פינגערעל, איין אויהערינגעל, אַ שנירעל פּערעל, אַ זיידען טיכעל, אַ לעמפּעל, אַ מעסערעל, איין אַלטע פּאָר ברילען, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — אַלסדינג איז ביי איהם געווען אַ קרן, אַלסדינג האָט ער אַרויסגעטראָגען פון שטוב, פאַרקויפט און איסגעגעבען אויף צוקערקעס, מיט ניס, מיט קאַווענעס, מיט גוטען טיטון פאַר זיך און פאַר זיינע חברים. מאָהלט אייך, שענע חברימלעך! שלעפּערס, גנבים, שכורים — דער רוח ווייסט איהם, וואו ער האָט זיי דערטאַפּט! וואָס ער האָט געהאַט האָט ער אַוועקגעגעבען די חברים זיינע: אַ נייע פּאָר שטיוועל, אַ קאַפּעליש, דאָס איבערשטע העמד פון זיך.... „דניאלטשיק, וואָס טהוסט דו? אַ נייע פּאָר שטיוועל געהסט דו און גיסט אַוועק?“.... „נאַפּליעוואַט! — זאָגט ער. — אַ רחמנות, יענער גערט נעבאַך באָרוויס“... וואָס זאָגט איהר אויף דעם בעל־רחמנות?! פון געלט שמועסט מען ניט: וואו ער האָט דערטאַפּט מזומענעם גראָשען — האָט ער אַוועקגעגעבען דער חברה זיינער. „דניאלטשיק, אום גאָטעס ווילען, וואָס טהוסט דו דאָס?“.... „נאַפּליעוואַט! — זאָגט ער. — יענער האָט אויך אַ נשמה, יענער באַדאַרף אויך עסען“... ווי געפעלט אייך אַזאַ מין פילאָזאָף, אַ מכנים־אורח? אַז מען שמועסט אַ כלי־שלמה, איין „אויסוואורפלינג“ פון דער נאַטור! און אפשר מיינט איהר — אַ נאַריש יונגעל, אָדער חלילה נישט קיין שען קינד? — אַ דורכגעטריבענער, אַ שענער יונג, אַ געזונטער, אַ פריילעכער, אַ זינגער און אַ טענצער, נאָר עפּיס אַ בלוט אַזאַ טרפה׳ס, צו־נ־אַלדי שוואַרצע יאָהר!... וואָס האָבען מיר מיט איהם נישט איבערגעטהאָן? געפּרובט זיך מיט גוטען, געפּרובט זיך מיט בייזען; געהאַלטען דריי טאָג מיט דריי נעכט באַזונדער׳ אין אַ קאַמער פאַרשלאָסען, געשלאָגען מיט איין אַראַפּניק, צעבראָכען

אויף איהם אַ גוטען יאַמשאָווען שטעקען פון אַ דרייע'על — מיינעם אַיין אייגענעם שטעקען.... ווי אַיין אַרבעס אָן דער וואַנט! אַוועקגעגעבען איהם צו אַ בעל=מלאכה, געוואָלט מאַכען פון איהם אַ זייגערמאַכער, אַ גאָלדשמיעד, אַ סטאָליער, אַ כליזמר, אַ קאָוואַל, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — אוממעגליך! ער וויל נישט אַרבייטען, האָטש נעם צעשנייד איהם אויף צווייען! „וואָס וועט זיין פון דיר, דניאלטשיק?" „אַ פרייפייגעלע". — זאָגט ער און לאַכט נאָך. „אַ פרייפייגעלע? — אַיין אַרעסטאַנט, אַ גנב וועט פון דיר זיין!" „נאַפּליעוואַט!" — מאַכט ער און דרעהט זיך אוים און ווערט פאַרשוואונדען.

קיצור, מיר האָבען אַ שפּיי געטהאָן אויף איהם, געלאָזט וואַקסען, און ס'איז אויסגעוואַקסען פון איהם אַ תכשיט, וואָס זאָלט איהר קלערען! דאָס הייסט, גנבה'נען האָט ער אויפגעהערט; ס'איז שוין ניט געווען כמעט וואָס. נאָר גלאַט, די הנהגה זיינע, די שענע חברים'לעך און די פּאָסטעמפקעלעך זיינע, מיט אַ מין הלבשה: אַ רויט העמדעל איבער די הויזען מיט אַ פּאָר גרויסע שטיוועל, האָר האָט ער זיך פאַרלאָזט, ווי אַ דיאַק, די מאָרדע האָט ער זיך אָפּגעגאָלט — אַ פיין בחור'על!... צו מיר האָט ער קיינמאָל ניט געהאַט קיין העזה צוטרעטען. אז ער האָט עפּים באַדאַרפט האָבען, האָט ער געשאָסען דורך איהר, דורך דער מאַמע מיינעם. און די מאַמע איז אַזאַ בהמה, אז זי האָט איהם נאָך ליעב אויך, דעם טייערען קדיש. ס'איז פאַר איהר אַלסדינג רעכט! איינמאָל קום איך אַרוים אין קלייט אַריין, איך טהו אַ קוק—מיין חברה=מאַן איז דאָ, ער וואַרט אויף מיר.

— ברוך=הבא, אַ גאַסט, דניאלטשיק, זאָג איך. וואָס וועסט דו זאָגען עפּים גוטס?

— איך בין געקומען, מאַכט ער, אייך זאָגען, אז איך האָב חתונה.

— מזל טוב, זאָג איך, אין אַ גוטער שעה. פאַר ווען האָסט דו חתונה?

— פֿאַר אַסנה׳ן, — מאַכט ער.

— וואָסער אַסנה?

— אונזער אַסנה, מאַכט ער, די וואָס זי איז געווען בײַ אונז אין שטוב.

— אַלע בייזע ווייסטע חלומות! — זאָג איך. — פֿאַר אַ דיענסטמויד האָסט דו חתונה?

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער. — אַ דיענסטמיידעל איז דען קיין מענטש ניט?

— אַז אָך און ווע, זאָג איך, איז דער מאַמע דיינער! ביזט דו געקומען, הייסט עס, מיך רופֿען אויף דער חתונה?

— ניין! — מאַכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מכּח מלבושים, מכּח אויסקליידען זיך צו דער חתונה. מיר האָבען אויסגערעכענט, איך מיט אַסנה׳ן, אַז מיר דאַרפֿען האָבען אַזוי: מיר אַ גאַרניטער אַ קאָרטענעם, און אַ גאַרניטער פֿון פּאַרוסינע אויף זומער, און העמדער אַ טוץ אונטערשטע, און אויבערשטע אַ האַלב טוץ; און אַסנה׳ן — ציץ אויף אַ קליידעל, און איין קליידעל אַ וועלענס, און זאָגע אַ גאַנץ שטיקעל אויף העמדער, מאַראָזאָוו׳ס זאָגע, און פֿוטער אויף אַ בורנוס, און שאַלעכלעך צוויי, און אַ האַלב טוץ נאָזטיכלעך, און אַ ביסעל דאָס, און אַ ביסעל יענס, און אַ ביסעל וכדומה...

— און ווייטער גאָרנישט? — זאָג איך און האַלט זיך קוים אײַן פֿאַר געלעכטער.

— און ווייטער גאָרנישט. — מאַכט ער.

קיצור, דאָ האָב איך מיך שוין מעהר ניט געקאָנט איינהאַלטען; ס׳איז מיט אַ מאָל אָנגעפֿאַלען אויף מיר אַזאַ געלעכטער, אַז איך בין שיער אַראָפּגעפֿאַלען פֿונ׳ם בענקעל. און אויף מיר קוקענדיג, האָבען זיך צעלאַכט אַלע מיינע מענטשען. מיר האָבען שיער צעטראָגען די קלייט פֿאַר געלעכטער! אַז איך האָב מיך גוט אויסגעלאַכט, רוף איך מיך אָן צו מיין שענעם חתן:

— זאג מיר נאר, איך בעט דיך, דניאלטשיק-סערדצע, האסט עפּיס אריינגעלעגט צו מיר א גרויסען חלק אין קלייט אריין, וואס די ביזט געקומען צו מיר מיט אזא צעטעל?

— איך ווייס ניט, מאכט ער צו מיר, איך ווייס ניט אקוראט, וויפיעל עס נעמט זיך אן אויף מיין חלק. נאר ווערליג דאס געלט, וואס ס'איז געבליבען פון מיין טאטען, אז מע זאל דאס טיילען אויף פינף חלקים, וועט דאס אויף מיינע חתונה-קליידער חאפּען, און עס וועט נאך עפּיס, דאכט מיר, בלייבען אויף נאך דער חתונה אויך...

קיצור, וואס זאל איך אייך זאגען? אז ער האט מיר אויס-גערעדט די דאזיגע ווערטער, איז גלייך ווי עמיצער זאל מיר געבען מיט א פּיסטויל אין הארצען, אדער אפּשיטען מיט פייער, אדער אפּגיסען מיט הייס וואסער, אדער איך ווייס אליין ניט מיט וואס! ס'איז מיר פינסטער געווארען אין די אויגען! איהר פארשטעהט? לא די וואס איך האב געהאט מיט זיי צו טהון אזוי פיעל יאהרען, געטראגען אויף זיך איין אלמנה, נעבאך מיט פינף קינדער, אלע-מען פארזארגט און חתונה געמאכט, און געדאסט, און געיענסט, און געזכרומה'ט, צום סוף וואכסט-אויס אזא שייגעץ אויף מיין קאפּ און גיט מיר אנצוהערעניש וועגען חלקים גאר!...

— נו, נישט מיינע ווערטער? — מאכט צו מיר מיינע. — האב איך דיר ניט געזאגט, אז מע וועט דיר אפּדאנקען מיט שטיי-נער?...

קיצור, וואס טויג אייך, איך האב געגעבען אלפּדינג, וואס ער האט געוואלט. וואס וועל איך געהן האבען צו טהון מיט אזא שנעק? עס פּאסט גאר נישט פאר מיר! נא, געה, צו אלדי שווארצע יאהר, ווארג זיך, ווער פארברענט, פאר'שרפה'ט, אבי פּטור ווערען פון א שלאק!... מיינט איהר, אז איך האב שוין דערמיט גע-פּטר'ט? ווארט-אויס, וועט איהר ערשט הערען. אין א חודש ארום נאך דער חתונה קומט ער צו געהן, צו מיר, דער שענער יונגערמאנטשיק, איך זאל איהם, למען השם, באלד געבען צוויי הונדערט מיט דריי און צוואנציג קערבלעך.

— וואָס איז פאַר אַ חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך? — פרעג איך איהם.

— אַזוי טרעפט אָן, מאַכט ער צו מיר גאַנץ קאַלטבלוטיג, דאָס ביערשענקעל מיט'ן ביליאַרד.

— וואָסער ביערשענקעל? וואָסער ביליאַרד?

— איך האָב מיר געמאַכט, זאָגט ער, אַ געשעפט: איך האָב איבערגענומען אַ ביערשענקעל מיט אַ ביליאַרד. אַסנה וועט פאַרקויפען ביער און איך וועל זיין ביי'ם ביליאַרד, אַכטונג געבען, ווי מע שפּיעלט אויף ביליאַרד. מע קאָן דערפון, זאָגט ער, האָבען שען פרנסה.

— אַ שענע פרנסה! — זאָג איך צו מיין נייעם בעל־פרנסה. — עס פּאַסט טאַקי פאַר דיר אַזאַ פרנסה, אַ שענקעל מיט אַ ביליאַרד!

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער. — אַבי נישט צונעמען ביי יענעם. איין מאָל אין טאָג אַ שטיקעל טרוקען ברויט, אַבי נישט קיין פרעמדס...

ווי געפעלט אייך, אַשטייגער, דניאלטשיק רעדט מיר פילאָסאָפיה!...

— געזונטערהייט! — זאָג איך. — פאַרקויפט אייך ביער און שפּיעלט אייך אויפ'ן ביליאַרד. וואָס גערהער זיך דאָס אָן מיט מיר?

— עס גערהער זיך אָן, זאָגט ער, מיט אייך, ווייל איהר דאַרפט געבען געלט, צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך.

— וואָס הייסט, איך דאַרף געבען? — זאָג איך. — פון וואָסער געלט, אַשטייגער?

— פון מיין טאַטענס געלט, מאַכט ער און פאַרקרימט זיך אַפילו נישט!

איהר וועט מיר גלייבען: עס האָט זיך מיר בשעת מעשה געגלוסט אָננעמען איהם פאַר'ן קאַרק און אַרויסוואַרפען איהם פון קלייט צו אַלדי שווארצע יאָהר!... נאָר צוריק האָב איך מיך

מיישב געווען: מיט וועמען וועל איך מיר דאָ, משטיינס געזאָגט, פּאַסקודיגען די הענט? חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער! לאָז מיינס איבערגעהן!...

— זאָג מיר, דניאלטשיק, מאַך איך צו איהם, הו ווייסט חאָטש, וויפיעל ס'איז פון דיין טאַטען געבליבען געלט?

— ניין, מאַכט ער, וואָס דאַרף איך עס וויסען? איך וועל נאָך צייט האָבען צו וויסען איבער־אַ־יאָהר, אם ירצה השם, אַז ס'וועט מיר ווערען איין און צוואַנציג יאָהר, וועל איך ביי אייך דערמאָלט אָפּנעמען דין־וחשבון... דערוויילע גיט מיר די צוויי הונדערט דריי און צוואַנציג קערבלעך, לאָם איך געהן.

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. מיינט איהר, פאַר וואָס? נישט מחמת איך האָב חלילה מורא פאַר עמיצען, וואָרים וואָס האָב איך מורא צו האָבען? איך האָב קאָרג אויסגעבראַכט זיך אויף זיי? אַ ווערטעלע אויס־צורעדען — אויסגעהאַלטען אַזוי פיעל צייט אַיין אַלמנה נעבאַך מיט פינף קינדער, אַלעמען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדאָפט, און געיענסט, און געזכדומה'ט, — קומט אַזאַ שנעק און רעדט גאָר פון אָפּנעמען ביי מיר דין־וחשבון!

קיצור, איך האָב אַרויסגענומען און האָב איהם געגעבען צוויי הונדערט דריי און צוואַנציג קאַרבען, און געבעטען גאָט, ער זאָל מיך חאָטש לאָזען צו־רוה... און ס'איז טאַקי אַוועקגעגאַנגען אַ צייט, איך האָב נישט אָנגעקוקט דעם פנים זיינעם. פּלוצים, איך קום אַמאָל צו געהן אַהיים — אַהאַ, ער איז דאָ!... עס האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין האַרצען, אַז איך האָב איהם דערזעהען. נאָר אַרויסבאַווייזען איהם, אַז עס אַהרט מיך, טאָר מען נישט. מאַך איך זיך תמ'עוואַטע און רוף מיך אָן צו איהם:

— אָ! אַ גאַסט! וואָס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואָס מע זעהט דיך ניט? וואָס מאַכסט הו עפּיס אין געזונט? ווי געהט דאָס דיר אין די „געשעפטען"?

— געזונט מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! נאָר די געשעפטען זענען נישט אין בעסטען.

„מזל טוב דיר! — טראַכט איך מיר. — זאָלסט דערלעבען אָנזאָגען בעסערע בשורות!... דאָס שמעקט שוין מיט פרישׁ געלט“...

— דהיינו, וואָס איז? — זאָג איך. — עס לייזט זיך ניט קיין געלט?

— וואָסער געלט? ווער רעדט פון געלט? געלט, מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! איך האָב שוין ניט קיין ביערשענק, איך האָב שוין ניט קיין ביליאַרד, איך האָב שוין ניט קיין ווייב. זי האָט מיך אַוועקגעוואָרפן, אַסנה הייסט עס. נאָר חאַפּט זי דער רוח, נאַפּליעוואַט! איך פאָהר־אַוועק, זאָגט ער, קיין אַמעריקע. מיין ברודער רופט מיך שוין לאַנג קיין אַמעריקע.

דערהערט, אַז ער פאָהרט קיין אַמעריקע, איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פון׳ם האַרצען. ער האָט מיט אַ מאָל באַקומען חן אין מיינע אויגען, איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך איהם אַרומגעחאַפּט קושען...

— קיין אַמעריקע? — זאָג איך. — מהכתיתי. אַמעריקע, זאָגט מען, איז אַ פריי לאַנד. מענטשען, זאָגט מען, ווערען דאָרט גליקליך, זענען מאַסף ממון. ובפרט, אַז מע האָט נאָך דאָרטען אַיין אייגענעם, איז גאָר גוט.... ביזט דו געקומען, הייסט דאָס, זיך געזעגנען מיט מיר? זעהר פיין פון דיין זייט... זאָלסט חאָטש ניט פאַרגעסען דאָרטען אַמאָל אַריינשרייבען אונז אַ בריוועל. פאָרט היימישע מענטשען, ווי זאָגט ער... דניאל, אפשר חאַפּט דיר נישט אויף הוצאות? קאָן איך דיר געבען צו־שטייער...

— צוליעב דעם, זאָגט ער, בין איך טאַקי אַריינגעקומען צו אייך. גיט מיר דריי הונדערט קאַרבען, דאַרף איך האָבען.

— דריי הונדערט קאַרבען? — זאָג איך. — עס וועט אפשר זיין אַ ביסעל צו פיעל? טאָמער וואָלט געווען גענוג ק״ן?

— וואָס באַדאַרפט איהר זיך מיט מיר דינגען? איך ווייס דען ניט, אַז איך זאָל אייך זאָגען פיער הונדערט, וועט איהר מיר

געבען פיער הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעכס הונדערט אויך?... נאָר איך באַדאַרף ניט קיין געלט, נאַפּליעוואַט! איך באַדאַרף נאָר דריי הונדערט קאַרבען אויף הוצאות.

אַזוי מאַכט ער צו מיר, דניאלטשיק הייסט עס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין. „דריי הונדערט מכּות, קלער איך מיר, זאָל זיך מיינע שונאים זעצען אויפ'ן לייב! איך זאָל האָטש וויסען — איין עק, אַז דערמיט האָט זיך פאַרשלאָסען די ערד, און ער וועט שוין אויפהערען קומען צו מיר אַלע מאָל דאָסען און יענסען און וכדומה'ן!"...

קיצור, כ'האָב אַרויסגענומען און אָפּגעצעהלט איהם דריי הונדערטער אחת ואחת, און נאָך געקויפט אַ מתּנה דעם עלטערען ברודער זיינעם, אַ גאַנצען פונט טיי ווויסאָצקי'ס, מיט גוטע פּאַפּיראָסען אַ טויזענט, מיט עטליכע פלעשלעך כּרמל-וויין, און חוץ לזה האָט איהם מיין ווייב אָפּגעבראָטען אַ קאַטשקע, מיטגעגעבען בולקעס מיט מאַראַנצען, מיט צרות, מיינע שונאים, מיט האַרצוועהטיג, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה אויפ'ן וועג, און מיר האָבען איהם אַרויסבאַגלייט צום באַהן, זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט מיט איהם, צעקושט, ווי מיט איין אייגען קינד, געוויינט מיט טרערען, גאָט זאָל מיר אַזוי העלפען, פּאָרט אויף מיינע הענט אויסגעוואַקסען, און טאַקי אַ וואוילער יונג, למאי זאָל איך לייקענען? ער איז נאָר אַ ביסעל פאַרשייט, ווייטער האָט ער אַ האַרץ, אויף מיר אַזאַ יאָהר! איך וועל אייך זאָגען דעם ריינעם אמת: אַ ביסעל בין איך געווען צופריעדען, וואָס ער איז אַוועקגעפאָהרען, פּטור געוואָרען פון אַ פריטשעפע.... און אַ ביסעל האָט מיר וועה געטהאָן דאָס האַרץ: אַ יונג קינד, נעבאַך נע-ונד, מי יודע וואוהין ער קאָן פאַרפאָהרען, און וואָס סע קאָן פון איהם ווערען דאָרטען?... ער זאָל האָטש שרייבען אַמאָל אַ בריוועל... און אפשר איז גלייכער, ער זאָל גאָר ניט שרייבען. לאָז ער זיך לעבען דאָרטען הונדערט און צוואַנציג יאָהר און זיין גליקליך! איך האָב געבעטען

גאָט פאַר איהם, ווי פאַר אַיין אייגען קינד, מעגט איהר מיר גלייבען!...

כך הוה. עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין צוויי יאָהר אַפילו פון זינט ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט קיין אַמעריקע, עפענט זיך ניט די טיר און עס קומט ניט אַריין עפּיס אַ מין דייטש מיט אַ הויכען קאַפּעליש, אַ שענער יונגאַטש, אַ געזונטער, אַ ברייטביי־ניגער און אַ פריילּיכער, און האַפּט מיך ניט אַרום קושען?

— וואָס איז די מעשה? — זאָגט ער. — איהר האָט מיך ניט דערקענט, צי איהר מאַכט זיך, אַז איהר דערקענט מיך ניט?

— טפו זאָלסט דו ניט ווערען! דניאלטשיק, כ'איז דו? — זאָג איך מיט אַ געלעכטער כלומרשט, און אין האַרצען קאָכט אין מיר אַ פייער, און איך טראַכט מיר: „פאַר וואָס ביזט דו דאָרטען נישט געה'רג'עט געוואָרען, מיינע שונאים, ערגיץ אויפ'ן באַהן, אָדער דערטרונקען געוואָרען אויפ'ן ים?"... — ווען קומסט דו אָן, דניאלטשיק, און וואָס טהוסט דו היע?

— קומען קום איך אָן, זאָגט ער, היינט אין דער פריה. און וואָס טהו איך היע? איך בין, זאָגט ער, געקומען צו אַייך זיך צערעכענען.

דערהערט אָט דאָס וואָרט „זיך צערעכענען", איז מיר שוין געוואָרען דריי לעכער אין האַרצען. וואָס פאַר חשבונות האָט ער מיט מיר, דער שאַרלאַטאַן?... נאָר איך האָב מיך אָנגענומען מיט האַרץ און רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס האָסטו דו זיך נאָך באַדאַרפט מטריח זיין אַזש פון דאָרטען אַהער? ממה־נפשך, האָסט געוואָלט מאַכען אַ חשבון, האָסט דו געקאָנט אָפּשיקען מיר הורך דער פאָסט, וואָס מיר קומט־אַרויס...

— וואָס אַייך קומט־אַרויס? — זאָגט ער מיט אַ שען געלעכטערעל. — איך ווייס ניט, פון וועמען עס קומט־אַרויס... איך האָב מורא, אַז עס קומט פון אַייך אַרויס...

— וועמען? — זאָג איך. — דיר אפשר קומט־אַרויס?...

— מיר, זאָגט ער, און מיינע ברידער און מיין שוועסטער — אונז אַלעמען... איך בין דאָס געקומען אומיסטנע פון אַמעריקע זיך צערעכענען מיט אייך פאַר אונז אַלעמען... איך וויל אַ חשבון פונ׳ם טאַטענ׳ס געלט. וואָס אייך קומט — וועט איהר זיך אָפּנעמען; וואָס אונז קומט — וועט איהר אונז אַרויסצאָהלען. און טאָמער וועט געהן דאָרטען אין אַ קלייניגקייט, איז נאַפּליעוואַט; מיר וועלען מסתמא דורכקומען, חלילה זיך נישט קריגען... וואָס זשע מאַכט איהר עפּיס? וואָס מאַכען די קינדער אייערע? איך האָב זיי געבראַכט איטליכען באַזונדער אַ מתנה...

מיר איז אָפּגעגאַנגען אַ מינוט צו חלש׳ען, אָדער חאַפּען אַ בענקעל און פּלעטען איהם דעם קאָפּ... איך האָב מיך איינגעהאַלטען און האָב איהם געהייסען קומען, אם ירצה השם, נאָך שבת, וועלען מיר זיך רעכענען, און אַליין בין איך אָפּגעפאָהרען פון דער היים זיך צעפרעגען ביי אַדוואָקאַטען, וואָס טהוט מען, ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון דעם האָזיגען פּעקעל?... די אַדוואָקאַטען אָבער, ווייסט זיי דער גוטער יאָהר, צו זיי ווייסען טאַקי ניט, צו זיי מאַכען זיך ניט ווויסענדיג?... דער זאָגט, אַז וויבאַלד ס׳איז איבערגעלאָפען מעהר פון צעהן יאָהר, איז פאַרפאַלען. דער זאָגט: ניין, בין איך אַן אפּיקומן, אַן אַפּעקון הייסט עס, מעג איבערגעהן הונדערט יאָהר, דין-וחשבון באַדאַרף איך אָפּגעבען... פרעג איך אַ קשיה: „ווי אַזוי זאָל איך געבען דין-וחשבון, אַז איך האָב נישט קיין בוך און קיין שום חשבונות?“... זאָגט דער אַדוואָקאַט: „איז טאַקי נישט גוט“... „נישט גוט, זאָג איך, ווייס איך אַליין; איהר גיט מיר בעסער אַן עצה, וואָס טהוט מען?“... איז נישטאָ קיין ווערטער!... איך בין אַן אייזערנער, הערט איהר, אַז איך האַלט דאָס אויס! צו וואָס האָט דאָס מיר געטויגט, פרעג איך אייך, דער גאַנצער משא-ומתן מיט׳ן קלאַפּאָט, מיט׳ן גאַנצען דאָס, מיט׳ן יענס, מיט׳ן וכדומה? וועלכער רוח האָט מיך געטראָגען, איך זאָל ווערען אַן אפּיקומן איף פרעמדע קינדער?

וואָלט דען ניט געווען גלייכער טויזענט מאָל, איך זאָל געווען דעמאָלט ליגען אויף אַ היציג שלאַפקייט, אָדער איבערעכען זיך אַ פוס, אָדער אַזוי עפּיס איין אומגליק זאָל מיך געווען טרעפען, אַבי ניט האָבען אויף זיך אַזאַ פעקעל, מיט איין אפיקומן, מיט איין אַלמנה נעבאַך, מיט יתומים, מיט אַ דניאלטשיק, מיט אַ חשבון, מיט אַ האָס, מיט אַ יענם, מיט אַ וכדומה?...

ענדע געשיכטע נומער זיעבעצעהן.

געשיכטע נומער אַכצעהן

דוף מיך קנאַקניסעל

געשריבען אין יאָהר 1911

געשיכטע נומער אַכצעהן

רוף מיך קנאַקניסעל

אַקעגען מיר, ביים פענסטער, זיצט אַ אידעל מיט אַ שמייכלענדיג פּנים און מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ווילען זיך אַריינקלויבען צו אַייך אין האַרצען אַריין. דאָס אידעל קוקט שוין לאַנג אַרום, איך זאָל איהם זאַטשעפּען, נאָר איך האַלט מיך פון דער וויטען. עס ווייזט אויס, אַז ס'איז איהם נמאס געוואָרען זיצען איינצווייען מיט אַ אידען אין וואַגאָן און שווייגען. צעלאַכט ער זיך פלוצים צו זיך אַליין און רופט זיך אָן צו מיר:

— איהר פרעגט, וואָס איך לאַך? איך האָב מיך דערמאָנט אַ שטיקעל, ווי אַזוי איך האָב אָפּגענאַרט יעהופּעץ, האַ-האַ! יאָ, ווי איהר קוקט מיך אָן — איך, משה-נחמן פון קענעלע, אַ איד מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע, דאַכט זיך, אַיאָ? האָב איך אָפּגעטהאָן אַ שפּיצעל אין יעהופּעץ, אָבער אַ שפּיצעל, האַ-האַ, זיי וועלען מיך האָבען צו געדענקען! אָט גיט מיר נאָר עטליכע מינוט צייט, איך וועל מיך אויסהוסטען — אוי, אַ הוסט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! — וועט איהר הערען, וואָס אַ איד קאָן.

ויהי היום, קום איך מיר צו פאָהרען איינמאָל קיין יעהופּעץ. וואָס פאָהרט אַזאַ איד, ווי איך, מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע,

קײן יעהופּעץ? געװײנטליך, צום פּראָפעסאָר. איך בין מיט מײן הוסט און מיט מײן זאַדישקע, װי איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, אײן אָפּטער גאַסט אין יעהופּעץ. אַפילו ניט אַזאַ-נ-אָנגעלעגטער גאַסט, װאָרום װי טאָר איך, משה-נחמן פון קענעלע, זײן אין יעהופּעץ, אַז איך האָב ניט קײן שום „פּראַװאָזשיטעלסטװע“?... נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע און מע דאַרף צום פּראָפעסאָר, יעדנאָ ס׳דרוגים, איז עפּיס אַ תירוץ? באַהאַלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פריה, און בײנאַכט אַנטלויפט מען. אַניט, חאַפּט מען אַ „פּראָחאָדנאָיע“ און מע קומט נאָך אַ מאָל. אַבי ניט געהן „פּאָעטאַפּאָם“. איך זאָל, הערט איהר, חלילה דאַרפען געהן „פּאָעטאַפּאָם“, װײס איך ניט, אויב איך װאָלט דאָס אויסגעהאַלטען. איך װאָלט, דאַכט מיר, דרײ מאָל געשטאָרבען פאַר בושה אַלײן. װאָרום, װי איהר קוקט מיך אָן, בין איך, דאַנקען גאָט, אַ שטיקעל בעל-הבית בײ אונז אין קענעלע מיט אַ „אימושטשעסטװע“: אַ דירה אײן אײגענע, מיט אַ בהמה׳לע, און מיט טעכטער צװײ, אײנע אײן אויסגעגעבענע און די אַנדערע אויף חתונה צו מאַכען. יעדנאָ ס׳דרוגים, װאָס איז שײך!...

הכלל, קום איך צו פאָהרען קײן יעהופּעץ צום פּראָפעסאָר. איצטיגס מאָל — ניט צום פּראָפעסאָר, נאָר צו די פּ ר אָ פ ע ס אָ ר ע ן. דאָס הײסט, אויף אַ קאָנסיליום פון גאַנצע דרײ פּראָפעסאָרען, הײסט עס. איך האָב געװאָלט, פאַרשטעהט איהר מיך, אײן מאָל פאַר אַלע מאָל, דערגעהן אַ טאָלק, װיסען װאָס בין איך מיט זײ — מילכיג, צי פלײשיג? אַז בײ מיר איז אַ זאַדישקע — דאָס װענען זײ, הײסט עס, אַלע מודה, נאָר װאָס מע טהו׳ט צו דער זאַדישקע, איך זאָל איהרער פּטור װערען — דאָס איז שוין, זעהט איהר, עפּיס אַנדערש. זײ מוטשען זיך נעבאַך. זײ פּרובען זיך. זײ געהען, װי זאָגט איהר, האַרט בײ די װענט. למשל, איך קום צו געהן צו מײן אַלטען פּראָפעסאָר, סטריצעל הײסט ער, אַ דימענט פון אַ פּראָפעסאָר. נעמט ער און פאַרשרײבט מיר אַ רעצעפּט „קאָ-

דעיני סאַהאַרי פּאָלוועראַטי“. קאָסט דאָס ניט טייער און ס'איז זיסליך אויפ'ן טעם. קום איך צו איין אַנדער פּראָפעסאָר. געהט ער און פאַרשרייבט מיר „טינקטורא אָפּיע“, טראָפּענס אַזעלכע. האָבען זיי אַ טעם פון חלשות. קום איך צום דריטען פּראָפעסאָר, פאַרשרייבט ער מיך אויך טראָפּענס, האָבען זיי כמעט דעם זעלביגען טעם, נאָר הייסען זיי ניט „טינקטורא אָפּיע“, נאָר „טינקטורא טעבּיאַקאַ“. זענט איהר שוין פאַרטיג? קום איך צו אַ פרישען פּראָפעסאָר, נעמט ער און פאַרשרייבט מיר גאָר אַ מין ביטערניש מיט'ן נאָמען „מאָרפיום אַקוואַ אַמיגדאַלאַריאום“. איהר הידו'שט זיך, וואָס איך קען לעטיין? איך קען אַזוי לעטיין, אַזוי ווי איהר איינגעלש, נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע מיט אַ טובּערקולאָז, יעדנאָ ס'דרוגים, קאָן מען זיך אויסלערנען לעטיין אויך.

הכלל, בין איך געקומען קיין יעהופּעץ אויף אַ קאָנסולים. וואו שטעלט זיך אָפּ אַזאַ איד, ווי איך, אַז ער קומט קיין יעהופּעץ? געוויינטליך, ניט אין קיין האָטעל און ניט אין קיין גאָסטינעץ. ערשטענס, רייסען זיי די הויט. און אַגב, ווי קאָן איך מיך אָפּשטעלן אין אַ האָטעל, אַז איך האָב ניט קיין שום „פּראַוואָזשיטעלסטווע“? שטעל איך מיך אָפּ אַלע מאָל ביי מיינעם אַ שוואָגער. איך האָב מיין אייגענס אַ שוואָגער אַ שלים-מזל, איז ער אַ איד אַ מלמד, און איין אָרעמאַן איז ער, חוץ זיין שאָדען אויף פּרישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, און אַ מטופל מיט קינדער — זאָל דער אויבערשטער היטען! נאָר וואָס דען? גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער האָט אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע“ האָט ער, און דווקא אַ כשר'ע „פּראַוואָזשיטעלסטווע“. ווי קומט צו איהם אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע“? — בּראָצקי! ער איז אַ „סלוזשיטעל“ ביי בּראָצקין. חלילה ניט קיין דירעקטער פון זאַוואָדען, נאָר ער איז אין בּראָצקי'ס שוהל אונטען ביי די שניידערס אַ בעל-קורא איז ער. אַ „דוכאָוונע ליצאָ“, אָדער, ווי מע רופט עס דאָרטען, „איין אַבּראַמטשיק“. און ווײַבאַלד איין „אַבּראַמטשיק“, אַזוי מעג ער שוין

זיצען אויף באַלאָוואַסילקאָווסקי, דאָרט וואו דער געוועזענער פּאָליצמייסטער איז אַמאָל געזעסען. זיצט ער, הייסט עס, אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי, טאַקי ניט ווייט פון'ם געוועזענעם פּאָליצמייסטער, און מוטשעט זיך, קוים-קוים וואָס ער קומט-אויס מיט'ן שטיקעל ברויט. דער גאַנצער אַרויסקוק זייערער מסתמא איז אויף מיר. איך בין, הייסט עס, דער נגיד אין דער משפחה, משטיינס געזאָגט... קום איך צו פאָהרען קיין יעהופּעץ, האַלט איך ביי די סטאַנציע, עס איך ביי זיי אַ וואַרעמעס, אַ וועטשערע, פאָלגט מען מיך אַ גאַנג — יעדנאָ ס'דרוגים, פאַלט זיי אַמאָל אַריין אַ קערבעל, אַמאָל צוויי, אויף פורישקעוויטשעס געזאָגט געוואָרען... איצטיגס מאָל אָבער, איך קום צו פאָהרען, איך זעה — מיינע לייט זענען חושך, געהען-אַרום אָהן קעפּ. „וואָס איז די מעשה?“ „ס'איז שלעכט“. „דהיינו?“ „אָבלאַוועס“. „פּתע, כ'האָב געמיינט, זאָג איך, מי יודע וואָס! אָבלאַוועס — דאָס איז דאָך אַיין אַלטע מכה, זאָג איך, נאָך משׁשת ימי-בראשית“... „ניין, זאָגען זיי, אָבלאַוועס צו אָבלאַוועס איז ניט גלייך. איצט, זאָגען זיי, איז ניטאָ די נאַכט, ס'זאָל ניט זיין קיין אָבלאַווע. און חאַפּט מען אַ אידען, איז יהיה מי שיהיה — איינס-צוויי-דריי, מיט'ן עטאַפּ“. „נו, און געלט?“ „בלאָטע“. „אַ קערבעל?“ „בלא“. „אַ דרייערעל?“ „אַפילו ניט אַ מיליאָן!“ „אייב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך טאַקי גוט פּאַסקודנע“. „פּאַסקודנע צו פּאַסקודנע, זאָגען זיי, איז ניט גלייך. קודם, זאָגען זיי, איז שטראַף. און נאָכדעם ערשט — מיט'ן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר בראָצקין!“... „מילא, זאָג איך, בראָצקי היינט, בראָצקי מאָרגען. איך קאָן, זאָג איך, צוליעב בראָצקין, זאָג איך, מיט מיין געזונט ניט שפּעקעלירען. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסולים פון פּראָפּעסאָרען, קאָן איך צוריק, זאָג איך, ניט אַנטלויפען“. הכלל, טענות אַהין, טענות אַהער — דער טאָג שטעהט ניט. מע דאַרף לויפען צו די פּראָפּעסאָרען מכח אַ קאָנסולים. נאָר וואָס מיר קאָנסולים? ווער מיר קאָנסולים? אַז דער קאָן קומען ערשט

מיטוואָך פאַר האַלבען טאָג, און דער — מאָנטאָג נאָך האַלבען טאָג, און יענער — נישט פריהער ווי איבערמאָרגען, איבעראַכטאָג דאָנערשטאָג. הײנט גערעדט! אַ מעשה אויף דרײ וואָכען מיט אַ מיטוואָך! וואָרום וואָס גערעדט זיי אָן, למשל, וואָס משה־נחמן פון קענעלע האָט אַ זאַדישקע מיט אַ הוסט, און שלאָפט ניט קיין נעכט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען?... דערווייל ווערט נאַכט. עסט מען וועטשערע און מע לעגט זיך שלאָפען. איך ווער נאַר־וואָס אַנשלאָפען, איך הער: טראַך־טאַראַך! איך רייס־אויף די אויגען: „ווער איז?“ „מיר זענען פאַרפאַלען!“ זאָגט צו מיר דער שוואָגער מיינער, דער שלים־מזל, שטעהט איבער מיר אַ טוידטער מענטש און טרייסעלט זיך, ווי אַ הושענא. „וואָס טהוט מען, זאָג איך, איצטער?“ „אַדרבה, זאָגט ער, זאָג דו, וואָס טהוט מען?“ „וואָס, זאָג איך, זאָל מען טהון, ס'איז ביטער“. „ביטער צו ביטער, זאָגט ער, איז ניט גלייך. ס'איז, זאָגט ער, ביטער אַזוי ווי גאַל“. און אין דרויסען ביי דער טיר: טראַך־טאַראַך! די קליינע קינדער נעבאַך האָבען זיך אויפגעכאַפט מיט אַ גוואַלד, מיט אַ געוויין: „מאַ־מע!“ שטיקט די זיי, די מוטער הייסט עס, און וואַרגט זיי, ס'זאָל זיין שטיל — אַ שענע תחונה! „עה, טראַכט איך מיר, משה־נחמן פון קענעלע, דו ביזט גוט אין דער אַרבייט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען!“ און עס פאַלט מיר אַריין פלוצים אַ קאָמבינאַציע אין קאָפ און איך רוף מיך אָן צו מיין שוואָגער: „שאַ, זאָג איך, ווייסט דו וואָס, הוד? זיי דו איך, און איך וועל זיין דו“. קוקט ער אויף מיר, ווי אַ לעמעשקע: „וואָס הייסט?“ „דאָס הייסט, זאָג איך, מיר וועלען זיך בייטען מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבען דיין פאַס, איך וועל דיר געבען מיין פאַס; וועסט דו זיין משה־נחמן, און איך וועל זיין דוד“. אַ טומפיקער מח! קוקט אויף מיר, ווי אַ זינדיגער מענטש, פאַרשטעהט ניט, וואָס מע רעדט צו אידם. „בהמה, זאָג איך, וואָס פאַרשטעהסט דו דאָ ניט? דאַכט זיך, אַ פראָסטע קאָמבינאַציע, זאָג איך. אַ מינדסט קינד קאָן עס פאַרשטעהן. דו וועסט זיי וויזען מיין פאַס,

און איך וועל די ווייזען דיין פּאַס, יעדנאָ ס'דחוגים — האָסט דו דאָס צעקוייעט, צי מען דאַרף עס דיר צעקייען און לעגען אין מויל אַריין?"

אַפּנים, ער האָט דאָס צעקוייעט, און מיר האָבען גענומען זיך בייטען מיט די יוצרות. איך איהם מיין פּאַס, ער מיר זיין פּאַס. און האָרטען די טיר ווערט שיער ניט צעשפּרונגען: טראַך-טאַרעראַך! טראַך-טאַרעראַך! „סייטשאַס! — זאָג איך. — וואָס האָט איהר אַזוי קיין צייט ניט? דער טייך ברענט ניט!" — זאָג איך. און צו מיין שוואָגער רוף איך מיך אָן: „געדענק זשע, דוד, דו הייסט שוין ניטט מעהר דוד, נאָר משה=נחמן"... און איך לאָז מיך צו דער טיר. — „ברוך הבא, געסט!" — אַ גאַנצע האַליאַסטרע, יוצר משרתים ואשר משרתיו. ווי זאָגט איהר. אַ גדולה, פריילִיך אין שטעדטעל...

כ'פאַרשטעהט זיך, אַז קודם האָט מען זיך געגעבען אַ נעם צו מיין שוואָגער דעם שלים=מזל. וואָס עפּים צו איהם? ווייל איך האָב מיך געהאַלטען, פאַרשטעהט איהר מיך, מעשה מענטש, ווי זאָגט איהר, אַ קניפּ אין באַק, די פּאַרב זאָל שטעהן. און ער — אויף פּוּרישקעוויטשעס געזאָגט געוואָרען. האָט מען איהם מסתמא אַ האַפּ געטהאָן: „אַטקודעוואַ, גאָספּאָדין יעוורעי?" — ניטאָ קיין לשון. שטעל איך מיך אַרוים פאַר'ן מליץ=יושר און מאַך צו איהם: „יהודי בלא, וואָס שווייגסט דו? דבר! דבר זיי, אַז דו ביזט משה=נחמן פון קענעלע". און צו זיי טהו איך מיך אַ וואָרף מיט תחנונים: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, וואַשע וויסאָקאָ פּראַוואָזשיטעלסטווע, זאָג איך, איין אָרעמער קרוב נעבאַך. שוין לאַנג, זאָג איך, ניט געזעהען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע". און אינוועניג אין האַרצען שטיקט מיך, איך ווער שיער ניט צע= שפּרונגען פאַר געלעכטער. חאַ=חאַ! איהר פאַרשטעהט? איך, משה=נחמן פון קענעלע, בעט רחמים פאַר משה=נחמנ'ען הייסט עס, פאַר מיר אַליין טאַקי, חאַ=חאַ=חאַ! איז אָבער די צרה, וואָס מיין רעדען מיט מיינע בקשות האָבען געהאָלפען, ווי דער פּאַראַיאָה=

ריגער שני, און מע האָט מיין בחור אויפגעהאַפּט, ווי דער רוח דעם מלמד, און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט גאַנץ פיין אין חדריא אַריין, מיט'ן גאַנצען קנאַק, ווי גאָט האָט געבאָטען. און מיך האָט מען אויך געוואָלט צונעמען. דאָס הייסט, מע האָט שוין טאַקי מיך געהאַט צוגענומען; מע האָט מיך אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט. וואָרום וואָס הער איך זיי, איך בעט אייך, זעהר? אַ מענטש מיט אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע" שוואַרץ אויף ווייס, בפירוש פאַרשריבען אין בראָצקי'ס שוהל ביי די שניידערס איין אָבראַזטשיק, און אַ קערבעל אויך מסתמא, יעדנאָ ס'דרוגים, איהר פאַרשטעהט? „האַראַשאָ, זאָגען זיי צו מיר, גאָספּאָדין אָבראַזטשיק. דו געה דיר דערוויל אַהיים עסען קוגעל. מיר וועלען דיר שוין נאָכדעם באַווייזען, ווי אַזוי צו האַלטען קאָנטראַבאַנדע אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי!"... מיט אַ פרישען קוילעטש, הייסט עס, גלייך אין פּנים אַריין, כאַ-כאַ!...

זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער? מילא פון קאָנסולים איז דאָך שוין אָפּגערעדט. ווער האָט אין זינען געהאַט אַ קאָנסולים, אַז מע האָט גאָר באַדאַרפט ראַטעווען דעם שוואָגער? פון וואָס, מיינט איהר, ראַטעווען? פון'ם עטאַפּ? חלילה! דאָס האָט ניט געהאָלפען. מיט'ן עטאַפּ איז ער געגאַנגען, נאָך אַ מין געהן! אויף פּרישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! איידער מיר האָבען איהם דערלעבט זעהען אין קענעלע, דעם שלים-מזל, זענען אוי'נז, הערט איהר, שיער די אויגען אַרויסגעקראָכען. און אַז מע האָט איהם שוין קוים אַמאָל געבראַכט צו פיהרען קיין קענעלע, האָט ער ערשט געהאַט אויף זיך אַ נייעם אומגליק. אַ פרעמדען פּאַס מיט אַ פרעמדען נאָמען, יעדנאָ ס'דרוגים, פרעגט ניט. איך האָב מיט איהם געהאַט צו זינגען און צו זאָגען. לאָס איך עס פאַרדיענען, הערט איהר, אַלע דריי חדשים, וואָס סע האָט געקאָסט. אחוץ וואָס איך האָב אויף זיך אַ פּעקעל, איך מוז איהם נאָך עד היום אויסהאַלטען מיט ווייב און קינדער. וואָרום ער טענה'ט, אַז איך האָב איהם אומגליקליך געמאַכט, טענה'ט ער. ער זאָגט,

אַז איבער מיר האָט ער אָנגעוואוירען די גאַנצע „פּראַוואָזשיטעל־סטווע“ מיט דער שטעלע ביי בראָצקין. און עס קאָן זיין, אַז ער איז אפשר ניט אינגאַנצען אומגערעכט איך. דער עיקר איז אָבער, חאַ־חאַ, נישט דאָס. דער עיקר איז דער איינפאַל, די קאָמבינאַציע, איהר פאַרשטעהט? דאַכט זיך, וואָס? אַ אידעל פון קענעלע, מיט אַ הויסט און מיט אַ זאַדישקע און מיט אַ טובע־קולאָז אויך, איף פּרישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, יעדנאָ ס'דרוגים, און אָהן אַ שום „פּראַוואָזשיטעלסטווע“, — פון דעסטוועגן, אַז מע דאַרף, קומט ער זיך קיין יעהופּעץ, שטעלט זיך אָפּ אויף מאַלאָוואַסיל־קאָווסקי, ניט וויט פון'ם געוועזענעם פּאָליצמייסטער, און — רוף מיך קנאַקניסעל!

ענדע געשיכטע נומער אַכצעהן.

געשיכטע נומער ניינצעהן

דער צעהנטער

געשריבען אין יאָהר 1910

געשיכטע נומער ניינצעהן

דער צעהנטער

ניין זענען מיר געווען אינ'ם גאַנצען וואַגאָן. ניין אידען. אונז האָט געפעהלט אַ צעהנטער, צו אַ מנין.

אייגענטליך, איז געווען אַ צעהנטער אויך. נאָר דער צעהנטער איז געווען בּיי אונז ספק איד, ספק קריסט. אַ שטילשווייגענדיגער פאַרשוין מיט אַ גאָלדענעם פענסנע. אַ ראַבּעטיני פּנים מיט קלייען, נאָר אָהן אַ באָרד. אַ נאָז אַ אידישע, נאָר וואָנסעם — מאָדנע פאַרדרעהט אַרויף. אויהערען אָפּגעשטאַנענע, נאָר אַ האַלז אַ ריטער. די גאַנצע צייט האָט ער זיך געהאַלטען פון אונז גאַנץ באַזונדער. געקוקט אין פענסטער און געפייפט. געזעסען איז ער, געווינטליך, אָהן אַ היטעל. און אַ רוסיש בּלאַט אויף די קניע. און שאַ, קיין וואָרט נישט אַרויסגעלאָזט. דורכאויס מעשה רוס. איין עכטער פּאַני. הא? נאָך אַ מאָל: זאָל דאָס טאַקע זיין אַ גוי? סטייטש, ס'איז דאָך אָבּער פּאָרט נישט קיין גוי. בּלאָטע! אַ איד אַ אידען וועט נישט נאַרען. אַ איד אַ אידען וועט דערקענען פאַר אַ מייל אין אַ פינסטערער נאַכט. גוואַלד, דער צלם-אלקים! ניין, ס'אַ איד. אַזאַ שטיק גאָלד, ווי אַ איד דאָס איז!. און ווידער צוריק, טאָמער ניין? אַ קשיה היינטיגע צייטען... האָבּען מיר זיך מיישב געווען: אויף די

אייגענע מעשה. אַ איד נעבאַך וויל, מע זאָל חאָטש מיינען, אַז ער איז אַ גוי — לאָז איהם וואויל באַקומען. וואָס זשע טהוט מען אָבער — אונז געדט-אָפּ אַ צעהנטער? מיר האָבען אַ יאָהר-צייט אין וואַגאָן. איהר מיינט, עפּיס גלאַט אַ יאָהרצייט? אַ יאָהרצייט נאָך אַ טאַטען? אָדער נאָך אַ מאַמע? ניין. דאָס איז געוועזען אַ יאָהרצייט נאָך אַ קינד. נאָך אַ זוהן. איי-און-איינציגען זוהן האָט אַ איד באַגראָבען. קוים אויסגעבעטען, מע זאָל איהם אַרויסגעבען פון דער טורמע, שוין לאַחר המעשה, מע זאָל איהם ברענגען צו קבר-ישראל... דער פאָטער שווערט, אַז ער איז געוועזען גאָט די נשמה. צו גיך, זאָגט ער, האָט מען איהם אָפּ-געמשפּט. דאָס הייסט, אַ חברה-מאַן צווישען חברה איז ער אפילו, זאָגט ער, געווען, נאָר הענגען איז איהם, זאָגט ער, נישט געקומען. מע האָט איהם אָבער געהאַנגען — פאַרפאַלען! איז די מוטער באַלד נאָך איהם אַוועקגעגאַנגען. דאָס הייסט, נישט אַזוי גיך. אָהאָ! זיך פריהער גוט אָנגעמוטשעט. אַליין געמוטשעט זיך און אויך איהם גרוי און אַלט געמאַכט.

— וויפיעל, מיינט איהר, בין איך אַלט מיין אייגענם?

מיר קוקען אַלע אויפ'ן האָויגען פאַרשוין און ווילען טרעפען, וויפיעל אַלט ער איז. ס'איז אוממעגליך: יונגע אויגען, גרויע האָר. אַ געקנייטשטער שטערן, אַ שמייכלענדיג-וויינענדיג פּנים. און דער גאַנצער נפש — עפּיס אַ מאָדנער. טאַקי אַ פּידושאַק, נאָר אַ לאַנגליכער. טאַקי אַ קאַפּעלישעל, נאָר פאַררוקט אַהינטער. טאַקי אַ בערדעל, נאָר שטאַרק פאַרקיילעכיגט. און אויגען... אַך, אויגען! אַזעלכע אויגען, ווען איהר זעהט איין מאָל, וועט איהר זיי שוין קיינמאָל, קיינמאָל נישט פאַרגעסען. שמייכלענדיג-וויי-נענדיגע, אָדער וויינענדיג-שמייכלענדיגע אויגען... וואָלט ער חאָטש באַקלאָגט זיך, וואָלט ער חאָטש געלאָזט אַ טרער. איז ניין. חוקא פריילך און חוקא לעבעדיג — אַ מאָדנער, מאָדנער נפש.

— הכלל, וואו נעמט מען אַ צעהנטען? — האָט זיך איינער אָפּגערופען און געוואָרפען איין אויג אויפ'ן פייפער, וואָס מאַכט

זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פענסטער אַריין און פייפט־אויס עפּיס אַ באַקאַנטען ניגון, דאַכט זיך, אַז „קעקוואַק“.

— וואָס הייסט, אַ צעהנטער? — רופט זיך אָן נאָך איינער. — מיר האָבען דען נישט קיין מנין?

און ער האָט גענומען צעהלען מיט׳ן פינגער: נישט איינס, נישט צוויי, נישט דריי...

— אָהן מיר! — האָט זיך אָנגערופען דער פייפער, דוקא אויף אידיש.

מיר זענען אַלע געבליבען דערשטוינט.

— איהר זענט דען קיין איד נישט?

— אַ איד בין איך, נאָר איך האַלט נישט פון די זאַכען.

אַ היבשע ווײַלע זענען מיר געזעסען אַלע, ווי געפּלעפט, גע־קוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן לשון. נאָר איין בעל־יאָהר־צייט האָט זיך נישט פאַרלוירען. מיט זיין פריילי־ווײנענדיגען שמייכעל האָט ער זיך אָנגערופען צום יונגענמאַן דעם פייפער:

— הונדערט און צוואַנציג יאָהר זאָלט איהר לעבען. איך קומט אַ גאָלדענע מעדאַל.

— פאַר וואָס אַ גאָלדענע מעדאַל?

— איך וועל אייך זאָגען, ס׳איז אַ ביסעל אַ צו לאַנגע מעשה. אויב איהר ווילט זיין אַ צעהנטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף מינוט קדיש נאָך מיין זוהן, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע געשיכטע.

און דער פריילי־יאָהרצייט נעמט אַרויס אַ פעטשיילע, גאַרטעלט זיך אַרום דעם פּידושאַק און שטעלט זיך אַוועק מיט׳ן פּנים צו דער וואַנט:

— אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה...

איך ווייס נישט, ווי אַזוי איהר. איך בין מיך מודה, אַז איך האָב ליעב אַ וואָכעדיגע מנחה. איין וואָכעדיגע שמונה־עשרה איז ביי מיר זיסער פון צעהן חזנ׳ישע קונצענדיגע שטיק, שבת׳־דיגע דריידלעך מיט יום־טוב׳דיגען שטיינער. די שמונה־עשרה

פון דעם בעל-יאָהרצייט דאָ אין וואַגאָן איז געווען מיט אַזוי פיעל הארץ, מיט אַזוי פיעל נשמה, אַז עס האָט אונז אַלעמען צענומען. און מיר דאַכט, אַז אַפילו דעם צעהנטען פאַרשוין דעם פייפער — אויך. הערכען אַ טאַטען, ווי ער זאָגט קדיש נאָך אַ זוהן — איז עפּיס אויך נישט פון די קלײנע זאַכען. און דערצו האָט דער בעל-יאָהרצייט געהאַט אַ זיסע האַרציגע שטימע, וואָס האָט זיך געגאָסען ווי אַ בוימעהל גלייך אין די ביינער אַריין. און איבער-הויפּט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר אַ שטיין האָט דער קדיש געקאָנט נישט רידהרען...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איין מאָל אַ מנחה.

אָפּגעדאַווענט און אָפּגעבונדען די פּעטשיילע, האָט זיך אונזער בעל-יאָהרצייט אַוועקגעזעצט אַקעגען דעם צעהנטען פאַרשוין און מיט אַ פריילך-ווײנענדיג פּנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען די געשיכטע, וואָס ער האָט איהם צוגעזאָגט. בעת-מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדעל און גערעדט פּאַוואָלינקע, ווי אַ מענטש, וואָס האָט צייט:

— די מעשה, וואָס איך וויל אייך, יונגערמאַן, דערצעהלען, איז, אייגענטליך, נישט איין מעשה, נאָר דריי מעשיות. דריי קליינינקע מעשה'לעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפען אין אַ דאָרף, ביי אַ רענדאַר. געזעסען אין אַ דאָרף אַ רענדאַר מיט אַ רענדאַרקע. דאָס דאָרף איז געווען אַ גרויס דאָרף. גויים אַ סך, אידען נישט איינער. אַ יחיד הייסט עס. אַדרבה, נאָך בעסער. פּרנסה בשפע. ווי זאָגט מען: זיצען זאָל מען צווישען גויים... אַיין זאַך נאָר האָט זיי געפעהלט — קינדער. אַ צייט נישט געווען ביי זיי קיין קינדער. איז זיי נישט איינגעגאַנגען דאָס לעבען. ערשט אויף דער עלטער האָט גאָט רחמנות געהאַט. די רענדאַרקע איז פאַרגאַנגען אויף טראָגען און האָט געבוירען דעם רענדאַר למזל אַ יונגעל. אַ בן זכר. אַ גדולה! דאַרף מען, הייסט עס, פּראַווען אַ ברית, ווי גאָט האָט געבאָטען. אויפ'ן אַכטען טאָג האָט מיין

רענדאַר גאַנץ פיין אַיינגעשפאַנט פערד־און־וואָגן און איז אַוועק אין שטאָדט אַריין, אַראָפּגעבראַכט דעם רב מיט'ן שוחט מיט'ן שמש מיט נאָך פינף אידען. אַ וואַרעמעס האָט די רענדאַרקע מסתמא צוגעגרייט אַ גרויסאַרטיגען. אַלסדינג פיין אַרום און אַרום. מע טהוט זיך אַ האַפּ — ניטאָ קיין מנין. עס פעהלט אַ צעהנטער. וואָס איז די מעשה? אַ רענדאַרישער קאָפּ. אַריינגערע־כענט די רענאַדרקע אויך אין קאָהן. איז מסתמא געוואָרען אַ גרויס געלעכטער. אַהין־אַהער — דער טאָג שטעהט נישט. וואָס טהוט מען? אַ גרויס דאָרף. גויים אַ סך. אידען, להבדיל, נישט איינער. שלעכט! מע טהוט אַ קוק — עס פאָהרט צו גלייך צו דער קרעטשמע אַ פויד. און אין פויד — אַ בעל־עגלה. לאָז זיין אַ בעל־עגלה, אַבי אַ איד... „ברוך הבא!" „שלום עליכם!" „קומט אַריין, וועט איהר זיין אַ צעהנטער!"... די שמחה איז געוועזן נישט צו באַשרייבען. היינט זעהט, וואָס פאַר אַ גרויסען גאָט מיר האָבען. אַ גאַנץ דאָרף מיט גויים קאָנען גאָרנישט מאַכען. קומט איין איד, אַ בעל־עגלה, דאַכט זיך — אַהאַ, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מיין ליעבער איד, האָט זיך געטראָפען שוין נישט אין אַ דאָרף, נאָר אין שטאָדט. און דוקא אין אַ אידי־שער שטאָדט. שבת איז דאָס געווען. פרייטאָג־צו־נאַכטס, הייסט עס, נאָך ליכטבענטשען. געקומען פון שוהל. אָפּגעמאַכט קידוש. זיך געוואַשען. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישב אַ ליכט און הויבט אָן שמעלצען זיך. שטעלט מען אַוועק מסתמא אַ שבת־קיילעטש אַקעגען שנייץ — ע־ העלפט נישט. אַראָפּגע־פאַלען דער שנויץ אויפ'ן טיש, אָנגענומען דעם טישטוך. אָט באַלד ווערט אַ שרפה. וואָס טהוט מען? פאַרלעשען? טאָר מען נישט — שבת! האָבען זיך צונויפגעקליבען די שכנים, די גאַנצע גאַס. אַ גוואַלד, אַ געפילדער: „אידען, מיר זענען פאַרפאַלען!"... מע טהוט אַ קוק — חוועדער דער שבת־גוי. „חוועדער־מערדצע! טשי טי באַטשיים אָנאָ דוזשע סוויטלאָ?".... אויף אידיש הייסט עס: צי זעהסט דו, גוי, ווי האָרט איז ליכטיג?... און חוועדער,

זאָטש אַ גוישער קאָפּ, האָט פאַרשטאַנען וואָס מע מיינט. אַ שפּיי אויף דער האַנט און מיט צוויי גראָבע גוישע פינגער האָט ער געגעבן אַ נעם-אַפּיר דעם שנויץ — אים שרפה. נו, פרעג איך אייך: איז גאָט'ס וואונדער דען אָפּצושאַצן? קיין עין-הרע, אַזוי פיל אידען האָבן גאָרנישט געקאָנט מאַכן. געקומען אַיין גוי — אָפּגעראַטעוועט אַ גאַנצע שטאָט.

אַצינד באַדאַרף מען אייך, הייסט עס, דערצעהלען די דריטע מעשה. דאָס האָט שוין געטראָפן, פאַרשטעהט איהר מיך, ביי'ם רבי'ן אַליין. דער רבי זאָל לעבן האָט געהאַט אַ בן-יחיד, און דוקאַ אַ געראָטענעם בן-יחיד, מיט אַלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי אַ רבי'ן. האָט מען איהם מסתמא יונג חתונה געמאַכט, געגעבן אַ ווייב, מיט נדן, מיט אייביגע קעסט, און אַוועקגעזעצט, ער זאָל זיצען און לערנען. זיצט ער און לערנט. וואָלט אַלסדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס'זאָל נישט זיין קיין „פּריזיוו" אויף דער וועלט. חאָטש אַפילו, אין פלוג, וואָס האָט דעם רבי'נ'ס זוהן אַ פּריזיוו? אַז, ראשית, איז ער אַ בן-יחיד, איין-און-איינציגער. והשנית, טאָמער וועט דאַרפן קאָסטען געלט, וועט אין געלט קיין מניעה נישט זיין. איז אָבער געוואָרען אַ ביטערע צייט, משטיינס געזאָגט. מע האָט אָנגעהויבן נעמען ביי אידען בני-יחידים, און קיין געלט העלפט שוין אויך נישט. אַפילו קיין צעהנטויזענט! ביטערע נאַמשאַלסטווע, אַ רשע אַ דאָקטאָר — שלעכט, שלעכט! וואָס טויג אייך, מיין ליעבער יונגערמאַן, מע האָט אַריינגעפיהרט דעם רבי'נ'ס זוהן אַ נאַקעטען. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבן איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן בגלוי-ראש, אָהן אַ היטעל הייסט עס. און דאָס איז געווען זיין גליק. וואָרום אויפ'ן קאָפּ האָט זיך באַוויזען ביי איהם, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַ צאַצקע, און דוקא נישט קיין געמאַכטע. אַ סברה, אַז דאָס איז איהם פאַרבליבן נאָך פון קינדווייז. געווען אַ קינד אַיין עקשן. זיך נישט געלאָזט צוואָגען... פאַרשטעהט זיך, אַז מע האָט איהם געגעבן דעם וועג.

היינט פרעג איך אייך, מיין ליעבער יונגערמאַן, וואָס זענט איהר ווערטה? אַ איד זענט איהר, און אַ גוי ווילט איהר זיין, און דאָס דריטע זענט איהר במילא — נו, קומט אייך נישט קיין גאָלדענע מעדאַל?...

. . . .

אייך דער ערשטער סטאַנציע איז אונזער „צעהנטער" נעלם געוואָרען.

ענדע געשיכטע נומער ניינצעהן.

געשיכטע נומער צוואַנציג

דריטע קלאַס

געשריבען אין יאָהר 1902

נעשיכטע נומער צוואנציג

דריטע קלאַס

דאָס איז, צופעליג, שוין נישט קיין געשיכטע, נאָר גלאַט אַ שמועס, אַ פּאָר ווערטער פאַרן געזעגענען זיך און אַן עצה פון אַ גוטען פריינט,

האַלטענדיג ביי׳ם צעשיידען זיך מיט אייך, פריינט-לעזער, ווילט זיך מיר צום סוף, אויס דאַנקבאַרקייט, וואָס איהר האָט אויסגעהערט פון מיר אַזוי פיעל געשיכטעס, אייך מיט עפּיס-וואָס נוצליך זיין, זאָגען אייך עטליכע וואַרעמע ווערטער פון אַ פּראַקטישען מענטשען פון אַ קאָמי-וואָיאַזשער. הערט מיך אויס און פאַרשרייבט מיינע ווערטער.

אַז איהר פאָהרט אין באַהן, געוויינטליך, אַ לענגערע שטרעקע, און איהר ווילט וויסען, אַז איהר פאָרט, דאָס הייסט, איהר ווילט הנאה האָבען פון אייער נסיעה, זאָלט איהר אייך נישט דערוועגען פאָהרען נישט ערשטע, נישט צווייטע קלאַס.

מילא, פון ערשטער קלאַס איז אָפּגערעדט. זאָל אייך גאָט היטען! דאָס הייסט, איך מיין נישט דאָס פאָהרען. דאָס פאָהרען אַליין איז אין ערשטער קלאַס אַפילו גאַנץ נישקשה׳דיג. ווייך און גראָם און רייך — מיט אַלע באַקוועמליכקייטען. איך רעד נישט פונ׳ם פאָהרען. איך רעד פון די מענטשען, פון די פּאַסאַ-

זשירען. וואָס פאַר אַ טעם, פרעג איך אײַך, האָט דאָס פאַר אַ אידען פאָהרען אײנער אַליין און נישט רעדען אַ וואָרט? איהר קאָנט דאָך אַזוי חלילה פאַרגעסען רעדען! און אַפילו אַז איהר טרעפט שוין חאָרט אַמאָל אַ פּאַסאַזשיר אײנמאָל אין אַ יובל, איז דאָס אָדער אַ גראָבער פּריץ מיט געשוואָלענע באַקען, ווי ביי אַ טרובאַטש, וואָס שפּיעלט אויף אַ טראָמבאָן, אָדער אײן אָנגעבלאָזענע דאַמע, ביז ווי אַ שוויגער, אָדער אַ שטומער אײסלענדער מיט קעסטעלדיגע הויזען, וואָס איז צוגעזאָטען געוואָרען צום פּענסטער, נישט אָפּצורייסען איהם, עס מעג ברענען דער גאַנצער וואַגאָן. מיט אַזעלכע פּאַרשוינען אַז איהר פאָהרט, קומען אײַך אַלערליי טרויעריגע געדאַנקען און נישט ווילענדיג דערמאַנט איהר אײַך אינ'ם טוידט... צי וואָס טויג עס אײַך?

אין צווייטער קלאַס, מיינט איהר, איז בעסער? איהר זיצט אין אײן וואַגאָן מיט אַלערליי פּאַרשוינען, די זעלבע מענטשען, דאַכט זיך, וואָס איהר, מיט'ן זעלבען יצר=הרע. זיי ווילען נעבאָך רעדען אַ וואָרט, געהען=אוים, וויסען, וואוהין איהר פאָהרט, און פון וואַנען איהר זענט, און וואָס איהר זענט. נאָר מע זיצט, ווי די טאָקען, און מע קוקט אײנס אויפ'ן אַנדערען. מע האָט אָנגענומען אַ פּול מויל מיט וואַסער — און שאַ!

פּונקט אַקעגען אײַך זיצט אײנער אַ פראַנט מיט אַ לאַנגען נאָגעל און מיט שענע וואָנסעס, וואָס איהר וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז אײַך קענטליך, איהר האָט איהם ערגיץ געזעהען, נאָר איהר ווייסט נישט וואו; עס דאַכט זיך אײַך, אַז ער באַדאַרף זיין מזרע היהודים, חאָס הייסט, פון אונזעריגע... נאָר געה מאַך, אַז יענער דבר'ט נישט! ער האָט פאַרדרעהט די וואָנסעס אַרויף, קוקט אין פענסטער און פייפט!

אויב איהר ווילט אַזאַ פּאַרשוין דערנעהן די יאָהרען, באַגראָבען, ער זאָל קיין תחית=המתים נישט אויפשטעהן, זאָלט איהר זיך ווענדען צו איהם אויף וואָס פאַר אַ שפּראַך איהר ווילט, בשעת

a dandy *

אַקעגען זיצען כריסטען, און ווער שמועסט נאָך — דאַמען. נאָר בעסער איהר זאָלט איהם אַ פרעג טהון אויף רוסיש:

— ~~יעסלי יאַ ניע אָשיבּאַיוס, יאַ אימיעל אָהראָוואָלסטוויע נעסטרעטיטסאַ סוואַמי וו׳בּערדיטשעוויע~~ ?... אויף אונזער לשון וועט עס הייסען אַזוי גוט ווי: „אויב איך בין מיך נישט טועה, האָב איך געהאַט דאָס פאַרגעניגען זיך צו טרעפען מיט אייך אין בּערדיטשעוו ?“...—דאָס איז ערגער טויזענט מאָל ווי אין טאַטען אַריין געשאָלטען!

אָדער, אויב איהר טרעפט זיך אויף מיט אַזאַ פאַרשוין ערגיץ אין פּאָדאָליע אָדער אין וואָהלין, קאָנט איהר אָנהויבען צו רעדען מיט איהם אויף פּויליש:

— פשעפּראַשאַם פּאַנאַ! ~~יעזשעלי סיען ניע מילען וואַליע אָיטיע פּאַנאַ דיאַרמעלינצאַ, קטורי, בּיל וולאַסקאַך אָו יאַסנע-וועלמאָזשנעגאַ פּאָטאָצקעגאָ~~?... אויף אידיש גערעדט, וועט דאָס הייסען: „איך בעט איבער אייער כבוד, אויב איך האָב קיין טעות, בין איך געווען באַקענט מיט אייער פאָטער פון יאַרמעלינעץ; ער איז געווען אַ חשוב בּיים גראַף פּאָטאָצקי“... קיין גרעסטע באַלע-דיגונג איז דאָ טאַקי נישט פאַרהאַן, נאָר יאַרמעלינעץ און אַ חשוב בּיים גראַף פּאָטאָצקי שמעקט מיט „איד“... נאָר שאַ! אָט וועל איך אייך בעסער דערצעהלען אַ געשיכטע, וואָס איך אַליין בין געווען דערבּיי.

דאָס איז געווען אין קוריערצוג. נישטאָ קיין דריטע קלאַס, בין איך, באין ברירה, געפאָהרען צווייטע קלאַס. אַקעגען מיר האָט איך געהאַט אַ פאַרשוין, ספק איד, ספק כריסט. נאָר דאַכט זיך, מעהר איד איידער כריסט... און אפשר? ווער קאָן עס וויסען? אַ שענער יונג, אַ געגאָלטער, אָנגעטהאָן ווי אַ ספּאָרטסמען, מיט אַ שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען, און אַ קאַוואַליער. פאַר וואָס זאָג איך: אַ קאַוואַליער?—ווייל ער האָט די גאַנצע צייט זיך געדרעהט אַרום אַ שענער „באַרישניע“, אַ פרייליין מיט אַ הויכען שיניאָן און מיט אַ פּענסנע אויף אַ קליין אויסגעטאָקט נעזעל.

באַקענט האָט מען זיך טאַקי דאָ אין וואַגאָן און גיך געוואָרען באַפריינט. זי האָט איהם מכבד געווען מיט שאָקאָלאַד, און ער האָט זי אַמוזירט, פריהער מיט אַרמענישע און דערנאָך מיט אידישע אַנעקדאָטען, און ביידע האָבען געקייכט פאַר געלעכטער. און דערדערפּט האָט מען געלאַכט פון די אידישע אַנעקדאָטען, וואָס דער פאַרשוין האָט דערציילט מיט אַזאַ געשמאַק, ווי עס ווערט דערצעהלט צווישען כריסטען, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס טאָמער בין איך אַ איד און געפין מיך באַלעדיגט... קורץ, דער ראָמאַן איז ביי זיי געגאַנגען, ווי אויף פּוטער. ער איז שוין אויסגעוואַקסען נעבען איהר (פריהער איז ער געזעסען אַקעגען איהר) און פאַרקוקט איהר אין די אויגען אַריין, און זי האָט זיך געשפּיעלט מיט'ן קיטעל פון זיין זייגערעל, וואָס איז געווען אַריינגעשטעקט אינ'ם שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען. פּלוצים — פון וואַנען האָט זיך גענומען אויף אַ סטאַנציע — איך האָב שוין פאַרגעסען דעם נאָמען — קומט אַריין אַ הינקענדיגער איד, אַ געלער, אַ פאַרשוויצטער, מיט אַ ווייסען פּאַראַסאָל, שטרעקט־אויס די האַנט צו מיין ספּאָרטסמען מיט'ן שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען, און רופט זיך אָן צו איהם פּשוט אויף אונזער אידיש לשון:

— נאַט אייך אָפּ שלום... איך האָב אייך דערקענט דורכ'ן פענסטער. איך קאָן אייך אָפּגעבען אַ גערוס פון אייער פעטער זלמן פון מאַנעסטרישטש...

פאַרשטעהט זיך, אַז אויף דער זעלבער סטאַנציע איז מיין ספּאָרטסמען נעלם געוואָרען, און די „באַרישניע" איז געבליבען אַליין. דערמיט ענדיגט זיך אָבער נאָך נישט די געשיכטע. מיין „באַרישניע" — שוין געווים אַ כריסטין, וואָרום אַז ניט, וואָס האָט דער ספּאָרטסמען באַדאַרפט אַנטלויפען? — האָט אין עטליכע סטאַנציעס אַרום גענומען פּאַקען זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר אַ וואָרט, אפילו נישט אַ קוק געגעבען אין מיין ווינקעל אַריין, גלייך ווי איך בין גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אויף דער סטאַנציע, וואו זי איז אַראָפּ, האָבען זי אָפּגעוואַרט אַ שענער איד אַ פּאַט־

ריאַרך מיט אַ באָרד, וואָס זעהט אויס ווי אַ מין אַברהם אָבינו, און אַ אידענע אַ פאַרשוין מיט אַ פאַריק און מיט גרויסע דימענטען אין די אויהערען. „ריווענ׳ו! טעכטערל!“ — האָבען אויס־גערופען דאָס אַלטע פאָרפאָלק און געפאַלען דער טאָכטער אויפ׳ן האַלז מיט טרערען אין די אויגען.

קיין פירוש צו דער געשיכטע באַדאַרף איך אייך נישט מאַכען. איך האָב אייך נאָר געוואָלט באַקענען מיט די פאַרשוינען, וואָס מע באַגעגענט אין צווייטער קלאַס, און באַווייזען, אַז איהר דאַרפט נישט פאָהרען צווייטע קלאַס, ווארום אין צווייטער קלאַס זענט איהר אַ פרעמדער, צווישען אייגענע אַ פרעמדער.

אָבער אַז איהר פאָהרט דריטע קלאַס, זענט איהר ביי זיך אין דער היים. און ווער שמועסט, אַז אין וואַגאָן זענען נישטאָ קיין אַנדערע, נאָר אַחינו בני־ישראל — זענט איהר שוין צו פיעל אין דער היים. אמת, דריטע קלאַס איז נישט אַזוי באַקוועם, אַ פלאַץ דאַרפט איהר פאַרכאַפען מיט גוואַלד; עס איז אַ געווימעל, אַ געטומעל, אַ האַרמידער מיט אַ הו־האַ; איהר ווייסט ניט, וואו זענט איהר, און וואו זענען אייערע שכנים?... דערפאַר אָבער ווערט איהר גיך באַקענט איינס מיט׳ן אַנדערען. אַלע ווייסען, ווער איהר זענט, וואוהין איהר פאָהרט און וואָס איז אייער טהועכץ; און איהר ווייסט אַלעמען — ווער זיי זענען, וואוהין זיי פאָהרען און וואָס איז זייער טהועכץ. ביינאַכט פאַרשפאָרט איהר שלאָפען, ווארום איהר האָט מיט וועמען צו רעדען; און אַז איהר רעדט נישט, רעדען זיי און לאָזען אייך נישט שלאָפען. און וואָס איז דאָס טאַקי פאַר אַ שלאָפען פלוצים גאָר אין וואַגאָן? דאַכט זיך, גלייכער, אַז מע קאָן רעדען מיט אַ מענטשען, ווארום אַז מע רעדט, דערדעדט מען זיך. איך זאָל האָבען די גליקליכע יאָהר, וויפיעל מאָל עס מאַכט זיך, אַז פון אַזאַ רעדען אין וואַגאָן מיט ווילד־פרעמדע מענטשען ווערט געשלאָסען אַ געשעפט, פיקט זיך אויס אַ שידוך, אָדער מע ווערט גלאַט געוואָהר אַ זאַך, וואָס קומט צו־ניין.

למשל, רעדען פֿון דאָקטוירים, מאָגען־קאַטאַר, „לימאַן“, צײהנוועהטיג, נערוועז, קאַרלסבאַד וכדומה — איז שוין, דאַכט זיך, גאָר פּוסטע רעד, אַיאָ? פֿון דעסטוועגען האָט זיך מיט מיר אַליין געטראָפֿען אַ געשיכטע. איך בין אַמאָל געפֿאָהרען מיט אַ קאָמפּאַניע אידען. מע האָט גערעדט פֿון דאָקטוירים און פֿון רעצעפּטען. איך האָב דעמאָלט שטאַרק געליטען, ניט פֿאַר אײַך געדאַכט, אויפ'ן מאָגען. האָט מיר איינער, אַ קאַמעניצער איד, געגעבען זיינע אַ רפֿואה, אַ פּראָשעק אַזעלכען. דעם דאָזיגען פּראָשעק, זאָגט דער קאַמעניצער, האָט ער דוקא נישט פֿון אַ דאָקטאָר־מעדיצין, נאָר פֿון אַ צייהן־דאָקטאָר, אַ דאַנטיסט, אָבער אַיין אויסגעצייכענטער פּראָשעק, זאָגט ער, אַ געלער פּראָשעק. דאָס הייסט, דער פּראָשעק אַליין, זאָגט ער, איז אַ ווייסער, ווי אַלע פּראָשקעס, נאָר אין אַ געל פּאַפּירעל. און געשוואָרען האָט מיר דער קאַמעניצער איד ביי זיין געזונט און ביי זיין ווייב און קינדער, אַז נאָר דעם געלען פּראָשעק האָט ער צו פֿאַרדאַנקען. ווען ניט דער געלער פּראָשעק, זאָגט ער, וואָלט ער איצט געווען שוין — ע־הע־הע! קיין סך פּראָשקעס, זאָגט ער, דאַרף איך ניט. צוויי־דריי פּראָשקעס, זאָגט ער, — און איהר ווערט געזונט. אויס מאָגען, זאָגט ער, אויס דאָקטוירים, אויס געלטפּרעסערס, אויס בלוטצאַפּערס. אַ רוח, זאָגט ער, אין זייער טאַטענ'ס טאַטען אַריין! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, קאָן איך אײַך געבען אַ צוויי־דריי פּראָשקעס פֿונ'ם געלען פּראָשעק. איהר וועט מיר, זאָגט ער, זאָגען אַ דאַנק...

כך הוה. איך בין געקומען אַהיים און האָב איינגענומען איין פּראָשעק, דעם אַנדערען, דעם דריטען, איז מיר געוואָרען, נישט באַלד, נאָר שפּעטער, אַרום האַלבע נאַכט, ניט פֿאַר אײַך געדאַכט, אַזוי, אַז איך האָב געפּאַכט מיט דער נשמה. איך האָב געמיינט, ס'איז אַיין עק פֿון מיין לעבען! מע האָט מיר געבראַכט אַ דאָקטאָר, צוויי דאָקטוירים, קוים אָפּגעראַטעוועט מיך פֿון טוידט... פֿון דעמאָלט אָן ווייס איך שוין אַ פּראַקטיקע, אַז אַ קאַמעניצער איד גיט אײַך זיינע אַ רפֿואה, אַ געלען פּראָשעק — זאָל אַ רוח אין

זײַן טאַטען אַרײַן! אַלסדינג אויף דער וועלט קאָסט רבי־געלט!

אַז איהר פֿאָהרט דריטע קלאַס און עס קומט אין דער פֿריה און איהר האָט נישט מיט זיך קיין טלית־ותּפֿילין, זאָלט איהר קיין יסורים נישט האָבען — אַבי איהר ווילט נאָר, וועט מען אײַך שוין באַזאָרגען מיט אַ טלית און מיט תּפֿילין און מיט אַלסדינג. דערפֿאַר אָבער, אַז איהר האָט זיך אָפּגעפּאַרטיגט, עפּענט־אויף, זייט מוחל, אײַער טשעמאָדאַנטשיקעל און הויבט־אָן אויסלעגען וואָס איהר האָט: בראָנפֿען איז בראָנפֿען, קיכלעך איז קיכלעך, אייער איז אייער, פֿולקע איז פֿולקע, פֿישעל איז פֿישעל. טאָמער געפֿינט זיך בײַ אײַך אַ עפּעל, אַ מאַראַנץ, אַ שטיקעל שטרודעל — נעמט־אַרויס, לעגט־אַנידער, שעמט זיך ניט! אַלע וועלען מיט אײַך פֿאַרבייסען, קיינער וועט זיך ניט אָפּזאָגען! אונטערוועגענס און בקאָמפּאַניע, פֿאַרשטעהט איהר מיך, עסט זיך גאָר מיט אַ אַנדערען אַפּעטיט... ווער שמועסט, אַז איהר פֿיהרט מיט זיך אַ גלעזעל משקה, האָט איהר בעלנים אַ סך און מבינים אויף אַ גלעזעל ווײַן אָהן אַ שיעור. איטליכער וועט אײַך אָנרופֿען דעם ווײַן מיט אַ אַנדער נאָמען און שאַצען אַ אַנדער מקח: בײַ איינעם וועט ער הייסען אַ „בעסאַראַבּיער מושקאַט“. דער אַנדערער וועט איהם אַ נאָמען געבען „אויסלענדישער אַקערמאַן“. וועט אויפֿשטעהן אַ דריטער און וועט זאָגען מיט כּעס: „וואָסער מושקאַט? וואָסער אַקערמאַן? ס'איז גאָר אַ „קאָוועשאַנער באָרדאָ!“ וועט אויפֿשטעהן נאָך איינער, פֿון אַ ווינקעל גאָר, מיט אַ שמייכעל פֿון אַ אמת'ען מבין, אויפֿנעמען בײַ אײַך דאָס גלאָז, ווי איינער רעדט: „בהמות שפּאַרען זיך — אויף אַ גלעזעל ווײַן לאָזט מיך!“... און נאָכדעם ווי ער וועט האָבען אָפּגעזופּט אַ פּאָר מאָל, וועט ער אַ זאָג טהון, און די בעקלעך וועלען איהם בּעת מעשה זײַן פֿאַרפֿלאַמט, ווי בײַ אַ בעל־שמחה:

— ווייסט איהר, אידען, וואָס דאָס איז? ניין, איהר ווייסט ניט וואָס דאָס איז. דאָס איז נעבאַך אַ פּראָסטער, אַ ײַן עהרלי־

כער, אַ בעל-הבתישער, אַ כשר'ער, אַ ריינער ווימאָראָזיג פֿון באַרדיטשעוו!...

און אַלע געפֿינען, אַז ער האָט רעכט, אַז ס'איז אַיין אמת'ער אַ באַרדיטשעווער ווימאָראָזיג. און אַז מע נעמט צו ביסלעך „ווימאָראָזיג“, ווערט בײַ אַלעמען די צונג אויפֿגעבונדען. דעמאָלט הויבט איטליכער אָן דערצעהלען אַלסדינג, וואָס עס טהוט זיך בײַ איהם, און אויסטאַפּען אַלסדינג, וואָס בײַ יענעם טהוט זיך. אַלע רעדען, אַלע אינאיינעם, כל ישראל חברים. און מע ווערט געוואָהר איינס בײַ דעם אַנדערען כל הצרות, מיט אַלע רדיפֿות, מיט אַלע גזירות, וואָס עס טהוט זיך אָפּ אויף דער וועלט — ס'אַ מחיה!

אַז איהר פֿאָהרט דריטע קלאַס ערגיץ אין אַ שטאָדט אַריין און ווייסט נישט, וואוהין איהר זאָלט פֿאַרפֿאָהרען, באַדאַרפֿט איהר נאָר אַ פֿרעג צו טהון בײַ'ם עולם, צי ווייסט נישט עמיצער עפּיס איין אָנשטענדיגע סטאַנציע? איז וויפֿיעל אידען עס פֿאָהרען מיט אײַך אין וואַגאָן, אַזוי פֿיעל סטאַנציעס און האָטעלען האָט איהר. איינער גיט אײַך איין אַדרעס: „האָטעל פֿראַנקפֿורט“, און לויבט דאָס אײַך אָפּ אין טאָג אַריין: „האָטעל פֿראַנקפֿורט, זאָגט ער, איז ליכטיג און ציכטיג און וואַרעם און ביליג — בזיל-הזול“. געפֿינט זיך באַלד אַ צווייטער און זאָגט אײַך: „האָטעל פֿראַנקפֿורט? זאָל אײַך גאָט היטען! ס'איז דאָרט פֿינסטער און שמוציג און קאַלט און טייער — מיט גאָלד גלייך! אײַב איהר ווילט, זאָגט ער, האָבען הנאה, זאָלט איהר זיך אָפּשטעלען אין האָטעל נעוויאָרק!“ האָפּט זיך אַרויס אַ דריטער און זאָגט: „וואָס ווילען זיי טהון אין האָטעל נעוויאָרק? זיי האָבען זיך פֿאַרבענקט נאָך וואַנצען? הערט נישט, וואָס מע וועט אײַך זאָגען „פֿראַנקפֿורט“, „נעוויאָרק!“ פֿאָלגט מיך, גיט אַהער דאָס פּעקעל אײַערס, ווילען מיר אינאיינעם פֿאַרפֿאָהרען צו מיר אויף מיין אַכסניה, אין האָטעל „ראָסיאַ“ — דאָרט שטעהען אידען!“...

אַוודאי באַדאַרפֿט איהר אײַער טשעמאָדאַנטשיק גוט האָבען אין זינען, מע זאָל עס חלילה, צווישען יאָ און ניין, בײַ אײַך נישט אָפּ-

רעדען... נאָר איך בעט אײַך — וואו גנב'עט מען ניט היינטיגע צייטען אין אונזער געבענטשטער מדינה? באַגנב'עט ווערען איז, אײַב איהר ווילט וויסען, מעהר ניט אַז אַ באַשערטע זאַך. אַז עס וועט אײַך זײַן באַשערט, וועט מען אײַך באַגנב'ענען אין מיטען העלען טאָג, ווי איהר שטעהט און געהט, עס וועט אײַך ניט העלפען קיין פּאָליציע, קיין זשאַנדאַרען, קיין שמע־ישראל. איהר וועט בענטשען גומל, אַז איהר וועט אַרױס מיט'ן לעבען...

קורץ, פאַהרען זאָלט איהר דריטע קלאַס. דאָס האָט איהר אַ צוואה פון אַ גוטען פריינט און פון אַ פּראַקטישען מענטשען — אַ קאָמי־וואָיאַזשער.

אַדיע!

ענדע נעשיכטע נומער צוואַנציג.